

DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED

EN EVALUERING AF FORÆLDREANSVARSLØVEN

11:26

MAI HEIDE OTTOSEN
SOFIE STAGE

11:26

DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED

EN EVALUERING AF FORÆLDREANSVARSLØVEN

MAI HEIDE OTTOSEN
SOFIE STAGE

KØBENHAVN 2011
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED. EN EVALUERING AF
FORÆLDREANSVARSLØVEN

Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

Undersøgelsens følgegruppe:

Else Christensen, SFI
Anja Cordes, Danske familieretsadvokater
Anne Dorthe Hestbæk, SFI
Helle Haxgart, Statsforvaltningen i København
Birgitte Holmberg Pedersen, Helsingør Ret
Mariam Khalil, Familiestyrelsen
Klaus Rugaard, Domsstolsstyrelsen
Henriette Sartvin, Københavns Byret
Marlene Vestergaard, Familiestyrelsen

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7119-029-8

e-ISBN: 978-87-7119-030-4

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Per Johansen

Oplag: 600

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2011 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's
publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	UNDERSØGELSENS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	21
	Baggrund: Den nye forældreansvarslovs fødsel midt i en reformtid	21
	Undersøgelsens formål	24
	Undersøgelsestilgange, forskningsspørgsmål og undersøgelsesstrategi	25
	Rapportens opbygning	29
2	UNDERSØGELSENS DATAGRUNDLAG	31
	Undersøgelsens design og tilrettelæggelse	31
	Undersøgelsens praktiske gennemførelse	33
	Om børn, der er for gamle	42
	Opsummering	42

3	RAPPORT FRA ET FELTARBEJDE VED TRE DANSKE BYRETTER	43
	Indledning og problemstilling	43
	Metodetilgang og databeskrivelse	44
	Retten som institution og ramme for forældreansvarssager	46
	Tilrettelæggelse af forældreansvarssager – de to "skoler"	47
	Hvad handler forældremyndighedskonflikter ved retten om?	56
	At kvalificere en afgørelse	64
	Hvilke hensyn spiller ind, når dommere træffer afgørelser om forældremyndighed og bopæl?	69
	Hvad mener dommere om den nye lovgivning?	74
	Behov for justeringer af lovgivningen? Anbefalinger fra dommerne	80
	Opsummering	82
4	UDVIKLING I OG KARAKTERISTIKA VED FORÆLDREANSVARSSAGER VED BYRETTE	85
	Indledning	85
	Udviklingen i forældremyndighedssager det seneste årti	86
	Forældre og børn: overordnede karakteristika	87
	Sagsøgere og sagsøgte	95
	Konflikttyper	97
	Tidligere erfaringer med det familieretlige system	102
	Rådgivning og mæglingsbestræbelser	103
	Advokatbistand og retsmøder	105
	Opsamling	107
5	AFGØRELSE VED BYRETTERNE	109
	Indledning	109
	Forlig eller dom?	111
	Afgørelser om forældremyndighed: fælles eller eneforældremyndighed?	115
	Afgørelser om forældremyndighed, når der er vold i familien	118
	Afgørelser om bopæl: mor eller far?	121
	Afgørelser om samvær	126

	Sager, der blev anket	134
	Opsamling	134
6	BARNETS STILLING I SAGEN	137
	Indledning	137
	På hvilken måde tilgodeses barnets perspektiv i byretssagerne?	138
	Domstolen inddrager små og store børn forskelligt	144
	Retten inddrager oftere børn i sager, der omhandler bopæl og samvær	146
	Dom frem for forlig	147
	Faktorer, der har indflydelse på, om barnets perspektiv er belyst	148
	Opsamling	151
7	DEN RETLIGE PRAKSIS BYRETTERNE IMELLEM	153
	Indledning	153
	Dom eller forlig	154
	Afgørelser om forældremyndighed og bopæl	156
	Samvær, især deleordninger	159
	Inddragelse af børn	159
	Ankede sager	160
	Opsamling	161
8	DAGLIGDAGEN EFTER RETSSAGEN	163
	Indledning	163
	Udvikling i konfliktniveau og forældresamarbejdet	164
	Barnets samvær med samværsforælderen	168
	Samarbejdet mellem forældrene	172
	Analyse: faktorer, der kan forklare forældres samarbejde	185
	Opsamling	192

9	BØRNS TRIVSEL OG TILFREDSHED	197
	Indledning	197
	Hvad siger børnene? – børneforløbsundersøgelsen i 2007	198
	Trivselsindikatorer i 2010	201
	Hvad påvirker børnenes trivselsbillede?	207
	Opsamling	209
10	FREMMER LOVEN FORÆLDRES SAMARBEJDE?	211
	Indledning	211
	Data og datahåndtering	212
	Baggrundskarakteristika ved gamle og nye retssager	213
	Mere ligestillede rammer omkring forældreskabet	217
	Konflikternes sum er konstant	221
	Opsummering	225
11	KONKLUSION OG PERSPEKTIVER	227
	Konklusioner	227
	Diskussion og perspektiver	229
	BILAG	233
	LITTERATUR	247
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2010	253

FORORD

Da forældreansvarsloven blev vedtaget i 2007, besluttede forligspartierne bag loven, at der skulle iværksættes et forskningsprojekt, som skulle følge, hvordan loven blev anvendt og implementeret, særligt i forhold til effekten af lovens nye muligheder. Med denne rapport fremlægges resultaterne af forskningsprojektet, som fokuserer på et af de mest nyskabende elementer, nemlig at det er blevet muligt for domstolene at dømme forældrepar til fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje. Undersøgelsen belyser omfanget og virkningen af afgørelser om fælles forældremyndighed, betydningen af fokus på barnets perspektiv og virkningerne af forældrenes fælles ansvar for barnet.

Undersøgelsen bygger på en totalundersøgelse af alle afsluttede forældreansvarssager ved byretterne i 2009, hvortil dommerne bidrog med informationer. Blandt disse blev et stort udvalg af de forældre, som havde været involveret i en sag, udvalgt til at deltage i en surveyundersøgelse. Forældrene blev interviewet kort efter sagens afslutning i 2009 og igen et år senere i 2010. Undersøgelsesresultaterne sammenholder vi med andre data om skilsmissebefolkningens adfærd, blandt andet SFI's børneforløbsundersøgelse. Desuden blev der gennemført et kvalitativt feltarbejde ved tre danske byretter, som takket være dommeres og forældres imødekommenhed gav forskerne indblik i en række forældreansvarssager.

Undersøgelsen er gennemført af seniorforsker og programleder Mai Heide Ottosen, der har ledet undersøgelsen, samt af videnskabelig assistent Sofie Stage. Stud.polit. Anne Toft Hansen har bistået omkring dele af dataanalysen.

Til undersøgelsen har været knyttet en følgegruppe, som har fulgt undersøgelsen og kommenteret manuskriptudkastet. Professor Jørgen Dalberg-Larsen har som referee læst og kommenteret manuskriptet. Vi takker både følgegruppen og referee for gode og konstruktive kommentarer.

Undersøgelsen er bestilt og finansieret af Familiestyrelsen.

København, juni 2011

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

BAGGRUND

Med forældreansvarsloven, som trådte i kraft i 2007, blev det fastslået, at *barnets perspektiv* skulle styrkes i behandlingen af sager om forældremyndighed, bopæl og samvær, blandt andet ved i videre udstrækning end hidtil at inddrage børnene i sagerne. Desuden forstærkede loven normen om, at forældre, der ikke lever sammen, forventes at samarbejde om barnet. Det sker bl.a. ved, at der som udgangspunkt er fælles forældremyndighed over barnet.

I retssager om forældremyndighed har domstolene nu fået mulighed for at træffe afgørelse om fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje. Som konsekvens af dette er spørgsmålet om bopælsretten blevet et nyt selvstændigt element. Endvidere har de familieretlige myndigheder fået mulighed for at pålægge forældrene deleordninger, hvor barnet opholder sig lige meget hos begge forældre.

FORMÅL

Denne undersøgelse er et bidrag til evalueringen af forældreansvarsloven. Evalueringen afgrænser sig til at se på den retlige praksis ved domstolene, dvs. byretterne, der træffer afgørelser i sager om forældremyndighed og bopæl (samt nu også samvær), og konsekvenser af denne praksis. Prioriteringen er begrundet i, at domstolens mulighed for at idømme

forældre fælles forældremyndighed er en af de største nyskabelser, forældreansvarsloven har bragt med sig. Undersøgelsen kortlægger og analyserer tre områder:

- Omfanget og virkningen af afgørelser om fælles forældremyndighed
- Betydningen af fokus på barnets perspektiv og inddragelse af barnet
- Virkningerne af forældrenes fælles ansvar for barnet.

Analysen er baseret på en totalundersøgelse af alle byretssager om forældreansvar fra 2009, hvor dommerne bidrog med informationer. Kort efter sagernes afslutning deltog et tilfældigt udvalg af de forældre, som havde haft en byretssag, i en spørgeskemaundersøgelse. De samme forældre deltog i en opfølgingsundersøgelse i 2010. Formålet hermed var at vurdere, hvordan hverdagen omkring barnet så ud, efter at der var faldet ro om sagen. Som en særskilt del af evalueringen blev der også udført et mindre feltarbejde ved tre danske byretter i foråret 2009.

RESULTATER

Hvilke karakteristika har de forældre, som henvender sig til domstolene med konflikter om forældremyndighed eller bopæl?

Den kvalitative delundersøgelse, som blev gennemført ved tre danske byretter, viser, at forældreansvarssager kan udspringe af meget forskelligartede konflikter i det praktiske liv (jf. kapitel 3). Nogle sager udspringer af dybe og komplekse uenigheder, i andre tilfælde forekommer uenighedsfeltet at være mere afgrænset. I nogle tilfælde er konflikterne båret af intens fjendtlighed mellem parterne, i andre tilfælde forekommer konfliktniveauet at være lavere. Når virkelighedens uenigheder bringes frem for retten, må de skæres til, så de passer til rettens logik.

I den statistisk typiske forældreansvarssag er der ved sagens start fælles forældremyndighed, og barnet bor hos moderen (jf. kapitel 4). Barnet har haft jævnlig kontakt med samværsforælderen i tiden op til retssagen. Forældrene har typisk levet sammen i nogle år, og den aktuelle retssag opstår i de fleste tilfælde en årrække efter, at forældrenes samliv er ophørt. I halvdelen af sagerne er der kun et barn involveret; de fleste er mellem 4 og 11 år.

De forældre, som har deltaget i undersøgelsen, ligner andre forældre rent uddannelsesmæssigt, men der er flere, som står uden for ar-

bejdsmarkedet. I forhold til andre børnefamilier har der tre gange så hyppigt været kontakt med de sociale myndigheder, hvilket indikerer en øget forekomst af sociale belastninger. I forhold til andre skilsmisseforældre er der også en øget forekomst af belastende skilsmisseårsager (familievold, misbrugsproblemer og psykisk sygdom), og forældrene er hyppigere end andre gået fra hinanden, fordi de var uenige om børneopdragelsen. De har også sjældnere været enige i beslutningen om at opløse forholdet. Flertallet af forældrene har tidligere haft konflikter om samvær i statsforvaltningen, og hver tredje har tidligere haft en retssag.

Fædre sagsøger lidt hyppigere end mødre. Når fædre sagsøger, handler tvisten ofte om forældremyndigheden. Kun halvdelen af de sagsøgende fædre oplyste, at de havde haft del i forældremyndigheden, inden sagen blev rejst. I forhold til sager, hvor moderen sagsøger, har forældrene haft et noget kortere samliv, og samlivsbruddet ligger i mange tilfælde nogle år tilbage. Mange sager med sagsøgende fædre er gengangersager, dvs. at der tidligere har været kontakt med de familieretlige myndigheder.

Når moderen er sagsøger, handler konflikten lige hyppigt om bopæl og forældremyndighed. Der er ved sagens start ofte fælles forældremyndighed (80 pct.), og faderen er bopælsforælder i 38 pct. af sagerne. I halvdelen af tilfældene er samlivsbruddet af nyere dato. Vold, misbrug og problemer med alkohol som årsager til samlivsbrud bliver oftere nævnt af sagsøgende mødre end sagsøgende fædre. Vold og alkohol optræder som elementer i hver sjette sag efter retternes oplysninger.

Der er konflikt om forældremyndighed i knap to tredjedele af sagerne, mens tvist om bopælen er et element i 4 ud af 10 sager. I halvdelen af sagerne handler konflikten om mere end ét aspekt, dvs. kombinationer af forældremyndighed, bopæl og samvær. Sager, der er aktualiseret af, at forældre lige er gået fra hinanden, handler ofte om bopæl, mens sager, der først opstår flere år senere, især drejer sig om forældremyndigheden.

I retten har de allerfleste advokatbistand, og sagen løses i lidt over halvdelen af tilfældene ved ét møde. Under retsmødet oplyser mange forældre, at der er svære samarbejdsproblemer. Dommere og forældre er enige om, at samarbejdsproblemer er det særlige problem, der hyppigst bliver bragt frem i retten, men de er ikke enige om, hvor hyppigt det forekommer: Ifølge forældrenes oplysninger bringes dette forhold frem i 77 pct. af sagerne, ifølge dommernes informationer optræder det

kun i 36 pct. af sagerne. Forældres rapporteringer om, hvad der bliver nævnt for dommeren, ligger gennemgående på et langt højere niveau i forhold til rettens egne registreringer.

Hvad karakteriserer forældremyndighedssager med hensyn til konflikttyper og afgørelser?

I kapitel 5 analyserer vi, hvad der influerer på rettens afgørelser. I 22 pct. af forældreansvarssagerne i 2009 blev der indgået forlig, i resten af tilfældene traf dommeren en afgørelse. Der er ikke forskel på, om konflikten handler om forældremyndighed eller bopæl. Det er ikke overraskende i de mindst tunge sager, at sandsynligheden for forlig er størst. Desuden har det en selvstændig betydning for forligsmuligheden, om sagen foregår ved en nordsjællandsk ret: Blandt retskredsene adskiller de nordsjællandske retter sig ved at have meget høje forligsprocenter.

I 46 pct. af de sager, hvor tvisten omhandlede forældremyndighed, besluttede dommeren, at der skulle være fælles forældremyndighed mod den enes vilje. I 54 pct. af sagerne bestemte dommeren, at der skulle være eneforældremyndighed. Selvom lovens intention er, at fælles forældremyndighed som udgangspunkt skal tilstræbes, har mange forældremyndighedstvister med andre ord en sådan problemtyngde, at fælles forældremyndighed ikke vil være nogen god løsning efter dommerens vurdering. Sandsynligheden for at få en dom til fælles forældremyndighed forøges, hvis der forud for sagen har været hyppig kontakt mellem barnet og samværsforælderen, og den formindskes, hvis dommeren skønner, at samarbejdsproblemerne er svære.

I tvister om bopælen fik faderen bopælsretten i 36 pct. af sagerne. Undersøgelsen viser, at status quo-princippet spiller en væsentlig rolle for afgørelsesmønstret. Faderen har en lidt højere sandsynlighed for at blive bopælsforælder, hvis belastningsfaktorer optræder i sagen, mens moderens sandsynlighed for at få denne ret øges, hvis samlivsbruddet er af nyere dato.

De fleste børn, 85 pct., var omfattet af en samværsordning forud for sagen. I 18 pct. af de sager, som blev anlagt ved byretten i 2009, traf dommeren afgørelse om samvær. Og i 18 pct. af disse afgørelser fik barnet en deleordning. Dommere fastsætter hyppigere deleordninger, hvis samlivsbruddet er af nyere dato; derudover tyder analyserne på, at dommerne omhyggeligt sikrer sig, at de fornødne samarbejdspotentialer er til stede hos forældrene.

Hvordan varetager retten princippet om, at barnets perspektiv skal bringes frem i sagerne?

Undersøgelsen beskæftiger sig i kapitel 6 med umiddelbart målelige forhold for at belyse, om barnets perspektiv bringes frem i sagerne, vel vidende at der også er andre (og vanskeligere målelige) måder at tilgodese det på. Ud fra de anvendte målestokke bringes barnets perspektiv frem i 55 pct. af sagerne efter dommernes egne registreringer, mens forældre rapporterer en noget hyppigere forekomst (67 pct.).

Barnets alder har ikke kun betydning for, om dets perspektiv bringes frem, men også hvordan. For yngre børn indhentes der ofte erklæringer fra daginstitution eller skole; men fra 8-års-alderen indkaldes børn oftere til en samtale med en dommer og en børnesagkyndig rådgiver. Der er ikke entydige tegn på, om det belaster eller letter børnene at blive indrullet i retsmaskineriet. Mens børnesamtalen er et ofte anvendt instrument, hører børnesagkyndige undersøgelser til undtagelsen og anvendes kun i de komplekse sager. Det hører også til sjældenhederne, at barnets egen indstilling udtrykkeligt nævnes i begrundelsen for dommen. Når det sker, er der oftest tale om ældre børn.

Børn inddrages hyppigere i de sager, der ud fra undersøgelsens indikatorer har en tung eller kompleks karakter; i sager, hvor der træffes afgørelse frem for, at der opnås forlig, og i sager, hvor der er udsigt til, at afgørelsen får en indgribende indflydelse på barnets dagligdag, dvs. hvis sagen omhandler bopæls spørgsmålet.

Er den retlige proces organiseret ensartet på tværs af retskredse?

Vi har i kapitel 7 belyst, om der er variationer mellem byretterne i forhold til forligsprocenter, afgørelser om forældremyndighed, bopæl og samvær, og i forhold til om barnets perspektiv belyses. Et særligt opmærksomhedspunkt har de nordsjællandske retter fået, fordi man der anvender en anden konfliktløsningsmodel end den klassiske retssag.

Undersøgelsen viser, at der på landsplan er betydelige variationer i afgørelsesmønstret omkring både forældremyndighed, bopæl og samvær. Variationerne er mindre, når det drejer sig om at inddrage barnets perspektiv. Størst er variationsbredden i forhold til afgørelserne om forældremyndighed, hvilket tyder på, at retstilstanden er mest usikker på dette område.

De tre nordsjællandske retskredse adskiller sig fra landets øvrige ved at lægge en betydelig indsats for dagen for at få forældre til at forli-

ges. Dette mål nås i relativ høj grad, idet omkring halvdelen af sagerne ender med en forligsmæssig løsning. De nordsjællandske retter fastsætter også hyppigere deleordninger, hvor barnet bor lige meget hos begge forældre. Desuden indkalder man lidt hyppigere barnet til samtale. Undersøgelsen tyder imidlertid ikke på, at sager, som er afsluttet efter ”Den Nordsjællandske Model”, fører til, at der efterfølgende rejses færre nye sager, eller at forældrene er nævneværdigt bedre til at samarbejde om børnene 1 år efter retssagen.

Er forældre med dom til fælles forældremyndighed bedre i stand til at samarbejde om barnets velfærd og trivsel?

Undersøgelsen belyser i kapitel 8, hvordan forældre kommunikerer og samarbejder om barnet i hverdagen, kort efter retssagen sluttede og 1 år senere, dvs. i 2010.

For sagerne som helhed gælder det, at der 1 år efter byretssagen fortsat er et konfliktpotentiale i mindst halvdelen af sagerne, som kan udvikle sig til endnu en retlig konflikt. Afgørelsernes karakter, dvs. om der er dom om forældremyndighed, bopæl eller samvær, spiller ingen væsentlig rolle for konfliktforekomsten.

Undersøgelsen sætter særlig fokus på, hvordan forældresamarbejdet udvikler sig i de tilfælde, hvor dommeren ud fra sagens omstændigheder har skullet beslutte, om der skulle være fælles forældremyndighed frem for eneforældremyndighed. De adfærdsforskelle, som undersøgelsen finder, kan aflæses som et resultat af dommerens gode dømmekraft, dvs. evne til at pege de forældrepar ud, som har størst samarbejds-potentiale. Generelt har forældre, der er blevet dømt til fælles forældremyndighed, en mere udbredt kommunikation (fx ansigt til ansigt-dialog), og de kan nemmere tale sammen om almindelige hverdagsting, der hører til inden for rammerne af forældreskabet. Samarbejds-klimaet er gennemgående bedre blandt de forældre, hvor der er fælles forældremyndighed, end hvor der er eneforældremyndighed.

Andelen af forældre med et udstrakt eller moderat samarbejde er signifikant større blandt forældre med dom til fælles forældremyndighed i forhold til forældre, der fik en afgørelse om eneforældremyndighed. I lyset af det samarbejde, som fælles forældremyndighed forventes at indebære, er det dog bemærkelsesværdigt, at 43 pct. af forældrene med en dom til fælles forældremyndighed ikke taler sammen om temaer, der hører hverdagslivets forældreskab til, og at 28 pct. af dem oplyser, at de

ingen kontakt har med den anden forælder. Samtidig er der også tegn på, at lidt flere forældrepar med fælles forældremyndighed oplever at have konflikter. Blandt forældrepar med eneforældremyndighed er der ofte slet ingen kommunikation.

Undersøgelsen viser, at den forhistorie, parterne har haft omkring deres hidtidige forældresamarbejde, kan bruges som en rettesnor, når man skal fremskrive en prognose for det fremtidige samarbejds-potentiale. Der synes ud fra analyserne ikke at være belæg for antagelser om, at forældresamarbejdet over tid vil skifte markant retning.

Undersøgelsen viser desuden, at en dom til fælles forældremyndighed har en mindre, men dog selvstændig, betydning for, at forældresamarbejdet er udstrakt 1 år efter retssagens afslutning. Også dette fund tyder på, at dommere er dygtige til at spotte de forældre, som har potentiale til at samarbejde på en velfungerende måde, og derfor dømmer dem til fælles forældremyndighed.

Selvom der kan spores en positiv effekt af den nye forældremyndigheds-konstruktion, er det spørgsmål, der rejser sig, om det observerede niveau for forældresamarbejde er tilfredsstillende? Selv under de ”bedst tænkelige omstændigheder” (dvs. når der ikke er rapporteret om samarbejdsproblemer blandt dem, der får dom til fælles forældremyndighed) er det en ganske stor del af forældrene, som har en begrænset (21 pct.) eller en slet ikke fungerende kommunikation om barnet (38 pct.).

Om børnene viser undersøgelsen i kapitel 9, at de fleste er omfattet af en samværsordning efter retssagen, og at denne sjældent rummer plads til megen fleksibilitet. Forældre, som fik de mest vidtrækkende afgørelser om at samarbejde (dvs. deleordning og fælles forældremyndighed), er dog mere tilbøjelige til at justere på samværet for at få tingene til at hænge sammen, end andre forældre er.

De fleste forældre mener, at deres barn er tilfreds med de ordninger, der efter sagen er om bopæl og samvær, og vi har ikke fundet tegn på, at børn, der har været igennem en retssag, trives dårligere i skolen end andre børn og unge, som har oplevet forældrebrud.

Til gengæld viser resultaterne om børn, der for nylig har været involveret i en retssag, at den mentale trivsel er markant lavere, ikke kun i forhold til alle jævnaldrende, men også i forhold til andre skilsmissebørn. Til at belyse børns styrker og vanskeligheder har undersøgelsen anvendt et måleinstrument (SDQ – Strengths and Difficulties Questionnaire), som ofte bliver anvendt i den internationale forskning og i den kliniske

praksis. Der er flere forhold, som påvirker børns trivselsbillede. Sociale belastninger i familien og forekomst af nye partnere, dvs. stedforældre, påvirker trivslen i en negativ retning, mens tilfredshed med samværsordningen, måske ikke så overraskende, påvirker trivslen positivt. Et opsigtsvækkende og interessant fund er, at det ser ud til at fungere som en beskyttelsesfaktor for børn, hvis de har en søskende at dele skæbnefællesskab med. Allermest afgørende i denne kontekst er imidlertid forældrenes indbyrdes relationer. Børn, som lever i rammer, hvor stemningen er god, og forældresamarbejdet fungerer godt, trives næsten lige så godt som børn i kernefamilier. I familier, hvor forældre ikke taler sammen, og især hvor der er åbenlyse konflikter, er der mange børn, som ikke er i normal mental trivsel.

Er forældre med dom til fælles forældremyndighed i stand til at træffe væsentlige beslutninger om barnet og leve op til de standarder, som forældreansvarsloven forudsætter?

Vi præsenterede de forældre, der havde haft en forældremyndighedstvst, for fire scenarier, som illustrerer områder, hvor lovgivningen forventer, at forældre med fælles forældremyndighed skal være enige. Vi spurgte forældrene kort tid efter retssagen og igen 1 år senere. Der var næsten ingen udvikling fra det ene år til det næste. Undersøgelsen viser, jf. kapitel 8, at forældre, der fik en dom til fælles forældremyndighed, i højere grad end dem, der fik en dom til eneforældremyndighed, kan finde ud af at nå til enighed om de minimumskrav, der skal samarbejdes om. Blandt forældre, som har eneforældremyndighed, er det 75-80 pct., der befinder sig uden for enighedszonen, og det beror i de fleste tilfælde på, at disse forældre slet ikke taler sammen. Blandt dem, der fik en dom til fælles forældremyndighed, var det halvdelen, som kunne blive enige, mens den anden halvdel befandt sig uden for enighedszonen. Der er således mange forældre, der ikke kan leve op til lovens standarder.

Har forældreansvarsloven styrket forældres samarbejde om børnene? Undersøgelsen har kun fokus på forældrepar, der har haft forældreansvarstvister, og kan derfor ikke sige noget om, hvordan billedet tegner sig for andre skilsmisseforældre. I undersøgelsen har vi i kapitel 10 belyst dette spørgsmål ved at sammenligne besvarelsesmønstre blandt forældre, der har haft en forældremyndighedssag før og efter, den nye lovgivning trådte i kraft.

Ud fra de indikatorer, som indgår i analysen, ligner forældreprofilerne før og efter den nye lovgivning hinanden. Vi kan således ikke eftervise, at klientellet skulle være blevet tungere i de byretssager, som afgøres efter det nye regime.

Ser vi derimod på rammerne omkring forældreskabet, peger tendenserne i retning af, at det har bevæget sig mod et mere delt forældreskab: Når vi ser på adfærdsmønstrene i denne særlige population, har flere fået fælles forældremyndighed, flere børn omfattes af deleordninger, og flere fædre bliver bopælsforældre. Vi kan ikke vide, om disse forandringer er dikteret af egentlige afgørelser eller bredere af de normative ændringer, som over tid finder sted både inden for og uden for det familieretlige system. Når det drejer sig om forekomsten af konflikter om rammerne og reguleringen af disse, er der derimod ikke store forandringer at spore.

Vi fokuserer også på forældres evne til at samarbejde om børnene. Forældre, der på et eller andet tidspunkt har været involveret i en retlig tvist om børn, samarbejder signifikant dårligere end skilsmisseforældre i almindelighed. Når vi sammenligner dem, der har haft en retssag under det gamle regime, med dem, der har haft en retssag under det nye regime, ser billedet forbløffende identisk ud. Ud fra undersøgelsen finder vi ikke grundlag for at konkludere, at forældresamarbejdet er blevet bedre blandt dem, der har haft en tvist ved byretterne, efter lovgivningen blev ændret i 2007.

UNDERSØGELSENS KONKLUSIONER OG PERSPEKTIVER

Om dom til fælles forældremyndighed

Om dom til fælles forældremyndighed konkluderer undersøgelsen, at det må tolkes som et positivt resultat, når ”kun” knap halvdelen af forældremyndighedstvisterne ender med en dom til fælles forældremyndighed. Mange af sagerne rummer en betydelig problemtyngde, og der er tungtvejende grunde til at dømme til eneforældremyndighed. Resultatet reflekterer, at der i byretterne er en balanceret tilgang til den nye forældremyndighedskonstruktion, og at den retlige praksis fungerer efter lovgivningens hensigt, når den her sorterer og diskriminerer.

Når det er nævnt, skal det imidlertid også fremhæves, at undersøgelsen fremviser en række træk, som tyder på, at retstilstanden er usikker. Fundene peger på behovet for retspolitiske drøftelser af, hvor meget

eller lidt der skal til for at have fælles forældremyndighed, herunder også hvilke standarder og forventninger man skal stille til forældrene. Hvis fælles forældremyndighed skal have et reelt indhold og være i overensstemmelse med de standarder, som fremgår af lovens forarbejder, tyder undersøgelsesresultaterne på, at anvendelsesområdet i dag er for bredt og derfor bør strammes op.

Om samarbejdsnormen

Med den nye forældreansvarslov er samarbejdsnormen blevet tydeliggjort. Tankegangen omkring indførelse af dom til fælles forældremyndighed var efter lovens forarbejder båret af en vis retsoptimisme, nemlig at denne konstruktion kunne fremme eller befordre et fornuftigt forældresamarbejde om børnene og i nogle tilfælde endog have en konfliktdæmpende funktion. Det indtryk, vi erhvervede gennem vores feltarbejde ved retterne, var, at denne tænkning tilsvarende prægede en del af dommerne.

Man skal erindre, at forældreansvarsloven favner hele skilsmisepopulationen, dvs. både det brede flertal af forældre, som selv finder løsninger på, hvordan det fortsatte forældreskab bedst organiseres efter samlivsophævelsen, og det mindretal, som henvender sig til de familieretlige myndigheder, fordi der opstår uenigheder. Undersøgelsen her har ikke haft rækkevidde til at evaluere, om eller hvordan lovens signaler om forældresamarbejde påvirker adfærden i den brede del af befolkningen. Det er en kompleks opgave at bedømme, hvordan retsregler influerer på folks opførsel, men under alle omstændigheder vil det være yderst interessant at følge, hvordan området fremover udvikler sig: Vil danske skilsmisseforældre over tid blive bedre til at samarbejde til gunst for barnet? Man kan hævde, at forældreansvarslovens bestemmelser først for alvor kommer i spil i forhold til de forældrepar, som ikke selv har mulighed for at løse deres konflikter og derfor bliver genstand for myndighedsafgørelser.

Vi kan ikke eftervise, at forældre, der har været involveret i en forældreansvarssag under det nye regime, samarbejder bedre, end forældre i tilsvarende situation gjorde under det gamle regime. For de forældre, der efter retssagen havde et udstrakt eller moderat samarbejde om børnene – og de udgjorde alt andet lige mindretallet, er det tænkeligt, at en konstruktion om fælles forældremyndighed kan bidrage til at understøtte samarbejdsfladen og give en oplevelse af at være ligeværdige og fælles om forældreskabet.

Med den viden, som undersøgelsen har genereret, forekommer det imidlertid tvivlsomt, hvordan pædagogiske tilrettevisninger fra myndighedernes side kan føde et samarbejdspotentialer blandt forældre, der ikke er på talefod eller kun kommunikerer summarisk på distance.

En særlig bekymring retter sig mod børn, hvis forældre har åbenlyse konflikter eller skænderier. Vi har i overensstemmelse med anden forskning dokumenteret, at disse børn har det meget vanskeligt. Åbenlyst konfliktprægede forældrerelationer forekommer både hos dem, der har fælles forældremyndighed, og dem, der har eneforældremyndighed om barnet; ja, faktisk er der tegn på en lidt hyppigere forekomst blandt dem, der fik en dom til fælles forældremyndighed. Det giver anledning til refleksioner om, hvorvidt den underliggende samarbejdsnorm i nogle tilfælde kan bidrage til at fastholde forældrene i en konflikt, som kan være til ugunst for barnet.

Om det delte forældreskab

Gennem de senere år har udviklingen bevæget sig i retning af, at rammerne omkring forældreskabet er blevet mere ligestillede, hvilket fra børnenes perspektiv indebærer, at de i højere grad end tidligere må fordele sig mellem forældrene. Den udvikling gælder ikke kun for danske børn, men kan observeres i mange andre vestlige lande. Det er vanskeligt at afgøre, om udviklingen i sig selv er gunstig eller ikke, for det skorter på systematisk viden herom, ikke mindst om målgruppen for denne undersøgelse. Der er dog sikker forskningsbaseret viden om, at indholdet, dvs. kvaliteten ved og udstrækningen af forældresamarbejdet, er et væsentligt parameter for det delte forældreskabs succes. Det har også denne undersøgelse bekræftet.

Det billede, som tegnes ud fra undersøgelsen, er, at familieretten nok kan bidrage til at sætte rammerne for, hvordan forældreskabet kan organiseres: Retten kan bestemme og regulere, hvordan forældremyndigheden skal fordeles, hvor bopælsretten skal placeres, og hvor meget eller lidt samvær barnet skal have. Ansvar for at udfylde disse rammer ligger imidlertid uden for rettens domæne, men hører til ude i den ”virkelige verden”, i børnenes familier.

Når vi ser bredt hen over undersøgelsens fund, kan vi konstatere, at udviklingen har bevæget sig i retning mod et mere delt forældreskab, men uden at forældresamarbejdet, dvs. indholdsudfyldelsen, er fulgt med i samme takt: Gennem rækken af undersøgelsesfund toner et

billede frem af forældrepar, som begge er knyttede til og gerne vil tage ansvar for børnene, som nok også finder det rimeligt at deles om dem, men som alligevel ikke magter at etablere et fælles forældreskab omkring dem. Derved risikerer det at blive børns eget ansvar at skabe sammenhæng, forbindelse og kontinuitet mellem deres to familieliv.

EVALUERINGENS RÆKKEVIDDE

Datagrundlaget i evalueringen er overvejende kvantitativt (data fra domstolsstyrelsen og spørgeskemaundersøgelsen til forældre). Kvantitative eller statistisk analyserbare data bibringer systematisk information om retternes praksis, der er grundlaget for evalueringen af samme. Evalueringen kan på baggrund af data fra domstolsstyrelsen og forældreundersøgelsen således levere systematisk dokumentation om, hvordan den retlige praksis ved byretterne fungerer, herunder hvornår og under hvilke omstændigheder børn inddrages i sager ved retten, og under hvilke omstændigheder der dømmes til ene- hhv. fælles forældremyndighed. Forældreundersøgelsen belyser endvidere, hvordan børn og forældre i hverdagen lever med de afgørelser, de har fået ved retten.

Analyserne i evalueringen styrkes ved at blive suppleret af det kvalitative feltarbejde hos dommerne. Den kvalitative tilgang til retspraksis giver en indsigt i de rationaler, tanker og overvejelser, dommere har, når de træffer afgørelser i sager om forældremyndighed og bopæl. Det kunne have nuanceret analyserne af forældres og børns hverdagsliv efter afgørelser truffet i retten, hvis informationerne hentet i de kvantitative data var blevet suppleret med kvalitative interviews, der kunne gå i dybden og fx give børnenes stemmer lyd. Det var dog ikke muligt inden for de rammer, som blev sat for denne evaluering.

UNDERSØGELSENS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING

BAGGRUND: DEN NYE FORÆLDREANSVARSLØVS FØDSEL MIDT I EN REFORMTID

I oktober 2007 trådte den nye lov om forældreansvar i kraft. Forud for lovens ikrafttræden havde udvalget om forældremyndighed og samvær, som bestod af embedsmænd, praktikere og eksperter, udarbejdet betænkningen *Barnets Perspektiv* (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006a). Betænkningen, som i forsommeren 2006 blev afleveret til Ministeren for Familie- og Forbrugeranliggender, rummede blandt andet et nyt lovudkast. Herefter blev en politisk proces sat i gang, som i december 2006 mandede ud i en aftale mellem samtlige partier i Folketinget om et nyt lovforslag (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006b). Forslaget byggede på udvalgsbetænkningens arbejde, men rummede også nogle nye elementer. Loven blev vedtaget i juni 2007.

Blandt væsentlige nye elementer i den nye lovgivning, som har relevans for denne undersøgelse, er blandt andet, at *barnets perspektiv* skal styrkes i behandlingen af sager om forældremyndighed, bopæl og samvær. Børnene skal i videre udstrækning end hidtil inddrages i sagerne. Det kan ske ved, at myndighederne gennemfører samtaler med de involverede børn, eller ved, at deres perspektiv på anden vis bliver belyst i grundlaget for de afgørelser, som bliver truffet. Loven forstærker også en

norm om, at forældre, der ikke lever sammen, forventes at samarbejde om barnet. Det sker blandt andet ved, at der som udgangspunkt er *fælles forældremyndighed* over barnet. I retssager om forældremyndighed har domstolene nu fået mulighed for at træffe afgørelse om fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje. Retten kan kun ophæve den fælles forældremyndighed, hvis tungtvejende grunde taler for det. I forhold til tidligere præciserer den nye lov også tydeligere den fælles forældremyndigheds indhold: Det indebærer, at forældre drager omsorg for barnet og sammen kan blive enige omkring væsentlige beslutninger, der vedrører barnet. Som konsekvens af, at der er mulighed for at dømme til fælles forældremyndighed, er spørgsmålet om, hvem barnet skal have *bopæl* hos nu et nyt selvstændigt element i retssagerne. Det er den forælder, som barnet har bopæl hos, som har bemyndigelse til at træffe de dagligdags beslutninger om barnets forhold. I forhold til spørgsmål om *samvær* er et væsentligt nyt element i lovgivningen, at myndighederne nu får mulighed for at beslutte, at der skal være deleordninger, dvs. at barnet skal opholde sig lige meget hos begge forældre.

Den nye forældreansvarslov så dagens lys midt i en reformtid.

For det første var den såkaldte *strukturereform* blevet iværksat, kort før den nye forældreansvarslov trådte i kraft. Strukturreformen indebar blandt andet, at de dengang 15 statsamter¹ blev reduceret til fem statsforvaltninger. Desuden blev det såkaldt tostrengede system blødt op og ændrede kompetencefordelingen mellem statsforvaltninger og domstolene. Hidtil havde forældre, der var uenige om forældremyndigheden, henvendt sig direkte til domstolene, mens samværskonflikter blev afgjort af statsamter. Efter reformen skal alle sager om forældremyndighed, bopæl og samvær – under overskriften ”En fælles indgang” – nu starte ved de nye statsforvaltninger. Ved at vejlede, rådgive eller konfliktmægle skal statsforvaltningerne gøre en ekstra indsats for at finde en forligsmæssig løsning mellem forældre, der er uenige om forældremyndighed eller barnets bopæl. Først hvis dette ikke lykkes, vil sagen blive oversendt til retten. I forbindelse med konflikter om forældremyndighed har retten nu også fået mulighed for at tage stilling til spørgsmålet om barnets samvær. Konflikter, der udelukkende drejer sig om samvær, skal dog som hidtil behandles i statsforvaltningerne.

---

1. Inklusive Københavns Overpræsidium.

Samtidig med strukturreformen blev der også sat en *domstolsreform* i værk (i januar 2007), som reducerede de dengang 82 retskredse til 24. Der blev gennemført en styrings- og ledelsesmæssig reform, og på indholdssiden blev retsplejen moderniseret. I forhold til retssager om forældremyndighed og bopæl er det for det første relevant at fremhæve, at der i 2008 blev gennemført en landsdækkende ordning om retsmægling ved retterne, som tilbyder folk muligheden for at få løst deres tvist gennem mægling i stedet for gennem en afgørelse. For det andet er det relevant at nævne, at børnesagkyndige psykologer i højere grad forventes at spille en rolle i grundlaget for rettens afgørelser om forældremyndighed, bopæl og samvær. Dette for at styrke barnets perspektiv.

Den nye forældreansvarslov så med andre ord dagens lys på et tidspunkt, hvor de relevante myndigheder var ”reformramte”. Arbejdsgange var under forandring, og der fandt omrokeringer sted på personaletiden. Reformerne blev desuden til i en periode med fuld beskæftigelse, hvilket kunne skabe problemer med at fastholde og rekruttere kvalificerede medarbejdere. I samme periode, men særligt i 2008, steg antallet af sager ved retterne (fx fogedsager og tvangsauktioner), hvilket blandt andet skulle ses i lyset af den begyndende finanskrise. Selvom retterne ekspederede flere sager, steg sagsbunkerne, og det blev vanskeligt at nedbringe sagsbehandlingstiderne. Dertil kom, at en række sagstyper oplevedes som tungere at ekspedere. Domstolsstyrelsen påpegede, at der manglede arbejdskraft til at få løst opgaverne ved byretterne (Domstolsstyrelsen, 2009a).

Det er vigtigt at være opmærksom på, at de nævnte omstændigheder, som udspringer af andre forhold end forældreansvarsloven i sig selv, kan have indflydelse på den måde, hvorpå processen foregår, og sager afgøres, og dermed, hvordan forældreansvarsloven virker. Men samtidig skal man også holde sig for øje, at der i forældreansvarsloven i sig selv er elementer, som kan påvirke kvaliteten og varigheden af sagsbehandlingen. Kravet om at inddrage barnets perspektiv i højere grad end hidtil og målet om at stræbe mod forligsløsninger forventedes fx at indebære, at der hyppigere blev inddraget børnesagkyndige psykologer og hyppigere skulle indhentes oplysninger om barnet i processen (Domstolsstyrelsen, 2009b). Sådanne forhold kan bidrage til at kvalificere afgørelsesgrundlaget, men kan også samtidig betyde, at sagsbehandlingen forhales.

UNDERSØGELSENS FORMÅL

I forbindelse med at forældreansvarsloven blev vedtaget i 2007, besluttede forligspartierne bag loven også, at den nye lov skulle evalueres (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006b). Der var blandt andet behov for at følge, hvordan loven blev anvendt og implementeret, særligt i forhold til effekten af de nye muligheder i loven. Derfor skulle det daværende Ministerium for Familie- og Forbrugsanliggender (senere Justitsministeriet) iværksætte et forskningsprojekt, der skulle munde ud i en evalueringsrapport ca. 3 år efter lovens ikrafttræden. Formålet med evalueringen skulle være at belyse:

- Omfanget og virkningen af afgørelser om fælles forældremyndighed
- Betydningen af fokus på barnets perspektiv og inddragelse af barnet
- Virkningerne af forældrenes fælles ansvar for barnet.

Intentionen var, at aftaleparterne bag loven skulle mødes for at drøfte, hvordan området havde udviklet sig, når resultaterne af et sådant forskningsprojekt forelå.

Ændringerne i den nye forældreansvarslov fra 2007 har både konsekvenser for de mange sager (om især samværskonflikter), som statsforvaltningerne dagligt behandler, og for de noget færre sager (om især forældremyndighed og bopæl), som bliver anlagt ved domstolene. Inden for den ramme, som blev givet til evalueringsundersøgelsen, har det ikke været muligt at dække hele universet. Det har været nødvendigt at foretage en prioritering. Vi har fundet det væsentligt at fokusere på de mest nyskabende elementer, som samtidig bryder med den hidtidige retspraksis, nemlig at det nu er blevet muligt for domstolene at dømme forældrepar til fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje. Derfor fokuserer evalueringsundersøgelsen på den retlige praksis, som foregår ved domstolene (dvs. byretterne) i henhold til de formål, som de politiske aftalepartier har sat for undersøgelsen, jf. ovenfor. Denne prioritering indebærer, at undersøgelsen kun i begrænset udstrækning beskæftiger sig med sagsbehandlingen ved statsforvaltningen.

UNDERSØGELSESTILGANGE, FORSKNINGSSPØRGSMÅL OG UNDERSØGELSESTRATEGI

Med de ovennævnte formål kan man karakterisere undersøgelsesfeltet som operationel rettsociologi (jf. Dalberg-Larsen, 2005, s. 240) eller effektforskning. Effektforskning drejer sig fundamentalt om at belyse, om en intervention eller en indsats, i dette tilfælde en ny lovgivning, virker, som den var tiltænkt, eller om den omvendt viser sig at have ingen eller oven i købet utilsigtede konsekvenser. Effekttudier begiver sig både af med mere beskrivende problemstillinger (fx hvor hyppigt idømmer domstolene til fælles forældremyndighed?) og mere analytiske spørgsmål (fx ændrer skilsmisseforældres adfærd sig, som følge af at de bliver idømt fælles forældremyndighed?). Eksperimentet (dvs. randomiserede, kontrollerede forsøg) bliver anset for at være den mest optimale standardprocedure, når man skal måle årsags-virknings-forhold mellem en intervention og dets resultater (jf. Goldenhar m.fl., 2001). En eksperimentel undersøgelsestilgang, hvor man ligesom inden for lægevidenskaben sammenligner en undersøgelsesgruppe med en kontrolgruppe, er imidlertid ofte vanskelig at overføre i ren form på det sociale område og kan heller ikke lade sig gøre i dette tilfælde. Det skyldes især to forhold. For det første er der forud for implementeringen sjældent formuleret nogle helt præcise og dermed testbare antagelser om interventionens (lovens) virkninger. For det andet er det – med en lovgivning, der omfatter hele befolkningsgrupper – ikke muligt at anvende et eksperimentelt undersøgelsesdesign, fordi alle bliver udsat for den samme intervention. Derfor må man anvende quasi-eksperimentelle og andre undersøgelsestilgange for at belyse, om interventionen gør en forskel eller virker, som man håbede.

Denne evalueringsundersøgelse tager afsæt i tre undersøgelsestilgange, der tilsammen dækker syv forskningsspørgsmål.

FØRSTE UNDERSØGELSESTILGANG: DEN RETLIGE PRAKSIS OG DE INVOLVEREDE AKTØRER

Den første tilgang, som omhandler procesorienterede forskningsspørgsmål, belyser den retlige praksis og de involverede aktører:

Forskningsspørgsmål nr. 1: Hvilke (sociale) karakteristika har de forældre, som henvender sig til domstolene med konflikter om forældremyndighed?

For at vurdere lovens virkninger er det centralt at eftervise, i hvilken udstrækning målgruppen for indsatsen er repræsentativ for befolkningen eller må siges at besidde nogle særlige karakteristika. Baseret på tidligere skandinaviske studier (Koch, 2000; Ottosen, 2000; Rejmer, 2003) antager vi, at vi blandt dette klientel vil finde en højere andel af forældrepar med forskellige sociale problemtyper sammenlignet med andre skilsmisseforældre.

Forskningsspørgsmål nr. 2: Hvad karakteriserer forældremyndighedssager med hensyn til konflikttyper og afgørelser? På hvilke måder adskiller de sager, hvori der dømmes til fælles forældremyndighed, sig fra dem, hvori dommere træffer afgørelse om eneforældremyndighed? Blandt disse sager spørges endvidere: Hvem er genstand for mæglingsbestræbelser og ender med at indgå forlig? Hvem er genstand for afgørelser om eneforældremyndighed? Og hvem idømmes fælles forældremyndighed?

Vi forventer, at der imellem de tre kategorier af afgørelsestyper vil findes forskelle med hensyn til sociale karakteristika, men hvad betragtes hos domstolene som så tungtvejende grunde, at der må idømmes eneforældremyndighed? Kan retten fx acceptere, at begge forældre er forældremyndighedsindehavere i tilfælde, hvor vold, misbrugsproblemer og et højt konfliktniveau forekommer hos forældrene eller er en del af den fælles familiehistorie? Det er væsentligt at indkredse disse grænser, da retten, som reflekterer samfundets billede af individet og familien, bidrager til at sætte standarderne for, hvad der kan betragtes som et acceptabelt forældreskab.

Forskningsspørgsmål nr. 3: Hvordan varetager retten princippet om, at barnets perspektiv skal bringes frem i sagerne?

Dette spørgsmål belyses ved at undersøge, hvilken position børn har i processen: Om de indkaldes til samtale, om der indhentes andre typer oplysninger om de involverede børn (herunder børnesagkyndige undersøgelser), samt om børnenes mening tillægges betydning for de afgørelser, som retten træffer.

Forskningsspørgsmål nr. 4: Er den retlige proces organiseret på en ensartet vis på tværs af retskredse?

Vi forventer på grundlag af de hidtidige erfaringer at finde en vis variation og forskellige traditioner omkring, hvordan den retlige proces bliver tilrettelagt (fx Den såkaldt Nordsjællandske Model; varieret udbud af retsmægling). Men påvirker sådanne eventuelle variationer også afgø-

relsesmønstrer, således at nogle retskredse har et højere niveau af afgørelser om fx fælles forældremyndighed end andre? Disse spørgsmål er væsentlige at belyse, da undersøgelsesfundene kan bidrage til indsigt i, hvorvidt der er en ensartet retlig praksis i landet.

UNDERSØGELSESTRATEGI

De fire ovennævnte forskningsspørgsmål bliver belyst på baggrund af en undersøgelse, som er gennemført blandt alle byretter i 2009. Det sker for det første ved at trække nye informationstyper ud fra Domstolsstyrelsens centrale sagsregistreringssystem, et system, som alle byretter anvender, når de behandler sager om forældreansvar. Ved siden af disse registerbaserede data gennemføres desuden et mindre feltarbejde blandt dommere, der er ansat i forskellige retskredse. Ved at interviewe dommere og observere, hvordan forældreansvarssager foregår, er intentionen at frembringe en forståelse for retsakterne i de retlige afgørelser og for, hvorfor der eventuelt måtte forekomme en varieret retlig praksis.

ANDEN UNDERSØGELSESTILGANG: VIRKNINGERNE FOR DE INVOLVEREDE FORÆLDRE OG BØRN

Den anden undersøgelsestilgang vedrører forældrene og de involverede børn og fokuserer på, hvad der sker, når forældrene har forladt retssalen. I henhold til præsumptionerne i loven må man forvente, at forældre, der er idømt fælles forældremyndighed, har et større potentiale til at samarbejde i et fælles forældreskab og et lavere konfliktniveau end forældre i de sager, hvori der er idømt eneforældremyndighed. Derfor spørger vi:

Forskningsspørgsmål nr. 5: Er forældre med fælles forældremyndighed bedre i stand til at samarbejde om barnets velfærd og trivsel end de forældrepar, hvor der er eneforældremyndighed?

Ved at sammenligne forældre med hhv. eneforældremyndighed og fælles forældremyndighed tester vi, om der er relative forskelle i forhold til, hvordan det fælles forældreskab er organiseret, herunder også hvordan forældre i praksis samarbejder. Der er trukket et udvalg af forældrepar, som i 2009 har haft en forældreansvarssag ved byretten, som blev afgjort ved dom eller afsluttet med forlig. Omkring 1.000 forældre, fædre som mødre, har besvaret et web-baseret spørgeskema eller er blevet interviewet telefonisk. Forældrene blev kontaktet, efter at de i 2009 havde modtaget rettens afgørelse (eller afsluttet sagen ved forlig). Forældrene blev blandt andet spurgt om, hvordan de oplevede den retlige

proces, hvordan de bagefter udfoldede forældreansvaret, hvordan det indbyrdes samarbejdsklima var, og hvordan deres børn trivedes.

Forskningsspørgsmål nr. 6: Er forældre med fælles forældremyndighed i stand at blive enige om væsentlige beslutninger om barnet og dermed imødekomme de standarder, som forældreansvarsloven forudsætter?

Det er vigtigt at belyse, om forældre med fælles forældremyndighed er i stand til at opfylde de samarbejdsstandarder, som forventes i loven. Problemstillingen kan relativt nemt testes. Forældreansvarsloven forventer ikke, at forældre med fælles forældremyndighed skal kunne blive enige om eller kunne samarbejde om enhver detalje i barnets hverdagsliv, men de forventes at kunne blive enige om de væsentlige beslutninger vedrørende barnet. Loven giver selv nogle eksempler på, hvad der forstås ved ”væsentlige beslutninger”. Nogle af disse forhold er operationaliseret til spørgsmål.

UNDERSØGELSESTRATEGI

Forældrene er interviewet i to omgange. Første gang kort tid efter at deres sag var afsluttet i retten, og anden gang 1 år senere. Formålet med denne procedure var dels at undersøge, om forældrenes samarbejdspotentialer og enighedsniveauet udvikler sig til det værre eller det bedre over tid, dels at belyse, om der kan spores nogen udvikling vedrørende de involverede børns trivsel.

TREDJE UNDERSØGELSESTILGANG: EN QUASI-EKSPERIMENTEL TILGANG VED AT SAMMENLIGNE FØR OG NU

Forskningsspørgsmål nr. 7: Har forældreansvarsloven haft til virkning, at den styrker forældres samarbejde om børnene?

Forældreansvarsloven har forstærket en norm om, at forældrepar, der ikke (længere) lever sammen, forventes at samarbejde om børnene og oppebære et fælles ansvar for, at børnenes kontakt til begge forældre bliver bevaret. Nogle af virkemidlerne til det er beskrevet i kapitlets indledning om baggrunden for undersøgelsen. Fordi samarbejdsnormen er en central underliggende hensigt, bør man teste, om der kan iagttages en positiv effekt af det nye lovgivningskompleks. Har den nye lovgivning opfyldt dette mål?

Vi kan nærme os forskningsspørgsmålet ved at bruge det kontrafaktiske argument: Hvad ville der være sket, hvis forældreansvarsloven

ikke var trådt i kraft? Det er som nævnt ikke muligt at etablere en metodologisk procedure for et ægte eksperimentelt undersøgelsesdesign, hvor nogle forældrepar tilbydes pillen ”forældreansvarsloven”, mens andre får placebo. Men vi kan etablere et simuleret eksperiment ved at sammenligne data fra det aktuelle undersøgelsesudvalg (den såkaldte undersøgelsesgruppe) med data fra et udvalg af forældre, som var i retten, før forældreansvarsloven trådte i kraft, dvs. dengang forældremyndighed kun kunne tillægges den ene af forældrene. Dette udvalg er kontrolgruppen. Vi vil teste, om de forældre, der har været omfattet af muligheden for dom til fælles forældremyndighed, er bedre til at samarbejde end forældre, der var omfattet af det gamle regime.

UNDERSØGELSESTRATEGI

Som kontrolgruppe har vi trukket på data fra den danske børneforløbsundersøgelse, der omfatter børn fra fødselsårgangen 1995. Fra denne fødselsårgang har vi informationer om børns og forældres erfaringer med samlivsbrud, inklusive data om forældremyndighedssager, der har været bragt for retten, og om skilsmisseforældres samarbejde om børnene. Såfremt analysen viser, at børn, der har været involveret i forældremyndighedssager i 2009, som helhed har bedre samarbejdende forældre og er omfattet af færre konflikter end børn, der var omfattet af forældremyndighedssager i perioden 1996-2007, kan det pege i retning af, at det nye regime har haft en positiv effekt.

RAPPORTENS OPBYGNING

I kapitel 2 redegøres for undersøgelsens data. Kapitel 3 er en afrapportering fra det kvalitative feltstudie udført ved tre byretter og har til formål at beskrive, hvordan processen omkring forældremyndighedssager foregår, herunder også de overvejelser de til undersøgelsen udvalgte dommere gør sig omkring den nye forældreansvarslov. Kapitel 4 beskriver udviklingen i sager om forældreansvar ved byretterne og belyser interaktionen mellem parternes sociale karakteristika. Kapitel 5 beskæftiger sig med de afgørelsestyper, som byretterne træffer og undersøger, herunder hvilke faktorer der kan bidrage til at forklare retternes afgørelser. Kapitel 6 behandler barnets stilling i sagerne, mens kapitel 7 sætter fokus på, om der er indbyrdes variationer mellem byretternes retlige praksis. Kapitel 8

og 9 undersøger familiernes hverdag efter retssagen på både den korte og den lange bane: Hvordan samarbejder forældrene og børnene, og hvordan trives disse? I kapitel 10 foretager vi en vurdering af, om den nye forældreansvarslov i højere grad end den tidligere kan siges at fremme samarbejdsnormen i praksis. Rapporten rundes i kapitel 11 af med konklusioner og perspektiver.

UNDERSØGELSENS DATAGRUNDLAG

UNDERSØGELSENS DESIGN OG TILRETTELÆGGELSE

De i kapitel 1 omtalte forskningsspørgsmål og -strategier indebærer, at undersøgelsen består af fire empiriske elementer, og at vægten i undersøgelsen som helhed er kvantitativ, dvs. baseret på statistik.

Første delundersøgelse er således baseret på til lejligheden udarbejdede registerbaserede data fra Domstolsstyrelsens afgørelsesstatistik. Denne undersøgelsesdel, som i det følgende omtales som *domstolsundersøgelsen (DU)*, repræsenterer myndighedssiden og blev gennemført blandt dommere ved byretterne. Dataindsamlingen fandt sted over hele kalenderåret 2009. Dette materiale rummer systematisk information om indhold og afgørelser i alle forældreansvarssager, som dette år blev behandlet ved retterne. Der er med andre ord tale om en totalundersøgelse for dette år.

Anden delundersøgelse er et mindre kvalitativt studie, *et feltarbejde*, som blev udført ved tre byretter i foråret 2009. Feltarbejdet er baseret på samtaler og mere uddybende kvalitative interviews med dommere og andet personale ved byretterne. I forbindelse med feltarbejdet har forskeren fået lejlighed til at overvære et antal forældreansvarssager eller på anden vis fået indsigt i nogle afgørelsesforløb. Formålet med studiet er at bringe afgørelsesinstansen tydeligt frem som aktør i analysen, herunder

ikke mindst få bragt refleksioner frem om, hvad de ændrede retsprincipper indebærer for den retlige proces og selve afgørelsen, fx: Hvilke tanker og refleksioner gør dommere sig omkring den nye lovgivning? På hvilke måder har lovgivningen givet anledning til forandrede måder at gennemføre processen på? I hvilken udstrækning taler dommere med børn? Hvordan foregår en børnesamtale? Hvad gør dommere i øvrigt for at bringe børnenes perspektiv frem i sagen? Og hvilke forhold spiller ind på, om de i konkrete sager beslutter, om der skal være eneforældremyndighed eller fælles forældremyndighed?

Tredje delundersøgelse er en survey-undersøgelse bestående af et udvalg af forældre, der i 2009 fik en forældremyndighedssag afgjort eller afsluttet ved domstolen, i dette tilfælde byretten. Denne undersøgelse omtales som *forældreundersøgelsen (FU)*. Det centrale formål med survey-undersøgelsen er at belyse, hvordan den nye lovgivning interagerede med forældres samarbejde omkring barnet.

Forældrene blev interviewet til undersøgelsen i to omgange. Første gang i 2009, dvs. kort tid efter, at deres sag var afsluttet ved retten (*FU-2009*). Og anden gang 1 år senere, dvs. i 2010 (*FU-2010*). Formålet er at belyse, hvilke virkninger sagen har for forældre og børn på længere sigt. Hvis flere børn har været omfattet af sagen, har vi efter tilfældighedsprincipper spurgt til et enkelt af børnene. To forskningsspørgsmål er centrale i denne undersøgelsesdel: Det ene spørgsmål er, om forældre, der var idømt fælles forældremyndighed, besidder en anden profil i forhold til blandt andet forældresamarbejdspotentialer på kort og langt sigt i forhold til de forældre, der var idømt eneforældremyndighed. Det andet spørgsmål vedrører skilsmissebørnenes trivsel: Kan der over en tidshorizont iagttages variationer i trivselsbilledet blandt børn, der er omfattet af eneforældremyndighed hhv. fælles forældremyndighed?

Fjerde delundersøgelse kobler data fra forældresurveyen sammen med data fra andre undersøgelser, især børneforløbsundersøgelsens informationer om skilsmissebørn i forældremyndighedskonflikter, for at belyse, om der over tid kan registreres forskelle i skilsmisseforældres samarbejdspotentialer. SFI's børneforløbsundersøgelse (BFU) omfatter knap 5.000 børn fra hele landet, som blev født i 1995.² Undersøgelsen er en forløbsundersøgelse. Det betyder, at de samme børn bliver fulgt over tid. Første gang, der blev spurgt til børnene, var i 1996, hvor børnene var

---

2. Den oprindelige stikprøve – da børnene var spæde – bestod af 6.011 børn.

et halvt år gamle. Siden har fulgt tre andre dataindsamlinger (i 1999, 2003 og 2007). De første tre gange blev mødrene spurgt. Ved dataindsamlingen i 2007 blev både mødre og børnene spurgt. Det er data fra den seneste dataindsamling i 2007, der vil blive trukket på i analyserne til evalueringen. Det giver nemlig mulighed for at sammenligne samarbejdspotentialer m.m. hos forældre, der gik fra hinanden, før forældreansvarsloven trådte i kraft, med forældre, der er gået fra hinanden efter lovens ikrafttræden.

Den nævnte tilrettelæggelse af undersøgelsen indebærer nogle fravalg. Det har inden for undersøgelsens rammer ikke været muligt at tilvejebringe en tæt og detaljeret beskrivelse af de processer eller omstændigheder, der fører til, at forældrepar ender med at gå i retten for at få deres konflikter afgjort. Valget om at lade undersøgelsen være baseret på fortrinsvist kvantitative data indebærer desuden, at vi ikke kan fremvise detaljerede beretninger om de vanskeligheder og muligheder, som skilsmisseforældre og deres børn måtte opleve i dagligdagen efter en retssag. Statistisk baserede data kan give valide informationer om, hvordan problemstillinger af forskellig art fordeler sig i givne befolkningsgrupper, men den dybtgående indsigt i sociale processers udvikling er fattig og belyses bedst ved hjælp af kvalitative metoder.

Undersøgelsens statistiske grundlag hidrører således fra primært to kilder: data fra domstolene om alle sager om forældremyndighed og samvær ved byretterne i 2009 og en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre, der havde en sag ved domstolen i 2009.

UNDERSØGELSENS PRAKTISKE GENNEMFØRELSE

DATA FRA DOMSTOLENE

Data fra domstolene har vi indhentet via domstolsstyrelsens centrale sagsregistreringssystem, der indeholder stamdata om de forældreansvarssager, der behandles ved byretterne, fx informationer om, hvem der er involveret i sagerne og forskellige afgørelseskoder. I forbindelse med evalueringen har SFI haft mulighed for at koble nogle få yderligere oplysningstyper til sagsregistreringssystemet. De ekstra oplysninger specificerer blandt andet, om der var truffet afgørelse om forældremyndighed, bopæl og/eller samvær. Disse ekstra oplysninger har bidraget til at beskrive barnets stilling i sagen og til at afklare, om der efter parternes op-

lysninger har optrådt særlige karakteristika ved sagerne (fx vold, incest, misbrug, svære samarbejdsproblemer eller samarbejdsschikane). I takt med at de anlagte byretssager blev afsluttet og oparbejdet i systemet i løbet af 2009, har Domstolsstyrelsen sendt disse data til SFI Survey. Disse informationer var selve grundlaget for, at SFI kunne opnå kontakt til de forældre, som skulle deltage i undersøgelsen.

HÆVEDE SAGER INDGÅR IKKE

Alt i alt registrerede byretterne, at 3.093 sager om forældreansvar blev afsluttet i 2009. I hver femte sag, svarende til knap 600 sager, noterede domstolene imidlertid, at sagen blev hævet eller lignende.³ Disse sager indgår ikke i evalueringens analyser. Undersøgelsens formål er at analysere på sager med et reelt sagsforløb ved retten, og derfor er sager, hvor der hverken var dom eller forlig, sorteret fra som datagrundlag. Tilbage er godt 2.500 sager.

Det var ikke uventet, at en del sager blev hævet uden et reelt sagsforløb. En anlagt sag følger ikke altid den slagte vej. Nogle forældre anlægger fx en sag ved domstolen, men når til enighed, inden sagen er kommet op. I andre tilfælde kan en sag ”gå i sig selv” af andre grunde. Her bliver sagen hævet, uden at domstolen registrerer hverken dom eller forlig. Dette naturlige ”frafald” svarer godt til de erfaringer, vi fik under feltarbejdet blandt dommerne, jf. kapitel 3.

SAGER UDEN OPLYSNINGER OM BØRN

I nogle af indberetningerne fra byretterne var der ingen oplysninger om, hvorvidt der var børn involveret i sagen, og der var derfor heller ikke registreret noget cpr-nummer på børnene og i nogle tilfælde heller ikke på forældrene. Denne grundlæggende oplysning om et barn i sagen manglede i 830 sager, svarende til omkring hver fjerde af alle sager, og fik implikationer for evalueringens datagrundlag: Uden oplysninger om antal børn, disses køn og alder, hvilke afgørelser der blev truffet mv., kan man ikke analysere sagerne, og man kan ikke uden et cpr-nummer på barnet kontakte forældrene.

---

3. Sager, hvor domstolen noterede, at sagen blev hævet, at sagen blev sluttet efter modtagelse af påstandsdokumenter, eller at sagen blev sluttet efter skriftlig tilkendegivelse, indgår ikke i evalueringen som reelle sager.

Der kan være flere forklaringer på de uidentificerbare børn: En årsag kan være, at sagen slet ikke handlede om forældreansvar, men at der var tale om en ægteskabssag uden konflikter om eventuelle børn. Det er muligt, at sådanne ægteskabssager ved en fejl er blevet registreret hos domstolsstyrelsen som en forældreansvarssag, skønt de ikke må blandes med sager om forældremyndighed, samvær og bopæl. En anden mulig årsag kan være, at domstolen ikke registrerede alle oplysninger i sager, der blev hævet, fx fordi retten aldrig modtog informationer om det barn (eller de parter), som sagen drejede sig om.

Vores analyser viser, at en tredjedel af de ”manglende” børn (dvs. som ikke kunne identificeres via et cpr-nummer) fandtes i de sager, der blev hævet⁴, jf. tabel 2.1. En tredje plausibel årsag til, at der manglede oplysninger om børn i sagen, er, at sagsregistreringen har været utilstrækkeligt udført. Som det fremgår af tabel 2.2, forekommer der at være meget store forskelle på, hvor omhyggeligt retterne udfyldte skemaerne. Nogle byretter, fx Helsingør, Svendborg og Aarhus, havde en meget høj

TABEL 2.1

Sager ved byretterne i 2009 om forældremyndighed, bopæl og samvær fordelt efter afgørelsestyper. Særskilt for alle sager og sager, hvori der manglede informationer om børnene. Procent.

	Alle sager		Manglende oplysninger om børn	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Afgjort i øvrigt	2	47	4	30
Afgjort ved, at sagen hæves	18	571	33	275
Afgjort ved dom efter domsforhandling	58	1.782	38	314
Afgjort ved dom i øvrigt	0	13	0	0
Afgjort ved erkendelsesdom	1	16	0	0
Afgjort ved forlig efter domsforhandling	7	221	5	38
Afgjort ved forlig i øvrigt	12	355	15	123
Afgjort ved sluttet i øvrigt	1	36	3	29
Sluttet efter modtagne påstandsdokumenter	0	8	0	2
Sluttet efter retsmægling	1	43	2	19
Sluttet efter skriftlig tilkendegivelse	0	1	0	0
I alt	100	3.093	100	830

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

4. Hævede sager inkluderer ”sagen hævet”, ”afgjort ved forlig”, ”sluttet efter retsmægling” samt opsamlingskategorierne ”sluttet”/”afgjort i øvrigt”.

korrekt udfyldningsprocent på omkring 90 pct. For eksempel manglede der i sagerne fra Aarhus således kun oplysninger på barnet i 3 pct. af sagerne. Sager fra andre retter (fx Frederiksberg og Nykøbing) var noget mere mangelfuldt indberettet.

Alt i alt har de mangelfulde informationer om børn betydet, at vi reelt ikke har kunnet bruge disse sager i analyserne. Ud af de omkring 2.500 sager med dom eller forlig er det kun 1.977 sager, hvor der er informationer om et barn i sagen. Overlap mellem mangelfulde indberetninger og hævdede sager betyder, at nogle af de 830 sager, hvor cpr-nummer på barnet ikke er registreret, allerede var sorteret fra, da sagen ikke havde registreret dom eller forlig.

TABEL 2.2

Andel forældreansvarssager ved byretterne i 2009, hvor der manglede oplysninger om børn. Særskilt for de enkelte retter. Procent.

Retskredse	Procentandel	Antal
Aalborg	43	89
Bornholm	23	6
Esbjerg	30	38
Frederiksberg	49	55
Glostrup	31	64
Helsingør	10	10
Herning	31	27
Hillerød	32	43
Hjørring	14	17
Holbæk	16	15
Holstebro	17	10
Horsens	17	18
Kolding	23	37
København	29	62
Lyngby	23	24
Nykøbing	63	70
Næstved	37	50
Odense	31	70
Randers	19	23
Roskilde	25	37
Svendborg	11	11
Sønderborg	30	37
Viborg	10	12
Aarhus	3	5
Alle retskredse, i alt	27	830

1. Procenten angiver andelen af manglende cpr-numre i sagerne ved den enkelte ret og summer derfor ikke til 100 ved totalen.

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

DESIGN: DATA FRA FORÆLDREUNDERSØGELSE

Den anden primære kilde til information er en spørgeskemaundersøgelse blandt et udvalg af forældre, der havde en sag ved byretten i 2009. Forældrene blev tilfældigt udtrukket til at deltage blandt dem, der havde en sag i 2009. Begge forældre – det vil sige begge parter i sagen – blev inviteret til at deltage i undersøgelsen. Forældrene skulle besvare spørgeskemaet to gange. Første gang kort tid efter deres sag i 2009, anden gang 1 år senere i 2010. Det var kun forældre, der havde besvaret spørgeskemaet i 2009, der fik det opfølgende skema tilsendt i 2010. Hvis en sag involverede flere børn, udvalgte vi tilfældigt, hvilket barn forældrene skulle besvare spørgsmål om.

Forældre er blandt andet blevet spurgt om årsagerne til samlivsbruddet, hvad konflikten handlede om, hvordan konflikten blev afgjort, det aktuelle forældresamarbejde, til samværet mellem barn og forældre og til barnets trivsel.

Det opfølgende spørgeskema i 2010 bestod overvejende af spørgsmål, der var identiske med de spørgsmål, der var stillet i det første spørgeskema i 2009. Formålet med de gentagne spørgsmål var at belyse, om barnets situation ændrede sig, og om konfliktniveauet mellem forældrene havde udviklet sig i det år, der var gået.

Ud over de gentagne spørgsmål rummede skemaet også spørgsmål om, hvorvidt barnet havde medindflydelse på sit samvær med samværsforælderen, og om fleksibiliteten i samværsordningerne. Disse spørgsmål indgik, fordi tidligere forskning peger på, at de nævnte forhold har betydning for, hvordan børn trives med deres samværsordninger (fx Bak, 1996; Haugen, 2010; Nissen, 1997).

Til begge dataindsamlingsrunder (2009 og 2010) blev der lavet to versioner af spørgeskemaet: Et skema til besvarelse på internettet og et til interview over telefonen. Forældrene blev kontaktet via brev med et link til internetskemaet. De forældre, der ikke besvarede spørgeskemaet på nettet, blev kontaktet telefonisk af SFI Surveys interviewkorps. Den første runde af forældreinterview fandt sted som en løbende proces fra august måned 2009 og frem til det tidlige forår 2010, i takt med at deres sager blev afsluttet ved retten. Anden runde fandt sted fra september 2010 til januar 2011.

OPNÅELSE I FORÆLDREUNDERSØGELSEN

I evalueringsdesignet var der lagt op til, at SFI Survey skulle kontakte 2.000 forældre, svarende til 1.000 forældrepar, til første fase af forældreundersøgelsen. I lyset af undersøgelsens problemstilling var det ikke meningsfuldt at kontakte forældre, hvis sager var blevet hævet, dvs. hvor der hverken var afgørelse eller forlig. Som nævnt ovenfor kunne der heller ikke tages kontakt til forældre, hvis der i deres sag manglede oplysninger om børn. Det reducerede stikprøvens grundlag.

Mens manglende cpr-nummer på børn indebar, at sager måtte udgå af analysen, betød manglende cpr-numre på forældre, at SFI fik et mindre udvalg af forældre, vi kunne kontakte til forældreundersøgelsen. De manglende informationer i sagsregistreringerne fra domstolene indebar således, at SFI Survey i en lang række tilfælde ikke kunne identificere de forældre, de trak ud. Det betød, at disse forældre ikke kunne inviteres til at deltage i undersøgelsen.

Blandt de 1.977 resterende sager ved byretterne fra 2009 (svarende til 3.954 forældre, der var sagens parter) søgte SFI Survey ved første interviewrunde at opnå kontakt med 2.072 forældre, dvs. lidt over halvdelen af dem, der havde haft ”meningsfulde” sager, og som der var registret oplysninger om. Blandt disse deltog 1.062 forældre i undersøgelsen. Det gav en opnåelsesprocent på 50, hvilket var forventeligt målgruppen taget i betragtning. Da det i en del tilfælde kun var den ene forælder, der deltog i undersøgelsen, repræsenterer de 1.062 forældre til sammen 763 sager. Det giver flere sager at analysere på og betyder, at vi kan analysere på forældreudsagn fra næsten 40 pct. af alle sager. Data-

TABEL 2.3

Undersøgelsens datagrundlag.

	Antal sager	Antal forældre
Registrerede byretssager i 2009 (ekskl. hævede sager og sager uden oplysninger om børn)	1.977	3.954
Forældreundersøgelse i 2009: Første survey blandt forældre med byretssag i 2009	763	1.062
Forældreundersøgelsen i 2010: 2. Opfølgings-survey blandt forældre med byretssag i 2009	525	804

Anm.: Når andelen af sager, der er repræsenteret i forældreundersøgelsen, er større end det halve antal af forældre, der er blevet interviewet, skyldes det, at der i en del sager kun er besvarelse fra den ene forælder.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen.

grundlaget for undersøgelsen fremgår af tabel 2.3.

De forældre, der deltog i første runde af forældreundersøgelsen, blev kontaktet igen 1 år senere til anden runde af forældreundersøgelsen i 2010. 804 forældre deltog i begge runder.

BORTFALD I FORÆLDREUNDERSØGELSEN, INDSAMLING I 2009 OG 2010

Alle forældre, der var udtrukket til at deltage i undersøgelsen, modtog en invitationsskrivelse fra SFI Survey. Omkring halvdelen (506) af de 1.009 forældre, som var inviterede, men ikke deltog, viste sig umulige at få yderligere kontakt til. Disse forældre besvarede ikke web-spørgeskemaet og kunne af forskellige årsager ikke kontaktes telefonisk. Det er meget sandsynligt, at en del skilsmisseforældre, der er i alvorlige sager, som fx involverer familievold eller chikane, forsøger at hemmeligholde deres telefonnummer. Det kan fx ske ved at bruge taletidskort, der ikke kan spores, eller ved at have hemmelige eller midlertidige adresser. Derudover forventes andelen af udsatte og resourcesvage grupper at være relativt større blandt skilsmisseforældre med retlige konflikter end blandt forældre i almindelighed (Ottosen, 2000). Selvom de fleste danskere har adgang til internet og telefon, er det ikke altid tilfældet for socialt udsatte og resourcesvage grupper.

For den anden halvdel (503) af de forældre, der blev inviteret til at deltage i undersøgelsen, men som ikke deltog, er årsagerne kendte. Her er årsagerne til, at forældrene ikke deltog: sygdom, handicap, at forældrene var døde, at de var flyttet til uoplyst adresse m.m.

Kun nogle få forældre (5 pct.) nægtede at deltage i undersøgelsen.

TABEL 2.4

Svarprocenter i forældreundersøgelserne 2009 og 2010.

	FU-2009		FU-2010	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Stikprøve	100	2.071	100	1.062
Gennemførte interviews/opnået i alt	51	1.062	79	804
Kunne ikke kontaktes	25	506	8	85
Udgår på grund af sygdom, sprogvanskeligheder, adresseændringer/hemmelig adresse etc.	24	503	13	173

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

sen. Denne lille andel af modvillige forældre harmonerer godt med erfaringerne fra tidligere undersøgelser om, at skilte forældre gerne vil fortælle om deres skilsmisssager. En indikation på, at undersøgelsen for størstedelens vedkommende er blevet positivt modtaget, er også, at stort set alle interviewede forældre (96 pct.) i første runde af forældreundersøgelsen angav, at de gerne ville kontaktes ved den opfølgende forældreundersøgelse i 2010.

I 2010 blev forældre, der deltog i første runde, kontaktet igen. Opnåelsesprocenten var 79. 51 pct. af disse forældre besvarede spørgeskemaet over telefonen og 28 pct. over internettet. 8 pct. af forældrene kunne ikke træffes. De resterende forældre, der ikke deltog i anden runde, faldt blandt andet fra, fordi de ikke kunne træffes på et tilgængeligt

TABEL 2.5

Bortfaldsanalyse. Forældre, der deltog i forældreundersøgelsen i 2009 og 2010 fordelt efter centrale karakteristika. Procent.

	Alle DU-sager Pct.	Deltog i FU- 2009 Pct.	Deltog i FU-2010 Pct.
<i>Fordeling af sagsøgere og sagsøgte</i>			
Sagsøgere	51	52	51
Sagsøgte	49	44	45
Begge rejste sagen ¹	-	4	4
<i>Fordeling af fædre og mødre</i>			
Fædre	50	51	51
Mødre	50	49	49
<i>Sagsøger</i>			
Far er sagsøger	54	62	65
Mor er sagsøger	46	34	31
Begge rejste sagen	-	4	4
<i>Forældremyndighed inden sagen</i>			
Far alene	7	6	7
Mor alene	28	37	36
Fælles forældremyndighed	65	57	57
<i>Børns alder under sagen</i>			
0-3 år	16	14	7
4-7 år	27	30	30
8-11 år	28	32	33
12-15 år	19	20	24
16-17 år	4	3	4
18 år +	6	1	2
I alt	100	100	100

Kilde: Domstolsundersøgelsen (DU) og forældreundersøgelsen 2009 og 2010 (FU-2009, FU-2010).

telefonnummer, at de nægtede at deltage eller var bortrejst.

Det er væsentligt for undersøgelsens datakvalitet, om bortfaldet, dvs. dem, der ikke deltog, er præget af systematiske skævheder, eller om det er tilfældigt. Ud fra de oplysninger, der blev registreret fra domstolene om alle sager om forældreansvar ved byretterne i 2009, er det muligt at undersøge sammensætningen af de forældre, som deltog i forældreundersøgelsen i 2009 og 2010 på udvalgte karakteristika. De forældre, der deltog i forældreundersøgelsen, skal helst "ligne" den totalpopulation, hvis sager byretten registrerede. De udvalgte karakteristika er positionen som sagsøger/sagsøgt, parternes køn, forældremyndighed inden sagens start, parternes oprindelse og de involverede børns alder.

Analyserne viser, jf. tabel 2.5, at andelene af sagsøgere/sagsøgte og fædre/mødre er omtrent den samme i forældreundersøgelserne som i totalundersøgelsen, dvs. ca. halvt af hvert. I forhold til om parterne har dansk eller anden oprindelse, er der heller ikke store forskelle. Det samme gælder for aldersfordelingen på de involverede børn: Der var ingen systematiske aldersforskelle mellem børnene i totalpopulation og dem, hvis forældre deltog i undersøgelsen i 2009. I 2010-undersøgelsen var børnene selvfølgelig blevet 1 år ældre. Til gengæld er konstellationen sagsøgende fædre/sagsøgte mødre overrepræsenteret, mens konstellationen sagsøgende mødre/sagsøgte fædre tilsvarende er underrepræsenteret blandt respondenterne i forældreundersøgelsen i 2009, og denne tendens er forstærket ved anden dataindsamling i 2010.

Analysen viser videre en mindre skævhed i forhold til forældremyndighedsfordelingen inden sagen. Forældre har hyppigere deltaget i undersøgelsen, hvis moderen havde forældremyndigheden alene, inden sagen blev rejst, end hvis der var fælles forældremyndighed. De to skævheder "matcher" godt sammen og efterlader det indtryk, at forældre hyppigere har haft lyst til at deltage i forældreundersøgelsen, hvis sagen har drejet sig om en far, der gerne ville have del i forældremyndigheden, mens overskuddet til at deltage har været mindre i de sager, hvor moderen (typisk) har ønsket faderens adgang til barnet begrænset. En hypotese er, at sidstnævnte sager oftere har tungere karakter, og at der hos forældrene måske derfor sjældnere har været ressourcer til at deltage.

Som nævnt vil de retskredse, der har leveret fyldestgørende informationer til domstolsundersøgelsen, veje relativt tungere i datamaterialet end dem, der indleverede mangelfulde informationer. Frafaldet af forældre var jævnt fordelt mellem retskredsene, når man tager udgangs-

punkt i de korrekt registrerede byretssager, dvs. som indeholdt oplysninger om børn, og som ikke var hævede.

OM BØRN, DER ER FOR GAMLE

I 6 pct. af de sager, som byretterne registrerede, var de involverede børn over 18 år. I forældreundersøgelsens første del angav 1 pct. af forældrene, at det barn, der tilfældigt var udvalgt til at deltage, var fyldt 18 år (eller mere). Selvom det var forventeligt, at enkelte børn ville have passeret myndighedsalderen, i perioden fra sagen blev registreret, og til forældrene besvarede spørgeskemaet, og således formelt ikke længere ville være omfattet af en konflikt om forældremyndighed eller bopæl, er andelen af børn over 18 år overraskende høj. Vi har testet, hvorvidt registreringen af disse ældre børns alder kunne være fejlkodet eller fejloplyst, men har ikke fundet bevis for, at det skulle være tilfældet. Der er altså usikkerhed om, hvorvidt andelen af børn over 18 år er så stor, som her anført, eller om det skyldes fejlregistreringer. Usikkerheden betyder, at disse ældste børn ikke indgår i de videre analyser. Fokus er derfor på børn under 18 år, hvilket også er den gruppe børn, hvor en forældreansvarssag formentlig har størst indvirkning på deres dagligdag.

OPSUMMERING

Blandt de i alt ca. 3.000 forældreansvarssager, som ifølge byretterne blev afsluttet i 2009, kunne knap 2.000 observationer indgå i denne undersøgelse. I de resterende tilfælde var sagerne hævet eller mangelfuldt registreret af byretterne. Til forældreundersøgelsen i 2009 søgte SFI at opnå kontakt til over 2.000 forældre, hvoraf halvdelen valgte at deltage. I forhold til dataindsamlingsmetoden og målgruppen var opnåelsesprocenten forventelig. På baggrund af erfaringer fra andre undersøgelser er der grund til at antage, at udsatte og socialt resourcesvage forældre sjældnere har deltaget i undersøgelsen. Vi kan konstatere, at der er en mindre skævhed i forældreundersøgelsen, idet sagsøgende fædre er overrepræsenterede, mens sagsøgende mødre er underrepræsenterede. Alt i alt kan disse forhold betyde, at undersøgelsen tegner et mere optimistisk billede af forholdene, end der i virkeligheden er grundlag for.

RAPPORT FRA ET FELTARBEJDE VED TRE DANSKE BYRETTER

INDLEDNING OG PROBLEMSTILLING

Denne forskningsrapport giver fortrinsvis indblik i forældreansvarslovens virkemåde gennem tal og statistisk analyse. Bag hvert af disse tal findes der forældrepar, som har haft opslidende konflikter om børnene; børn, som måske er blevet inddraget i den retlige proces, og dommere, som skulle træffe vanskelige beslutninger om, hvordan forældremyndighed og bopæl bedst kunne fordeles til gavn for barnet. Dette kapitel fungerer som et bagtæppe for de efterfølgende statistiske analyser og beskriver, hvordan forældreansvarssager foregår ved byretten, og hvilke overvejelser dommere gør sig, når de træffer afgørelser i disse sager.

Kapitlet har et dobbelt formål: De færreste har indblik i, hvordan retten behandler forældremyndighedssager. I modsætning til andre sagstyper ved domstolene er retsmøder om forældremyndighed og bopæl lukkede for offentligheden. Kun dommere, familieretsadvokater og den lille minoritet af danske forældrepar, som bliver involveret i disse sager, har kendskab til, hvad der kan være på spil i disse sager, og hvordan den retlige proces forløber. Derfor er det ene formål at beskrive, hvordan retssager om forældremyndighed og bopæl kan foregå. Kapitlets andet formål er at kaste lys over, hvordan den nye forældreansvarsløvs har ændret praksis ved retten. Dommere har nu mulighed for at afgøre, at der

skal være fælles forældremyndighed, de skal tage stilling til, hvor barnet skal bo, og i nogle tilfælde fastsætter de også samvær. Hvilke synspunkter har dommere om at kunne idømme fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje, og har lovgivningen fra 2007 i øvrigt medført forandringer i sagsgange og beslutningsprocesser? Er der fx vokset nye sagstyper frem ved retten, nye måder at gennemføre processen på og ikke mindst nye typer overvejelser, som dommeren må gøre sig, når han/hun træffer afgørelser i sager om forældremyndighed, bopæl og samvær?

METODETILGANG OG DATABESKRIVELSE

METODETILGANG

I den juridiske verden refererer ”retspraksis” til de normative mønstre, der danner sig på grundlag af domstolenes afgørelser. Afgørelser afspejler, hvordan dommere under konkrete omstændigheder har skønnet, at loven skal fortolkes. Domme bliver samlet og udgivet, og efterhånden danner der sig et mønster af sædvaner og normer inden for et givent område. Domme, som landsretten (eller højesteret) afsiger, er ofte mere principielle og anses for at have en mere normerende karakter end de konkrete begrundede sager, som byretten afsiger. I dette kapitel anlægger vi et videre og mere sociologisk perspektiv på ”den retlige praksis” end den juridiske forståelse af ”retspraksis”. Når vi her lader byretsdommere beskrive og reflektere over deres professionelle praksis i forældremyndighedssager, er det, fordi ikke kun udfaldet, dvs. afgørelsen, interesser os, men også bredere de rationaler og processer, som leder frem til den pågældende dom.

DATAGRUNDLAGET

Det empiriske grundlag for analysen er et mindre feltarbejde, som blev gennemført i marts 2009, kort tid efter at den kvantitative dataindsamling ved domstolene var påbegyndt. På det tidspunkt havde den nye forældreansvarslov været gældende i ca. 1½ år, og selvom dommerne nu havde fået nogen erfaring med at træffe afgørelser efter de nye bestemmelser, kunne man dengang næppe forvente, at den (juridiske) retspraksis lå helt fast.

Feltarbejdet fandt sted ved tre, strategisk udvalgte, danske byretter, som repræsenterede en variation med hensyn til størrelse, befolkningssammensætning og modeller for, hvordan man gennemfører forældreansvarssager. Ved disse retter fik vi tilsammen indblik i 15 byretssager om forældremyndighed, bopæl og samvær. Takket være en meget stor imødekommenhed fra de ansatte ved retterne og fra de parter og advokater, der var involveret i sagerne, fik vi mulighed for at overvære 13 sager om forældremyndighed, bopæl og samvær. I to tilfælde fik vi alene adgang til sagens skriftlige dokumenter. Fordi retsmøder er lukkede, kan vi ikke i detaljer beskrive observationer fra retssagen her. Vi ved heller ikke i alle tilfælde, hvilket udfald sagerne fik. De pågældende sager er ikke koblet til det øvrige undersøgelsesmateriale. Der blev endvidere gennemført en række samtaler med ansatte ved byretterne, i alt 14. Heraf var 10 dybtgående interviews a 1-2 timers varighed, mens yderligere tre var kortere samtaler a ca. 20-30 minutter, alle med dommere. Den resterende samtale var med en børnesagkyndig.

Endelig er forskellige andre former for skriftligt materiale indgået som datakilde, fx eksempler på forældremyndighedsdomme, interne vejledninger for sagsgange ved retterne samt vejledninger stilet til offentligheden. Vi overværede ingen børnesamtaler, et fravalg, der skete af hensyn til de involverede børn. Men i kraft af opholdet i domstolsbygningerne observerede vi børn, der var på vej til eller fra en børnesamtale. Nogle var tilsyneladende upåvirkede og løb rundt og legede; men der var også eksempler på synligt trykkede børn.

Ved hver af de udvalgte retter fik vi tildelt en dommer, der fungerede som vores kontaktperson. Det var dem, der tilrettelagde vores ophold ved de enkelte retter. Vi har således ikke selv haft indflydelse på, hvilke dommere eller retssager der kom til at indgå i undersøgelsen, men bad på forhånd vores kontakt-dommer om at tænke i variationsbredde, så forskellige dommertyper blev repræsenteret. Vort indtryk var, at der blev taget hensyn til dette ønske. Derudover har også et tilfældighedselement spillet ind, som var afledt af de praktiske muligheder: I en række tilfælde fulgte vi dommere, der havde en forældreansvarssag berammet i netop den periode, hvor feltarbejde ved de pågældende retter pågik.

Som erfaringen er i andre kvalitative undersøgelser, var der også her markerede forskelle blandt informanterne. Nogle dommere havde et udtalt og brændende engagement for det familieretlige område, mens andre ikke lagde skjul på, at for mange forældremyndighedssager kunne

skabe en vis ensformighed i arbejdet. Nogle eksperimenterede gerne med alternative konfliktløsningsmodeller, mens andre foretrak at løse tvisterne som en klassisk retssag. Nogle arbejdede tæt sammen med børnesagkyndige rådgivere; i andre tilfælde forekom de to funktioner at være mere adskilte. Datamaterialet er ikke stort, og det gør ingenlunde krav på at være udtømmende eller repræsentativt for den danske dommerstands betragtninger, men det illustrerer en spændvidde i forhold til de overvejelser, dommere ved byretterne kan gøre sig, når de skal forvalte og træffe afgørelser efter bestemmelserne i forældreansvarsloven fra 2007.

RETEN SOM INSTITUTION OG RAMME FOR FORÆLDREANSVARSSAGER

For lovlydige folk, der aldrig har sat deres ben i et domhus, er retten – lidt på samme måde som kongehuset – omgærdet af ophøjet mystik. Retten er en samfundsmæssig institution, der udstråler magt, autoritet, værdighed og tidløshed. Magten manifesterer sig symbolsk allerede ved den første fysiske kontakt. På den store indgangsdør til Domhuset befinder dørhåndtaget sig i ca. 1,70 meters højde. Allerede inden man er trådt ind i den monumentale indgangshal, føler man sig så uendelig lille.

(Feltnoter fra XX Byret, marts 2009)

Ifølge retssociologen Aubert (1968, s. 84) har domstolen to centrale (manifeste) funktioner: For det første skal den fremme lovgivningens formål, i dette tilfælde forældreansvarslovens bestemmelser. Når lovgiver som den primære i retsapparatet fx har bestemt, at fælles forældremyndighed skal være hovedreglen, mens eneforældremyndighed kun bør komme på tale, hvis tungtvejende grunde taler derfor, skal domstolen fremme dette formål. I den forstand fungerer domstolen som redskab eller en tjener for lovgivningen. Domstolens anden vigtige funktion er at løse tvister for at opretholde den sociale fred. Her bliver lovgivningen et middel eller et redskab i dommerens hænder. Succeskriteriet for en konfliktløsning er ikke nødvendigvis at gøre parterne tilfredse – som sådan har en afgørelse ingen moralsk værdi – men at afslutte et konfliktforløb, som fører til, at der bliver ro om sagen.

Twister om forældremyndighed og bopæl mv. hører til sagskategorien ”civile retssager”, der omhandler uenighed eller tvist mellem to eller flere parter. Disse vil i retssagen som regel være repræsenteret ved en advokat, selvom det er muligt at optræde som ”selvmøder”. I forhold til almindelige civile retssager, hvor sagens parter selv frembringer de oplysninger, der ligger til grund for dommerens afgørelse (det såkaldte forhandlingsmaksime), har retten i forældremyndighedssager adgang til ex officio, dvs. på eget initiativ at indhente oplysninger eller tage et spørgsmål op. Reglerne har til formål at sikre, at sagen afgøres på et materielt rigtigt grundlag (Den Store Danske, 2010). Ifølge Domstolsstyrelsens statistikopgørelser afsluttede de danske byretter i 2009 i alt knap 70.000 civile sager, og blandt disse var der 5.178 ægteskabs- eller forældremyndighedssager, svarende til 7,5 pct. af de civile sager (Domstolsstyrelsen, 2010). Forældremyndighedssager udgør med andre ord en begrænset del af de civile sager og en endnu mindre del af byretternes samlede sagsmængde.

Byretterne kan have forskellige principper for sagsfordelinger. Blandt de dommere, som deltog i undersøgelsen, havde nogle erfaringer med en specialiseret sagsfordeling, således at det fortrinsvis var den samme gruppe af dommere, der behandlede sager om forældremyndighed mv. For de pågældende indebar det, at de brugte op til halvdelen af deres arbejdstid på dem og havde tre-fire retsmøder om ugen. Det indgående kendskab, som de derved fik til feltet, var for nogle berigende, mens det for andre kunne være ensformigt. Ved andre retter arbejdede dommere i højere grad som generalister og dækkede et bredt spektrum af sagstyper. Nogle anslog, at de havde en-to forældremyndighedssager om ugen; for andre, der havde en sag ca. hver anden måned, var denne type sager ikke hverdagskost.

TILRETTELÆGGELSE AF FORÆLDREANSVARSSAGER – DE TO ”SKOLER”

Afvikling af forældremyndigheds- og bopælssager foregår ikke på samme måde ved alle byretter, men kan tilrettelægges forskelligt. En ekspert på det familieretlige område har talt om, at der i dag eksisterer to ”skoler”: 1) Den Klassiske Retssag og 2) Den Nordsjællandske Model. Ud fra de informationer, vi indhentede til undersøgelsen, tonede et billede frem,

som viste, at der mellem disse to positioner også findes nogle blandingsformer, idet elementer fra Den Nordsjællandske Model kan anvendes inden for rammerne af Den Klassiske Retssag. Denne observation afspejler, at den enkelte dommer – også inden for den samme ret – har et vist handlerum til selv at tilrettelægge processen. Her gennemgår vi imidlertid alene de to hovedpositioner. Dog omtales også en tredje konflikt-løsningsmodel, nemlig retsmægling.

FORÆLDREMYNDIGHEDSSAGEN SOM DEN KLASSISKE RETSSAG
En retssag om forældremyndighed og/eller bopæl starter i dag med, at Statsforvaltningen – efter forgæves forligsbestræbelser med forældrene – oversender en sag til byretten om, at disse ikke kan nå til enighed om forældremyndigheds- og/eller bopælsspørgsmålet. Denne sag er, efter de fleste interviewede dommers udsagn, meget sparsomt udformet og indeholder stort set kun informanternes navne. Dommeren, der forbereder sagen, orienterer herefter i et brev sagens parter om muligheden for at få fri proces, ligesom der kan informeres om muligheden for at modtage retsmægling. Hvis der er advokater på sagen, beder dommeren disse om at fremsende et såkaldt påstandsdokument, som forklarer, hvad hver af sagens parter ønsker at få ud af afgørelsen. Er der ingen advokater, kan dommeren indkalde parterne til et kort forberedende møde, hvor helt lavpraktiske spørgsmål afklares, så dommeren kan danne sig et indtryk af, hvad konflikten drejer sig om. Her vil dommeren muligvis også lægge et mildt pres på parterne for at få dem til at anskaffe sig en advokat. Herefter kan den såkaldte hovedforhandling (dvs. den egentlige retssag) berammes. Dommerne, der deltog i denne undersøgelse, oplyste, at der kunne gå 2-4 måneder, fra retten modtog sagen, til hovedforhandlingen fandt sted. Berammelsestiden er kortere i forhold til andre civile sager, hvor der kan gå op til 9-12 måneder, fordi sager om forældremyndighed betragtes som hastende.

Ved hovedforhandlingen møder forældrene i næsten alle tilfælde op med en advokat. De fleste dommere beskrev de familieretlige advokater som gennemgående meget dygtige og gav udtryk for, at tilstedeværelsen af en advokat var til gavn for processen, fordi det kan skabe skavank og ubalance, hvis kun den ene af parterne har denne bistand. Denne pointe, at forældre har risiko for at skyde sig selv i foden ved at møde frem uden advokat, blev eksemplificeret i en af de sager, som vi observerede under feltarbejdet. Der var tale om en far, som gjorde et meget

usympatisk indtryk ved at miskreditere moderen og ved at fyre perfiditeter af i forhold til systemets måde at fungere på. Det skadede hans troværdighed, og fremtoningen virkede pinlig. Han miskrediterede derved også sig selv gennem sit ukendskab til rettens koder, der ikke kun omfatter den formelle procedure, men også normerne for, hvordan man optræder og interagerer.

Selve hovedforhandlingen, der er berammet til at vare op til 2,5 time, foregår under højtidelige former og afvikles efter en fast skabelon – som efter en drejebog (Levenson, 2008). Højtideligheden fremkaldes af retssalens tidløse arkitektur og de formelle omgangsformer, der dog indimellem brydes. Den ritualiserede og noget arkaiske måde at afvikle processen på underbygger rettens autoritet, men har sandsynligvis helt enkelt til funktion at behandle parterne lige for loven. Fordi retsmøderne er lukkede, vil det som hovedregel kun være dommeren, de to forældre og disses advokater, som er til stede i retssalen. Parterne og deres advokat har – alt efter deres position som sagsøger hhv. sagsøgt – faste pladser i retslokalet på hver sin side foran dommeren, som er placeret fysisk ophøjet i forhold til de øvrige. Derved får dommeren et overblik over forsamlingen, samtidig med at hans/hendes myndighed understreges.

Hovedforhandlingen indledes med, at dommeren redegør for processens forløb, herunder sandhedsformanes parterne også. Først afgiver sagsøger og dernæst sagsøgte forklaringer ved at svare på spørgsmål fra deres egen og modpartens advokat. Til sidst kan dommeren stille spørgsmål. Herigennem bliver det kortlagt, hvad sagen og problemerne drejer sig om.

Vurderet ud fra sagerne, som indgik i dette feltarbejde, bidrager sekvenserne af spørgsmål og svar til at frembringe en kronologisk fremstilling af parternes forhold, fra de lærer hinanden at kende til det aktuelle tidspunkt med fokus på særlige skæringspunkter, fx om barnets samvær og forældres samarbejdsrelationer og på de hændelser, der har udløst den aktuelle konflikt. Gennem advokatens udspørgen får dennes egen klient mulighed for at fremstille sig som en forælder, der kan tilbyde barnet et stabilt opvækstmiljø uden for megen turbulens, men fx med fast arbejde, en god økonomi og ordnede boligforhold. Har klienten en udenlandsk baggrund, kan det tillige betones, at denne er integreret i det danske samfund, dvs. taler dansk, ikke er alt for religiøs og kan støtte barnet i skolen. Advokaten søger desuden at få klarlagt, at der er en følelsesmæssig tilknytning mellem forælderen og barnet (herunder at forælde-

ren har passet barnet som lille), og at denne formår at forstå barnet og dets behov. Endelig giver advokaten klienten mulighed for at demonstrere den allerede udviste og fremtidsorienterede samarbejdsvillighed i forhold til den anden forælder. I forhold til den anden part kan advokaten omvendt gøre stedvise forsøg på at miskreditere denne ved fx at grave i, om denne har haft mange kærester eller er flyttet meget rundt, dvs. blotte om den anden parts vandel er præget af turbulens.

Selvom dommerne generelt beskrev de familieretlige advokater som dygtige og deres tilstedeværelse som et plus for processen, gav de også udtryk for, at de ikke selv betragtede alle oplysninger som lige interessante. Observationerne under retssagerne afslørede fx, at nogle advokater opholdt sig relativt længe ved barnets tidlige leveår, også i sager, der omhandlede børn i teenagealderen. Har dette betydning for dommerens bedømmelse? En dommer svarede, da vi sammen evaluerede et konkret sagsforløb:

Nej, aldrig, aldrig. Nogle gange, når advokater bliver for detaljerede i deres udspørgen omkring dette, så bliver jeg utålmodig og siger, at nu har vi hørt nok. Lad os nu komme op til det, der er interessant inden for de seneste år, og hvad skal der ske fremadrettet (...). For mig er [den tidligste tid] helt uinteressant. For mig kunne de starte med at sige, at de flytter fra hinanden, da (drengen) er 2 år, at han flytter med mor, hvornår statsamtet kommer på banen, at der har været to samværsmodeller, som har fungeret nogenlunde. Det havde været tilstrækkeligt i forhold til, at jeg skal tage stilling om, hvorvidt forældre skal have fælles forældremyndighed over en nu 13-årig dreng. Jeg er fuldstændig ligeglad med, om hun har været på barselsorlov, om farmor har været på besøg fra sit hjemland, eller hvor de boede. Jeg er fløjtende hamrende ligeglad og sidder pligt skyldigt og noterer det ned, men jeg sorterer det fuldstændig fra igen, når jeg gengiver forklaringerne. Jeg kan nogle gange undre mig over, at advokaterne – når de ved, at vi har 2½ time – at de så disponerer deres tid på den måde, at de har så meget fokus på det.

(Dommer ved XX Byret)

For megen dvælen ved fortiden er med andre ord ikke relevant. Set fra de adspurgte dommers perspektiv handler det om at få kortlagt den sidste tids hændelser og mulighederne for et fremadrettet samarbejde. Det er dommerens opgave at holde parterne på sporet for at kunne danne sig en fornemmelse af forholdet til barnet og de vilkår, barnet har, herunder også om ressourcerne hos forældrene.

Efter hovedforhandlingen tager dommeren stilling til, om sagen er tilstrækkeligt oplyst. I nogle tilfælde kan der være behov for at afholde en børnesamtale eller indhente yderligere oplysninger; i sjældnere tilfælde kan en børnesagkyndig undersøgelse komme på tale, enten på advokatens foranledning, eller fordi dommeren er meget usikker på, hvad der er op eller ned i sagen, eller der er mistanke om problemer. I andre tilfælde kan dommeren have fået tilstrækkeligt med informationer under hovedforhandlingen.

Afsluttes sagen der, og uden at parterne finder en forligsmæssig løsning, optages sagen til doms. Den formelle sagsbehandlingsprocedure indebærer, at der som regel går et par uger, fra den sidste oplysning i sagen er indhentet, til dommen bliver skrevet ind i dombogen for dernæst at blive fremsendt til advokaterne, fra hvem forældrene modtager afgørelsen.

Undersøgelsen viser imidlertid, at der er en ganske varieret praksis dommere imellem med hensyn til, hvordan man reelt formidler afgørelsen. Nogle dommere fremhævede, at de foretrak at meddele resultatet umiddelbart til forældrene, hvis lejligheden indbød til det, og især i situationer, hvor der kunne skimtes mulighed for kommunikation, forlig eller forhandlinger mellem parterne:

Kan jeg overhovedet komme af sted med det, så afsiger jeg dom på stedet. For det første fordi jeg gerne vil sætte ord på de ting, der ellers kan virke bombastiske, når de står på papir; for det andet fordi der altid er en taber i sådan en sag. Hvis man kan være med til at skabe en dialog om det, der er tilbage – og det er ofte samværet – når de nu er her ... Ellers skal de til statsforvaltningen, og så er der en ventetid på flere måneder. Og så er der mange, der føler en tryghed ved, at deres advokater er til stede. Så kan jeg spørge parterne, om de ønsker dommerens tilstedeværelse og hjælpe dialogen i gang, eller om de ønsker at have lokalet for sig selv.

(Dommer ved XX Byret)

Andre dommere tilkendegav, at de foretrak at meddele dommen skriftligt. Motiverne hertil var flere: Et par dommere fremhævede, at de i tilfælde af tvivl kunne have brug for betænkningstid til at overveje, hvilken afgørelse der var den rigtige i den konkrete sag. I forlængelse heraf blev der også peget på, at det virkede mere seriøst og velovervejet i forhold til parterne, hvis dommen ikke blev afsagt på stedet. Nogle pegede endvidere på, at det i sager med et meget højt konfliktniveau, og hvor det ville ende med en enten-eller-afgørelse, kunne være brutalt for den ene part at få meddelelsen på stedet. Andre omtalte ulysten ved at levere et resultat, som måske ikke kun kunne gøre den ene part ked af det, men som også på stedet kunne give anledninger til yderligere diskussioner. Endelig fremhævede en dommer den mere pragmatiske grund, at en meddelelse på stedet ville sætte ankeprocessen i gang, hvilket kan skabe et øget arbejdspress for dommeren.

FORÆLDREANSVARSSAGER EFTER DEN NORDSJÆLLANDSKE MODEL

Den Nordsjællandske Model praktiseres ved tre retter: Lyngby, Hillerød og Helsingør. I forhold til Den Klassiske Retssag sigter modellen mere eksplicit på, at der kan komme en forligsmæssig løsning i stand. Et centralt instrument hertil er det forberedende møde med forældrene, som går forud for den egentlige hovedforhandling og varer 2-3 timer. Desuden er børnesamtalen en altovervejende hovedregel – enten forud for eller efter mødet med forældrene.

I Nordsjælland har det forberedende møde ikke kun til formål at kortlægge, hvad sagen formelt drejer sig om, men sigter tillige mod at nå frem til forligsmæssige løsninger. Her foregår mødet ikke i en retssal, men i et mødelokale, omkring et lille ovalt eller rundt bord, hvor de to forældre, deres respektive advokater og rettens repræsentanter, dommeren og den børnesagkyndige ekspert er til stede. I forhold til retssalens formaliserede og autoritære indretning inviterer dette set-up i højere grad til jævnbyrdighed, dialog og intimitet. For at fremme dialogen mellem parterne er der blandt andet formuleret normer om, at alle, inden mødet igangsættes, hilser og give hånd til hinanden (Klitgaard, 2008).

Den juridiske dommer er mødeleder, men det er den børnesagkyndige, der stiller de fleste spørgsmål.⁵ Den mere uhøjtidelige dialogiske form og åbne ramme giver mulighed for at belyse forholdene på en måde, hvor dommer og børnesagkyndig er i direkte kommunikation med forældrene, og hvor der også skabes mulighed for at få forældrene til at tale sammen. Målet er at få parterne til sammen at finde en fremadrettet og forligsmæssig løsning på konflikten, en løsning, der tager udgangspunkt i barnet/børnene. En dommer gav eksempler herpå:

For eksempel kan mor sige, at far aldrig har interesseret sig for forældresamarbejdet på skolen, og så spørger psykologen med det samme faderen, om det har noget på sig. Det er en god måde at få en dialog i gang på. Det bliver fx klart, at den ene har oplevet at være blevet udelukket fra forældresamarbejdet, og den anden part sidder med fornemmelsen, at den anden aldrig har gidet. Der er muligheder for at kommentere. Pludselig opdager man, hvordan at folk taler ud fra det, som de har oplevet, men når de så hører, hvordan det ser ud og er blevet oplevet fra den anden side, ja, så kan de måske godt se, hvis de har været lidt hurtige. De får taget den andens perspektiv. I de traditionelle afhøringer bliver det ofte en favorisering af egen position og en miskreditering af den anden.

(Dommer ved ZZ Byret)

Som konsekvens af den dialogiske form kan dommeren også være mere tydelig/direkte i sin tilkendegivelse af, hvordan han/hun ser på konflikten. Ved et af de møder, som vi observerede under feltarbejdet ved en nordsjællandsk ret, hvor der var uenighed om forældremyndigheden, sagde dommeren, da hun opsummerede fra mødet, at hun ikke kunne se, hvorfor der ikke skulle være fælles forældremyndighed i den pågældende sag. Den omhandlede to skolebørn med forældre, der havde vanskeligt ved at arbejde sammen. Efter dommerens vurdering var sagen givet på forhånd. Fælles forældremyndighed kunne tvinge forældrene til at sam-

---

5. På undersøgelsestidspunktet i 2009 blev parterne heller ikke, som i retssagens hovedforhandling, sandhedsformanet. Denne praksis er dog senere ændret.

arbejde. Sådanne tilkendegivelser fra en dommer kan – på godt eller ondt – presse forældrene til et forlig i situationen eller senere.

Et forberedende møde kan munde ud på forskellige måder. Enten kan parterne indgå forlig på stedet. En anden mulighed er, at sagen udsættes til et nyt berammet møde. Den mellemliggende periode kan anvendes til at bringe nye oplysninger eller momenter frem i sagen, fx ved at gennemføre en børnesamtale eller iværksætte en prøveordning, der så senere skal evalueres. Endelig kan det ske, at parterne ikke kan enes om en løsning. I de tilfælde vil der så blive berammet et egentligt retsmøde (dvs. en hovedforhandling), hvor dommeren træffer en afgørelse. Hvis dommeren under det forberedende møde har været for tydelig i sine tilkendegivelser, vil han/hun være inhabil til at dømme ved hovedforhandlingen, hvorfor en anden dommer må overtage sagen.

Ifølge de nordsjællandske retters egne oplysninger har erfaringerne været, at halvdelen af sagerne bliver forligt efter det forberedende møde. I de øvrige tilfælde ender sagerne som en almindelig retssag, hvor dommeren afgør konflikten.

RETSMÆGLING

Retsmægling optræder – ved siden af Den Klassiske Retssag og Den Nordsjællandske Model – som et tredje konfliktløsningsredskab i tvister om forældremyndighed og skal kort omtales her. Ifølge Domstolsstyrelsens oplysninger (Domstol.dk) er retsmægling en frivillig måde at løse konflikter på, hvor en mægler hjælper sagens parter til selv at finde frem til en løsning på deres problem. Retsmægling forudsætter med andre ord, at begge parter er villige til det. Mægleren er typisk en dommer eller en advokat, som har gennemgået en særlig uddannelse i retsmægling. En mægler kan ikke træffe afgørelse i sagen, og det, som foregår under retsmæglingen, er fortroligt. Til forskel fra en retssag fokuserer mægleren i høj grad på, *hvorfor* parterne er uenige, og hvordan de bedst kommer videre. Afhængigt af behovet kan der afholdes et eller flere mæglingsmøder. Man kan fx aftale, om retsmægleren skal have mulighed for at holde møder med parterne hver for sig, hvilke oplysninger mægleren kan give videre til den anden part, og om parternes advokater skal deltage i møderne. Mæglingen afsluttes, når parterne når frem til en løsning på konflikten, eller lige så snart retsmægleren eller en af parterne ønsker det. Hvis retsmæglingen ikke resulterer i en aftale, fortsætter sagen ved retten som en almindelig retssag. I de tilfælde vil det altid være en anden dom-

mer, som overtager sagen, og denne får ikke kendskab til, hvad der er foregået under mæglingen. Retsmægling minder med andre ord en del om Den Nordsjællandske Model. En væsentlig forskel er dog, at der ikke deltager børnesagkyndige eksperter ved retsmægling. Det betyder, at barnets perspektiv alene belyses gennem forældrenes oplysninger.

Flere af de dommere, som deltog i undersøgelsen, var uddannede som retsmæglere, men havde gennemgående få erfaringer med at mægle i forældreansvarssager. Selvom mægling bliver tilbudt i alle civile sager, efterlod interviewene med dommerne det indtryk, at denne konfliktlösingsstrategi ikke var så populær i sager om forældremyndighed og bopæl. Nogle forklarede det med, at når stridende forældre først er nået til retten, er det, fordi de har brug for en afgørelse – snak og mægling vil trække pinen ud. Ved de nordsjællandske retter kan det tilskrives, at man har ordningen med de forberedende møder. Der er retsmægling ikke et standardtilbud.

IKKE-TYPISKE SAGSFORLØB

Når man som forsker er på feltarbejde, mødes man tit med bemærkninger om, at man desværre er dukket op på det forkerte tidspunkt, fordi lige denne sag eller dag slet ikke er typisk for området. Det gjorde sig også gældende i denne undersøgelse. Blandt de retssager, som vi fik kendskab til, var det langt fra alle sager, der forløb som beskrevet i ”drejebøgerne” ovenfor. I nogle sager møder den ene part fx ikke op, og dommeren kan så træffe en udeblivelsesdom. I andre sager kan det ske, at mødet må udsættes eller hæves, fx fordi formaliteterne (fx proceskriftet) ikke er i orden, fordi en part eller dennes advokat forlader mødet, eller fordi sagen ”går i sig selv”. Visse af disse ”atypiske forløb” kan bidrage til at forsinke sagen og trække unødigt på rettens ressourcer. Som det er fremgået i kapitel 2, er sagstypen ”hævede sager” en signifikant kategori blandt anlagte sager om forældremyndighed og bopæl og dermed ikke spor atypisk. Dalberg-Larsen (2005) har tilsvarende beskrevet, at de rutineprægede udeblivessager udgør en stor, men ubeskrevet del af de civile sager.

HVAD HANDLER FORÆLDREMYNDIGHEDSKONFLIKTER VED RETTEN OM?

KONFLIKTTYPER - FINDES DER EN PROTOTYPISK SAG OM FORÆLDREMYNDIGHED ELLER BOPÆL?

Klassificering ligger i hjertet af den menneskelige omgang med og forståelse af verden, den fysiske såvel som den sociale. Når praktikere fra forskellige professionsgrupper, der beskæftiger sig med menneskelige problemstillinger, omtaler deres sagsområder, kan de have en tendens til at kategorisere deres sager ud fra karakteristika, som de finder centrale. En socialrådgiver vil måske sige, at hun fortrinsvis modtager henvendelser fra ressourcetsvage enlige mødre, mens en sagsbehandler i en statsforvaltning fx kan sige, at en del af hans sagsområde består af ”typiske gengangersager”, der ofte rummer nogle identiske karakteristika (Järvinen, Larsen & Mortensen, 2002). I undersøgelsen bad vi alle interviewede dommere beskrive, hvad den prototypiske forældreansvarssag gik ud på: Hvad var substansen i den typiske konflikt?

Generelt var de interviewede dommere ikke villige til at besvare spørgsmålet. Flere gav udtryk for, at det faldt dem vanskeligt at svare på spørgsmålet. Et par dommere fremhævede, at substansen i mange sager handlede om samværsproblemer – hvilket umiddelbart forekommer paradoksalt, eftersom retten fortrinsvis forholder sig til tvister om forældremyndighed og bopæl. Det kan bero på, at den retligt formulerede konflikt om forældremyndighed ”i virkeligheden” udspringer af ganske andre problemer, fx om fædre, der synes, at de har for lidt kontakt med deres børn. Blandt andre udsagn blev nævnt, at sagerne ofte handlede om et forældre-samarbejde, der ikke fungerede; om forældre, der havde gammelt nag og indbyrdes uløste konflikter imellem sig og brugte børnene som et redskab; om mødre, der ønskede at få faderens beføjelser begrænset; eller om tvister om, hvor barnet skulle bo. Der kan være mange forskellige be væggrunde til, at en konflikt udvikler sig til en retssag. Der var med andre ord langt fra en entydig forståelse af, hvad der konstituerer substansen i ”den prototypiske forældremyndighedssag”, hverken hos den enkelte dommer eller på tværs af dem, der blev interviewet til undersøgelsen. Det leder ud fra datamaterialet frem til en konklusion om, at dommere er tilbageholdne med at klassificere de sager, de kommer i berøring med. Den enkelte sag – med dens særlige sammensætning af komplekse momenter – betragtes som unik. Set fra et klient- eller partsperspektiv er det betryggende.

HVAD ER EN KONFLIKT? (DET OBJEKTIVE INDHOLD)

En konflikt er ikke bare en konflikt. Den konflikt, som dommeren bliver præsenteret for ved retten, er en redigeret og tilpasset version af de stridigheder og uenigheder, som har bevæget og motiveret forældrene til at anlægge en sag om forældremyndighed eller bopæl ved retten. Nogle gange forekommer virkelighedens konflikter at have en anden karakter i forhold til de krav, der formuleres ved retten. I andre tilfælde forekommer de virkelige bevæggrunde enten at være for små eller omvendt for store i forhold til påstande, som nedlægges ved retten. Vi illustrerer diskrepansen ud fra et relativt udramatisk eksempel:

Ved et indledende retsmøde i YY Byret forsøger dommeren at få klarhed over, hvad sagen drejer sig om. Forældrene giver deres navne- og adresseoplysninger, og adspurgt forklarer moderen – som er sagsøger – at hun bare gerne vil have del i forældremyndigheden over datteren, der bor hos faderen. De har været i statsforvaltningen, men kunne ikke rigtigt blive enige om tingene der. Moderen synes, at det er o.k., at pigen bor hos faderen, og selv har hun samvær med datteren hver anden weekend og i ferier, det har statsforvaltningen fastsat. Hun viser dommeren resolutionen. Faderen siger, at han ikke rigtig kan se grund til, at tingene skal laves om: I nogle perioder kan de godt samarbejde og i andre perioder slet ikke, og han kan ikke rigtig se, hvordan det skulle komme pigen til gavn. Moderen siger, at hun bare gerne vil være med omkring de vigtige beslutninger, fx om pigen skal på kostskole, og hun vil også gerne have information om forældremøder og anden orientering fra skolen. Til det sidste siger dommeren, at det er hun berettiget til alligevel. Dommeren forklarer så forældrene, at det vil være en god ide, hvis de hver får en advokat og fortæller om muligheden for at få denne bistand gratis. Han siger også, at han gerne vil se datteren til en samtale i forbindelse med hovedforhandlingen. Det fremgår af samtalen, at der nogle år tidligere har været lavet en forældreevneundersøgelse, og at pigen forhen har været anbragt uden for hjemmet.

(Feltnoter fra YY Byret)

Som i andre af de sager, der indgik i feltarbejdet, illustrerer den her nævnte case, at der sker en transformation af konflikten, når den bringes fra ”det virkelige liv” og ind i retssystemets lukkede univers. I dette tilfælde har vi at gøre med et forældrepar med et sporadisk godt samarbejde, der begge accepterer de overordnede rammer, som omkranser den fælles datters daglige liv. For moderen er det imidlertid et kardinalpunkt at være med til at forme valget om datterens muligt forestående skole-skift. Med større lydhørhed fra faderens side var retssagen måske slet ikke blevet aktuel.

Forældres interessekonflikter om, hvilken skolegang der tjener barnet bedst, og deres manglende evne til at håndtere indbyrdes uenigheder hører til hverdagens livsforhold og magtrelationer, som er langt fra rettens. Retten kan ikke tage stilling til, om skole A er bedre for pigen end skole B, straffe far for at være smålig over for mor eller agere i forhold til deres personlige uvenskab. For at få løst konflikten ved domstolen må forældrenes konflikt undergå en transformationsproces. Den må skæres til, dvs. defineres som noget konkret, og ikkledes en form, der passer til retssystemets logik og bestemte regelsæt (Dalberg-Larsen, 2005, s. 158ff). I det pågældende tilfælde ”trimmes” konflikten logisk nok til en påstand om, at moderen vil have del i forældremyndigheden. På den måde kan hun få ret til at være delagtig i beslutningerne om pigens fremtid.

Den pågældende sag er ikke et enestående eksempel på, at der er en distance mellem ”livsverdenens” konfliktindhold (jf. Habermas, 1981) og den måde, hvorpå dette indhold eller disse bevæggrunde bliver transformeret til retlige påstande eller krav, jf. boks 3.1, som er eksempler på andre sager, der indgik i datamaterialet.

I nogle tilfælde forekommer den retlige påstand at være en logisk konsekvens af virkelighedens bekymringer: En mor med samværsret ønskede, at barnet skulle flytte ind hos hende, da eksmanden mentes at være alvorligt syg og ikke kunne tage sig betryggende af barnet. Derfor nedlagde hun påstand om at få overført bopælsretten til sig. I dette tilfælde er afstanden mellem den oplevede ”virkelige” konflikt og retligt formulerede konflikt ikke stor. Det var den heller ikke i en sag, hvor moderen søgte om at få forældremyndigheden alene, efter at faderen havde mishandlet et barn, et forhold, som han i øvrigt også var blevet straffet for. Faderen modsatte sig ikke moderens ønske, men hans advo-

kat bad om, at det blev ført ind i dombogen, at det var en dom og ikke et forlig.

I andre tilfælde fremstår distancen mellem ”virkelighedens” konflikter og de retlige konflikter at være noget større. I undersøgelsesmateriale var der således eksempler på sager, som for en udenforstående forekom at udspringe af relativt små uenigheder eller konflikter. En far var fx bekymret for, om barnet kunne have sin fortsatte gang i en bestemt daginstitution, eller om moderen ville flytte barnet til en anden børnehave. Forældreparrets forklaringer afspejlede i øvrigt, at de havde et rimeligt tæt og nogenlunde velfungerende samarbejde om barnet. Omset til rettens form kom tvisten til at handle om bopælsretten. Kunne

BOKS 3.1

Eksempler på sager om forældremyndighed og bopæl: Forholdet mellem livsverdenens konfliktindhold og det retlige krav.

En far er ulykkelig over, at teenagesønnen ikke længere vil have kontakt med ham. Derfor anlægger han sag med påstand om at blive bopælsforælder og få del i forældremyndigheden.

En far, der hidtil kun har haft sporadisk samvær med sine yngre børn, vil gerne have mere indblik i, hvordan det går med børnene, herunder informationer fra hospital og daginstitution. Derfor vil han gerne have del i forældremyndigheden.

En far, hvis samvær med den 6-7-årige søn har været suspenderet i en periode, har et ønske om at genoptage kontakten med barnet. Derfor søger han om at få eneforældremyndighed, subsidiært fælles forældremyndighed, tertiært samvær med barnet.

En samværsmoder er bekymret for, om eksmanden, der menes alvorligt syg, kan tage sig af deres fælles barn. Derfor søger hun om at få overført bopælsretten til sig.

En mor er sagsøger og ønsker forældremyndigheden alene over en dreng, som faderen har afsonet straf for at have mishandlet. Det er også baggrunden for, at parterne er skilt.

En far er bekymret for, at moderen vil flytte barnet til en anden daginstitution. Derfor modsætter han sig, at bopælsretten bliver overført til hende, selvom han er indforstået med, at barnet opholder sig mest og har fast base hos moderen.

faderen forhindre moderen i at få denne, kunne han også forhindre, at barnet skiftede institution.

Bopælsretten, som anses for at være en meget indgribende størrelse inden for lovkomplekset om forældreansvar, bringes her i spil som et middel til at løse et problem, der forekommer at være relativt begrænset i den ”virkelige” verden. Der forekommer i dette eksempel – som i andre sager, der indgik i undersøgelsen – at være en diskrepans mellem påstanden, dvs. de formelle krav på papiret, og på den anden side, hvad sagsøgeren de facto og mere beskeden ønsker at få ud af sagen (fx at kunne rejse på ferie med et barn eller blive inddraget i opdragelsen af det).

I andre tilfælde kan fraværet af indre sammenhæng mellem ”virkelighedens problemer” og de retlige påstande opstå af, at en part (den sagsøgende) har urealistiske forventninger til, hvilken virkekraft den retlige afgørelse kan få i forhold til den virkelige verdens problemstillinger. Det gjorde sig fx gældende i en sag, hvor en far – med hensigten om at få genetableret kontakt med sin teenagesøn – nedlagde påstand om at få bopæl og forældremyndighed overført til sig, skønt drengen nægtede at se faderen for tiden. Selvom faderen, ifald han fik medhold, med loven i hånden fik adgang til sønnen, ville en retlig afgørelse i sagsøgerens favør næppe i sig selv have forbedret deres indbyrdes relation. I en anden sag, hvor statsforvaltningen havde suspenderet en fars samvær med et yngre barn, rejste faderen en sag med primær påstand om at få tillagt forældremyndigheden til sig alene. Her kan det være vanskeligt at gennemskue, om der er tale om et reelt ønske, eller om det er en taktisk manøvre, og man kan undre sig over, at faderens advokat anbefaler, at der skal rejses en sag.

KONFLIKTNIVEAUET (DET SUBJEKTIVE INDHOLD)

Retssagerne har ikke kun et bestemt objektive konfliktindhold, som kan være af varierende kompleksitet. Det subjektive moment – graden af fjendtlige følelser – bidrager også til at karakterisere en sag og kan påvirke dommerens afgørelse. Fordi retssager foregår som face to face-interaktioner, får dommeren grundlag for at bedømme parternes troværdighed og konfliktniveauet i sagen.

Observationer fra retsmøderne afslørede et meget varierende konfliktniveau – også i sager, der tilsyneladende handler om samme slags retlige konflikt, fx fædre, der gerne vil have del i forældremyndigheden. I

nogle sager var stemningen i retssalen så intenst ubehagelig, og det forekom yderst vanskeligt at forestille sig, at forældrene nogensinde ville kunne etablere en samarbejdsrelation, der var til gunst for barnet. Andre sager med et væsentligt lavere konfliktniveau handlede måske mest af alt om at genopbygge en tillid til, at den anden part ikke taktisk ville udnytte de fordele, der gives ved at indgå forlig. En af de lavkonflikt-sager, der indgik i undersøgelsen, havde følgende forløb:

Kl. 12.30 starter en ny sag – en hovedforhandling om forældremyndighed. Dommeren har indtaget sin plads, sidder og kigger i papirerne og skæver til uret. Døren til retssalen står åben. Udenfor kan man se og høre, at parterne og deres advokater står og snakker. Da de noget forsinket kommer ind, fremgår det, at de har nået et forlig. Dommeren kan herefter føre til dombogen, at parterne er enige om fælles forældremyndighed med bopæl hos moderen. Drengen, som sagen omfatter, bliver foreløbigt gående i den samme skole.

(Feltnoter fra ZZ Byret)

Konfliktintensiteten kommer til udtryk gennem flere kanaler. *Verbalt* kan man aflæse den gennem de forklaringer, som forældrene under retsmødet hver især bringer frem om den fælles forhistorie. Der kan have været traumatiserende oplevelser af svigt, som skaber bitterhed; der kan være erfaringer med vold, som skaber frygt; der kan være oplevelser af at være holdt uden for forældreskabet, som skaber afmagt og kald på retfærdighed. Konfliktniveauet kan også komme til udtryk gennem forklaringer om uenigheder, der måske for en udenforstående fremstår som små; gennem forklaringer, der flyver i øst og i vest; gennem alvorlige beskyldninger, som der nogle gange – og andre gange ikke – bliver taget til genmæle over for; eller gennem forsøg på at miskreditere den anden part i dommerens nærvær. Omvendt kan der i andre tilfælde falde – måske taktiske – ytringer om den anden parts udmærkede forældreevner og et periodisk velfungerende samarbejde, ligesom der kan falde uintenderede bemærkninger, som bevidner, at parterne – i nogle situationer – formår at kommunikere om og være forældre sammen om barnet.

Intensiteten af konflikten ytrer sig også *ikke-verbalt* gennem parternes fremtoning under retsmødet. Det kan være gennem følelsesmæs-

sige udbrud, som under pres af konflikten udarter i fx gråd eller vrede under eller efter retsmødet. Den afspejler sig ligeledes gennem kropssproget, i ansigtsudtrykkene, stemmeføringen og attituderne: Er konflikten stærk, kan kroppene udstråle fjendtlighed og fremmedhed gennem bortvendte blikke og fuldstændigt fravær af kommunikation mellem parterne. I andre tilfælde kan små signaler, fx et glimt i øjenkrogen, et anerkendende nik, en samtidig entré i retslokalet, efterlade den udenforstående en fornemmelse af, at der måske findes et grundlag af indbyrdes velvilje, som parterne kan bygge videre på.

Ligesom der kan være et spændingsforhold mellem ”virkelighedens konflikt” og den ”retlige konflikt”, kan der også være en diskrepans mellem ”konflikten på papir”, og den tone, hvormed tingene bliver sagt i retten. I nogle tilfælde vil det være svært på papir at nedfælde den truende, desperate, velovervejede, angstev. tone, der ligger bagved de oplyste kendsgerninger, og i andre tilfælde fremstår konflikterne mere dramatiske på papiret, end man oplever dem ”live”.

Opsummerende kan man med andre ord fastslå, at konflikter om forældremyndighed og samvær repræsenterer et bredt spændingsfelt såvel med hensyn til sagernes objektive som subjektive indhold: I nogle sager udspringer den retlige konflikt af dybe og komplekse uenigheder, i andre tilfælde forekommer uenighedsfeltet at være mere afgrænset og umiddelbart mere ”løseligt”. I nogle tilfælde forekommer der at være overensstemmelse mellem den måde, hvorpå ”virkelighedens konflikt” forstås, og den måde, sagen kan skæres til på, når den bliver til en sag i det retlige system. I andre tilfælde er diskrepansen større. I nogle tilfælde er konflikterne båret af intens fjendtlighed mellem parterne, i andre tilfælde forekommer konfliktniveauet at være lavere. Det er inden for denne variationsbredde, at dommeren skal finde en bæredygtig løsning, som er rimelig i forhold til parterne, som tilgodeser barnets bedste, og som er i overensstemmelse med lovens forskrifter.

HAR SAGERNE ÆNDRET KARAKTER?

Har sagerne ved retten ændret karakter som følge af 2007-lovgivningen? Det spørgsmål blev dommerne i undersøgelsen stillet. Flere interviewede dommere havde i perioden efter lovens ikrafttræden oplevet at være ved at blive rendt over ende af forældre, typisk de ugifte fædre, der tidligere var uden del i forældremyndigheden, men nu ville have fælles forældremyndighed. På undersøgelsestidspunktet i 2009 var indtrykket imidlertid,

at denne bølge var ved at klinge af til fordel for en stigende andel retlige konflikter om bopælsretten.

Men når det handlede om sagernes substantielle indhold, havde tingene ikke ændret sig meget: Konfliktyperne (’virkelighedens konflikter’) var de samme, som de altid havde været. Men det faktum, at genstandsfeltet for den retlige konflikt nu ikke længere kun drejede sig om forældremyndighed, men tillige om bopæl og i visse tilfælde også om samvær, havde ifølge nogle dommere fået til konsekvens, at kamppladsen for uenigheder havde udvidet sig. Ikke alle, men nogle af interviewpersonerne erfarede, at det kunne gøre sagerne tungere:

... Der er så mange fronter, folk kan tage en kamp på. Det kan man fx se på de salærer, der bliver givet til advokater i disse sager. De eksisterende beløbsgrænser slår overhovedet ikke til. Vi holder retsmøde på retsmøde – de kommer hele tiden med krav om erklæringer om dette og hint, som så kræver fornyede bemærkninger, og det kan blive ved og ved i nogle sager ...

(Dommer ved YY Byret)

Et andet aspekt, der bidrog til oplevelsen af øget omstændelighed, omhandlede måden at behandle sagerne på. Sagerne var blevet mere omfattende og trak længere ud. Det skyldes blandt andet, at der nu skulle afholdes flere møder; her blev ikke mindst børnesamtalerne nævnt, men også, at der i stigende grad blev igangsat prøveforløb eller indhentet trivsels erklæringer om barnet, som der skulle være mulighed for at kommentere på eller forklare sig i forhold til. En dommer bemærkede, at det efterhånden var reglen snarere end undtagelsen, at sagen blev udsat efter hovedforhandlingen, og inden afgørelsen blev truffet. Konsekvensen var, at afgørelsen trak i langdrag. På den anden side havde det ifølge nogle dommere også medført, at sagerne blev behandlet mere grundigt og var langt bedre belyste. Det havde forbedret afgørelsesgrundlaget.

AT KVALIFICERE EN AFGØRELSE

Flere dommere erkendte, at en hovedforhandling på ca. 2,5 time, hvor kun forældrene deltog, kunne være et spinkelt grundlag at træffe den rigtige afgørelse på, særligt hvis sagen er kompliceret:

Man forsøger at vende alle sten, men man sidder stadigvæk med et tyndt grundlag. Nogle gange sidder man kun med forældre, og det er jo et vigtigt element: Hvad er det, de siger og fortæller? Du har jo ingen vidner inde, der kan bekræfte, hvad de siger. Man må danne sig et indtryk: Det, den ene siger, passer slet ikke med, hvad den anden siger – så hvor er virkeligheden henne, også i forhold til barnet? Og der bliver børnesamtalen vigtig. For du får en fornemmelse af – fx hvis mor hævder, at far indimellem slår børnene, når de er hos ham, og man taler med børnene, og de ikke bekræfter det – der er det vigtigt. Men ellers er det jo noget med at vurdere på troværdighed og indtryk. Selvfølgelig får man erfaring efterhånden. Men i forhold til hvor store konsekvenser afgørelsen får, er det et svagt grundlag.

(Dommer ved ZZ Byret)

Med 2007-lovens betoning af børneperspektivet har dommerne fået styrket grundlaget, som de træffer afgørelsen på. De væsentlige redskaber er ud over børnesamtalen, der nævnes i citatet, den børnesagkyndige undersøgelse, andre instansers udtalelser om barnet samt samarbejdet med kolleger og børnesagkyndige.

BØRNESAMTALEN

Ved de tre retter, som indgik i undersøgelsen, blev børnesamtalen omtalt som en regel snarere end en undtagelse. Ved to af retterne gennemførtes den i stort set alle sager med børn fra 6-7 år, mens dommerne ved den tredje ret fortalte, at de talte med børn fra 8-10-års-alderen. Nogle dommere forklarede, at de sprang børnesamtalen over, hvis der for nyligt havde været afholdt samtale i statsforvaltningen, eller hvis sagen kun drejede sig om forældremyndighed; sidstnævnte formodentligt ud fra et rationale om, at forældremyndighed er en mere formel ting, som sjældent berører børn direkte.

Der forekom at være en noget varieret praksis med hensyn til, om børnesagkyndige enten sammen med eller i stedet for dommeren gennemførte samtalerne med børnene. Nogle dommere havde altid en børnesagkyndig med til samtalen, og det var så denne (psykolog), der førte samtalen, mens dommeren lyttede på og gjorde notater. Andre dommere foretrak at gennemføre samtalerne selv. En gennemgående praksis hos flere af de interviewede var, at samtaler med de ældre børn oftest blev varetaget af dommerne selv, mens den børnesagkyndige deltog i samtaler med yngre børn. Til grund for denne praksis kunne ligge en bekymring for ”at lave ravage i børns sjæleliv”. Flere dommere var opmærksomme på, at de som jurister ikke havde en børnesaglig kompetence til at tale med børn.

Ud fra beskrivelserne mødte dommerne både klemte og frimodige børn ved disse børnesamtaler, og de videregav erfaringer om, at det ofte er børn i familier med højt konfliktniveau, der i kropssprog og udsagn virker meget indeklemte og kan være vanskelige at lukke op. Men der er også mange børn, som er frimodige og gerne vil fortælle selv, og ifølge dommerne var de fleste ældre børn fra 13-14-års-alderen gode til at sige, hvad de mente. Flere påpegede, at eftersom barnets udsagn har indflydelse på sagens gang, er det vigtigt at finde en balance, hvor børn føler, at de kan komme til orde, men at det ikke er dem, der sidder med ansvaret for afgørelsen.

Omkring princippet om at inddrage børn i processen tilkendegav flere dommere på den ene side, at det var positivt, at børn fik mulighed for at komme til orde, og ud fra et oplysningsperspektiv kunne det tillige bidrage til at sætte tingene på plads. En dommer refererede fx til en sag, hvor en mor, der havde forældremyndigheden alene, fremskrev et meget usympatisk indtryk af faderen som en macho, der var langt stærkere end moderen. Børnesamtalen afslørede imidlertid en dreng, der var rigtig glad for sin far, og på det grundlag besluttede den pågældende dommer, at der skulle være fælles forældremyndighed.

På den anden side udtrykte flere dommere også betænkeligheder ved at trække børn ind i retsmaskineriet, fordi de havde erfaringer med, at børn kunne være trykkede over at skulle i retten. Når to forældre, som ellers aldrig er sammen, begge vil tage barnet i hånden og følge det, kommer samtalen til at virke meget betydningsfuld. En børnesagkyndig, der også deltog i undersøgelsen, var bekymret for, om børn kunne overskue konsekvenserne af at deltage. Hun så et faremoment ved at lukke

børn ind i et ”forførende” rum, hvor en fri samtale kunne være en befrielse, hvis barnet befandt sig i et konfliktfelt mellem forældrene. Det kan imidlertid være svært for dem at vurdere, hvor meget der kommer videre, og hvordan det kan blive brugt imod dem. Hun havde selv oplevet nogle kedelige historier, hvor børnene bagefter var blevet konfronteret med, hvad de havde sagt. Der er således udfordringer forbundet med at udvikle metoder, så man beskytter børnene bedre.

Et af de nye redskaber, som 2007-lovgivningen indførte for at fremme barnets perspektiv og beskytte det i sager om forældremyndighed og bopæl, var i særlige tilfælde at udpege en person, som kunne bistå barnet under sagen. De dommere, som deltog i undersøgelsen, rapporterede, at *bistandspersoner* til barnet stort set ikke blev anvendt.

BØRNESAGKYNDIG UNDERSØGELSE

Hvis børnesamtalen er hovedregel, hører den børnesagkyndige undersøgelse til undtagelsen. Det bekræftede de interviewede dommere samstemmende. En børnesagkyndig undersøgelse kan komme på tale, hvis dommeren efter børnesamtalen eller hovedforhandlingen med forældrene får mistanke om, at der er alvorlige problemer hos den ene eller begge forældre, fx vold, misbrug eller psykisk sygdom, så de ikke kan tage vare på barnet. Den børnesagkyndige undersøgelse kan ligeledes blive aktuel, hvis forældrene har meget forskellige virkelighedsforståelser, og dommeren ikke er i stand til at gennemskue, hvad der er op og ned i sagen. I de tilfælde sætter retten en børnesagkyndig til at samtale med og observere parterne hver for sig og sammen med børnene. Der kan også indhentes informationer fra andre instanser, fx de sociale myndigheder. Undersøgelsen munder ud i en erklæring på 10-12 sider.

Dommerne karakteriserede iværksættelse af børnesagkyndige undersøgelser som ”en stor historie” og ”vanvittigt kostbare”, idet de kunne koste op til 75.000 kr. at udføre. Skønsmæssigt anslog nogle af informanterne, at disse undersøgelser kom på tale i 10-20 pct. af sagerne. En enkelt – og meget erfaren dommer – understregede, at han aldrig havde igangsat en børnesagkyndig undersøgelse. Der er således ingen tvivl om, at dette redskab er sjældent anvendt.

INDHENTNING AF ANDRE TYPER OPLYSNINGER

Ud fra de interviewede dommers udsagn var det ikke usædvanligt, at man efter en hovedforhandling indhentede oplysninger fra andre instanser. Der var typisk tale om *erklæringer fra skolen eller daginstitutionen* om de involverede børns trivsel. I nogle tilfælde var det retten, der på eget initiativ indhentede oplysningerne. I andre tilfælde bad man advokaterne om at gøre det.

Vidner bruges ud fra oplysningerne til undersøgelserne stort set aldrig, men det kan ske, at der medtages børnesagkyndige i sager, hvor der skal træffes midlertidige afgørelser. En enkelt dommer nævnte også, at det skete, at man indkaldte en stedforælder til afhøring.

OM SAMARBEJDET MED KOLLEGER OG BØRNESAGKYNDIGE

Nogle professioner har tradition for at iværksætte supervisionsordninger, hvor man i et kollegialt forum drøfter problemstillingerne i en given case. De kollegiale input kan bidrage til nuancering og afklaring, så casen får det bedst mulige udfald.

Ingen af de dommere, der deltog i undersøgelsen, indgik i formaliserede fora med systematisk kollegial sparring. Men nogle nævnte, at de – i tvivlstilfælde, eller hvis en sag var følelsesmæssigt belastende – drøftede den med deres kolleger. Alene det at fremlægge en sag for andre kunne bidrage til, at de selv blev klogere på den og dermed nåede til afklaring. Men ofte var den børnesagkyndige ekspert, som også var involveret i den aktuelle sag, umiddelbart den mest oplagte at drøfte sin tvivl med. Interviewene med dommerne afslørede to positioner:

Den første og mest udbredte position var, at dommeren betragtede den børnesagkyndige som en kollega og sparringspartner. De børnesagkyndige blev anerkendt som dygtige personer, som dommeren oplevede, det var givende at samarbejde og rart at drøfte sagen med, som man kunne rådføre sig hos. Det kunne bidrage til at bringe sagen på plads:

... Allerede da jeg læste sagsakterne, havde jeg en fornemmelse, men det var en meget stor hjælp for mig, da jeg traf afgørelsen, at jeg havde givet forældrene alle chancer ved at afholde forbedrende møde med en børnesagkyndig, at den samme sagkyndige var med til samtalen med barnet, og at jeg havde denne at støtte mig op ad og spørge til råds, dele mine tanker med, om jeg

var fuldstændig vanvittig, når jeg overvejede at ændre bopælen
...

(Dommer ved XX Byret)

Den anden position, som der var færre eksempler på i undersøgelsesmateriale, underkendte ikke de børnesagkyndiges faglighed, idet de blev anset for at være ”knalddygtige”. Men i samme åndedrag blev børnesagkyndige undersøgelser karakteriseret som en ”uskik”, som havde tendens til at få ”en ALT for fremtrædende rolle i disse sager”. Tilsvarende var det også repræsentanterne fra denne position, der foretrak at gennemføre samtaler med (ældre) børn uden en børnesagkyndigs medvirken. Og videre: ”... Man skal ikke tro, at man kan lægge ansvaret over på en børnesagkyndig. Det er rettens afgørelse og begrundelse, og den er retten i stand til at tage i langt de fleste sager ...” Ifølge denne position forekom inddragelse af børnesagkyndige at være noget, man nødtvungent gjorde.

Retssociologer, der har beskæftiget sig med rettens udvikling i et historisk perspektiv, har peget på, at retten over tid har været udsat for domænetab (Aubert, 1968; Hammerslev, 2003). Danske dommere har i takt med en stadig mere kompleks samfundsudvikling, hvor nye og specialiserede professioner er dukket frem, tabt magt til andre professioner. Disse kan med en specialfaglig vinkel være bedre rustet til at begribe særlige problemgruppers vanskeligheder end dommerne, der er generalister. Den børnesagkyndige ekspertise, de såkaldte psy-professioner (jf. King & Piper, 1995), som har bredt sig ind over det familieretlige område, kan anskues som et eksempel på et sådant domænetab. Selvom en afgørelse træffes ud fra dommerens generaliserede afvejsninger af rimelighed, så læner denne sig tillige op ad erklæringer fra den sagkyndiges indsigt om, hvad der tjener børn bedst ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv. Hvis dommeren alligevel følger den sagkyndiges indstilling, kan man rejse spørgsmålet om, hvem der reelt træffer afgørelsen. Det er dette dilemma, som ses afspejlet i den anden af de to dommerpositioner her. I den første position betragtes den sagkyndige mest som en sparringspartner, i den anden er der en territorial bevidsthed.

HVILKE HENSYN SPILLER IND, NÅR DOMMERE TRÆFFER AFGØRELSER OM FORÆLDREMYNDIGHED OG BOPÆL?

SAGER OM FORÆLDREMYNDIGHED I FORHOLD TIL ANDRE CIVILE SAGER

Sager om forældremyndighed og bopæl adskiller sig fra – og er dermed atypiske i forhold til – andre civile sager – fordi juraen i dem er rimelig overskuelig og paragrafferne let forståelige. Set med dommerens øjne kan andre civile sager være langt mere juridisk komplekse. Forældreansvarssager drejer sig i det væsentlige ”kun” om, hvad der er godt for de involverede børn, og rummer dermed et stort element af skøn. Nogle af de interviewede dommere – og muligvis var det de ældste og mest erfarne – tilkendegav, at de sjældent var særlig meget i tvivl, og at afgørelserne ofte lå lige til højrebenet. Andre dommere fremhævede tvivlrådigt, at det kunne være svært at finde et gennemskueligt afgørelsesgrundlag, fordi det ikke altid var klart, hvad sagerne egentligt drejer sig om. Men flere pegede på, at sager om forældremyndighed, skønt enkle i juridisk forstand, kunne være så meget desto mere krævende på det personlige plan i forhold til andre sagstyper. For dem spillede det personlige engagement ind som en væsentlig motivationsfaktor, og der var tendens til, at de italesatte deres sagsbehandling inden for en redningsdiskurs:

... Det er helt klart den type sager, som jeg har sværest ved at lægge fra mig, og de kan også fylde i min fritid, fordi de kan have store konsekvenser. Specielt i de sager, hvor man overvejer at flytte barnet fra den ene til den anden, og man vil så gerne træffe den rigtige afgørelse for barnet. Men de er ikke kun svære, de er også udfordrende og givende, hvis man kan være med til at løse nogle problemstillinger, som børn har måttet trækkes med i årevis. Vi har en sag, hvor en 16-årig knægt, som havde det sådan, nu gad han ikke længere, at hans forældre blev ved med at fucke hans liv op med deres konflikter. Og der [tænker jeg]: Kunne JEG være med til at løse den knude, så det blev bedre for HAM at håndtere den uendelige konfliktsituation? Så på den måde er det også sager, hvor man er enormt engageret. Følelsesmæssigt er det meget nemmere

at have en sag, hvor folk slås om nogle penge – det går ind på en helt anden måde. Der er man mere professionel ...

(Dommer ved ZZ Byret)

AFVEJNING AF MOMENTER: "DET AFHÆNGER AF DE KONKRETE OMSTÆNDIGHEDER"

I samtalerne bad vi dommerne beskrive, hvilke elementer de hæftede sig ved som centrale, når de skulle træffe en afgørelse om forældremyndighed og/eller bopæl, og hvordan man som dommer afvejede forskellige momenter i en sag mod hinanden. Flere tilkendegav, at de styrede mod "den løsning, der var bedst for barnet", eller hvor "forældrene kunne samarbejde til fordel for barnet". Sådanne variationer i betoningen afslører muligvis, at der ikke er helt ensartede forestillinger om, hvorvidt det er barnet eller forældrene, der står i centrum som målgruppe for afgørelserne.

Hvordan dommerne nåede frem til en samlet afvejning, var imidlertid ikke så let at få svar på. Nogle dommere synes ikke at tage udgangspunkt i en formel eller en indre tjekliste, når de skal afgøre en sag; det var snarere en samlet afvejning af omstændighederne i den enkelte sag, dvs. det konkrete skøn, der førte dem frem til en afgørelse. Når de forklarede, hvordan de kom frem til en beslutning, tog de ofte udgangspunkt i en bestemt case og eksemplificerede dens momenter og hvilke overvejelser, de havde gjort sig i den konkrete forbindelse. Dommerne anlagde med andre ord en specifik tilgang og henviste fx ikke til, hvad der var "den normale praksis på området".⁶ Ikke desto mindre afspejlede samtalerne, at det ofte var samspillet af de nedenstående elementer, der var ledende for deres afgørelse:

Parternes forklaring og fremtoning. De fleste interviewede dommere henviste først og fremmest til parternes forklaringer, som blev anskuet fra et helhedsindtryk. Afgørende var ikke kun fremstillingen af konflikten indhold, som den blev forklaret og argumenteret af parterne. Også disses fremtoning, troværdighed og højden på konflikterne har betydning for dommerens beslutning:

---

6. I en analyse af komplicerede samværssager ved de tidligere statsamter var henvisning til "den normale praksis" et udbredt argument i mange afgørelser (Ottosen, 2004).

Det, at den ene siger: ”Vi kan ikke samarbejde ...” ... Det skal ikke være sådan, at man bare siger, at man ikke kan ..., at jeg så siger: ”Jamen, så bliver der ikke fælles forældremyndighed.” Det skal ligesom være velbegrunderet. Det prøver jeg at foretage en vurdering af, om det nu også er reelt, at der ikke er en mulighed for, at de kan tale sammen.

(Dommer ved YY Byret)

Dommerne forklarede, at de under retsmøderne forsøgte at danne sig et indtryk af parternes ressourcer og troværdighed, dvs. om de fortæller oprigtigt eller pynter på sandheden for at få deres vilje. Den måde, hvorpå de taler om deres forhold til barnet, og de vilkår, barnet har, indgik sammen med en vurdering af det reelle samarbejds potentiale som væsentlige kriterier. Med erfaringen får dommerne efterhånden oparbejdet fornemmelse for, om parten er loyal over for, at sagen får et udfald, der er til bedste for barnet. En dommer fortalte, at hun søgte at danne sig et indtryk af, hvem af forældrene der var bedst til at samarbejde med den anden om barnet. Den, der fik mest medhold i sagen (fx bopælsretten), ville ofte være den, der var bedst til ”at slippe barnet”.

Det er med andre ord dommernes samlede helhedsindtryk af parterne, og herunder også *højden på konflikterne*, og ikke kun det sagte, som dommerne lægger vægt på, når de skal træffe afgørelser i denne type sager:

De sager, jeg er i tvivl om, går jeg og tænker meget på, fx en sag med små børn, hvor jeg ændrede bopælen. Jeg tænker og tænker og læser forklaringerne igennem igen og igen. Hvis der er gået lang tid, fra parterne har været i retten og til tidspunktet, hvor man skal træffe afgørelse, fordi man ved, at nu kommer vi ikke videre, og så komme tilbage og få den der fornemmelse, at man pludselig kun har ordene, men hvor du skal prøve på at huske dem; da bruger jeg meget energi på at få dem tilbage i min bevidsthed, forældrene, at huske, hvordan de fremstod, fordi det giver den der samlede vurdering af dem begge to på et eller andet punkt. Når man står der med legoklodserne (dvs. mængden af oplysninger), hvad er det så, der lige får den til at tippe? ...

(Dommer ved XX Byret)

Barnets perspektiv. Indebærer 2007-lovgivningens betoning af barnets perspektiv, at dette også får mere vægt, når dommeren træffer en afgørelse? Der var delte synspunkter blandt de interviewede dommere. Flere fremhævede fx, at de altid havde afgjort sager ud fra barnets perspektiv og altid havde gennemført samtaler med børn. På den måde statuerede den nye lov en allerede eksisterende praksis. Andre mente derimod, at barnets rolle også i praksis havde fået større betydning, i og med at man talte med flere yngre børn, og at der også blev gjort mere ud af at få barnets mening ind i selve sagen. En dommer beskrev fx, hvordan hun i dag var blevet mere opmærksom på, at børn skulle have en chance for at ytre sig, og derfor afsatte hun mere tid til samtalerne og søgte at nå ind til, hvor det enkelte barn stod i sagen. I modsætning til tidligere skrev hun nu også udførlige notater fra samtalen blandt andet for at fastholde de udtryk og vendinger, som barnet har brugt, så det evt. kunne anvendes, når dommen skulle skrives. Tidligere, hvor hun mere havde opfattet børnesamtalen som en pligt, blev barnets udsagn som regel bare fastholdt ud fra hukommelsen. Andre dommere fremhævede tilsvarende, at det var vanskeligt at sidde et større barns mening om fx samvær overhørig.

Andre informationer til sagen. Det var ud fra samtalerne med dommerne vanskeligt at vurdere, hvilken vægt erklæringer fra institutioner mv. har for den afgørelse, der træffes. Derimod blev det af flere nævnt, at erklæringerne fra de børnesagkyndige undersøgelser vægtede tungt.

Princippet om status quo. Flere dommere pegede på, at princippet om status quo er væsentligt for den afgørelse, en dommer træffer. Hvis rammerne om bopæl og samvær i øvrigt har fungeret godt for barnet, så skal der en del til at ændre på tingene. Hvis dommeren under parternes forklaringer bliver bibragt en fornemmelse af, at omsorgen for barnet varetages godt hos den eksisterende bopælsforælder, vil afgørelsen, som en dommer fremhævede, ikke være så svær at tage.

Snusfornuft og sund fornuft. Et par dommere pegede på, at de retlige afgørelser var præget af megen almindelig sund fornuft og af snusfornuft. Som en dommer fremhævede, var afgørelser som regel baseret på en snusfornuftig afvejning af parternes synspunkter, dvs. en rimelighedsbetragtning. En anden bemærkede, at overvejelserne forud for en afgørelse også helt lavpraktisk handlede om, hvordan forældrene havde indrettet sig i forhold til fx barnets skolegang, og om, hvor barnet havde de bedst mulige opvækstvilkår.

Retskilderne. Fortolkningen af loven og dets forarbejder er selv-sagt referencerammen for en afgørelse, men også anden retlig praksis influerede ifølge dommere på deres afgørelse. Nogle dommere forekom at være meget opmærksomme på de mere principielle afgørelser, som blev truffet af landsretten, fordi disse bidrog til at sætte nogle retningsgivende standarder for fx, hvor meget eller lidt samarbejde forældre skulle have for at få fælles forældremyndighed.

I ældre familieretlige kommentarer til forældremyndighedsloven stod at læse, at hensynet til børns *køn og alder* var elementer, der indgik i dommers overvejelser forud for en forældremyndighedsafgørelse (Danielsen, 1997). I denne undersøgelse blev de omstændigheder kun fremhævet af en enkelt erfaren dommer, som var tilbøjelig til at give moderen bopælsretten i sager, der involverede små børn. Den manglende opmærksomhed på disse elementer blandt de øvrige interviewede reflekterer, at dommere forholder sig til forældreskabet i kønsneutrale termer.

Andre rationaler. Ud over de her nævnte elementer observerede vi også, at andre typer – og måske delvist modstridende rationaler – indgik som væsentlige for afgørelsen. Det ene, som især blev eksponeret af dommere ved den ene af de tre retter, som indgik i undersøgelsen, drejede sig om vigtigheden af at få truffet en hurtig afgørelse, som parterne kan leve med eller indordne sig under. Indstillingen syntes at være, at folk – efter først at have været i statsforvaltningen og derpå i retten – har brug for, at der trækkes en streg i sandet, så de kan komme videre med deres liv. Det andet rationale, som var mest udbredt ved den ret, der repræsenterede Den Nordsjællandske Model, havde en mere terapeutisk indfaldsvinkel. Her forekom det vigtigt gennem forligsmæssige bestræbelser og eksperimenteren med prøveforløb mv. at få parterne til at begribe, hvad der ville være den bedste løsning for barnet. Herigennem håbede man at finde frem til løsninger, der kunne være bæredygtige på den lange bane, og i den strategi var det ikke så væsentligt, om sagen hurtigt fandt sin endelige afgørelse.

HVAD MENER DOMMERE OM DEN NYE LOVGIVNING?

GENERELLE BETRAGTNINGER PÅ DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED

Da den nye forældreansvarslov blev iværksat, blev reglerne om dom til fælles forældremyndighed både mødt med reservation og forventning. Den reserverede fløj forholdt sig kritisk til, hvordan retten kunne formå at få to stridende forældre til at samarbejde mod deres vilje, mens mere positivt sindede mente, at den nye lovgivning kunne få en konflikt-dæmpende funktion, fordi man med reglerne kunne afvæbne, at parterne endte i polariserede positioner som vindere hhv. tabere.

De samme fløje kunne skimtes blandt de dommere, som deltog i undersøgelsen. Nogle – men det var mindretallet – gav udtryk for, at de i starten havde været skeptiske ved den nye lov, herunder også reglerne om, at man nu kunne dømmes til fælles forældremyndighed. På interviewtidspunktet i 2009 havde betænelighederne imidlertid fortonet sig:

Jeg havde store betæneligheder i starten, det må jeg indrømme. Jeg var slet ikke begejstret for at komme ind i det her speciale, og jeg var heller ikke helt enig med [retspræsidenten] om, at vi skulle køre det på denne her måde, for jeg synes, at vi bruger mange ressourcer, rigtig mange ressourcer på det. Men jeg er kommet til at leve bedre med det. Jeg har ikke længere så store betæneligheder ... Det med fælles forældremyndighed syntes jeg var ... at forestille sig, at man kunne tvinge folk til det der fælles ... Man kan jo ikke tvinge folk til samarbejde, hvis ikke de ændrer sig. Og det mener jeg stadigvæk ikke, at man kan. Men det synes jeg nu heller ikke, at loven ødelægger, for der er stadigvæk den der kattelem: Hvis konflikterne er så store, at de ikke kan samarbejde, så må man sige, at så kan de bare ikke samarbejde.

(Dommer ved ZZ Byret)

De fleste af de dommere, som deltog i undersøgelsen, havde imidlertid hilst den nye lovgivning velkommen og var tilfredse med at have muligheden for at kunne dømmes til fælles forældremyndighed:

Ja, jeg synes personligt, at det er godt at have muligheden for fælles forældremyndighed. Det er en forbedring, fordi det tager brodden ud af de gamle konflikter om, at det kun var den ene, som var en god nok forælder. Man var nødt til at give den til den ene part. Spørgsmålet er bare, hvor langt man skal gå, for der er jo en grænse. Det er jo ikke alle, der skal ha' ... I gamle dage skrev vi ofte, at begge parter var lige egnede, og så skulle vi finde på et eller andet ... ”på grund af barnets alder”. Det tror jeg ikke har været gavnligt.

(Dommer ved XX Byret)

På interviewtidspunktet, hvor den umiddelbare kritik var forstummet, var der således – set fra dommersynsvinklen – gennemgående tilfredshed med muligheden for at kunne dømme til fælles forældremyndighed. Til billedet hører imidlertid også erkendelsen om, at forældremyndigheden ikke har så vidtgående juridisk betydning. De afgørende retsvirkninger knytter sig til bopælsretten.

Begrundelserne herfor tog ikke udgangspunkt i barnet (eller barnets bedste), men i forældrene. Nogle dommere argumenterede, jf. også anslaget i citatet ovenfor, ud fra et psykologisk perspektiv. Med fælles forældremyndighed får begge parter fastholdt en identitet som forældre i forhold til barnet til forskel fra den tidligere lovgivning, hvor dommeren måtte vælge mellem to egnede forældre. Det efterlod den ene af forældrene og oftest faderen som taberen, der var uden for indflydelse. Andre anvendte en mere pædagogisk og mere fremadrettet argumentation. De påpegede, at de lagde en stor indsats i at få sagerne løst ved at få forældrene til at indse nødvendigheden af, at de *måtte* samarbejde om barnet. Dom til fælles forældremyndighed kunne være et middel hertil. Nogle af de dommere, der deltog i undersøgelsen, havde således en stærk tiltro til, at den samarbejdsnorm, som forældreansvarsloven udtrykker, ville have en disciplinerende virkning i det virkelige liv, som ville få forældre til ”at tage sig sammen” og lægge de interne konflikter til side.

GRÆNSEFLADERNE – HVOR MEGET ELLER LIDT SAMARBEJDE SKAL DER TIL?

Ifølge loven skal fælles forældremyndighed være udgangspunktet, mens eneforældremyndighed som undtagelse kan besluttes, når tungtvejende

grunde taler derfor.⁷ Men hvad forstås egentlig ved ”tungtvejende grunde”, når man bortser indlysende grelle omstændigheder som fx psykiske lidelser, familievold eller misbrug?⁸ Og hvor meget eller lidt samarbejde skal man forvente af forældre, for at fælles forældremyndighed kan komme på tale? På undersøgelsestidspunktet i 2009 var der efter nogle af

---

7. § 11. Er forældre, der har fælles forældremyndighed, og som ikke lever sammen, ikke enige om forældremyndigheden, afgør retten, om den fælles forældremyndighed skal fortsætte, eller om en af dem skal have forældremyndigheden alene. Retten kan kun ophæve den fælles forældremyndighed, hvis der foreligger tungtvejende grunde (LOV nr. 499 af 06/06/2007).

8. Af bemærkninger til lovforslaget, som blev fremsat 31.01.2007 (2006/LF 133), fremgår det: Efter lovforslagets § 11 kan retten kun ophæve den fælles forældremyndighed, hvis tungtvejende grunde af hensyn til barnet taler for det. Bestemmelsen fastslår et grundlæggende princip om, at et barn har ret til to forældre, hvilket indebærer, at forældrene – uanset at de ikke lever sammen længere – skal tage ansvar for barnet, dels ved at drage omsorg for barnet, dels ved at samarbejde omkring væsentlige beslutninger om barnets forhold. Det er også begge forældres ansvar, at der er samvær med den forælder, som barnet ikke bor hos. Afgørelsen skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet, jf. lovforslagets § 4.

Det kræves efter § 11 ikke, at der er enighed mellem forældrene om samtlige spørgsmål vedrørende barnet. Det centrale er, om forældre kan håndtere deres eventuelle uenigheder på en sådan måde, at det ikke går ud over barnet.

Der må imidlertid ikke være så svære og uovervindelige samarbejdsvanskeligheder mellem forældrene i forhold til barnet, at det positive for barnet i, at der dommes til fælles forældremyndighed, overskygges af forældrenes alvorlige konflikter. Vurderer retten, at forældrenes uenighed og konflikt i forhold til forskellige forhold vedrørende barnet eller samarbejdet herom er så voldsom, at barnet lider under det, må retten ophæve den fælles forældremyndighed.

Det gælder også, hvor den ene forælder har udøvet vold eller lignende mod den anden forælder, barnet eller andre i familien. Voldsudøvelsen kan påvirke familien som helhed i en sådan grad, at det ikke kan antages at være i barnets interesse, at der i disse situationer skal dommes til fælles forældremyndighed. Det samme vil være tilfældet, hvis der er sket seksuelle krænkelse af barnet, den anden forælder eller andre familiemedlemmer.

Skyldes konflikterne omkring samarbejdet og barnet, at den ene forælder uden påviselig grund har forsøgt at hindre den anden forælders kontakt til barnet, må retten anlægge et fremtidsorienteret perspektiv ved vurderingen af, hvad der er bedst for barnet. Det må således tillægges stor vægt, hvem af forældrene der har bedst evne til at samarbejde og dermed på længere sigt kan sikre barnets samvær med den anden forælder. Der henvises til pkt. 4.10.2 og 4.10.3 i de almindelige bemærkninger om samværschikanen.

Inddragelse af børnesagkyndige, fx ved en børnesagkyndig undersøgelse, kan medvirke til en afdekning af, om konfliktniveauet mellem forældrene er af en sådan karakter, at det ikke vil være til barnets bedste, at der dommes til fortsat fælles forældremyndighed.

Det kan som udgangspunkt heller ikke anses for at være i barnets interesse, at der dommes til fælles forældremyndighed, hvis en forælder er uegnet som forældremyndighedsindhaver, fx på grund af massivt misbrug, en alvorlig psykisk lidelse eller andet, der gør forælderen uegnet til at deltage i væsentlige beslutninger vedrørende barnets liv.

Der kan også være tale om, at en forælder ikke er interesseret i at varetage omsorgen for barnet og ved sin adfærd har vist, at den pågældende ikke har til hensigt at deltage i barnets liv. Det kan fx være en forælder, som efter samværspraksis ikke vil få samvær – eksempelvis fordi den pågældende ikke har formået at være i stabil kontakt med sit barn eller har været fraværende i barnets liv i flere år, og den manglende kontakt kan tilskrives samværsforældrens egne forhold.

BOKS 3.2

Eksempler på dommeres forståelse af nødvendigt forældresamarbejde, når der er fælles forældremyndighed.

MINIMUMSMODELLEN

Dommer A: "... Der behøver ikke at være så meget. Bare en lille smule samarbejde gør, at det må man bygge videre på og så sige: I skal finde ud af dette her."

Dommer B: Mener ikke, at der skal så meget samarbejde til. Udgangspunktet er, at de skal tvinges til at have fælles forældremyndighed. Det er småting, de i praksis skal finde ud af sammen.

SUBSTANTIELT INDHOLD, INGEN KRAV TIL FORM

Dommer C: Der skal en rimelig grad af konsensus omkring bopæl, skole, fritid, tøj osv., for at det kan gå med fælles forældremyndighed. Dommeren forventer, at de kan kommunikere sammen. Men ikke nødvendigvis ansigt til ansigt. Det kan sagtens være pr. e-mail eller pr. telefon. Bare der er en rimelig afslappet konsensus og tone mellem forældrene om barnets forhold.

SUBSTANTIELT INDHOLD, KRAV OM DIREKTE KOMMUNIKATION

SAG A: Dommeren afsiger sin dom på stedet. Hun mener ikke, at der er grundlag for fælles forældremyndighed. Forældrene kan ikke samarbejde, og far har selv bidraget hertil ved at sige, at han ikke kan samarbejde eller kommunikere med mor. Det er ikke nok med mails. Far vil heller ikke deltage i mægling. Dommeren siger, at man skal kunne tale sammen om barnets velfærd og trivsel.

Dommer D: Ser sådan på det, at de skal være enige om forskellige beslutninger: "... Hvis de bor langt fra hinanden, fx i udlandet, så er det simpelt hen ikke praktisk. Så kan man ikke få de underskrifter, der er brug for fra dag til dag fx (...) Hvis det gør livet byrdefuldt for den forælder, hvor barnet bor, at man ikke kan komme i kontakt med den anden, så kan det blive så bøvel, at det bliver en snubletråd for barnet. Så vil jeg hellere satse på samværet eller på noget praktisk."

Dommer E: "... Selvfølgelig forventer jeg [at de kan tale sammen]. Hvis de ikke kan tale sammen eller har vanskeligt ved det, så synes jeg meget ofte, at deres forklaringer vil afsløre, om de er i stand til at samarbejde. På den baggrund må jeg så vurdere, om der skal være fælles forældremyndighed, eller jeg må sige, at nej, o.k. ... Det kan de ikke. Det vil være at genere dem at pålægge dem fælles forældremyndighed. Hvis det er udsigtsløst, så vil jeg ikke gøre det. Men der skal selvfølgelig en del til, at jeg vil sige, at det er udsigtsløst."

de interviewede dommeres udsagn et væsentligt rum for skøn omkring disse spørgsmål. Disse dommere gav udtryk for, at retspraksis ”blafrede”, eller at dommerne stod ”meget famlende i forhold til, hvad politikerne egentlig vil have, dvs. hvor langt dommere skulle gå”.

Tre skillelinjer gennemsyrede dommernes refleksioner om, hvor grænserne for fælles hhv. eneforældremyndighed gik eller burde gå:

Fastsættelse hhv. ophævelse. Den første skillelinje omhandlede spørgsmålet om fastsættelse hhv. ophævelse af fælles forældremyndighed: Sager, hvor den ene forælder (typisk moderen) hidtil havde haft forældremyndigheden alene, og den anden (faderen) nu kom og bad om at få del i den⁹, adskilte sig fra og skulle nok behandles anderledes end sager, hvor forældrene hidtil havde haft fælles forældremyndighed, og den ene nu ønskede den ophævet. De tungtvejende grunde til ikke at have fælles forældremyndighed skulle være tungere, hvis der allerede var fælles forældremyndighed, end hvis der ikke var/aldrig havde været det. Sådant mente de fleste dommere, at loven skal fortolkes, om end ikke alle var helt sikre herpå.

Tungtvejende hhv. ikke-tungtvejende. Den anden skillelinje omhandlede fortolkningen af ”tungtvejende grunde” til at ophæve eller undlade at fastsætte fælles forældremyndighed. Dommernes udsagn faldt i tre grupperinger: I den ene ende af spektret blev nævnt eksempler på omstændigheder, som var *så tungtvejende* (og objektive), at de ikke mente, at der kunne fastsættes fælles forældremyndighed. Eksemplerne svarer i store træk til de omstændigheder, som er fremhævet i lovens forarbejder: fx sager med drabsforsøg, vold (eller trusler derom), mishandling eller misbrug eller sager med chikane eller en meget turbulent livsstil. Desuden fremhævedes sager om (ældre) børn, som ikke ønskede samvær med den forælder, der havde eller ønskede at få del i forældremyndigheden. Endelig fremhævede flere af dommerne, at samarbejdsomstændighederne i visse sager var så betændt, at en dom til fælles forældremyndighed ikke kunne være til glæde og bedste for barnet.

I den anden ende af spektret blev nævnt omstændigheder, som *ikke var tungtvejende nok* til at afvise, at der blev etableret fælles forældremyndighed. Disse omhandlede typisk almindeligt gnideri og trættekær-

---

9. § 14. Retten kan efter anmodning fra en forælder, der ikke har forældremyndigheden, bestemme, at der skal være fælles forældremyndighed, eller overføre forældremyndigheden til denne (Lov nr. 499 af 06/06/2007).

hed, aktuelt opståede konflikter og ”kortslutninger” blandt forældre, der efter parternes forklaringer i øvrigt havde haft et acceptabelt forældre-samarbejde, eller hypotetiske spørgsmål om skolevalg. Endelig kunne fælles forældremyndighed, på trods af et ringe samarbejds-klima, men af hensyn til børnene, blive bragt strategisk i spil af dommeren for at ændre dynamikken og indflydelsen i en forældre-barn-relation.¹⁰

Imellem disse to positioner af tungtvejende og ikke-tungtvejende omstændigheder tonede et grænseland af tvivl frem, der vurderet ud fra dommernes udsagn oftest kunne henføres til alvoren, tyngden eller højden af forældrenes samarbejdsproblemer, dvs. de mere subjektive sider af forældremyndighedskonflikten. Hvor meget hhv. lidt uenighed/fjendskab imellem forældrene skal der til, førend fælles forældremyndighed er uforsvarligt/forsvarligt? Det var der efter dommernes udsagn ikke sikkerhed om.

Formelt hhv. substantielt forældresamarbejde. Den tredje skillelinje handlede om, hvor meget eller lidt samarbejde der skulle til, førend det var meningsfuldt (hhv. meningsløst) med fælles forældremyndighed. I samtalerne med dommerne drøftede vi både forældresamarbejdets form og indhold. Dommerne satte overliggeren temmelig forskelligt. Nogle hæftede sig ved, at loven i realiteten ikke kræver, at forældrene samarbejder om særligt meget, og at det derfor er småting, forældrene sammen skal finde ud af. Disse dommere gjorde sig til talsmænd for en minimumsmodel. Andre dommere forudsatte, at der var et substantielt indhold i samarbejdet, som strakte sig ud over de formelle krav i loven og også omhandlede håndtering og reguleringer af hverdagslivets små problemstillinger, fx i forhold til afleveringer, sygdom, fritidsaktiviteter og tøj. Disse dommere lagde vægt på, at forældrene kan kommunikere ”høfligt” eller ”kultiveret” med hinanden, men fandt det ikke så væsentligt, om forældrene taler sammen. Forudsætningerne for at have fælles forældremyndighed kunne godt være opfyldt, selvom samarbejdet foregik som skriftlig kommunikation (mails eller breve). En tredje gruppering af dommere havde mere vidtgående forventninger til samarbejdets indhold og form og mente, at fælles forældremyndighed forudsatte, at forældre var i stand til at kunne tale sammen om barnets velfærd og trivsel og nå til enighed om dagligdagens praktiske spørgsmål. Vi kan med andre ord

---

10. Man kan forestille sig, at denne mulighed bringes i spil i forhold til socialt belastede eller truede børn, hvor den eksisterende forældremyndighedsindehaver har begrænsede forældreressourcer.

konstatere, at undersøgelsens dommere repræsenterede en temmelig bred variationsramme, når det gjaldt fortolkningen af, hvad et forældre-samarbejde under fælles forældremyndighed egentlig indebærer. Hvad enten dommere har begrænsede eller større forventninger til forældre-samarbejdet, er det relevant at rejse spørgsmålet om forbindelsen mellem dommerens forventninger/henstillinger til forældrene, og hvad forældre faktisk gør, når de har forladt retslokalet. Dommeren kan have nok så gode intentioner om at påvirke eller tvinge et forældrepar til samarbejde, men gør forældrene det nu faktisk også?

Den eneste måde, hvorpå en dommer selv kan få tilbagemelding på, om deres afgørelse ”virker” eller ej, er, hvis der anlægges en ny sag ved byretten eller via ankesystemet. Hvis sagen ankes til Landsretten, får dommeren besked. Flere dommere, der indgik i undersøgelsen, mente imidlertid, at det var sjældent, at de så forældrene igen, eller at en afgørelse blev anket til en højere instans. Om en afgørelse fører nye sager med sig eller finder en afslutning, indikerer imidlertid kun, om parterne kan leve med dommen, men ikke hvordan de lever med den. Dommerne i undersøgelsen erkendte, at prognosen er det svage led: De kunne kun håbe på, at forældre, der blev dømt til fælles forældremyndighed, ville finde en konstruktiv samarbejdsmodel, men dybest set vidste de ikke, hvordan det kom til at gå. Som en dommer udtrykte det: ”Hvis forældrene ikke kan tale sammen, så ændrer en dom til fælles forældremyndighed ikke noget ved det”.

BEHOV FOR JUSTERINGER AF LOVGIVNINGEN? ANBEFALINGER FRA DOMMERNE

I samtalerne med dommerne gav vi dem mulighed for at pege på områder, som efter deres vurderinger burde overvejes eller justeres i forbindelse med en evaluering af forældreansvarsloven. Den nedenstående oversigt dækker over temaer, som blev nævnt af mange interviewede dommere, men den er ikke en udtømmende liste over alt, som blev nævnt.

Er kriterierne for fælles forældremyndighed for vidtgående? Selvom de allerfleste dommere var tilfredse med at have muligheden for at kunne dømme til fælles forældremyndighed, problematiserede flere, om reglerne i den gældende lov er for vidtgående. Selvom fælles forældremyndighed

nu forstås som udgangspunktet, burde der ikke pr. automatik træffes afgørelse herom. Nogle pegede på, om kriterierne for ”tungtvejende grunde” var for stramme og derfor burde lempes.

Derudover pegede et par dommere på, at der er behov for at klargøre kriterierne for, hvornår den forælder, som ikke tidligere havde haft del i forældremyndigheden, kan forvente at få del i myndigheden over barnet. Lovens forarbejder var på dette punkt ikke klare nok.

Afgørelser om samvær. Med 2007-lovgivningen blev der indført mulighed for, at retten kunne træffe afgørelser om samvær i forbindelse med såkaldte førstegangsfastsættelse. Reglen blev indført ud fra et synspunkt om, at det forekom rimeligt, at folk fik deres sager afgjort ét sted frem for, at de skulle gå til statsforvaltningen med samværs spørgsmålet, efter at retten havde afgjort forældremyndigheds- og bopælskonflikten.

De allerfleste dommere var kritisk indstillede over for den nye regel, også selvom nogle var principielt positivt sindede over for ideen om det enstrengede system. Kritikken ramte flere tangenter: Nogle pegede på, at det var uigennemtænkt og kunstigt, at retten kun havde fået kompetence til at træffe samværsafgørelser inden for et meget afgrænset område. Reglerne forekom ikke klare. Andre fremhævede, at samværsafgørelser, herunder også afgørelser om igangsættelse af overvåget samvær, forudsatte et detaljeringsniveau, som harmonerede dårligt med dommernes måde at arbejde på, fx:

Det er et misfoster, at det skal ligge i retten. Det er statsforvaltningen meget bedre til. At man skal sidde og høre på folk i 2 timer og så bagefter bestemme, at far skal have samvær fra torsdag til mandag, det har vi ikke ekspertisen til. Det kan være, vi får det. Det er virkelig et problem. Det er rigtigt, at konfliktsagerne sendes til retten, selvom statsforvaltningen godt kunne afgøre det. Men samværsafgørelser bør ligge i statsforvaltningen.

(Dommer ved ZZ Byret)

Ingen af de dommere, der deltog i undersøgelsen, havde på interviewtidspunktet erfaringer med at fastsætte deleordninger. Det blev fremhævet, at en sådan ordning stillede nogle helt særlige krav til forældrenes samarbejdsevner.

Samarbejdet med statsforvaltningerne kunne være bedre. Et par dommere fremhævede, at samarbejdsfladen mellem statsforvaltningen og byretten rummede et potentiale for forbedringer. På interviewtidspunktet oplevede man ved retterne, at statsforvaltningerne havde været ”reformramte” og desuden genstand for væsentlige personaleudskiftninger, hvilket havde medført et vidensstab. Oplevelsen var, at sagsbehandlingskvaliteten var forringet, og at sagerne kunne ligge alt for længe, inden de kom for retten og blev afgjort der. Som et eksempel beklagede en dommer sig over, at der ikke længere kommer udførlige informationer med fra statsforvaltningen om, hvad sagen drejer sig om, ligesom den burde være bilagt flere relevante akter (som fx vielsesattester mv.). Udvekslingen af informationer mellem de to familieretlige systemer kunne med andre ord være bedre.

OPSUMMERING

Formålet med dette kapitel har været at beskrive, hvordan sager om forældremyndighed og bopæl bliver behandlet ved byretten samt at tilvejebringe indsigt i, hvordan dommere har indoptaget konstruktionen om dom til fælles forældremyndighed i deres retlige praksis.

Vi har i gennemgangen vist, at retten er en magtfuld institution, der transformerer de menneskelige stridigheder til juridisk tilpassede og konkret definerede konflikter. Processen, som kan være et strategisk spil, bliver afviklet i en ansigt til ansigt-interaktion efter en orkestreret drejebog. Herigennem opsamler dommeren en vifte af momenter, som vedrører parternes evidens, troværdighed og interesseafvejning. Disse oplysninger kobler dommeren sammen med sin fortolkning af gældende ret, med andre informationstyper (fx børnesamtalen og evt. børnesagkyndiges bidrag) samt med sin professionelle erfaring og sunde fornuft. På det grundlag træffer dommeren en afgørelse, der, overleveret i forskellig form, både skal være rimelig i forhold til parterne, så der kan skabes ro, og samtidig skal bidrage til rettens forudberegnelighed. Afgørelsens prognostiske kvalitet er imidlertid svag.

Et specifikt omdrejningspunkt i analysen har været at nå frem til en forståelse af, hvordan en konstruktion som dom til fælles forældremyndighed kan give mening for dem, der træffer afgørelser i disse sager. Gennemgangen peger på, at især tre elementer/omstændigheder bidrager til at gøre konstruktionen meningsfuld inden for den retlige logik: For

det første passer dom til fælles forældremyndighed ind i en forestilling om rimelighed: Den giver mulighed for at dele sol og vind lige og løser dermed det dilemma, som retten tidligere oplevede at have: at skulle vælge mellem to lige egnede forældre. Som vist er der en positiv forventning til, at den nye konfliktløsningsmulighed har en pædagogisk virkning, som vil udmønte sig i, at forældrene i det praktiske liv kan samarbejde til gunst for barnet, nu da positionerne er mindre polariserede. For det andet peger undersøgelsens fund i retning af, at konflikterne ikke er lige store i alle sager, og at det især er i tilfælde med mindre dybe konflikter, eller hvor et samarbejdspotentialer kan skimtes, at fælles forældremyndighed kommer på tale som en option for dommeren. Endelig indgår det som en tredje væsentlig omstændighed, at fælles forældremyndighed i praksis ikke har så store retsvirkninger – de substantielt afgørende slag vil oftest stå om, hvor barnet skal bo.

Selvom de interviewede dommere helt overvejende har taget konstruktionen om dom til fælles forældremyndighed til sig, er der imidlertid fortsat områder, som fremstår som problematiske. Vurderet ud fra dommernes udsagn er retstilstanden ikke klar i forhold til det forventede samarbejdspotentialer hos forældre, som dømmes til fælles forældremyndighed, og tilsvarende kunne der iagttages en flertydighed omkring fortolkningen af ”tungtvejende grunde”. En anden problemstilling knytter sig til mekanismen om, hvordan virkelighedens uenigheder må skæres til for at passe ind i den retlige logik. Retten kan løse den retligt definerede tvist gennem dom eller forligsbestræbelser, så det fører til (midlertidig) ro, hvilket i sig selv er et fornemt mål. Den retlige afgørelse er imidlertid ingen garanti for, at virkelighedens uenigheder stopper. Kædens svage led er, at dommerne ikke er udstyret med en krystalkugle; derfor er det vanskeligt/umuligt at gisne om, hvilke virkninger rettens formaninger om forældresamarbejde har, efter at forældrene har forladt retslokalet.

UDVIKLING I OG KARAKTERISTIKA VED FORÆLDREANSVARSSAGER VED BYRETTE

INDLEDNING

Dette kapitel beskriver, hvad forældreansvarssagerne ved domstolene i 2009 handlede om: Hvori bestod konflikten? Hvilke oplysninger blev der frembragt i sagen? Hvilke oplysninger lagde domstolene vægt på i forhold til deres afgørelser, og hvad blev udfaldet af sagerne? Kapitlet indledes med en karakteristik af skilsmisseforældre i dag og tidligere samt af de børn, der var involveret i forældreansvarssagerne i 2009.

Kapitlet baserer sig på data fra domstolene og fra spørgeskemaundersøgelsen blandt forældre. Til analysen blev oplysningerne fra domstolene koblet til forældrenes besvarelser. I nogle tilfælde har vi modtaget informationer om samme temaer fra både domstolene og fra forældrene. Det har givet os mulighed for at analysere, om forældres oplevelse af deres sag ved domstolen stemmer overens med de oplysninger, dommerne gav om sagens indhold, art og karakter.

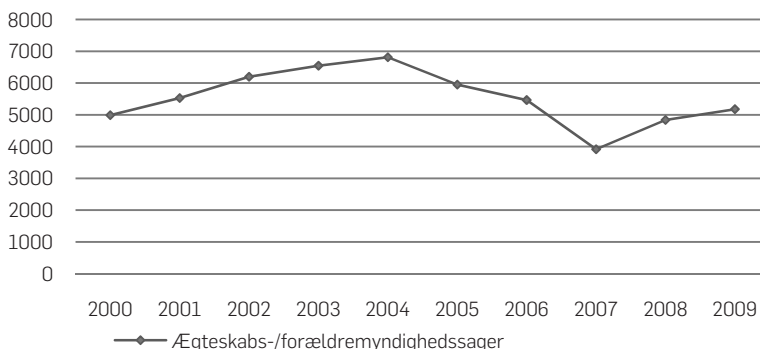
UDVIKLINGEN I FORÆLDREMYNDIGHEDSSAGER DET SENESTE ÅRTI

Ud fra tidligere undersøgelser blandt børnebefolkningen anslås, at omkring hvert 10. skilsmissebarn bliver omfattet af en tvist om forældremyndighed mv. ved retten (Ottosen, 2000, 2000a). Domstolsstyrelsen indsamler også løbende statistiske oplysninger om sagerne ved byretterne og de højere retter. På den måde kan man blandt andet følge udviklingen i, om der anlægges flere eller færre sager end tidligere. I denne statistik optræder sager om forældremyndighed mv. ikke som en selvstændig kategori, men er slået sammen med ægteskabssager, der vedrører andre aspekter ved skilsmissegagen end børn. I 2009 blev der, som det ses af figur 4.1, afsluttet 5.178 ægteskabs- og forældremyndighedssager ved byretterne. Med vores viden om, at knap 3.100 sager omhandlede børn, er det med andre ord to femtedele af sagerne, der er rene ægteskabssager.

Figur 4.1 viser udviklingen i afsluttede sager over en 9-årsperiode. Det ses, at der frem til 2004 er en kontinuerlig stigning i sagerne, hvorefter der sker et markant fald, som kulminerer i det år (2007), hvor forældreansvarsloven træder i kraft. Herefter sker der, i modsætning til forventningerne, en væsentlig stigning i sager, som herefter synes at klinge af.

FIGUR 4.1

Afsluttede ægteskabs- og forældremyndighedssager ved byretterne. 2000-2009.

Kilde: Domstolsstyrelsens årstatistik over civile sager 2000-2009.

Man forventede, at den nye lovgivning ville få til virkning, at der blev rejst færre sager som følge af, at de ”lette” sager ville finde en løsning gennem vejledning og rådgivning i statsforvaltningen, som nu fungerer som en indgangsportal til konflikter om forældremyndighed og bopæl. Det skulle herefter kun være de tunge uenighedssager, der skulle løses af retten. Den vækst i sagerne, som alligevel kan iagttages, kan bero på, at et stigende antal fædre, som hidtil ikke havde del i forældremyndigheden, nu anlagde sag for at få del i den. Sådan blev det tolket af de dommere, som deltog i undersøgelsen, men der findes ikke statistisk dokumentation herfor. I denne undersøgelse kan vi ikke kortlægge, hvor mange potentielle retssager der stoppes som følge af statsforvaltningernes indsats. På baggrund af Domstolsstyrelsens statistik kan vi derimod konstatere, at antallet af ægteskabs- og forældremyndighedskonflikter ved udgangen af 2009 var på niveau med det, man kendte i 2000.

FORÆLDRE OG BØRN: OVERORDNEDE KARAKTERISTIKA

BØRN, DER VAR INVOLVERET I SAGERNE

Knap 3.100 forældrepar havde i 2009 en sag om forældreansvar ved byretten. Blandt de sager, hvor der var informationer om børn, endte næsten 2.000 af sagerne i enten dom eller forlig mellem forældrene.¹¹ Disse sager, der dækkede over tvister om forældremyndighed, bopæl og over samvær med barnet, berørte 2.674 børn, der var involveret i sagerne. 52 pct. (1.366) var drenge, og 48 pct. (1.283) var piger.

Ifølge informationerne fra domstolsundersøgelsen fordelte de involverede børn sig aldersmæssigt på følgende måde: 15 pct. af børnene var mellem 0-3 år, 27 pct. var 4-7 år, 28 pct. var 8-11 år, 19 pct. var 12-15 år, og 4 pct. var 16-17 år. Sagerne drejer sig således fortrinsvis om børn fra børnehvealderen og frem til midt i skolealderen, mens der er færre sager med teenagebørn. Ifølge domstolsundersøgelsen involverede knap to tredjedele af sagerne kun et barn (72 pct.), mens hver femte sag involverede to børn (21 pct.). 7 pct. af sagerne involverede tre eller flere børn,

---

11. Det er muligt, at antallet af sager er en anelse højere, da nogle sager måtte sorteres fra, da der ikke var vished om, hvorvidt der var et barn i sagen eller ej. Det vil sige, at der var usikkerhed om, hvorvidt der reelt var tale om en forældreansvarssag eller en ægteskabssag, hvor der ikke var børn involveret.

jf. tabel 4.1. Vi har sammenholdt denne information med forældrenes egne oplysninger i forældreundersøgelsen fra 2009. Ifølge denne datakilde er der sjældnere kun ét barn involveret i sagen (62 pct.). Diskrepansen beror sandsynligvis på, at der er en lille skævhed i, hvem der valgte at deltage i undersøgelsen (jf. at sagsøgende fædre er overrepræsenteret). En vigtig information fra forældreundersøgelsen er imidlertid, at parterne i nogle tilfælde har flere fællesbørn end dem, der aktuelt er omfattet af en sag om forældremyndighed og/eller bopæl. I nogle sager er det således kun det ene af flere fællesbørn, der er genstand for konflikten.

Ifølge informationerne fra domstolsundersøgelsen var der inden sagens start fælles forældremyndighed i to tredjedele af de sager, som forældrene anlagde ved byretterne. I de øvrige sager var det fortrinsvis moderen, der var forældremyndighedsindehaver. Kun 7 pct. af fædre havde forældremyndigheden alene.

Domstolsundersøgelsen indeholdt ingen oplysninger om, hvem barnet boede hos forud for retssagen. Vi må derfor forlade os på data fra forældreundersøgelsen i 2009. Fordi der er en vis selektion i, hvem der har deltaget i undersøgelsen, har deltagende fædre og mødre ikke helt ensartede opfattelser. Mødre angiver med en lidt større hyppighed (75 pct.), at barnet boede hos hende, end fædre gør (68 pct.). Forskellen overskygger imidlertid ikke det faktum, at børn oftest får bopæl hos moderen efter et samlivsbrud.

TABEL 4.1

Antal fællesbørn i alt og antal fælles børn, der var involveret i sagerne. Procent.

	Domstolsundersøgelsen		Forældreundersøgelsen 2009			
	Antal børn involveret i retssagen		Antal fælles børn med sagens modpart		Antal fælles børn involveret i retssagen	
Antal børn	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
1 barn	72	1.434	52	538	62	646
2 børn	21	411	34	351	29	305
3 børn	6	110	12	122	8	79
4+ børn	1	22	2	28	1	9
I alt	100	1.977	100	1.039	100	1.039

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

KARAKTERISTIKA VED FORÆLDRE

En fjerdedel (24 pct.) af forældrene boede kun sammen med deres barns anden forælder i 1-3 år, 22 pct. levede sammen i 4-6 år, 15 pct. var sammen i 7-9 år, og 35 pct. var sammen i 10 år eller flere. 4 pct. af forældrene havde aldrig boet sammen, jf. tabel 4.3.

Omkring halvdelen af de forældre, der deltog i undersøgelsen, angav, at de havde været gift med den forælder, de lå i sag med ved domstolen. Der er ikke overraskende en sammenhæng mellem den ægteskabelige status og varigheden af forældrenes samliv. Blandt de kortere forhold (0-3 år) havde langt flere forældre ikke papir på hinanden, mens signifikant flere blandt de forældre, der var sammen 10 år eller flere, havde været gift (75 pct.). Variationerne afspejler den danske måde at danne familier på: Hvis man gifter sig, sker det først efter, at man har levet sammen i en periode som papirløst samlevende, og efter at man har fået det første barn.

Det hører til undtagelsen, at en retssag om forældremyndighed eller bopæl aktualiseres i umiddelbar tilknytning til samlivsbruddet. Kun 18 pct. af forældrene angav, at der var 0-1 år mellem samlivsbruddet og retssagen. Blandt disse var signifikant flere forældrepar gift (62 pct.), hvilket tyder på, at konflikten om børnene kan være en del af en ægteskabssag.

Det store flertal af forældrepar i undersøgelsen havde således haft en længere periode, hvor de havde levet som ”skilsmissefamilie”, inden konflikten blev aktuel i byretten. Næsten 40 pct. af forældrene angav, at der var 6 år eller flere mellem bruddet og den nuværende sag, mens 19 pct. angav, at der var 4-5 år imellem. Blandt 25 pct. af forældrene lå samlivsbruddet 2-3 år før retssagen. Det indebærer, at der forud for

TABEL 4.2

Fordeling af forældremyndighed og bopæl inden sagens start ifølge domstolsundersøgelsen og ifølge hhv. moderen og faderen. Procent.

Forældremyndighed	Mor	Far	Fælles/begge	Andet	I alt	Antal
Ifølge domstolsundersøgelsen	29	7	64	-	100	1.977
<i>Bopæl</i>						
Ifølge moderen	75	16	5	4	100	502
Ifølge faderen	68	24	4	3	99	530

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

sagen kan have været et forældresamarbejde eller en samværsordning, som ikke har fungeret, eller at der er indtruffet nye omstændigheder i familierne omkring barnet (fx etablering af nye parforhold), som aktualiserer en konflikt. Dette understreges også af, at der i de fleste tilfælde (72 pct.) var regelmæssig kontakt mellem barnet og samværsforælderen; i nogle tilfælde var samværet mindre hyppigt (13 pct.). 15 pct. havde ikke haft kontakt til samværsforælderen gennem længere tid.

Man skal imidlertid også have in mente, at nogle retlige konflikter kan udspringe af, at der er tale om ”gamle” sager, som er blevet taget op igen, efter forældreansvarsloven trådte i kraft. Det er tænkeligt, at nogle forældre har haft behov for at prøve deres sag af igen, efter at loven blev ændret.

Fra undersøgelsen blandt forældre har vi via uddannelsesniveau og placering på arbejdsmarkedet en indikation på forældrenes socioøkonomiske status. Når man sammenligner med tilsvarende fordelinger blandt forældre til 3-19-årige børn og unge i hele befolkningen, er der visse, men ikke markante forskydninger. Mødre med sager ved byretten har en uddannelsesprofil, der ligger tæt på profilen i hele befolkningen; fædre, der har været in-

TABEL 4.3

Karakteristika ved forældre med forældreansvarssager ved byretterne i 2009. Procent (N = 993).

	Procent
Forældrene var gift	51
<i>Samlivsvarighed</i>	
0 år	4
1-3 år	22
4-6 år	24
7-9 år	16
10 år eller flere	34
<i>Tid ml. samlivsbrud og sagen</i>	
0-1 år	18
2-3 år	25
4-5 år	19
6 år eller flere	38
<i>Barnets kontakt m. samværsforælderen op til retssagen</i>	
Jævnlig kontakt	72
Kontakt, men ikke hyppigt	13
Ikke været kontakt i længere tid	15

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

volveret i en sag, har derimod lidt hyppigere en længerevarende uddannelse. For både fædre og mødre, som har været involveret i en retssag, gælder desuden, at de noget hyppigere end i befolkningen som helhed står uden for arbejdsmarkedet. Trods disse forskelle kan opgørelserne ikke bidrage til antagelsen om, at der er en markant social slagside blandt forældre, der går rettens vej med deres konflikter om forældremyndighed, barnets bopæl eller samværsordninger.

Vi skal dog bemærke, at vi ikke kender den socioøkonomiske profil blandt undersøgelsens bortfald. Det er en generel erfaring fra befolkningsundersøgelser, at socialt svagt stillede befolkningsgrupper sjældnere ønsker at deltage (fx Ottosen m.fl., 2010), og derfor er der også grund til at tro, at det gør sig gældende for denne undersøgelse. Konsekvensen er, at forskningen fremskriver et lysere billede, end det tager sig ud i virkeligheden.

En relativt stor andel af forældrene angav i både 2009 og 2010, at de inden for det sidste år havde været i kontakt med de kommunale myndigheder vedrørende barnet. Det gjaldt for 37 hhv. 36 pct. Sammenligner man med normalbefolkningen, her forældre til 11-årige børn (børneforløbsundersøgelsen, 2007), er der tale om et niveau, der er næsten tre gange så højt.

Henvendelsesårsagerne adskiller sig på nogle områder også: Forældre med retssager har hyppigere end andre børnefamilier kontakt med de sociale myndigheder på grund af barnets opførsel eller adfærd derhjemme, fordi en forælder er psykisk syg, fordi der er vanskeligheder i

TABEL 4.4

Forældres uddannelsesmæssige profil. Procent.

	Forældre med sager ved domstolene		Hele børnebefolkningen (3-19 år)	
	Fædre	Mødre	Fædre	Mødre
<i>Forældres uddannelsesniveau</i>				
Ingen erhvervsuddannelse	21	27	25	27
Erhvervsfaglig uddannelse	38	23	43	36
Kort videregående uddannelse	7	15	7	5
Mellemlang videregående uddannelse	20	26	12	22
Lang videregående uddannelse	14	9	12	9
Andele uden for arbejdsmarkedet	17	27	8	19

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og Børn og Unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010.

forbindelse med forældrenes skilsmisse eller problemer omkring samværet. Der er også en øget forekomst af misbrugsproblemer hos forældrene. Alt i alt efterlader disse fund det indtryk, at der optræder sociale belastninger med en noget større hyppighed blandt de børnefamilier, som har haft retssager.

Når man sammenligner de to tidsperioder, 2009 og 2010, er der gennemgående relativt få udsving. Det gælder både i forhold til andelen, der har kontakt med myndighederne, og i forhold til henvendelsesårsagerne. Det ser – i modsætning til, hvad man måske kunne forvente – ikke ud til, at problemerne aftager, i takt med at den tidsmæssige afstand til retssagen øges.

TABEL 4.5

Kontakt til myndighederne: Forældre, der besvarede spørgeskemaet i 2009, og forældre, der besvarede spørgeskemaet i 2010, samt børneforløbsundersøgelsen (2007). Procentandele.

	Forældre med sager ved domstolen		BFU, 11-årige (N = 5.387)
	2009	2010	
Har haft kontakt med kommunale myndigheder inden for det sidste år	37	36	13
<i>Heraf, årsager:</i>			
Problemer med barnets adfærd/opførsel derhjemme	22	15	6
Problemer i skolen eller SFO	20	17	29
Problemer i dagplejen, daginstitutionen	8	9	-
Skolen ønskede det	7	10	12
Psykiske problemer hos barnet	16	19	21
Handicap hos barnet	4	6	16
Forældres psykiske problemer	14	10	5
Forældres fysiske sygdom	3	2	1
Vanskeligheder i forb. m. forældres skilsmisse	26	23	8
Barnets problemer med samværet efter skilsmisse/samlivsbrud	23	21	8
Forældres misbrug af alkohol eller stoffer	7	5	2
Andet	35	38	28

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og 2010 samt SFI's børneforløbsundersøgelse 2007.

BAGGRUND FOR BRUDET

I undersøgelsen blandt forældrene indhentede vi informationer om baggrunden for og omstændighederne omkring forældrenes samlivsbrud. Disse informationer, har tidligere undersøgelser vist (Koch-Nielsen, 1983; Koch-Nielsen & Transgaard, 1987; Moxnes, 1990; Ottosen, 1997), kan være væsentlige indikatorer på, hvordan det videre samarbejde om barnet vil udvikle sig. Jo mindre dramatiske skilsmisseårsager og jo mere enighed, der var om, at forholdet skulle opløses, desto større sandsynlighed er der

TABEL 4.6

Medvirkende årsager til, at mødre og fædre med forældreansvarssager ved byretten i 2009 gik fra hinanden. Sammenstillet med udsagn fra skilsmissemødre til 11-årige.

Årsag (pct.)	Fædre	Mødre	P <	I alt (pct.)	BFU 07 (mødre)
Uenige om, hvad fritiden skulle bruges til	16	18	NS	17	12
Uenige om, hvordan arbejdsliv og familieliv skulle prioriteres	29	35	*	32	27
Uenige om arbejdsfordelingen derhjemme	20	34	***	27	21
Uenige om, hvordan pengene skulle bruges	24	28	NS	26	20
Uenige om børneopdragelse	22	33	***	28	18
I havde økonomiske problemer	12	16	NS	14	9
En af forældrene eller begge blev forelsket i en anden person eller var utro	31	30	NS	31	29
En af forældrene eller begge havde alkoholproblemer	7	16	***	11	11
En af forældrene eller begge havde andre misbrugsproblemer	4	19	***	7	4
Psykisk vold i parforholdet/familien	10	36	***	23	9
Fysisk vold i parforholdet/familien	5	23	***	13	6
Psykisk eller fysisk sygdom hos en eller begge forældre	19	17	NS	18	6
Manglende ligeværdighed i parforholdet	24	36	***	30	23
Forholdet manglende følelsesmæssig intimitet	32	34	NS	33	36
Voksede fra hinanden og ville forskellige ting med livet/parforholdet	34	35	NS	35	45
Forholdet var helt fra start en fejltagelse	13	20	***	17	10
Andet	9	5	**	7	12

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og SFI's børneforløbsundersøgelse 2007.

for, at forældrene efterfølgende kan samarbejde om deres børn.

Forældreundersøgelsen gav et indblik i årsagerne til, at forældrene gik fra hinanden, jf. tabel 4.6. De hyppigst nævnte skilsmisseårsager svarer til dem, man også kan observere i den øvrige skilsmissebefolkning: Over en tredjedel angav, at de var gået fra hinanden som konsekvens af, at de var vokset fra hinanden og ville noget forskelligt. Også manglende følelsesmæssig intimitet, og at forældrene var uenige om, hvordan arbejdsliv og familieliv skulle prioriteres, blev hyppigt nævnt som årsag (af ca. hver tredje). En tilsvarende andel angav utroskab og/eller forelskelse i en anden som årsagen til bruddet.

Vi ved fra tidligere forskning (Kock-Nielsen, 1983), at kvinder og mænd kan have forskellige perspektiver på deres samlivsbrud. Således

TABEL 4.7

Var forældrene enige om at gå fra hinanden? Fædre og mødre med byretssager fordelt efter, om bruddet kom bag på dem eller den anden part. Procent.

	Mødre	Fædre
Fuldstændig bag på dig	9	23
I nogen grad bag på dig	7	18
Blev helt eller delvist truffet i fællesskab	23	28
I nogen grad bag på den anden part	34	16
Fuldstændig bag på den anden part	17	8
Ingen af delene	9	7
I alt	99	100
Antal	478	514

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

TABEL 4.8

Fordeling af sagsøgende fædre og mødre ifølge byretterne og forældrene. Procent.

	Domstolsundersøgelse	Forældreundersøgelsen	
		Fædre	Mødre
Hvem rejste sagen ifølge domstolen?			
Far er sagsøger	54	66	58
Mor er sagsøger	46	31	38
Begge rejste sagen	-	4	4
I alt	100	101	100
Antal	1.924	530	500

Kilde: Domstolsundersøgelsen og Forældreundersøgelsen 2009.

også i denne undersøgelse, som viser, at nogle årsager til samlivsbrud blev signifikant hyppigere nævnt af mødre end fædre. Mødre nævnte fx hyppigere end fædre, at årsagen til samlivsbruddet var uenighed om arbejdsfordelingen derhjemme eller om børneopdragelse, eller at forholdet fra starten var en fejltagelse. At årsagen til bruddet var manglende ligeværd blev også angivet af flere mødre end fædre. Endelig, men ikke mindst, blev alkohol- og misbrugsproblemer samt psykisk og fysisk vold hyppigere fremhævet af mødre. De observerede forskelle er ikke nødvendigvis kun udtryk for, at mænd og kvinder oplever deres virkelighed forskelligt (fx at mænd ikke vil indrømme, at der er et alkoholproblem). Det kan også, som vi tidligere har beskrevet, bero på, at de fædre og mødre, som deltog i undersøgelsen, er rekrutteret fra forskellige typer sager. Bedømt på udsagnene her forekommer de deltagende mødre i højere grad end fædre at hidrøre fra parforhold med sociale belastninger.

I tabel 4.6 har vi også vist, hvordan et repræsentativt udvalg af ”almindelige” skilsmissemødre med børn i 11-års-alderen har svaret på de samme spørgsmål (BFU, 2007). Hvis man sammenholder disse med besvarelsene fra mødre med en byretssag i 2009, ses en lang række væsentlige forskelle, som illustrerer, at der oftere lå en helt anden problemtyngde til grund for samlivsbruddene i byretssagerne: Der rapporteredes således ca. fire gange så hyppigt om familievold, misbrugsproblemer og psykisk sygdom og noget hyppigere om uenigheder om børneopdragelse, arbejdsdelingen i hjemmet og prioritering mellem arbejds- og familieliv.

I undersøgelsen søgte vi også at indkredse, om parterne var enige om at opløse samlivet. Undersøgelsen viser, jf. tabel 4.7, at fædre og mødre er enige om, at samlivsbruddet hyppigst kommer fuldstændigt eller noget bag på mændene. Det tyder på, at det oftere er mødre end fædre, der har været utilfredse med parforholdet og derfor har taget initiativet til at gå hver til sit. Denne observation er genkendelig fra andre undersøgelser om skilsmissebefolkningens adfærd (fx Kock-Nielsen, 1983).

SAGSØGERE OG SAGSØGTE

Som beskrevet i det tidligere er der ikke fuld overensstemmelse mellem domstolenes registreringer og forældrenes informationer om, hvem der

er sagsøger/sagsøgt. Ifølge domstolsundersøgelsen var faderen sagsøger i godt halvdelen af tilfældene og moderen sagsøger i den anden halvdel. I forældreundersøgelsen var fædre og mødre enige om, at det oftest var faderen, der anlagde sagen. Vi mener, som tidligere omtalt, at denne diskrepans beror på en bortfaldsproblematik i forældreundersøgelsen, hvorfor vi skal betragte domstolsundersøgelsens resultater (DU) som de mest korrekte.

Domstolsundersøgelsen¹² viser, at sager, hvor fædre var sagsøgere, hyppigere handlede om forældremyndighed (73 pct.) end sager, hvori mor var sagsøger (64 pct.), jf. bilagstabel 4.1. Denne forskel kan bunde i, at fædre uden del i forældremyndigheden ønskede at få del heri, da forældreansvarsloven trådte i kraft, og derfor anlagde en sag. Hypotesen styrkes af, at kun halvdelen af de sagsøgende fædre angav, at de havde haft del i forældremyndigheden inden sagen. I forhold til sager, hvor mor var sagsøger, havde forældrene haft et noget kortere samliv, og samlivsbruddet lå i mange tilfælde nogle år tilbage. Derudover var sager, hvori faderen var sagsøger, karakteriseret ved, at der hyppigere (i 83 pct. af sagerne) havde været tidligere sager om forældremyndighed, bopæl og samvær ved de familieretlige instanser. Endelig kan vi se, at der oftere er en stedforældreproblematik på spil, når fædre anlægger sagen. I knap halvdelen af disse sager havde en af forældrene fået ny partner; når moderen var sagsøger, optrådte der kun nye partnere i en tredjedel af sagerne.

Når mor var sagsøgeren, handlede konflikten efter retternes oplysninger lige hyppigt om bopæl og forældremyndighed. Der var ved sagens start ofte fælles forældremyndighed (80 pct.), og faderen var bopælsforælder i 38 pct. af sagerne. I halvdelen af tilfældene var samlivsbruddet af nyere dato. Vold, misbrug og problemer med alkohol som årsag til samlivsbrud blev oftere nævnt af sagsøgende mødre end sagsøgende fædre (vold og alkohol optrådte i hver sjette sag). Det indikerer, at mødre oftere er sagsøgere i sager, hvor der har været belastninger i familien forud for bruddet.

---

12. Der er mindre forskelle imellem opgørelserne fra domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen.

KONFLIKTTYPER

I både domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen indhentede vi informationer om, hvad tvisterne omhandlede. Der blev imidlertid spurgt til dette på lidt forskellig måde. Fordi vi kun havde mulighed for at belyse ganske få problemstillinger i domstolsundersøgelsen, og fordi disse skulle passe ind i sagsregistreringssystemets allerede eksisterende logik, kunne vi der kun indhente informationer om *afgørelser*. I undersøgelsen blandt forældrene fik vi mulighed for at spørge bredere til, hvad

TABEL 4.9

Hvad byretssagerne handlede om: konflikttyper. Procent.

	Afgørelser ved domstolen	Forældre-interview i alt	Forældre-interview: Far er sagsøger	Forældre-interview: Mor er sagsøger	Forældre-interview: Begge rejste sagen
<i>Procentandel af sagerne, der omhandlede</i>					
Forældremyndighed	62	71	74	67	56
Bopæl	40	61	61	58	77
Samvær	18	27	25	30	30
<i>Kombinationer af konflikttyper</i>					
Forældremyndighed alene	36	29	31	28	13
Bopæl alene	12	17	16	17	33
Samvær alene	0	1 ¹	1	2	0
Forældremyndighed og bopæl	15	27	29	24	25
Forældremyndighed og samvær	4	5	5	5	8
Bopæl og samvær	7	7	7	8	8
Forældremyndighed, bopæl og samvær	6	9	10	8	10
Ingen afgørelse	20	5	3	8	3
I alt	100	100	100	100	100

Anm.: Domstolene har registreret, hvad afgørelse vedrørte, mens forældrene direkte har svaret på, hvad konflikten/sagen handlede om.

1. Den ene procent af forældrene, der har angivet, at deres sag handlede om samvær alene, kan forveksle en sag ved statsforvaltningen med en sag ved domstolen.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

konflikten ved retten drejede sig om (hvad enten sagen endte med en afgørelse eller blev sluttet på anden vis). Det er grunden til, at opgørelserne fra domstolene og forældrene ikke er på samme niveau, jf. tabel 4.9.

Uagtet disse forskelle var tvister omkring forældremyndighed den hyppigst forekommende årsag til, at forældre anlagde en forældreansvarssag i 2009: 71 pct. af alle sager ved domstolen i 2009 omhandlede iflg. forældrene en tvist om forældremyndighed (svarende til 62 pct. af afgørelserne iflg. domstolsundersøgelsen). Lidt færre af sagerne – 61 pct. – omhandlede en konflikt om, hvor barnet skulle have bopæl (40 pct. af afgørelserne). Kun 27 pct. af sagerne handlede om en samværskonflikt (18 pct. af afgørelserne). Som det hermed også fremgår, drejede en del af sagerne sig om mere end én konflikt. 29 pct. af sagerne handlede kun om forældremyndighed (36 pct. af afgørelserne), og 17 pct. handlede kun om barnets bopæl (12 pct. af afgørelserne). Omkring hver fjerde sag (27 pct.) handlede om både forældremyndighed og barnets bopæl (15 pct. af afgørelserne). Kun lidt under en tiendedel af sagerne handlede om både forældremyndighed, bopæl og samvær. Stort set ingen sager omhandlede samvær alene, hvilket ikke er overraskende, da domstolen kun kan dømme i tvister om samvær, hvis der i forvejen er en forældremyndigheds- eller bopælssag. Ellers er det statsforvaltningen, der træffer afgørelse om samvær.

SAMMENHÆNGE MELLEM FAMILIEBAGGRUND OG KONFLIKTTYPER

Undersøgelsen kan konstatere en sammenhæng mellem på den ene side varighed fra forældrenes samlivsbrud til den aktuelle sag og på den anden, hvad konflikten handlede om: I de tilfælde, hvor forældrene var gået fra hinanden kort tid før sagen, var konfliktens omdrejningspunkt som hovedregel uenighed om barnets bopæl (78 pct.) og i en del tilfælde også om samværet (44 pct.). Kun halvdelen (46 pct.) angav, at deres sag handlede om forældremyndighed. For de ”nyskilte” vil forældremyndighedskonflikten i mange tilfælde være mindre aktuel, fordi det er lovens klare udgangspunkt, at fælles forældremyndighed skal fortsætte, medmindre tungtvejende grunde taler derfor. Slagsmålet går i stedet på, hvem af de to forældre, der skal være den daglige omsorgsperson for barnet hhv. have status som samværsforælder.

Omvendt omhandlede konflikten hyppigere forældremyndighed, ligesom bopæl og samvær sjældnere var momenter i sagen, hvis det var en årrække siden, at forældrenes forhold blev opløst. 81 pct. af de forældre, hvis samlivsbrud lå 6 år eller længere tid tilbage ved sagens start, angav, at tvisten handlede om forældremyndighed, mens påstande om bopæl og samvær tilsvarende var skrumpet ind til 60 pct. hhv. 15 pct., jf. tabel 4.10. I en del tilfælde er der, jf. ovenfor om kønsforskelle i sagsøgerprofilen, formodentlig tale om forældre uden del i forældremyndigheden (oftest fædre), som efter den nye forældreansvarslovs bestemmelser har villet prøve at få del i forældremyndigheden. Status quo-princippet spiller formodentlig også afgørende ind. Efter at barnet har boet fast hos den ene af forældrene gennem mange år, forekommer det vanskeligere at forestille sig, at en dommer vil overføre bopælsretten til den anden forælder, medmindre særlige omstændigheder gør sig gældende. Ikke desto mindre er det ikke en uanseelig del af sagerne fra ”de gamle samlivsbrud”, der også omhandler bopælsspørgsmålet. Den stærkt svindende andel af samværskonflikter skal formentlig dels forklares med, at der i de gamle sager sjældent er tale om førstegangsfastsættelser, dels at barnet har nået en alder, hvor det ikke længere giver så meget mening, at myndighederne bestemmer, hvor meget eller lidt barnet skal se samværsfor-

TABEL 4.10

Alder og tid mellem brud og sag i forhold til, hvad konflikterne ifølge forældrene handlede om. Procent.

	Konflikt om forældremyndighed		Konflikt om bopæl		Konflikt om samvær	
	Pct.	P <	Pct.	P <	Pct.	P <
<i>Børns alder</i>		***		**		***
0-3 år	69		54		44	
4-7 år	62		65		29	
8-11 år	77		57		23	
12-15 år	77		68		19	
16-17 år	82		47		12	
<i>Tid mellem bruddet og sagen</i>		***		***		***
0-1 år	46		78		44	
2-3 år	65		62		28	
4-5 år	77		55		27	
6 år eller flere	81		60		15	

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

ælderen.

Vi fandt også visse sammenhænge mellem konfliktens art og de skilsmisseårsager, som undersøgelsen indkredsede: I tilfælde, hvor fysisk vold, misbrug eller alkoholproblemer var medvirkende årsager til samlivsbruddet, handlede konflikten oftere end ellers om forældremyndighed (83 pct.) og sjældnere om bopæl. Vi kan desuden se, at der i de tilfælde, hvor fysisk vold er angivet som årsag til samlivsbruddet, er en hyppigere forekomst af samværsager. Der er sandsynligvis tale om forældre, der ønsker at få begrænset den anden forælders adgang til barnet.

OPLYSNINGER TIL DOMMEREN UNDER RETSSAGEN

De informationer, som parterne bringer frem under retssagen, bidrager også til at karakterisere forældrenes relation og konfliktens karakter, herunder ikke mindst om der i sagen forekommer tungtvejende grunde til at tilsidesætte lovgivningens udgangspunkt om, at der skal være fælles forældremyndighed.

I den undersøgelse, som vi gennemførte ved domstolene, fik vi mulighed for at lade dommerne registrere forekomsten af nogle udvalgte og særligt skærpede karakteristika, som måtte være fremkommet under sagen, og vi bad tillige dommerne svare på, om de havde lagt vægt på disse oplysninger, da de skulle træffe afgørelse i sagen. Formålet var ikke udtømmende at få information om alle tænkelige konflikter, men at indkredse nogle centrale konfliktområder eller hændelser, som sandsynligt kunne tænkes at have betydning for, om dommeren dømte til eneforældremyndighed frem for fælles forældremyndighed. Det gav os mulighed for at se på, hvordan domstolene håndterede de oplysninger, der kom frem i sagen, jf. tabel 4.11.

De særlige oplysninger, som hyppigst optrådte, omhandlede forældres samarbejdsproblemer. Efter retternes noteringer var der i 36 pct. af sagerne oplysninger om svære samarbejdsvanskeligheder mellem forældrene; uenighed om væsentlige beslutninger vedrørende barnets forhold blev nævnt i 19 pct. af sagerne, mens der var oplysninger om samarbejdschikane i 16 pct. af sagerne. Informationer om svære samarbejdsvanskeligheder lagde dommerne vægt på i ca. halvdelen af afgørelserne, de øvrige informationer blev i mindre hyppig grad vægtet.

En anden hyppig nævnt oplysning, som bringes frem i sagerne, omhandler manglende forældreegnethed. Dette blev bragt frem i hver

femte sag. Dommeren lagde det moment til grund for sin afgørelse i 40 pct. af de sager, hvor oplysningen var nævnt.

En tredje kategori af oplysninger omhandler fysiske krænkelser. I 16 pct. af sagerne var der efter rettens registreringer oplysninger om familievold, mens påstande om seksuelle krænkelser af barnet (eller trus-

TABEL 4.11

Forældres oplysninger givet til dommeren under retssagen ifølge domstolsundersøgelsen hhv. forældreundersøgelsen. Procent.

Oplysninger om udvalgte problemer:	Domstolsundersøgelsen		Forældreundersøgelsen, efter sagsøgere			
	Blev oplyst	Heraf: Blev tillagt vægt	I alt	Far	Mor	Begge
Fysiske/seksuelle krænkelser i alt	17	32	32	31	33	31
Heraf:						
Voldsudøvelse mv.	16	30	-	-	-	-
Seksuel krænkelser af barnet/fam.medl.	2	38	-	-	-	-
Kriminel adfærd	8	32	13	12	16	8
Mangl. forældreegnethed	21	39	48	48	49	46
Samarbejdschikane	16	25	36	40	30	31
Svære samarbejdsvanskeligheder	36	51	77	79	75	69
Uenighed om væsentlige beslutn. vedr. barnet	19	38	54	58	49	44
Hidtil begrænset kontakt ml. barn og samværsforældre	12	53	42	41	45	44
Manglende opfyldelse af varslingspligt	3	10	20	19	24	21
Bortførelsesrisiko	4	14	17	17	17	15
Samlivsophævelse ligger langt tilbage	8	38	-	-	-	-
Baggrund for fm-ansøger ikke har haft del i fm	5	29	-	-	-	-
Hensyn til miljøskifte	12	60	-	-	-	-
Geografisk afstand mellem forældrene	9	47	-	-	-	-
Særlige forhold hos barnet (fx sygdom, udsathed)	12	56	-	-	-	-
Særlige forhold hos eller hensyn til søskende	6	54	-	-	-	-
Andet	4	68				
Procentbasis:	1.977		1.042	637	354	39

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

ler herom) forekommer meget sjældent. I kun en tredjedel af tilfældene mente dommerne, at oplysningerne havde en sådan vægtighed, at de blev lagt til grund for afgørelsen.

En række informationstyper blev nævnt med noget sjældnere hyppighed, fx hensyn til miljøskifte, særlige forhold hos barnet, særlige hensyn til søskende eller en hidtil begrænset kontakt mellem barnet og samværsforælderen. Disse typer oplysninger blev imidlertid hyppigere vægtet, når det blev nævnt for dommeren.

I undersøgelsen blandt forældrene forsøgte vi på tilsvarende vis at indkredse, i hvilken udstrækning en af parterne (eller evt. barnet) havde nævnt udvalgte temaer/problemstillinger under retssagen. Der blev ikke spurgt til så mange områder som i dommerundersøgelsen, og spørgsmålsformuleringerne var af spørgetekniske årsager heller ikke helt identiske. Besvarelseshyppigheden ses af tabel 4.11. Uden slavisk at gennemgå samtlige forekomster må vi ved sammenstilling af to oplysningskilder konstatere, at dommere og forældre har en noget forskellig opfattelse af, med hvilken hyppighed de forskellige problemtyper bliver bragt frem for dommerne. Forældre-rapporteringer er gennemgående dobbelt så hyppigt forekommende som dommernes. Vi ved ikke, hvad baggrunden for denne diskrepans er. En simpel forklaring er, at dommerne i en række tilfælde har givet mangelfulde besvarelser til undersøgelsen; en anden og mere spekulativ forklaring kan være, at der ikke er overensstemmelse mellem forældres og dommers virkelighedsforståelse. Under alle omstændigheder fremtræder sagerne som helhed mere problemtunge, når man lægger forældrenes besvarelser til grund.

TIDLIGERE ERFARINGER MED DET FAMILIERETLIGE SYSTEM

To tredjedele af forældrene havde ikke haft sager ved retten før den aktuelle sag om forældreansvar i 2009, mens omkring en tredjedel (37 pct.) var gengangere, dvs. tidligere havde haft en eller flere sager om forældremyndighed og/eller barnets bopæl, jf. tabel 4. 12. Andelen af gengangere er ikke overraskende stigende, jo ældre børnene er, eller hvis det er lang tid siden, forældrene gik fra hinanden. Tilsvarende fandt vi en lille overrepræsentation af gengangere blandt forældre, der var på overfør-

selsindkomst (43 pct.), hvilket tyder på, at der er en social slagside i de sager, der ikke falder ro om på trods af en afgørelse.

Mens det alt andet lige var et (stort) mindretal, der tidligere havde været involveret i en tvist om børnene ved retten, var det til gengæld et flertal af forældrene, der oplyste, at de havde haft kontakt med andre dele af det familieretlige system. Alt i alt havde 71 pct. af forældrene tidligere inddraget statsforvaltningen i forbindelse med problemer omkring barnets samvær: 19 pct. havde haft en enkelt samværskonflikt, mens 52 pct. havde haft flere sager og kunne således karakteriseres som gengangere.

En del af forældrene havde også erfaringer med inddragelse af fogedretten om end i mindre omfang end statsforvaltningen: 26 pct. svarede, at fogedretten havde været inddraget i forbindelse med en samværskonflikt, af dem havde halvdelen flere erfaringer hermed. Fogedretten kan komme på spil, når bopælsforælderen ikke udleverer barnet til det aftalte eller fastsatte samvær, eller når samværsforælderen ikke leverer det tilbage.

Alt i alt bidrager disse informationer til at illustrere, at sagerne ved byretterne ikke opstår ud af det blå. Når man sammenstykker de ovenfor nævnte besvarelser, var det et stort flertal - i alt 78 pct. af forældrene - der oplyste, at der forud for den aktuelle retssag havde været en eller flere konflikter, som havde involveret en af de familieretlige myndigheder.

RÅDGIVNING OG MÆGLINGSBESTRÆBELSER

I undersøgelsen spurgte vi de deltagende forældre, om de forud for eller i tilknytning til sagen ved byretten havde modtaget rådgivning, eller om de havde været genstand for forskellige typer mæglingsbestræbelser.

Efter forældreansvarsloven skal alle sager om forældremyndighed og barnets bopæl starte med et vejledningsmøde i statsforvaltningen, hvor forældrene kan få hjælp til at finde en løsning, de kan enes om. Statsforvaltningen kan tilbyde forældrene gratis konfliktmægling eller børnesagkyndig rådgivning i statsforvaltningen. Mens vejledningsmødet har en obligatorisk karakter – det er her, sagen sættes i gang hos myndighederne – er både konfliktmægling og børnesagkyndig rådgivning frivilligt at deltage i. Konfliktmægling, som fordrer, at begge forældre besidder

motivation til at være løsningsorienterede, foregår som en forhandling mellem forældrene bistået af to konfliktmæglere: typisk en jurist og en børnesagkyndig. Børnesagkyndig rådgivning er en rådgivende samtale med en eller begge forældre, som sigter mod at finde en løsning på problemerne, der vil være til barnets bedste. Den børnesagkyndige rådgiver – der ofte er en psykolog – kan også tage en samtale med barnet for at afdække dets behov. Kan forældrene ikke nå til enighed efter disse mæglingsforsøg er gennemført, bliver deres sag overført til domstolen.

Blandt de forældre, som deltog i undersøgelsen, svarede kun 71 pct., at de havde været til vejledning i statsforvaltningen. Svaret forekommer overraskende, eftersom det er den obligatoriske første del af processen, når man anlægger en forældreansvarssag. Vi antager, at nogle af de deltagende forældre forveksler de forskellige mødeformer, som statsforvaltningen tilbyder. Tager vi højde herfor, viser undersøgelsen, at det kun er 10 pct. af forældrene, der angav, at de slet ikke var til noget møde i statsforvaltningen. I disse tilfælde kan der være tale om såkaldte gengangersager, hvor parterne efter bestemmelserne ikke skal til vejledning.

Knap halvdelen af forældrene oplyste, at de i statsforvaltningen havde deltaget i forligsbestræbelser, og en tilsvarende andel angav, at de havde været til børnesagkyndig rådgivning. I hvert femte tilfælde havde den børnesagkyndige rådgiver også gennemført en samtale med barnet. Alt i alt efterlader disse fordelinger indtryk af, at der i ganske mange

TABEL 4.12

Andel forældre med tidligere erfaringer med det familieretlige system. Procent. (N = 1.038).

	Procent
<i>Sager ved retten</i>	
Andel, der tidligere har haft en eller flere sager om forældremyndighed og/eller bopæl	37
<i>Tidligere sager om samvær ved statsforvaltningen</i>	
Ja, flere gange	52
Ja, en enkelt gang	19
<i>Tidligere sager om samvær ved fagedretten</i>	
Ja, flere gange	12
Ja, en enkelt gang	14
<i>Andele med tidligere sager ved én af de tre familieretlige instanser</i>	78

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

tilfælde er blevet sat ressourcer af til at finde løsninger på problemerne i statsforvaltningens regi, inden sagen blev oversendt til byretten.

Også ved domstolen er der tilbud om mægling. Formålet med retsmæglingen er at stimulere forældrene til på egen hånd at nå til enighed om de områder, der tvistes om. Tanken er, at forældre via rådgivning og mægling kan få en samlet løsning af de mange problemer, der kan opstå i familien ved en samlivsophævelse, til gavn for både dem selv og deres børn. 29 pct. af de forældre, der deltog i undersøgelsen, oplyste, at de havde deltaget i retsmægling sammen med den anden forælder, hvilket også forekommer at være en ganske høj andel. 17 pct. svarede, at de havde deltaget i et forberedende retsmøde, hvor der både havde været en dommer og en børnesagkyndig til stede. Det er den konfliktløsningsmodel, som man anvender i de tre nordsjællandske retskredse.

Blandt de forældre, som havde deltaget i egentlig retsmægling, spurgte vi til, om de havde fået konflikten løst under retsmæglingen. Knap 7 ud af 10 svarede, at konflikten ikke blev løst (69 pct.). 11 pct. oplyste, at nogle af problemerne blev løst, men ikke dem alle. 20 pct. angav, at de fik løst deres konflikter gennem retsmægling. Denne succesrate, som ikke er så stor, illustrerer, at mange af de sager, som går til retten, har en vis tyngde.

ADVOKATBISTAND OG RETSMØDER

Stort set alle forældre fik hjælp af en advokat under retssagen. Kun 5 pct. havde ingen advokatbistand. Undersøgelsen viser ingen sammenhæng mellem socioøkonomisk status, og om forældrene fik advokatbistand,

TABEL 4.13

Andel forældre med sager ved byretten, der har deltaget i forskellige former for vejledning, rådgivning og mægling mv. Procent.

	Procent	Antal
Deltog i vejledningsmøde i statsforvaltningen	71	729
Deltog i konfliktmægling i statsforvaltningen	46	479
Deltog i børnesagkyndig rådgivning i statsforvaltningen	43	439
Deltog sammen med barnets far/mor i retsmægling	29	303
Deltog sammen med barnets far/mor i forberedende retsmøde, hvor der var en dommer og en børnesagkyndig psykolog til stede	17	168

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

hvilket med stor sandsynlighed beror på mulighederne for at få fri proces. Det blev ifølge domstolens sagsregistreringssystem bevilget i to tredjedele af alle sagerne. Det reflekterer, at der er en social slagside i en stor del af sagerne, eftersom bevilling af fri proces er indtægtsbestemt.

Langt de fleste forældre (80 pct.) var tilfredse med den advokatbistand, de havde fået, mens 18 pct. oplyste, at de var utilfredse eller overvejende utilfredse. Der er ikke så overraskende en klar sammenhæng mellem utilfredsheden, og hvad udfaldet af sagen blev i forhold til forældremyndighed og barnets bopæl. Andelen af mødre, der var utilfredse med deres advokat, var således signifikant større i de sager, hvor domstolen besluttede, at bopælen skulle være hos faderen, og i sager, der resulterede i, at faderen fik eneforældremyndighed. Der var også flere utilfredse mødre i de tilfælde, hvor udfaldet blev fælles forældremyndighed sammenlignet med sager, hvor moderen fik eneforældremyndighed. Et tilsvarende mønster gjorde sig gældende for fædrene: Langt flere fædre var utilfredse med deres advokathjælp, hvis moderen fik eneforældremyndighed og bopælen. Sammenlignet med mødrene var der færre utilfredse fædre, når sagens udfald blev fælles forældremyndighed. I de tilfælde angav 13 pct. af fædrene, at de var overvejende eller helt utilfredse med advokaten, mens den tilsvarende andel for mødre var 20 pct.

Om antallet af retsmøder, som forældre deltager i, viser undersøgelsen, at sagen ofte bliver afgjort eller afsluttet efter kun et eller få møder. I omkring halvdelen af alle sager var forældrene således kun til et møde i retten. Omkring en fjerdedel var til to møder, mens få var til tre, fire eller flere møder.

TABEL 4.14

Gengangere, antal møder i retten og advokathjælp. Procent.

	Procent	Antal
Andele, der havde advokatbistand under retssagen	95	920
<i>Antal møder i retten</i>		
1 møde	54	550
2 møder	28	285
3 møder	10	100
4 møder eller flere	6	65
Husker ikke/ubesvaret	2	16
I alt	100	1.016

Anm.: Uoplyst og irrelevant er sorteret fra ved advokathjælp.

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

OPSAMLING

Da forældreansvarsloven trådte i kraft, forventede man, at der ville ske et fald i sager om forældremyndighed (og bopæl) ved retten som følge af, at statsforvaltningen oprustede vejlednings- og konfliktmæglingsindsatsen. Denne forventning blev imidlertid ikke indfriet. I 2009 blev der registreret ca. 3.100 sager om forældreansvar ved byretterne, heraf endte næsten 2.000 sager med dom eller forlig. Disse involverede knap 2.700 børn.

Et mindretal af sagerne (18 pct.) aktualiseres i umiddelbar tilknytning til forældrenes samlivsbrud. Der har således i de fleste tilfælde været en forudgående periode med samvær og et forældresamarbejde, som ikke har fungeret. Ifølge byretternes oplysninger var fædre lidt hyppigere end mødre sagsøgere. I forældreundersøgelsen blev denne tendens forstærket, fordi sagsøgende fædre og sagsøgte mødre hyppigere deltog i undersøgelsen.

Med hensyn til socioøkonomiske karakteristika ligner forældre, som deltog i undersøgelsen, uddannelsesmæssigt befolkningen i almindelighed, men der var hyppigere kontakt med sociale myndigheder, hvilket tyder på øget forekomst af sociale belastninger. I forhold til ”almindelige” skilsmisefamilier har der også hyppigere ligget tungtvejende grunde til grund for forældres samlivsbrud (fx familievold, misbrugsproblemer og psykisk sygdom), og forældrene gik hyppigere end andre fra hinanden, fordi de var uenige om børneopdragelsen. Samlivene er sjældent opløst efter gensidig overenskomst. Flertallet af forældrene har tidligere haft konflikter om samvær i statsforvaltningen, og hver tredje har tidligere haft en retssag. Alt i alt tyder disse indikatorer på, at mange sager har en betydelig problemtynge.

AFGØRELSER VED BYRETTERNE

INDLEDNING

Formålet med dette kapitel er at tilvejebringe indsigt i karakteristika ved de afgørelser (eller afslutninger på sager), som byretterne foretog i forældreansvarssager i 2009. Vi ønsker herunder at forklare, hvilke faktorer der bidrager til sagernes udfald, og interesserer os for følgende fire afgørelsestyper: For det første ønsker vi at identificere karakteristika ved de sager, som ender med et forlig, i forhold til de sager, der afsluttes med en dom. Analysen sætter særlig fokus på de sager, hvor tvisten omhandlede forældremyndigheden. For det andet analyseres omstændighederne ved, om der træffes afgørelse om fælles forældremyndighed frem for eneforældremyndighed. Den tredje afgørelsestype omhandler bopælstvister, og analysen sigter mod at give indsigt i, hvornår fædre frem for mødre får rettens dom for, at de skal være bopælsforældre. Den fjerde og sidste afgørelsestype omhandler samværsafgørelser, der som bekendt er et nyt afgørelsesområde for retten. Her interesserer vi os særligt for, hvornår retten bestemmer, at der skal fastsættes en deleordning frem for andre slags samværsordninger.

Gangen i kapitlet er, at relevante forhold for hver af disse afgørelsestyper først behandles på et deskriptivt niveau (dvs. sammenhænge ud fra simple krydstabeller) og dernæst på et analytisk niveau. Analyserne

er tilrettelagt på en ensartet måde for alle fire afgørelsestyper. Vi har anvendt logistiske regressionsanalyser, som gør det muligt at udpege, hvilke faktorer der kan bidrage til sandsynligheden for et givet udfald, når man samtidig tager højde for betydningen af andre faktorer, der indgår i den statistiske model.

I de fire analyser, som er baseret på logistisk regression, indgik

BOKS 5.1

Indikatorer, som indgik i de statistiske analyser om afgørelsesrationaler.

<i>Demografiske og socioøkonomiske indikatorer</i>	Datakilde
Svarpersonen er far	FU
Sagsøger er far	DU
Far er arbejdsløs/mor er arbejdsløs	FU
Barnet var 4 år eller ældre	FU
Barnet er en dreng	FU
Barnet har søskende, der også er involveret i sagen	FU
<i>Familiehistorik</i>	
Forældre var gift	FU
Forældre havde levet sammen 4 år eller mere	FU
Det er højst 3 år siden, at samlivsbruddet indtraf	FU
Samlivet blev opløst på grund af utroskab	FU
Samlivet blev opløst på grund af uenighed om børneopdragelse	FU
Samlivet blev opløst på grund af belastningsfaktorer (alkohol/misbrug eller fysisk/psykisk vold)	FU
Bruddet blev helt eller delvist truffet i enighed	FU
Der har tidligere været en retssag eller flere sager ved statsforvaltning eller fogedret	FU
<i>Tiden forud for sagen</i>	
Der var fælles forældremyndighed ved sagens start	DU
Barnet boede hos mor ved sagens start	FU
Der var hyppigt samvær ved sagens start	FU
<i>Den retlige proces</i>	
Sagen blev behandlet ved en nordsjællandsk ret	DU
Der var i sagen oplysninger om belastningsfaktorer (vold, seksuel krænkelse, kriminel adfærd eller manglende forældreegnethed)	DU
Dommeren lagde vægt på belastningsfaktorer (vold, seksuel krænkelse, kriminel adfærd eller manglende forældreegnethed)	DU
Det blev oplyst, at der var samarbejdschikane, svære samarbejdsvanskeligheder eller uenighed om væsentlige beslutninger	DU
Dommeren lagde vægt på, at der var samarbejdschikane, svære samarbejdsvanskeligheder eller uenighed om væsentlige beslutninger	DU

Anm.: Indikatorerne er kodet binært som 1/0-kategorier. Fx: "barnet er en dreng" har fået koden 1. Hvis barnet ikke er en dreng (men en pige), er koden 0.

Kilde: Domstolsundersøgelsen (DU), Forældreundersøgelsen 2009 (FU).

23 nøje udvalgte indikatorer/faktorer, som ud fra litteraturen antages at være centrale (fx Friedman, 2004; Hetherington & Kelly, 2002; Kelly, 2002, 2003; Maccoby & Mnookin, 1992; Ottosen, 1997). En oversigt over disse fremgår af boks 5.1. Alle indikatorer fremstår som eksogene i forhold til udfaldsvariablene, og de fleste antages hver især at kunne bidrage til at forklare de ovenfor nævnte udfald. Enkelte variable er inddraget for at korrigere for evt. skævheder i materialet (fx svarpersons køn). Centrale antagelser bag udvælgelse af variablene har været, at parternes fælles fortid, som bidrager til at forme fundamentet for den aktuelle konflikt, vil være udslagsgivende for den afgørelse, som træffes. Betydningen af centrale familiedemografiske og socioøkonomiske forhold testes endvidere. Desuden antages organiseringen af det fælles forældreskab umiddelbart forud for sagen at spille en rolle. Endelig forventer vi, at omstændigheder, der knytter sig til selve den retlige proces, er udslagsgivende for udfaldene, dvs. hvad parterne oplyser til dommeren, samt om denne lægger vægt på disse informationer.

Analysernes grundlag er både data fra domstolsundersøgelsen (DU) og forældreundersøgelsen (FU) fra 2009, som er blevet integreret. Hvor det overhovedet har været muligt, indgår og betragtes data fra domstolsundersøgelsen som den primære kilde.

FORLIG ELLER DOM?

GENERELLE TRÆK

Langt de fleste sager om forældreansvar ved byretten (78 pct.) endte med dom, mens en femtedel (22 pct.) blev afgjort ved forlig mellem parterne, jf. tabel 5.1. Ud fra de informationer, som forældrene oplyste til undersøgelsen, betød konfliktens art ikke noget væsentligt for forligsprocenten.

I forældreundersøgelsen søgte vi at få indblik i bevæggrundene for, at forældremyndigheds- og bopælsafgørelser endte i forlig. De deltagende forældre havde mulighed for at angive flere bevæggrunde. I tabel 5.2 viser vi svarfordelingerne for både fædre og mødre.

Uanset konfliktens art og forældrenes køn pegede omkring hver fjerde på den uomgængelige sandhed, at det ved forligsbestræbelser er nødvendigt, at begge parter giver sig. En tilsvarende andel svarede, at de indgik forlig, fordi de fik en dommertilkendegivelse om sagens udfald. I

de tilfælde har forældrene ikke så meget mere at forhandle om. Mødre i bopælstvister angav sjældnere end andre disse bevæggrunde.

I sager, hvor der var konflikt om forældremyndigheden, svarede knap to tredjedele af fædrene – og dobbelt så hyppigt som mødrene – at de mente, at den forligsmæssige løsning ville være det bedste for barnet. De mente også hyppigere end mødre, at det ville være til deres eget bedste. Mødre derimod svarede næsten dobbelt så hyppigt (37 pct.) som

TABEL 5.1

Afgørelsestyper. Procent.

	Domstolsundersøgelsen (N = 1.977)	Forældreundersøgelsen (N = 1.042)
Afgjort ved dom	78	82
Afgjort ved forlig	21	18
Sluttet efter retsmægling	1	-
Sluttet i øvrigt/andet	0	-
I alt	100	100
<i>Konfliktens art, procentandele</i>		
Forlig i forældremyndighedstvister	-	19
Forlig i bopælstvister	-	21

Anm.: Domstolsundersøgelsen: "afgjort ved dom" inkluderer "afgjort i øvrigt". Forældreundersøgelsen: færre kategorier end hos domstolsundersøgelsen. 24 forældre noterede, at sagen ikke blev afgjort. De indgår ikke i tabellen.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen.

TABEL 5.2

Mødres og fædres motiver til at indgå forlig om forældremyndighed og bopæl. Procentandel.

Afgørelse om forældremyndighed – faderen	Sag om forældre- myndighed		Sag om bopæl	
	Fædre	Mødre	Fædre	Mødre
Du mente, det ville være det bedste for barnet	62	37	45	58
Du mente, det ville være det bedste for dig	26	15	16	17
Du følte dig presset til at indgå forlig	19	37	30	17
Når man indgår forlig, må begge parter være indstillet på at give sig	26	24	23	19
Dommeren tilkendegav, hvordan resultatet ville blive	26	27	23	17
Andet	5	25	13	17

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

fædre (19 pct.), at de havde følt sig presset til at indgå forlig.

I sager om bopælsspørgsmål forholdt det sig omvendt, om end forskellene ikke var så markante. Her argumenterede mødre hyppigere ud fra barnets bedste, mens det var fædrene, der oplevede at være under pres.

Disse fordelinger efterlader med andre ord et indtryk af, at mødre og fædre – afhængig af sagens art og sandsynligt mulige udfald – har meget forskellige motiver til at nå frem til forligsmæssige løsninger.

Undersøgelsen viser en tydelig sammenhæng mellem, ved hvilken ret sagen finder sted, og om afgørelsen ender med dom eller forlig, jf. bilagstabel 7.1. Hillerød, Helsingør og Lyngby retskredse, hvor man som beskrevet opererer med en særlig konfliktløsningsmodel, skiller sig ud ved en høj andel af sager, der ender med forlig. Især Hillerød markerer sig ved, at det er normen snarere end undtagelsen, at en sag ender med forlig mellem forældrene.

ANALYSE: FAKTORER, DER KAN BIDRAGE TIL AT FORKLARE, AT DER OPNÅS FORLIG FREM FOR DOM OM FORÆLDREMYNDIGHEDEN

Blandt de sager, som i 2009 omhandlede tvister om forældremyndighed, blev der indgået forlig i 19 pct. af sagerne. I de resterende 81 pct. blev der afsagt en dom. Den første analyse viser, hvilke faktorer der selvstændigt kan bidrage til at forklare, at forældre indgår forlig frem for at få en dom om forældremyndighed, når der samtidig tages højde for betydningen af alle andre faktorer i modellen. Blandt de 23 faktorer, som indgik i den samlede analysemodel, viste kun fire faktorer sig at være udslagsgivende.

Der er for det første en forringet sandsynlighed for forligsmuligheder i de tilfælde, hvor forældre under sagsforløbet oplyser til dommeren, at de har samarbejdsvanskeligheder. Det blev, som tabel 5.4¹³

---

13. Tabel 5.4 og alle efterfølgende tabeller, som er baseret på logistiske regressionsanalyser, er konstrueret, så de giver læseren mulighed for at vurdere datamaterialets usikkerhedsmomenter. I kolonne 1 er angivet den række af forhold (indikatorer), som på bivariat niveau har signifikant betydning for udfaldet (dvs. om der blev forlig eller dom). I kolonne 2 og 3 vises disse forholdsprocentvise forekomst i sager, hvor der blev indgået forlig, hhv. afsagt dom. Kolonne 4 angiver den statistiske sammenhæng på bivariat niveau, hvor $p < 0,001 = ***$, $p < 0,01 = **$, $p < 0,05 = *$, NS = ikke signifikant. Hvis en sammenhæng er tæt på at være signifikant, men ikke helt opfylder 5%-niveauet, markeres det visse steder som (*). I kolonne 5 er angivet odds ratio for den pågældende indikator, som efter en "stepwise"-procedure indgår i den samlede model. Disse odds

viser, oplyst i kun 26 pct. af de sager, der endte med forlig, men i 59 pct. af de sager, der endte med en dom. Fundet er ikke overraskende. Det er heller ikke overraskende, at den anden betydende faktor, dommerens egen vurdering af forældrenes samarbejdspotentialer (dvs. om han/hun lægger vægt på dette i sin afgørelse), har betydning for måden, hvorpå tvisten kan løses. Disse resultater giver god intuitiv mening: Det er vanskeligt at forestille sig, hvordan forældre med svære samarbejdsvanskeligheder kan nå frem til en forligsmæssig løsning.

Analysen viser tilsvarende, at oplysninger bragt frem under sagsforløbet om særlige belastningsfaktorer i parternes relation (dvs. familievold, seksuelle krænkelser, kriminel adfærd og manglende forældreghed) alt andet lige optræder sjældnere i de sager, der ender med forlig. Det tyder alt i alt på, at det er de relativt mindst komplekse sager, der omfattes af succesfulde forligsbestræbelser, mens de tungere sager er

TABEL 5.4

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om forældrene indgik forlig (N = 140), eller om der blev afsagt dom (N = 588) i forældremyndighedstvister ved byretterne i 2009. Procent.

	Faktorernes enkeltbetydning pct.			Faktorernes betydning i den samlede model		
	Forlig = 1	Dom = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidensinterval
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdsproblemer	26	59	***	0,3	***	0,20-0,55
Dommeren lagde vægt på forældrenes samarbejdsproblemer	5	29	***	0,2	***	0,10-0,52
Forældre oplyste i retten, at der var belastningsfaktorer	17	39	***	0,5	*	0,32-0,90
Dommeren lagde vægt på belastningsfaktorer	3	12	**	-	-	-
Sagen blev afgjort efter Den Nordsjællandske Model	26	10	***	6,3	***	3,58-11,90

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

ratios er estimeret under hensyn til de øvrige indikatorer, som indgår i den samlede model. Kolonne 6 angiver den statistiske sammenhæng mellem indikator og udfald i den samlede model, og kolonne 7 angiver sikkerhedsgrænserne for dette estimat.

genstand for den almindelige retlige afgørelse.

De nævnte faktorer relaterer sig til parternes komplekse og belastede indbyrdes relationer. Derudover viser analyseresultatet, at det har selvstændig betydning for chancen for at nå forlig, hvis sagen blev behandlet efter Den Nordsjællandske Model frem for ved en af de andre byretter. Blandt alle de sager, som i 2009 endte med en forligsmæssig løsning, tegnede de tre nordsjællandske retter sig alene for 26 pct. af alle forlig, men kun for 10 pct. af alle domme.

AFGØRELSE OM FORÆLDREMYNDIGHED: FÆLLES ELLER ENEFORÆLDREMYNDIGHED?

I 46 pct. af alle afgjorte sager om forældremyndighed bestemte domstolen, at forældrene skulle deles om forældremyndigheden, mens domstolen i 44 pct. af sagerne idømte forældremyndigheden til moderen. I 10 pct. af sagerne fik faderen forældremyndigheden alene (jf. tabel 5.5). Når man ændrer tælleenheden fra sager til børn, når man frem til samme fordeling: Af de i alt 1.640 børn, som var involveret i en forældremyndighedsvist i 2009, blev 46 pct. af børnene omfattet af fælles forældremyndighed, og de resterende af eneforældremyndighed hos enten moderen (44 pct.) eller faderen (10 pct.).

Med afgørelser om fælles forældremyndighed i lidt under halvdel af sagerne afspejler data, at fælles forældremyndighed er blevet normal praksis, hvilket er i overensstemmelse med de politiske intentioner bag forældreansvarsloven. Men med afgørelser om eneforældremyndighed i den resterende halvdel af sagerne reflekteres imidlertid også, at der i mange af forældremyndighedssagerne må foreligge tungtvejende grunde. Billedet tyder videre på, at selvom fælles forældremyndighed i dag bliver benyttet ofte, er det stadig normen, at moderen bliver forældremyndighedsindehaver, hvis der ikke er grobund for, at begge forældre kan have del i den.

Blandt de forældre, som deltog i forældreundersøgelsen, var der en højere andel, der efter sagens afslutning havde fælles forældremyndighed end i totalpopulationen. 60 pct. af forældrene oplyste, at de havde fælles forældremyndighed, mens 30 pct. svarede, at moderen fik forældremyndigheden alene, og 10 pct., at faderen fik forældremyndigheden. Denne diskrepans knytter sig sandsynligvis dels til den mindre skævhed i

materialet (dvs. at der er en overrepræsentation af sagsøgende fædre og sagsøgte mødre), dels til at nogle forældre indgik forlig.

FORÆLDREMYNDIGHEDSFORDELING FØR OG EFTER SAGEN

Som følge af retssagen skete der naturligvis nogle ændringer omkring forældremyndighedsfordelingen. I de sager (opgjort pr. barn), der omhandlede forældremyndighedstvister, var det ved sagens start faderen, der var forældremyndighedsindehaver i 7 pct. af sagerne, i 36 pct. af sagerne havde moderen forældremyndigheden alene, og i de resterende 57 pct. var der fælles forældremyndighed. Ved sagens afslutning havde 10 pct. af fædrene og 44 pct. af mødrene nu forældremyndigheden alene, mens der var fælles forældremyndighed i 46 pct. af sagerne, jf. tabel 5.6.

I de sager, hvor der ved sagens start var fælles forældremyndighed, besluttede retten i under halvdelen (41 pct.) af sagerne, at den fælles forældremyndighed skulle opretholdes. Det indikerer, at der i mange tilfælde har været tungtvejende årsager til stede, der indebar, at domstolen vurderede, at eneforældremyndighed til enten faderen eller moderen var den bedste løsning. I 5 ud af 6 tilfælde var det moderen, som fik forældremyndigheden alene.

Havde moderen forældremyndigheden alene inden sagen, bevarede hun den alene i 41 pct. af sagerne, mens afgørelsen i 51 pct. af sagerne blev omgjort til fælles forældremyndighed. I 7 pct. af sagerne besluttede domstolen at tildele faderen forældremyndigheden alene. Fædre,

TABEL 5.5

Forældremyndighedsfordeling efter retssagen om forældremyndighed (kun afgørelser). Procent.

Afgørelse om forældre- myndighed	Domstols- undersøgelsen	Forældreunder- søgelsen i alt	Heraf, sagsøgeren er		
			Far	Mor	Begge
Fælles forældremyndighed	46	60	64	55	55
Forældremyndighed til mor	44	30	28	33	36
Forældremyndighed til far	10	10	8	12	9
I alt	100	100	100	100	100
Antal	1.207	714	460	231	22

Anm.: 2 pct., svarende til 15 forældre, svarede, at der endnu ikke var truffet afgørelse om forældremyndighed. De er ikke med i tabellen. I 39 pct. af sagerne (770) var der ikke truffet afgørelse om forældremyndighed. De er heller ikke med i tabellen.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

der fra sagens start var forældremyndighedsindehavere alene, bevarede denne rettighed i 37 pct. af sagerne, mens den blev overført til moderen i 10 pct. af sagerne. I 53 pct. af tilfældene blev forældreretten ændret til fælles forældremyndighed. Undersøgelsen tyder således på, at status quo-princippet opretholdes i omkring 4 ud af 10 tilfælde, men at retten i hver anden sag mente, at forældrene havde potentialer til at have fælles forældremyndighed. Desuden peger resultaterne i retning af, at eneforældremyndighedsindehaveren har omtrent samme chancer for at bibeholde eller risikere ændringer, uanset om denne er en mor eller en far.

I det samlede puslespil er slutresultatet, at der er færre børn, som ender med at være omfattet af fælles forældremyndighed, end der var ved sagens start. Dette indikerer, at mange sager efter domstolens vurdering har en betydelig problemtynge.

HVORNÅR ENEFORÆLDREMYNDIGHED TIL MOR OG HVORNÅR TIL FAR?

I analysen nedenfor sætter vi specifikt fokus på faktorer, der kan bidrage til at forklare, hvorfor der dømmes til fælles forældremyndighed frem for eneforældremyndighed. Her opholder vi os ved karakteristika ved sager, hvor moderen hhv. faderen fik forældremyndigheden alene.

Faderen fik hyppigere end ellers forældremyndigheden alene, hvis:

- Barnet var mellem 12-15 år
- Der var oplysninger om, at en af forældrene manglede evne til at

TABEL 5.6

Forældremyndighedsfordeling før og efter retssagen om forældremyndighedstvist (kun afgørelser). Procent.

	Før sagen, pct.	Efter sagen, pct.			
		FM til far	FM til mor	Fælles FM	I alt
FM hos far	7	37	10	53	100
FM hos mor	36	7	41	51	99
Fælles FM	57	9	50	41	100
I alt pct.	100	10	44	46	99
Antal	1.640	170	722	748	

Kilde: Domstolsundersøgelsen, analyseenheden er antallet af børn, som var involveret i sagerne.

- drage omsorg for barnet
- Domstolen lagde vægt på oplysninger om manglende forældreegnet-
hed, svære samarbejdsvanskeligheder, uenighed om væsentlige be-
slutninger vedrørende barnet og særlige forhold hos barnet.

Moderen fik hyppigere forældremyndigheden alene, hvis:

- Der var oplysninger om vold og seksuelle overgreb mod andre i
familien end barnet
- Der var oplysninger om, at en af forældrene var kriminelle
- Samværet gennem lang tid havde været begrænset mellem samværs-
forælderen og barnet.

AFGØRELSE OM FORÆLDREMYNDIGHED, NÅR DER ER VOLD I FAMILIEN

Såvel i den retspolitiske debat som i den internationale forskningslitteratur (fx McIntosh, 2009) er der en del opmærksomhed på implikationerne ved det delte forældreskab, når der samtidig optræder familievold. Som omtalt i forrige kapitel indhentede vi informationer om dette tema hos både dommere og forældre ved at spørge, om det under retssagen blev oplyst til dommeren, at barnet eller andre familiemedlemmer var udsat for vold, seksuelle overgreb, krænkelser eller trusler herom. Efter forældrenes oplysninger forekom det i hver tredje sag, mens dommerne oplyste, at det forekom i hver sjette sag.

Ifølge forældreundersøgelsen viser data for det første, at forældre sjældnere indgår forlig, når der er oplysninger om familievold mv. (12 pct. af disse sager blev forligt) i forhold til tilfælde, hvor vold ikke forekommer (23 pct.). For det andet ses, at det helt overvejende er mødre, der bringer disse oplysninger frem, såvel når der er tale om, at barnet udsættes for vold og andre overgreb (90 pct.), som når der rapporteres om vold mv. over for andre familiemedlemmer (97 pct.). For det tredje ses, at vold lidt hyppigere er et tema i de sager, der handler om forældremyndighed, end i dem, der handler om bopælsspørgsmålet.

I tabel 5.7 er vist, hvordan afgørelser om forældremyndighed træffes, når der er fremsat oplysninger om familievold mv.: Efter både domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen træffes der sjældnere

afgørelse om fælles forældremyndighed og hyppigere afgørelse til fordel for moderen, når man sammenligner med sager, hvor dette tema ikke er bragt frem for dommeren. Forskellene er stærkt signifikante. Forældre og dommere er imidlertid ikke enige om niveauerne: Ifølge forældrene blev der dømt til fælles forældremyndighed i knap 47 pct. af disse sager, ifølge dommerne faldt denne dom i knap hver tredje sag.

Det er svært at vide, hvad der ligger i de oplysninger, som bringes frem. Undersøgelsen viser, at dommerne i kun knap hvert tredje tilfælde tillagde oplysningerne en sådan vægt, at de blev udslagsgivende for afgørelsen. Som det ses af tabellen, førte det til, at moderen i langt de fleste tilfælde fik tillagt forældremyndigheden alene. Kun i 4 pct. af sagerne besluttede dommeren, at der skulle være fælles forældremyndighed.

ANALYSE: HVORNÅR DOM TIL FÆLLES HHV. ENEFORÆLDREMYNDIGHED?

I analysen af forhold, der kan bidrage til at forklare, hvorfor der dømmes til fælles frem for eneforældremyndighed, indgik de 23 teoretisk udvalgte

TABEL 5.7

Afgørelser om forældremyndighed i sager, hvor der var oplysninger om vold, seksuelle overgreb, krænkelser eller truster om sådanne overgreb mod barnet eller andre familiemedlemmer ifølge domstols- hhv. forældreundersøgelsen. Procent.

	Domstolsundersøgelsen					Forældreundersøgelsen				
	Afgørelse om forældremyndighed til					Afgørelse om forældremyndighed til				
	Fælles	Far	Mor	N =	P <	Fælles	Far	Mor	N =	P <
Der var oplysninger om vold mv.	30	6	64	271	***	47	14	39	271	***
Der var <u>ikke</u> oplysninger om vold mv.	51	11	38	936		69	7	24	442	
Domstolen lagde vægt på oplysningerne om vold mv.	4	5	91	103	***	-	-	-	-	
Domstolen lagde <u>ikke</u> vægt på oplysningerne om vold mv.	50	11	39	1.104		-	-	-	-	

Kilde: Domstolsundersøgelsen (N = 1.207) og forældreundersøgelsen 2009 (N = 713).

faktorer, som vi har beskrevet i kapitlets indledning.

Tabel 5.8 rummer information om de faktorer, der enkeltvis (dvs. på bivariat niveau) eller samlet (dvs. når der er taget højde for betydningen af alle andre faktorer) har betydning for, om dommere træffer afgørelse om fælles forældremyndighed frem for eneforældremyndighed. Vi kommenterer kun på faktorer, som viser sig at have selvstændig forklaringskraft (dvs. dem, der indgår i den samlede model). Datagrundlaget er sager, som både indgik i domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen, i alt 728 observationer. I disse blev der dømt til fælles forældremyndighed i 43 pct. af sagerne, i de resterende 57 pct. var udfaldet eneforældremyndighed.

Blandt de muligt forklarende faktorer, som indgik i analysen, viste syv variable sig uafhængigt af hinanden at have betydning: Undersøgelsen viser for det første, at der er en højere sandsynlighed for en afgørelse om fælles forældremyndighed, hvis sagsøgeren var en far. Dette fund er ikke overraskende, eftersom det langt hyppigere er fædre (71 pct.) end mødre (29 pct.), der gerne vil have del i forældremyndigheden og også får medhold heri. I afgørelser om fælles forældremyndighed er der derfor for det andet også en ringere sandsynlighed for, at der var fælles forældremyndighed, før sagen startede (37 pct.).

Som vist i det foregående har forældremyndighedskonflikter, der ender med eneforældremyndighed, ofte en anden karakter: De rejses ikke kun fortrinsvis af fædre (58 pct.), men også af mødre (42 pct.). I godt halvdelen af tilfældene var der før sagens start fælles forældremyndighed, som blev ophævet som følge af sagen.

Resultaterne viser videre, at organiseringen af børns familieband har indflydelse på, hvilken afgørelse dommeren træffer. Den tredje betydende faktor omhandler samværets omfang: Hvis barnet forud for sagens start havde regelmæssigt eller hyppigt samvær med samværsforælderen, var dommeren mere tilbøjelig til at træffe afgørelse om fælles forældremyndighed. Det indikerer, at dommeren lægger vægt på, at forældre har haft et rimeligt omfattende ”delt forældreskab” og dermed forventeligt også et samarbejde om børnene. For det fjerde ses, at dommere er mindre tilbøjelige til at fastsætte fælles forældremyndighed i forhold til børn, der er ældre (her defineret som 4 år eller ældre), end i forhold til de helt små børn. En mulig forklaring på dette er, at der i forhold til de noget ældre børn også hyppigere vil være større tidsmæssig afstand til et fælles samliv mellem børn og begge forældre. Er der gået flere eller man-

ge år siden det fælles familieliv, forekommer det sværere at retfærdiggøre, hvorfor der nu skal være fælles forældremyndighed.

Forældres informationer til retten om deres samarbejdspotentialer har også indflydelse på dommerens afgørelse – men på en umiddelbar paradoksal måde. I omkring halvdelen af forældremyndighedstvisterne (53 pct.) oplyste parterne til retten (efter rettens egen registrering), at de havde samarbejdsvanskeligheder. I de tilfælde forøgede det sandsynligheden for, at dommeren traf afgørelse om, at der skulle være fælles forældremyndighed. Hvordan skal man fortolke denne femte faktor, som viser sig at være selvstændigt udslagsgivende, også når der er kontrolleret for betydningen af en lang række andre (dramatiske eller skærpene) omstændigheder? En mulighed er, at dommerne i en del tilfælde sidder parternes udsagn om ringe samarbejdsevner overhørig, fordi udsagnene efter rettens vurdering ikke har en substantiel tyngde. En anden eller supplerende forklaring kan være, at ”samarbejdsvanskeligheder” i en del tvister er det eneste argument, som parterne stiller op med. Dette betragter retten måske ikke i sig selv som en tilstrækkeligt tungtvejende grund til at afvise fælles forældremyndighed.

I omtrent halvdelen af de sager, hvor forældrene angav at have svære samarbejdsvanskeligheder (dvs. 25 pct. af alle forældremyndighedstvister), lagde dommeren denne omstændighed til grund for sin dom. Den sjette betydende faktor i analysen viser, at hvis dommeren (efter egne registreringer) selv lagde vægt på betydningen af forældrenes samarbejdsproblemer, så forringede det markant sandsynligheden for, at afgørelsen faldt ud til fordel for fælles forældremyndighed. Vi kan endvidere se, at der sjældent idømmes fælles forældremyndighed, når dommeren vurderer, at der er belastningsfaktorer i sagen. Denne faktor viste sig dog ikke at være selvstændigt udslagsgivende i den endelige model.

AFGØRELSER OM BOPÆL: MOR ELLER FAR?

Der var i undersøgelsesmaterialet fra domstolene informationer om i alt 791 børn, der fik afgørelser om bopælstvister.

Undersøgelsen viser, at børn hyppigere får bopæl hos moderen end hos faderen. Domstolen bestemte således, at barnet skulle have bopæl hos moderen i 63 pct. af sagerne. Det indebar, at 679 børn fik bopæl hos moderen, mens 369 børn fik bopæl hos faderen. I 11 sager vurderede

domstolen, at barnet skulle have bopæl et andet sted. Undersøgelsen viser, at der er en vis sammenhæng mellem barnets alder, og hvem der bliver bopælsforælder. Små børn kommer oftere til at bo hos moderen: Andelen af de små børn i 0-3-års-alderen, der fik bopæl hos moderen, var således 72 pct. Blandt de 4-7-årige var andelen faldet til 67 pct. I 12-15-års-alderen var kun 55 pct. af mødrene en bopælsforælder, jf. tabel 5.9.

Ikke så overraskede var der sammenhæng mellem bopæls- og forældremyndighedsfordelingen inden sagen og afgørelsen om bopælen. Tabel 5.10 viser, at 70 pct. af de mødre og 57 pct. af de fædre, der forud

TABEL 5.8

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om der blev dømt til fælles forældremyndighed (N = 309) frem for eneforældremyndighed (N = 419) i forældremyndighedskonflikter ved byretterne i 2009.

	Faktorenes enkeltbetydning pct.			Faktorenes betydning i den samlede model		
	Fælles fm = 1	Enefm = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidens-interval
Faderen var sagsøger	71	58	***	1,7	**	1,12-2,57
Der var fælles fm før sagen	37	48	**	0,7	*	0,45-0,95
Der var regelmæssigt samvær før sagen	72	62	**	1,4	(*)	0,98-2,01
Forældrenes samliv 4 år eller mere	62	69	*	-		
Barnet 4 år eller mere	64	68	-	0,7	*	0,49-0,99
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdsproblemer	56	51	-	3,8	***	2,62-5,63
Dommeren lagde vægt på forældrenes samarbejdsproblemer	9	36	***	0,01	***	0,04-0,12
Dommeren lagde vægt på belastningsfaktorer	5	14	***	-		
Mor var bopælsforælder ved sagens start	75	79	*	0,6	*	0,39-0,89

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

for sagen var bopæls- hhv. forældremyndighedsindehavere, også var det efter sagens afslutning. Ændringer i bopælen er meget indgribende for både børn og forældre, og som tabellen illustrerer, skal der en del til, før dommeren beslutter at overføre retten fra den ene til den anden. Men der skal mere til at overføre den fra mor til far end den anden vej.

Der var også en klar sammenhæng mellem afgørelser om forældremyndighed og bopæl: Besluttede domstolen, at moderen skulle have forældremyndighed alene, vurderede den også, at hun skulle have bopælen. Det samme gjaldt for fædrene. Fordelingen af bopæl mellem moderen og faderen i sager, hvor domstolen idømte fælles forældremyndighed, svarede til den overordnede fordeling for alle sager. Ikke overraskende var der større sandsynlighed for, at faderen beholdt bopælsretten, hvis han havde forældremyndigheden alene inden sagen.

ANALYSE: FAKTORER, DER BIDRAGER TIL AT FORKLARE, AT FAR FREM FOR MOR BLIVER BOPÆLSFORÆLDER

Tabel 5.11 viser, hvilke faktorer der enkeltvis og samlet har sammenhæng med, om der i bopælstvister træffes afgørelse om, at barnet/børnene skal bo hos far eller mor. Datagrundlaget er 365 sager, hvorom der var tilstrækkelige oplysninger fra både dommerne og forældrene i 2009. Blandt de sager, som indgik i denne specifikke analyse, blev faderen bopælsforælder i 40 pct. af sagerne, mens moderen fik bopælen i

TABEL 5.10

Fordelingen af bopæl før og efter afgørelsen om bopælskonflikten. Procent.

	Bopæl før sagen	Afgørelse om bopæl til			
		Far	Mor	Andet sted	P <
<i>Bopæl inden sag</i>					***
Far	30	57	41	2	
Mor	63	30	70	0	
Boede sammen	6	21	80	0	
Bopæl andet sted	2	-	-	-	
<i>Forældremyndighed inden sag</i>					
Far havde forældremyndighed		65	32	3	
Mor havde forældremyndighed		33	65	1	
Fælles forældremyndighed		34	65	1	

Anm.: N = 421.

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

resten af sagerne, dvs. 60 pct. Analysen viser for det første, at faderens chance for at blive bopælsforælder er mindre, mens moderens omvendt er større, hvis samlivsbruddet er af nyere dato.

For det andet ses, at hvis utroskab er blandt årsagerne til, at forældrene er gået fra hinanden, er der som tendens en øget sandsynlighed for, at far bliver bopælsforælder. Utroskab som en medvirkende årsag til samlivsbruddet optrådte i en tredjedel (35 pct.) af alle sager om bopælstvister; i sager, hvor far endte med at blive bopælsforælder, forekom denne skilsmisseårsag lidt hyppigere (40 pct.), mens den tilsvarende var lavere, når mor fik bopælen (31 pct.). Nærværende undersøgelse rummer ingen information om, hvem af forældrene der var den utro part, men fra tidligere forskning ved vi, at det oftest er noget, parterne er lige gode om (Ottosen, 1997, 2000). Samme forskning har også vist, at når mor har været den utro part, får faderen hyppigere end normalt adgang til børnene (i form af forældremyndighed, bopæl og samvær), sandsynligvis som en slags plaster på såret, mens faderens rettigheder til gengæld oftere indskrænkes, hvis det er ham, der har været den utro part. Børnene fungerer dermed som et objekt i forældrenes indbyrdes spil om svigt, skyld og forurettelse.

I forhold til denne undersøgelse er der sandsynligvis tale om, at fædre, som har været den krænkede part, anlægger sag om at få bopælen overført til sig, fordi de oplever at have en ”god sag”. Interessant i denne sammenhæng er det, at retssystemet – formentligt helt uforvarende – har tendens til at give fædrene medhold heri og dermed tilsyneladende sanktionerer en praksis, der straffer mødre for at svigte familien, selvom skyldsproblematikken ikke betragtes som relevant i forældremyndigheds-

TABEL 5.9

Børn i bopælstvister fordelt efter, hvem der fik bopælsretten. Særskilt for aldersgrupper. Procent.

Børns alder	Bopæl hos far	Bopæl hos mor	Bopæl et andet sted	I alt
0-3 år	25	72	3	100
4-7 år	31	67	2	100
8-11 år	40	59	1	100
12-15 år	44	55	1	100
16-17 år	41	59	0	100
I alt pct.	36	63	1	100
Antal	286	494	11	791

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

lovgivningen.

De omstændigheder, som forældrene bringer frem i sagen – og som dommeren lægger vægt på – har også indflydelse på tvistens udfald. Analysen viser, at i sager, hvor forældrenes samarbejdsvanskeligheder har en sådan karakter, at de lægges til grund for dommerens afgørelse, er der en større chance for, at mor bliver bopælsforælder, mens fars chancer er ringere. Omvendt forholder det sig, hvis parterne under sagsforløbet har bragt oplysninger frem om nogle særligt skærpene omstændigheder, som vi her har samlet i én kategori, ”belastningsfaktorer”. Disse omstændigheder forekom i hver fjerde sag om bopælstvist, men det var sjældent, at dommeren lagde oplysningerne til grund for afgørelsen. Det skete efter rettens egne registreringer kun i 6 pct. af sagerne. Det ses af

TABEL 5.11

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om der træffes afgørelse om bopæl til far (N = 147) frem for til mor (N = 218) i tvister om bopæl ved byretterne i 2009.

	Faktorernes enkeltbetydning pct.			Faktorernes betydning i den samlede model		
	Bopæl til far = 1	Bopæl til mor = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidens-interval
Det er højst 0-3 år siden, at samlivsbruddet indtraf	46	59	*	0,5	**	0,31-0,79
Samlivet blev opløst på grund af utroskab	40	31	(*)	1,6	(*)	0,97-2,51
Dommeren lagde vægt på forældres udsagn om samarbejdsproblemer	8	14	(*)	0,4	*	0,18-0,82
Forældre oplyste i retten, at der var belastningsfaktorer	36	20	***	2,0	*	1,14-3,42
Dommeren lagde vægt på udsagn om belastningsfaktorer	10	2	**	4,0	*	1,19-13,10
Mor var bopælsforælder ved sagens start	52	68	**	0,3	***	0,23-0,61

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

tabellen, at forekomst af disse belastningsfaktorer forøger sandsynligheden for, at faderen bliver bopælsforælder. Vi antager, at der er tale om nogle særlige situationer, hvor moderens forældreevne er svækket, fx på grund af psykisk sygdom.

Endelig bekræfter analysen, at status quo-princippet spiller ind. Hvis mor var bopælsforælder ved sagens start, er der en undersandsynlighed for, at der træffes en afgørelse til fordel for faderen.

Det er også værd at hæfte sig ved de sammenhænge, som analysen IKKE viser.

På et rent deskriptivt niveau kan vi konstatere, at jo kortere tid forældrene havde boet sammen, jo oftere fik barnet bopæl hos moderen. I de tilfælde, hvor forældrene ikke havde boet sammen overhovedet, svarede 73 pct. således, at barnet efter sagen havde bopæl hos moderen, mens 23 pct. svarede, at barnet havde bopæl hos faderen. 5 pct. fik bopæl et andet sted. Havde forældrene boet sammen i 1 år eller flere, var andelen af sager, hvor barnet fik bopæl hos moderen, omtrent den samme som for alle sager ved domstolen. En forklaring på dette mønster kan knytte sig til, at undersøgelsen viser, at moderen oftere end faderen var bopælsforælder i familier, hvor forældrene næsten ikke eller aldrig havde boet sammen. Som følge af de grænseværdier, der er sat for analysen, bliver sådanne nuancer ikke opfanget i den statistiske model.

Vi kan således ikke konstatere, at der er nogle sammenhænge mellem bopælsafgørelsen og de informationer, som i analysen vedrører barnet. Som vist ovenfor og som også Danmarks Statistiks opgørelser viser, bor ældre skilsmissebørn hyppigere end yngre hos deres far, lige som drenge hyppigere end piger har bopælsadresse hos denne (Statistikbanken). Analysen her viser, at køn og alder hos de børn, der er omfattet af en bopælstvist, ikke selvstændigt er faktorer, der har indflydelse på dommerens afgørelse. Det svarer godt til de observationer, vi fandt i den kvalitative delundersøgelse.

AFGØRELSER OM SAMVÆR

Ud fra besvarelsene i forældreundersøgelsen var de allerfleste børn omfattet af en samværsordning forud for retssagen, nemlig 85 pct. 15 pct. svarede, at der ikke havde været kontakt gennem længere tid. På undersøgelsestidspunktet i 2009, som lå kort tid efter retssagen, tilkendegav tilsvarende andele, at

barnet var – eller ikke var – omfattet af en samværsordning. I det samlede spil rykker en byretssag om forældremyndighed og bopæl altså ikke afgørende ved børns kontakt med den forælder, de ikke bor sammen med.

Ud fra forældreundersøgelsen (fra 2009), der har en mindre indbygget skævhed, var det samvær, som det udvalgte barn var omfattet af, fastsat af retten i 27 pct. af sagerne. 31 pct. havde fået samværet reguleret af statsforvaltningen, mens 39 pct. af de interviewede forældre oplyste, at de selv var kommet frem til en samværsordning med den anden forælder uden myndighedernes mellemkomst. Nogle få forældre var ikke i stand til at besvare spørgsmålet. Fædre og mødre svarede ens.

Vender vi os mod opgørelserne fra domstolsundersøgelsen, der jo er en totalundersøgelse, viser fordelingerne, at byretterne i 2009 traf afgørelse om samvær i 346 sager. Det svarede til, at 18 pct. af de sager, der var i dette år, involverede konflikt om samværet. 460 børn var involveret i de sager, hvor domstolen fastsatte samvær.

I sager, hvor børnene var små, fastsatte domstolen oftere samvær, hvilket skal ses i sammenhæng med, at det netop er de yngre børn, der er genstand for førstegangsfastsættelser, jf. tabel 5.12. De ældre børn, hvis forældre typisk er gået fra hinanden en årrække tidligere, vil ofte have været i et allerede fungerende samvær på det tidspunkt, hvor den retlige konflikt blev aktuel.

I over halvdelen af sagerne fastsatte domstolen en samværsordning, der indebar hyppig kontakt mellem barnet og samværsforælderen. Deleordningerne er kommet yderligere på den politiske dagsorden efter forældreansvarsloven, da det i loven er blevet beskrevet, at samvær kan fastsættes i op til 7 ud af 14 dage. Data fra domstolene viser, at denne ordning blev benyttet i knap hver femte sag (18 pct.), mens udvidet samværsordning, hvor barnet

TABEL 5.12

Procentandele sager, hvor byretterne i 2009 fastsatte samvær.

Alder på børn	Domstolen fastsatte samvær
0-3 år	23
4-7 år	23
8-11 år	16
12-15 år	13
16-17 år	5
I alt	18

Kilde: Domstolsundersøgelsen, N = 1.977.

har samvær i op til 12 dage om måneden med den forælder, det ikke bor hos, blev fastsat som ordning i 38 pct. af sagerne. Det betyder, at udvidet samværsordning og deleordning tilsammen blev brugt i næsten 6 ud af 10 sager (56 pct.), hvor domstolen fastsatte samværet.

Undersøgelsen viser dog også, at der var sager, hvor domstolen vurderede, at barnet kun skulle have begrænset samvær med samværsforælderen. Således blev det i 10 pct. af sagerne fastsat, at barnet kun skulle have samvær en til tre gange om måneden. Vi kan konstatere, at der er en sammenhæng mellem forældremyndighedsordningen inden sagens start og de afgørelser, der træffes om samvær. For børn, der var omfattet af fælles forældremyndighed, træffes der hyppigere afgørelser om udvidet samvær eller egentlige deleordninger, mens der i de tilfælde, hvor kun den ene har forældremyndigheden, hyppigere er almindeligt weekendsamvær eller en endnu mere begrænset ordning. Også varighed fra forældres brud til sagens start har sammenhæng med de afgørelser, som træffes om samvær. Blandt de nyskilte var det mere end hvert tredje barn (36 pct.), der blev omfattet af en deleordning, mens det blandt de ældre samlivsbrud, som lå en årrække tilbage, var mest udbredt med weekend- eller mere begrænset samvær.

Yderligere indebar en del af de samværsaftgørelser, som domsto-

TABEL 5.13

Omfang af samvær mellem barnet og samværsforælder i sager, hvor byretten fastsatte samvær. Procent.

	Pct.	Antal
<i>Omfang i overnatninger om måneden</i>		
Intet samvær	0	1
1-3 gange om måneden	10	47
Weekendsamvær (evt. udvidet)	32	147
Udvidet samværsordning (op til 12 dage mdl.)	38	170
Deleordning: stort set lige meget samvær med begge forældre	18	82
Tilbringer mest tid hos samværsforælderen	2	7
I alt	100	454
Samvær med overnatning i alt	86	298
Samvær med overvågning	7	23

Anm.: I opgørelsen over omfang er analyseenheden børn. For overnatning og overvågning har vi fundet det mest retvisende at lade antallet af sager været tælleenheden, skønt de to opgørelsesmetoder giver stort set samme resultater. I fem sager er der ikke registreret samvær. Derfor er andelen kun 1.972 og ikke 1.977.

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

len fastsatte, at barnet ikke skulle overnatte hos samværsforælderen. Det var tilfældet i 14 pct. af afgørelserne. Undersøgelsen viser, at samvær uden overnatning har sammenhæng med barnets alder. En femtedel af de helt små børn i 0-3-års-alderen og en tilsvarende andel af de ældste teenagere på 16-17 år har kontakt til samværsforælderen på denne måde. Desuden bliver denne samværsform meget hyppigt anvendt i de tilfælde, hvor forældrene slet ikke har levet sammen (29 pct.). Der er sandsynligvis tale om såkaldt ”opstartssamvær”, hvor fædre, der ikke tidligere har haft praktisk og retlig adgang til barnet, nu skal etablere kontakt til det.

I 7 pct. af sagerne besluttede domstolen, at samværet skulle være overvåget. Der var sjældent fælles forældremyndighed i de sager. Fra andre undersøgelser om den familieretlige forvaltning af samvær ved vi, at overvåget samvær ofte kommer på tale i tilfælde, hvor helt særlige forhold gør sig gældende, fx at samværsforælderen har misbrugsproblemer, har været voldelig over for den anden part, har begrænset forældreevne etc. (Ottosen, 2004b). Det kan også blive aktuelt, hvis der hidtil ikke har været kontakt mellem barnet og samværsforælderen. Når der er tale om en sag, som verserer ved byretten, vil det ofte være sidstnævnte årsag, der foranlediger et overvåget samvær.

Blandt de 14 pct., som på undersøgelsestidspunktet i 2009 slet intet samvær havde, spurgte vi forældrene, hvad der var årsagen til den manglende kontakt. De interviewede forældre havde mulighed for at give flere svar. Den hyppigst forekommende forklaring var, at barnet ikke ønskede samvær (31 pct.), efterfulgt af udsagn om, at det var samværsforælderen, der ikke ønskede samvær med barnet (25 pct.). En fjerdedel (23 pct.) angav, at retten eller statsforvaltningen havde bestemt, at der intet samvær skulle være. Med vores viden om, jf. tabel 5.13, at rettens samværsafgørelser stort set aldrig udmøntes i, at der ikke skal iværksættes samvær, må disse beslutninger være truffet i statsforvaltningen. Andre forklaringer på den manglende kontakt var, at moderen (11 pct.) eller faderen (6 pct.) ikke mente, at barnet ville have godt af samværet; at samværsforælderen opholdt sig i udlandet (5 pct.), eller at samværsspørgsmålet stadig var uafgjort (12 pct.). En del mødre og fædre, som både var bopæls- og samværsforældre (23 pct.), svarede, at den manglende kontakt beroede på andre forklaringer, og nogle af disse har vi gengivet i tekstboks 5.2.

ANALYSE: DELEORDNING ELLER ANDEN FORM FOR SAMVÆR?

Fordi muligheden for at fastsætte deleordninger er en ny konstruktion i forældreansvarsloven, er det interessant at se nærmere på, hvilke faktorer der enkeltvist og samlet har betydning for, om retten træffer afgørelse om denne frem for andre ordninger.

BOKS 5,2

Eksempler på mødre og fædres forklaringer på, hvorfor barnet ikke har samvær.

Faderen vil ikke have, at moderen har samvær. Moderen venter på svar fra statsforvaltningen.

Faderen ønsker ikke at se sønnen.

Falske incestanmeldelser.

Hans opholdssted er ukendt.

Jeanettes far blev i 2008 dømt for vold imod hende, hvorefter samværsretten blev ophævet via statsamtet (i samråd med mig som mor).

Mikkels mor er rejst til Australien. Lige efter de havde været i retten og overholdt ikke samkvem. Hun nåede således ikke at blive stævnet.

Patricias mor ønsker ikke, at der skal være samvær.

Sarahs far har været indlagt flere gange på grund af psykisk sygdom.

Saras mor vil ikke lade Sara hente af far og vil heller ikke selv komme med hende. Chikane.

Sofies far er psykisk syg (umedicineret) og har misbrugsproblemer, han har været 'forsvundet' i 1 års tid og har først nu fået bopæl og er begyndt at tale om overvåget samvær.

Tobias' far kan ikke drage omsorg for Tobias, da han bor på gaden eller div. herberger rundt omkring i landet. Og lever et liv som narkoman.

ADHD og Asperger, som faderen ikke kan håndtere.

Da jeg ikke kunne blive ved med at se Sofie blive trukket igennem alle de ting, hendes mor kunne finde på, valgte jeg selv at frasige mit samvær, grundet man ikke ville høre på mig i statsforvaltning.

Det gør ondt på moderen at se hende.

Faderen er ikke i stand til at tage sig af hende, han er psykisk syg.

Faderen er rejst til udlandet og vil muligvis hente barnet til udlandet.

Far var ikke i retten, og dommeren vil ikke ind i sagen om samvær. Faderen skal søge om det.

Føler Christians mor taler grimt om mig og sørger for, at han ikke vil se mig. Han har vel også taget moderens parti. Hun fortæller usande ting, mens børnene hører på det.

Har ikke noget telefonnummer. Er i plejefamilie. Ved kun, at han er i Vissenbjerg, Fyn.

Meget uro i familien, dødsfald etc. Men planen er, der tages kontakt til Benjamin snart.

Moderen forhindrer mod dommen barnet i at se far.

Moderen og måske også Julie ønsker ikke samvær.

Mor indlagt på psykiatrisk afdeling. Anoreksi.

Psykologen syntes, at pigen skal holde en pause med at se moderen, som drikker.

På grund af faderens misbrugsproblem.

Retten afgjorde samværet til at være overvåget. Faderen udeblev hver gang.

Retten sagde, at det nok ville blive minimalt fremover og skal være efter Fridas ønske.

Sidder i fængsel, men har mulighed for orlov.

Vi er på kant.

Som helhed var der ikke så mange tilfælde, hvor det forekom. I analysen, hvor vi har kombineret data fra både domstols- og forældreundersøgelsen i 2009 og samtidig er nødsaget til at forkaste cases med ufuldstændige besvarelser, er det samlede datagrundlag 193 cases om samværsafgørelser, hvoraf der blev truffet afgørelse om deleordning i 33 cases. Der blev således truffet afgørelse om deleordninger i 17 pct. af de sager, som i analysen omhandlede samværsafgørelser. De relativt få observationer indebærer, at den statistiske model er mindre robust.

Det fremgår af tabel 5.14, at 9 ud af de 23 faktorer, som indgår i vores analysemodel (jf. kapitlets indledning), på bivariat niveau har sammenhæng med afgørelser om deleordninger, men når der kontrolleres for den indbyrdes betydning af disse faktorer, står der kun fem uafhængige faktorer tilbage i den samlede model. Det er fortrinsvis dem, vi kommenterer på.

Analysen bekræfter for det første, at tidspunktet for samlivsbruddet har en meget markant sammenhæng med, om der sættes en deleordning i stand. I næsten alle tilfælde, hvor dommeren beslutter, at der skal være en deleordning, er forældrenes samlivsbrud af nyere dato; sandsynligvis er der tale om familier, som er blevet opløst kort før eller i tilknytning til, at retssagen finder sted. Analysen kan derimod ikke bekræfte, at fælles forældremyndighed ved sagens start er selvstændigt udslagsgivende for, at dommeren beslutter, at barnet skal bo lige meget hos begge forældre.

Analysen viser for det andet, at der er forringede chancer for, at barnet omfattes af en retlig afgjort deleordning, hvis der er flere børn fra samme familie, som er involveret i sagen. Med andre ord: Enebørn har lidt større sandsynlighed for at blive et debarn.¹⁴ Dette resultat er ikke umiddelbart forklarligt, men kan tyde på, at retten i visse tilfælde er underlagt et salomonisk rationale: Når der kun er ét barn at fordele, kan det forekomme mest retfærdigt, at faderen og moderen får hver en halvdel. Sådan et rationale er imidlertid ikke nødvendigvis samstemmende med barnets bedste, hvor man omvendt vil kunne argumentere for, at netop debørn vil have bedst af at følges med søskende for på den måde at være sikret en kontinuitet i hverdagen.

---

14. En tilsvarende sammenhæng er fundet i et australsk studie (McIntosh, 2009).

For det tredje peger flere af de signifikante faktorer i analysen på rettens gode dømmekraft: Dommere er kompetente til at træffe afgørelse om deleordning i de ”rigtige” sager, dvs. der hvor forældrene har de bedste forudsætninger for at forvalte denne samværsordning, som stiller særlige fordringer til forældresamarbejdet for at kunne fungere godt for barnet (fx Gilmore, 2007; Smart, 2004; SOU, 2004). I de sager, hvor dommeren fastsatte en deleordning, blev det således sjældnere end i an-

TABEL 5.14

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om byretsdommere, når de træffer afgørelse om samvær, fastsætter en deleordning (N = 33) eller en anden form for samvær (N = 160).

	Faktorenes enkeltbetydning			Faktorenes betydning i den samlede model		
	Deleordning = 1	Andet samvær = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidensinterval
Det er højst 0-3 år siden, at samlivsbruddet indtraf (FU)	91	53	***	12,4	***	3,34-46,3
Der var fælles fm inden sagens start (DU)	94	69	**	-		
Barnet har søskende, der også var involveret i sagen (DU)	30	42	-	0,4	*	0,16-1,0
Uenighed om børneopdragelse var blandt skilsmisseårsagerne (FU)	12	28	*	0,3	*	0,07-0,88
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdsproblemer (DU)	36	61	*	0,3	**	0,11-0,70
Forældre oplyste i retten, at der var belastningsfaktorer (DU)	15	36	*	-		
Sagen blev afgjort efter Den Nordsjællandske Model (DU)	27	14	*	5,1	**	1,67-15,78
Mor var bopælsforælder ved sagens start (FU)	39	71	***	-		

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009 (merget).

dre sager oplyst til retten, at der var belastningsfaktorer på spil hos forældrene (dog ikke signifikant i den samlede model). Der blev også sjældnere oplyst om samarbejdsvanskeligheder mellem forældrene. Modellen viser også, at der er en lavere sandsynlighed for en afgørelse om en deleordning, hvis uenigheder om børneopdragelsen var en medvirkende årsag til, at forældrene opløste deres samliv. Forekomsten af denne faktors betydning er virkelig interessant: Informationen er nemlig indhentet i forældreundersøgelsen, og det er slet ikke givet, at dommerne under retssagen fik kendskab til, hvorfor forældrene opløste deres samliv. Fundet bidrager imidlertid til at understøtte en konklusion om, at dommere har en god træfsikkerhed, når de beslutter, at der skal være en deleordning.

Som det fjerde væsentlige forhold viser analysen, at den retlige konfliktløsningsmodel spiller en selvstændig betydning for, om der fastsættes en deleordning. Som det fremgår af tabellen, blev en fjerdedel af alle deleordninger fastsat ved en af de tre nordsjællandske retter. Der er efter analysens resultater således langt større sandsynlighed (fem gange så stor) for at blive et delebarn, hvis man tilhører en af de nordsjællandske retskredse, end hvis man bor andre steder i landet. Denne omstændighed må påkalde sig overvejelser; for selvom nordsjællandske forældre som følge af konfliktløsningsmodellen hyppigere indgår forlig, er det ikke givet, at de har bedre forudsætninger end andre for at kunne forvalte det praktiske forældreskab i hverdagen.

Endelig viser den beskrivende del af tabellen, at der er en samvariation mellem samværs- og bopælsordning. I 73 pct. af andre samværsordninger, som retten fastsætter, har barnet bopæl hos sin mor. Dette gør sig kun gældende i 39 pct. af de sager, hvor der blev fastsat deleordning. Her har faderen bopælsretten i flertallet af tilfældene. Resultatet skal sandsynligvis læses sådan, at retten er tilbøjelig til at sikre, at barnet får en tæt forbindelse til moderen i de tilfælde, hvor faderen er bopælsforælder.

Alt i alt kan vi om disse resultater konkludere, at det er positivt at konstatere, at dommerne udpeger de forældrepar til en afgørelse om deleordning, der alt andet lige burde have gode forudsætninger for at forvalte denne samværsmodel, som ud fra eksisterende viden stiller særlige krav til forældres samarbejdsevner.

SAGER, DER BLEV ANKET

Til slut en passage om, hvordan forældre lever med de afgørelser, de får af byretten om forældremyndighed, bopæl eller samvær: Næsten 7 ud af 10 forældre svarede i første runde af forældreundersøgelsen, at hverken de selv eller barnets far/mor havde anket sagen efter afgørelsen. 17 pct. af forældrene angav, at faderen havde anket sagen, 14 pct. angav, at moderen havde anket. Stort set ingen (kun en enkelt) angav, at begge forældre havde anket sagen. Tilbøjeligheden til at anke var lidt højere, når tvisten omhandlede bopæl (35 pct.), end når den omhandlede forældremyndighed (31 pct.), men disse forskelle er ikke markante; dog halveres andelen af ankende forældre, hvis de efter sagen har fået fælles forældremyndighed. Akademisk uddannede fædre anker dobbelt så hyppigt som andre fædre og som mødre i almindelighed. I modsætning til, hvad man måske ellers kunne forvente, adskilte de nordsjællandske retter sig som helhed ikke fra de øvrige retskredse med en lavere ankeprocent.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi kastet lys på centrale afgørelsestyper:

Omkring hver femte sag endte efter byretternes oplysninger med, at parterne blev forliget. Der er ikke forskel på, om konflikten handler om forældremyndighed eller bopæl. Hver tredje forældre oplyser, at de følte sig presset til at indgå forlig. Det er ikke overraskende i de mindst tunge sager, at muligheden for forlig er størst. Desuden har det

TABEL 5.15

Andel forældre, der i 2009 oplyste, at den eller de afgørelser, som retten traf, var anket til landsretten. Procent.

	Procent	Antal
Nej	68	571
Ja, anket af faderen	17	138
Ja, anket af moderen	14	115
Ja, anket af begge	0	1
Ved ikke	1	10
I alt	100	835

Anm.: Uoplyst og irrelevant er sorteret fra.

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

selvstændig betydning for forligsmuligheden, om sagen foregår ved en nordsjællandsk ret.

I 46 pct. af afgørelserne, som omhandlede forældremyndighed, besluttede dommeren, at der skulle være fælles forældremyndighed mod den enes vilje. I de resterende tilfaldt den en af forældrene, oftest moderen. Mange forældremyndighedstvister har med andre ord en sådan problemtynge, at fælles forældremyndighed ikke vil være nogen god løsning efter dommerens vurdering. Sandsynligheden for at få en dom til fælles forældremyndighed forøges, hvis der forud for sagen har været hyppig kontakt mellem barnet og samværsforælderen, og den formindskes, hvis dommeren skønner, at samarbejdsproblemerne er svære.

I tvister om bopælen spiller status quo-princippet en væsentlig rolle for afgørelsesmønstret. Faderen har en lidt højere sandsynlighed for at blive bopælsforælder, hvis belastningsfaktorer optræder i sagen, mens moderens sandsynlighed for at få denne ret øges, hvis samlivsbruddet er af nyere dato.

De fleste børn, 85 pct., var omfattet af en samværsordning forud for sagen. I 18 pct. af de sager, som blev anlagt ved byretten i 2009, traf dommeren afgørelse om samvær. I 18 pct. af disse afgørelser fik barnet en deleordning. Dommere fastsætter hyppigere deleordninger, hvis samlivsbruddet er af nyere dato; derudover tyder analyserne på, at dommerne omhyggeligt sikrer sig, at de fornødne samarbejdspotentialer er til stede hos forældrene.

BARNETS STILLING I SAGEN

INDLEDNING

I alt 2.674 børn var involveret i en sag om forældreansvar ved retten i 2009. Disse børn fordelte sig på 1.977 sager. I dette kapitel analyseres, hvordan domstolene belyste børnenes perspektiv, når de behandlede sager om forældremyndighed, bopæl eller samvær. I kapitlet analyseres, i hvor høj grad og hvordan børnene blev inddraget i forbindelse med forældrenes restsag, og hvornår barnets mening blev tillagt vægt ved domstolens afgørelser. Kapitlet giver desuden indblik i forældrenes vurdering af, hvordan børnene reagerede på at blive inddraget.

Der er i Danmark såvel som i den vestlige verden i dag bred enighed om, at børns perspektiv skal belyses, når domstolen behandler forældreansvarssager (Cashmore & Parkinson, 2009). Enigheden ophører dog, når det handler om, hvordan børns perspektiv i praksis bedst belyses. Især samtaler med børn i forbindelse med myndighedernes behandling af fx forældres konflikt efter en skilsmisse er genstand for diskussion. Spørgsmålet er nemlig, hvordan det er muligt at varetage barnets tarv, uden at barnet udsættes for endnu mere pres, end det højst sandsynligt har været udsat for i kølvandet på forældrenes brud.

Fortalere for, at børns meninger og holdninger skal frem i lyset, bygger argumentationen på, at børn har ret til at blive inddraget og hørt.

En ret, der blev understreget i 1989 i Børnekonventionen (FN's konvention om barnets rettigheder): Børn skal som voksne tages alvorligt og inddrages i beslutninger, der vedrører dem. Andre argumenterer for, at børn er de bedste til at oplyse om dem selv og deres situation. Denne viden kan forbedre myndighedernes grundlag for at træffe beslutninger. Andre peger på, at det kan styrke børns selvtillid og følelse af selvkontrol, når de oplever at blive behandlet som individer med interesse i og perspektiver på konflikten frem for blot nogle, der skal beskyttes. Det er også muligt, at børn vil finde beslutningen bedre og mere retfærdig, hvis de har haft mulighed for at påvirke beslutningsprocessen (Cashmore & Parkinson, 2009).

Andre positioner er mere forsigtige. Her går argumentationen på, at samtaler med børn, der befinder sig i en hård tid på grund af forældrenes brud, udsætter dem yderligere for pres og stress. Skeptikere af børnesamtaler henviser også til, at børn uundgåeligt vil blive sat i en loyalitetskonflikt mellem faderen og moderen, når de inddrages i forældrenes konflikt. Børn kan meget let opleve, at ansvaret for at afgøre konflikter, om fx hvor det skal bo, bliver overladt til dem. Denne oplevelse kan få barnet til at føle, at det skal vælge mellem faderen eller moderen. Skeptikere af at formalisere samtaler med børn i forbindelse med fx forældreansvarssager peger også på, at forældrene vil forsøge – bevidst eller ubevidst – at lægge barnet ord i munden. I så fald er det ikke børnenes egne meninger, der kommer frem (Cashmore & Parkinson, 2009).

PÅ HVILKEN MÅDE TILGODESES BARNETS PERSPEKTIV I BYRETSSAGERNE?

Et af formålene med forældreansvarsloven var at opdatere dansk lovgivning, så barnets perspektiv i højere grad blev vægtet, når forældre gik til myndighederne med en konflikt om forældremyndighed, bopæl eller samvær.¹⁵ Loven betoner således, at barnets synspunkter og perspektiv i dag skal belyses. Det kan foregå ved, at domstolen gennemfører en børnesamtale, hvor barnet snakker med enten en dommer eller en børne-

---

15. Blandt andet FN's Komité for Barnets Rettigheder kritiserede den tidligere lovgivning på forældremyndighedsområdet for, at barnets perspektiv ikke i tilstrækkelig grad blev belyst i sager om forældremyndighed, bopæl og samvær (Barnets Perspektiv, 2006).

sagkyndig rådgiver. Barnet kan også være til samtale i statsforvaltningen. Børnesagkyndige undersøgelser er en anden måde, hvormed myndighederne kan belyse barnets perspektiv, der også kan belyses via oplysninger fra barnets skole eller dagsinstitution. Børn har i dag også mulighed for at få en bistandsperson. I lovens forarbejder forudsættes endvidere, at barnets perspektiv kan bringes frem på anden vis, fx gennem forældrenes forklaringer. Sidstnævnte er især aktuelt i forhold til yngre børn, hvor det vil være vanskeligt at få barnets synspunkter frem ved en egentlig ”samtale” (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006).

BØRNESAMTALER

Der er i forældreansvarsloven ingen nedre aldersgrænser for, hvornår domstolen skal tale med et barn. Det er dommerne, der på baggrund af den enkelte sag og familie samt barnets modenhed vurderer, om en samtale med barnet bør finde sted. Undersøgelsen viser efter rettens egne oplysninger, at en børnesamtale fandt sted i 29 pct. af sagerne. I 21 pct. af sagerne afholdt byretten en samtale med barnet, hvor både en dommer og en børnesagkyndig var til stede. I 3 pct. af sagerne afholdt en børnesagkyndig alene samtalen, mens dommeren talte alene med barnet i 5 pct. af sagerne. Dommeren talte med andre ord lidt oftere end den børnesagkyndige psykolog alene med barnet. Ifølge forældrene forekom børnesamtaler noget hyppigere, nemlig i 43 pct. af sagerne.

Domstolen kunne også belyse barnets perspektiv på konflikten ved at inddrage akter fra en evt. børnesamtale, som var gennemført i statsforvaltningen. Efter domstolsundersøgelsens oplysninger indgik der akter fra en børnesamtale foretaget i statsforvaltningen i 6 pct. af sager-

TABEL 6.1

Børns reaktioner på deltagelse i børnesagkyndig samtale efter forældres udsagn. Procent.

Hvordan virkede barnet efter samtalen	Mødre	Fædre	Alle
Barnet virkede mere lettet	28	30	29
Barnet virkede mere ked af det	32	17	24
Der var ingenting at mærke	35	34	35
Ved ikke	5	19	12
I alt, pct.	100	100	100
Antal	202	214	416

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

ne. I halvdelen af disse noterede domstolene, at der i sagen både indgik akter fra en børnesamtale i statsforvaltningen, og at der blev gennemført en børnesamtale i byretten. I de sager var barnet således først til samtale i statsforvaltningen og senere i retten med en dommer og/eller en børnesagkyndig psykolog. I absolutte tal drejer det sig om 75 børn.

I lyset af debatten om børnesamtalers positive og evt. negative virkninger på børnene stillede vi i undersøgelsen forældrene et spørgsmål om, hvordan barnet havde virket efter samtalen med dommeren og/eller den børnesagkyndige psykolog ved retten. Undersøgelsesfundene peger ikke entydigt på, om virkningerne er positive eller negative for børnene. Snarere viser de, at det er forskelligt fra barn til barn, om det er en lettelse eller en byrde at tale med en dommer og/eller en børnesagkyndig psykolog. Lidt mere end en fjerdedel af forældrene svarede således, at barnet virkede mere lettet efter samtalen, mens en anden fjerdedel svarede, at barnet virkede mere ked af det. Hver tredje forælder svarede, at der ingenting var at mærke på barnet. Nogle havde ingen mening. Fædre og mødre svarede imidlertid forskelligt på, hvordan barnet reagerede. Mødre svarede dobbelt så ofte som fædre, at barnet virkede mere ked af det efter samtalen, mens hver femte far omvendt angav, at de ikke vidste, hvordan barnet reagerede. Det tyder på, at en del af de adspurgte fædre ikke var med, dengang barnet skulle til samtale i retten.

En nærliggende hypotese kunne være, at barnets oplevelse af at være til samtale ville variere afhængig af, om barnet talte med både dommer og børnesagkyndig eller den ene frem for den anden. Undersøgelsen viser dog, at antallet af voksne til samtalen (eller om det var dommer eller børnesagkyndig) ikke havde betydning for barnets reaktion. Børnenes alder havde heller ikke nogen indflydelse på, hvordan de reagerede. Heller ikke indikatorer på samarbejdsproblemer og belastningsgrad i familien havde sammenhæng med besvarelsene på, hvordan børnene virkede efter samtalen.

BØRNESAGKYNDIGE UNDERSØGELSER OG ERKLÆRINGER

Domstolene oplyste, at retten havde iværksat en børnesagkyndig undersøgelse i forbindelse med 14 pct. af sagerne. En børnesagkyndig erklæring (som er mindre omfattende) indgik i sagen i 4 pct. af sagerne.

For at belyse, om der er en sammenhæng mellem mere tunge sager og hyppigheden af, hvor ofte dommerne valgte at belyse barnets perspektiv ad denne vej, lavede vi et samlet mål for, om der i sagen var

oplysninger om belastningsfaktorer. Det samlede mål for belastningsfaktorer kombinerede vi på baggrund af domstolens oplysninger om, hvorvidt forældrene i retten havde oplyst, at der var voldsudøvelse eller lignende, seksuel krænkelse af barnet eller andre, kriminel adfærd eller manglende forældreghed.

Undersøgelsen viser, at dommerne signifikant oftere valgte at iværksætte en børnesagkyndig undersøgelse, hvis der i sagen var oplysninger om belastningsfaktorer eller samarbejdsproblemer. Tilsvarende var der signifikant hyppigere oplysninger om en børnesagkyndig undersøgelse i sager, hvor dommeren havde noteret, at der var blevet lagt vægt på oplysninger om samarbejdsproblemer eller på, om der var belastningsfaktorer til stede.

Børnesagkyndige undersøgelser fandt hyppigere sted, når konflikten handlede om bopæl. Denne overhyppighed af børnesagkyndige undersøgelser om konflikter om bopælen dækker sandsynligvis over, at dommerne går grundigere til værks, da det har stor indvirkning på barnets hverdag, hvor det har bopæl. Der var ingen tilsvarende sammenhænge mellem forekomst af børnesagkyndige undersøgelser, og om konflikten handlede om forældremyndighed.

Vi kan også se, om dommerne oftere iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse i de familier, hvor en eller begge forældre inden for det sidste år havde haft kontakt med de kommunale myndigheder vedrørende barnet. Denne information, som blev indsamlet til forældreundersøgelsen og siden koblet til domstolsundersøgelsens data, ved vi ikke, om dommeren har kendskab til. Men sammenhængen viser under alle omstændigheder, at dommerne er årvågne i forhold til sager med en social problemtyngde.

OPLYSNINGER INDHENTET ANDRE STEDER FRA

Undersøgelsen viser, at det er meget udbredt, at byretterne indhenter information om barnet fra andre kilder. Efter oplysningerne fra domstolsundersøgelsen blev der således trukket oplysninger ind om barnet fra fx skole, dagsinstitution eller lignende i 32 pct. af sagerne.

Efter de oplysninger, som forældrene gav til undersøgelsen, er niveauet endog endnu højere: 43 pct. af forældrene angav, at der blev indhentet oplysninger fra fx barnets daginstitution, og 29 pct. fortalte til underundersøgelsen, at retten havde indhentet informationer fra andre offentlige myndigheder, dvs. kommunen (socialforvaltningen).

BISTANDSPERSON

Med den nye forældreansvarslov blev der skabt mulighed for, at det barn, som var involveret i en konflikt om forældremyndighed eller bopæl, i særlige tilfælde kunne få udpeget en bistandsperson. Denne, der kan opfattes som en slags ”barnets advokat”, skulle have mulighed for at få adgang til sagens akter og mulighed for at være til stede under retsmøder og under samtaler med barnet. Data fra byretterne viser, at muligheden for at tildele barnet en bistandsperson stort set ikke blev benyttet. Alt i alt var der kun registreret ni tilfælde herom.

BARNETS MENING NÆVNT I BEGRUNDELSEN FOR DOMMEN

Fra domstolene fik vi oplysninger om, hvorvidt barnets indstilling var nævnt udtrykkeligt i begrundelsen for dommen. Var barnets indstilling udtrykkeligt nævnt, var det udtryk for, at domstolen tillagde barnets mening stor vægt. Domstolen noterede, at det forekom i 10 pct. af sagerne. Disse sager omfattede 276 børn.

I 84 pct. af de tilfælde, hvor barnets indstilling var nævnt i dommen, havde der været en forudgående børnesamtale. I de resterende 16 pct. må dommerne have fået kendskab til denne indstilling på anden vis. Undersøgelsen her kan ikke kortlægge hvordan. Samtidig er det værd at hæfte sig ved, at der ikke er nogen sammenhæng mellem, om der gennemføres en samtale, og om barnets indstilling efterfølgende bliver nævnt i dommen. I 3 ud af 4 tilfælde skete det ikke.

TABEL 6.2

Forekomst af udvalgte problemstillinger i sager, hvor retten iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse. Procent.

	Forekomst, når børnesagkyndig undersøgelse blev iværksat	P <	N =
Der var oplysninger om belastningsfaktorer	20	***	126
Dommerne lagde vægt på oplysninger om belastningsfaktorer	20	**	49
Der var oplysninger om samarbejdsproblemer	20	***	173
Dommerne lagde vægt på oplysninger om samarbejdsproblemer	19	***	82
Konflikten handlede om bopælen	22	***	175
Kontakt til de sociale myndigheder inden for det sidste år	21	**	78

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009 (merget).

BARNETS PERSPEKTIV – ALT I ALT

De ovennævnte virkemidler til at inddrage barnets perspektiv har naturligvis forskellig karakter. For at tilvejebringe et samlet mål for, i hvilken udstrækning børns perspektiv tilgodeses i sagerne, har vi i undersøgelsen sagt, at hvis blot ét af de ovennævnte og umiddelbart målelige elementer optrådte i en sag, så var barnets perspektiv repræsenteret. Vi er dog som beskrevet i indledningen bevidste om, at dette kan være tilgodeset på andre og mindre målelige måder, ikke mindst gennem de forklaringer, som forældrene giver i retten. Ud fra den anvendte målestok var barnets perspektiv tilgodeset i 55 pct. af sagerne og dobbelt så hyppigt i de sager, der endte med en dom (62 pct.), end dem, der blev afsluttet med et forlig (32 pct.). I 37 pct. af sagerne oplyste dommeren selv til undersøgelsen, at ingen af de nævnte virkemidler var taget i brug til at belyse barnets eller børnenes perspektiv. I 8 pct. af sagerne havde dommeren ladet spørgsmålene stå ubesvarede. I disse tilfælde kan vi ikke vide, om barnets perspektiv blev tilgodeset, men i analyserne kan vi ikke lade dem tælle positivt med.

Det skal tilføjes, at vi har tilsvarende oplysninger fra forældreundersøgelsen. Ifølge forældrenes oplysninger blev barnets perspektiv inddraget i 67 pct. af sagerne.

TABEL 6.3

Virkemidler til at belyse barnets perspektiv efter byretternes oplysninger.
Procent.

Barnets stilling i sagen	Pct.	Antal
Akter fra en børnesamtale udført ved statsforvaltningen indgik	6	109
Børnesagkyndig erklæring udført ved statsforvaltningen indgik	4	73
Samtale ved retten: børnesagkyndig alene	3	64
Samtale ved retten: dommer alene	5	102
Samtale ved retten: både børnesagkyndig og dommer	21	410
Børn i alt, der var til samtale	29	566
Barnet havde en bistandsperson	0	9
Retten iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse	14	286
Oplysninger fra barnets institution m.m. indgik	32	625
Barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i begrundelsen for dommen	10	200
Sager i alt, hvor barnets perspektiv var belyst	55	1.088

Kilde: Domstolsundersøgelsen, N = 1.977.

DOMSTOLEN INDDRAGER SMÅ OG STORE BØRN FORSKELLIGT

Ikke overraskende belyste domstolen børns perspektiv forskelligt, alt efter hvor gamle de var. Undersøgelsen viser desuden en systematik i forhold til, at ældre børns perspektiv i højere grad bliver belyst end yngre børn, jf. tabel 6.4 og bilagstabel 6.1, hvor vi har lagt retternes egne oplysninger til grund. En nærliggende forklaring kan være, at domstolen råder over flere muligheder for at belyse ældre end yngre børns perspektiv.

De 0-3-åriges perspektiv blev belyst gennem:

- Oplysninger indhentet fra institutioner (22 pct.)
- Børnesagkyndig undersøgelse (9 pct.).

De 4-7-åriges perspektiv blev belyst gennem:

- Oplysninger indhentet fra institutioner (35 pct.)
- Børnesagkyndig undersøgelse (19 pct.)
- Samtale, hvilket 12 pct. af børnene deltog i. De fleste var hos både en dommer og en børnesagkyndig (10 pct.).

De 8-11-åriges perspektiv blev belyst gennem:

- Oplysninger indhentet fra institutioner m.m. (36 pct.)
- Samtale: 38 pct. i denne aldersgruppe var til samtale. Flest hos både en dommer og en børnesagkyndig (29 pct.)
- Børnesagkyndig undersøgelse (18 pct.)
- Børnenes indstilling var nævnt i dommen (12 pct.). De 12-15-åriges perspektiv blev belyst gennem:
- Samtale: 51 pct. i denne aldersgruppe var til samtale. Flest hos både en dommer og en børnesagkyndig (34 pct.). 13 pct. var til samtale hos en dommer alene, og 5 pct. med en børnesagkyndig alene.
- Børns mening var nævnt i begrundelsen for dommen (21 pct.).

De 16-17-åriges perspektiv blev belyst gennem:

- Samtale: 55 pct. i denne aldersgruppe var til samtale. 34 pct. talte med både dommer og børnesagkyndig. 20 pct. kun med en dommer
- Deres mening var udtrykkeligt nævnt i begrundelsen for dommen (23 pct.)
- For 20 pct. (der kun dækker over 16 personer) var der oplysninger fra institutioner.

BØRNESAGKYNDIGE UNDERSØGELSER OG OPLYSNINGER INDHENTET ANDRE STEDER

For de helt små børn valgte domstolen hyppigere at belyse deres perspektiv ved at indhente oplysninger fra barnets institution. Denne metode til at belyse barnets stilling i sagen var ofte brugt, og for de 0-11-årige var det den oftest forekommende tilgang til at belyse børnenes perspektiv.

9 pct. af sagerne, hvor barnet var mellem 0 og 3 år, inkluderede en børnesagkyndig undersøgelse. Andelen for de lidt ældre børn var større: 19 pct. af sagerne med 4-7-årige inkluderede således en børnesagkyndig undersøgelse, mens det var 18 pct. i sager med børn mellem 8-11 år. Jo ældre børnene blev, jo sjældnere valgte retten, at der skulle foretages en børnesagkyndig undersøgelse. For de 12-15-årige var det således i 12 pct. af sagerne, mens det kun var i 5 pct. af sagerne blandt de 16-17-årige.

SAMTALER ER FOR ÆLDRE BØRN, MEN DER ER UNDTAGELSER

Jo ældre børnene var, jo større var andelen, der var til samtale. Der var

TABEL 6.4

Andel sager, hvori barnets perspektiv var belyst efter byretternes oplysninger. Opdelt efter børns alder. Procent.

Børns alder	Barnets perspektiv blev		Antal
	belyst	ikke belyst	
0-3 år	29	71	314
4-7 år	50	50	521
8-11 år	63	37	544
12-15 år	68	32	375
16-17 år	66	34	82
I alt	55	45	1.836

Anm.: $P < ***$.

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

også flere blandt sager med ældre børn, hvor domstolen noterede, at akter fra børnesamtale i statsforvaltningen indgik.

Selvom andelen af børn, der var til samtale, er større blandt ældre end yngre børn, viser undersøgelsen, at også yngre børn kan komme til samtale. 3 pct. af de 0-3-årige var således til samtale, mens det var 12 pct. blandt de 4-7-årige og 38 pct. blandt de 8-11-årige. For de ældre aldersgrupper er andelen af børn, der var til samtale, 51 pct. for de 12-15-årige og 55 pct. for de 16-17-årige.

Andelen af sager, hvor domstolen noterede, at barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i begrundelse for dommen, var størst blandt de ældre børn.

Alt i alt indebærer den varierede brug af de målte virkemidler, at de helt små 0-3-årige børns perspektiv hyppigst står ubelyst. Kun i 29 pct. af sagerne oplyste dommerne, at de belyste de helt små børns perspektiv. Jo ældre børnene var, jo hyppigere blev deres perspektiv belyst.

RETEN INDDRAGER OFTERE BØRN I SAGER, DER OMHANDLER BOPÆL OG SAMVÆR

Retten iværksatte oftere børnesagkyndige undersøgelser, når konflikten mellem forældrene drejede sig om barnets bopæl eller samvær med barnet, end når konflikten omhandlede forældremyndigheden. Dette mønster kan dække over, at barnets bopæl og samværsordning reelt kan have større indvirkning på barnets liv og trivsel end forældremyndighed. Det er tænkeligt, at det kan få dommerne til at prioritere børnesagkyndige undersøgelser i sager, hvor de skal tage stilling til bopæl og samvær.

Tilsvarende viser undersøgelsen, at barnet var hyppigere til samtale i sager, der omhandlede bopæl og samvær. I 30 pct. af de sager, der omhandlede forældremyndighed, var der en børnesamtale mod 37 pct. i sager om bopæl og 35 pct. i sager, der omhandlede samvær. Der indgik oftere oplysninger fra barnets institution og lignende i sager, der omhandlede samvær.

DOM FREM FOR FORLIG

Retten iværksatte oftere en børnesagkyndig undersøgelse i sager, der blev afgjort ved dom, end i sager, der endte i forlig. Barnets indstilling var også signifikant oftere nævnt i begrundelsen for afgørelsen, og der blev oftere indhentet oplysninger fra barnets institution i sager, der endte med dom. Endvidere talte barnet også oftere med dommer og børnesagkyndig: I 13 pct. af forligssagerne blev der gennemført en børnesamtale, mod 33 pct. i de sager, der endte i dom. Det signalerer, at dommerne lægger større vægt på at inddrage børn i de tunge højkonfliktsager for på den måde at sikre sig, at barnets synspunkter kommer frem. Det er et positivt resultat. Omvendt kan det være principielt problematisk, hvis man sidder børneperspektivet overhørigt i de tilsyneladende lette sager, hvor forældre måske forliges om børnene (fx fælles forældremyndighed og deleordninger), uden at de nødvendige forudsætninger er til stede. Fra

TABEL 6.5

Andel sager, hvor børn blev inddraget, når konflikten handler om forældremyndighed, bopæl og samvær efter byretternes oplysninger. Procent.

	Konfliktens art					
	Forældre- myndighed		Bopæl		Samvær	
	Pct. (P <)	N =	Pct. (P <)	N =	Pct. (P <)	N =
Barnets stilling i sagen						
Akter fra en børnesamtale udført ved statsforvaltningen indgik	6	71	5	40	5	17
Børnesagkyndig erklæring udført ved statsforvaltningen indgik	4 (*)	53	4	29	3	11
Oplysninger fra barnets institution m.m. indgik	34 (**)	410	39 (***)	312	43 (***)	149
Samtale ved retten: børnesagkyndig alene	3	39	4 (*)	33	4	14
Samtale ved retten: dommer alene	6 (**)	74	6	45	3	12
Samtale ved retten: både børnesagkyndig og dommer	21	258	28 (***)	220	28 (***)	96
Børn i alt, der var til samtale	30 (*)	366	37 (***)	295	35 (***)	120
Barnet havde en bistandsperson	1	7	0	0	0	1
Retten iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse	14	170	22 (***)	175	22 (***)	77
Barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i begrundelsen for dommen	11 (*)	135	14 (***)	114	48 (**)	43

Kilde: Domstolsundersøgelsen, N = 1.977.

forskningen ved vi, at aftaler ikke kun bliver indgået ud fra hensynet til børnene, men også ud fra forældrenes interesser, fx for at undgå konflikter (Haugen, 2010; Smart, 2004).

FAKTORER, DER HAR INDFLYDELSE PÅ, OM BARNETS PERSPEKTIV ER BELYST

Som nævnt ovenfor har vi til analysen konstrueret ét samlet mål for, om barnets perspektiv blev inddraget i sagen. Vi vil nu teste, hvilke faktorer der kan bidrage til at forklare, om barnets perspektiv var belyst hhv. ubelyst, herunder også hvilken status de beskrevne sammenhænge i de foranstående afsnit har. Datagrundlaget for analysen er 1.040 sager fra 2009, hvor vi kunne kombinere informationer fra både domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen. Blandt disse sager var barnets perspektiv belyst i 59 pct. af sagerne og ubelyst i 41 pct. af sagerne. Fremgangsmåden og de indikatorer, som indgår i analysen, er identiske

TABEL 6.6

Andel sager, hvor børn blev inddraget, opdelt efter om sagen blev afgjort ved dom eller forlig efter byretternes oplysninger. Procent.

Barnets stilling i sagen	Afgjort ved dom		Sagen endte med forlig		P <
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	
Akter fra en børnesamtale udført ved statsforvaltningen indgik	6	95	3	14	*
Børnesagkyndig erklæring udført ved statsforvaltningen indgik	4	65	2	8	*
Oplysninger fra barnets institution m.m. indgik	35	540	20	82	***
Samtale ved retten: børnesagkyndig alene	4	55	2	8	NS
Samtale ved retten: dommer alene	6	98	1	4	***
Samtale ved retten: både børnesagkyndig og dommer	24	365	11	45	***
Børn i alt, der var til samtale	33	511	13	54	***
Barnet havde en bistandsperson	1	8	0	1	NS
Retten iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse	16	248	9	36	***
Barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i begrundelsen for dommen	13	195	1	5	***

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

med dem, der blev anvendt i de logistiske regressionsanalyser i kapitel 5. I fremstillingen opholder vi os fortrinsvist ved de faktorer, der har selvstændig betydning i den samlede analysemodel, dvs. når der er taget højde for betydningen af de øvrige faktorer, som indgår i modellen.

Som resultaterne falder, kan vi gruppere de betydende faktorer i fire kategorier. Den første omhandler karakteristika ved børnene selv. Analysen viser, at barnets alder spiller en selvstændig rolle, hvilket er helt i tråd med, hvad vi har vist ovenfor. Analysen viser videre, at børn med udstrakt kontakt til begge forældre før sagens start (dvs. hyppigt samvær) har en større chance for at få deres perspektiv belyst. Det indikerer, at dommeren kan have brug for at få klargjort børnenes vinkel i tilfælde, hvor der har været et formodentligt rimeligt omfattende samarbejde om barnet, herunder også fælles forældremyndighed.

En anden gruppering af faktorer omhandler karakteristika ved forældrenes indbyrdes relationer. Blev samlivet ophævet på grund af uenigheder om børneopdragelse, eller oplyste forældrene i retten, at der var vanskeligheder i forældresamarbejdet, eller at de såkaldte belastningsfaktorer var til stede, bestræbte retten sig i højere grad på at få barnet bragt ind i sagen. Dommerne belyste også hyppigere barnets perspektiv i sager, hvor domstolen lagde vægt på oplysninger om, at forældrene havde samarbejdsproblemer. Disse resultater er positive. De indikerer nemlig, at retten lægger vægt på at belyse barnets perspektiv, når evt. forældrekonflikter berører børnene direkte.

Samme vægtning kommer til syne ved den tredje gruppering af faktorer, som omhandler karakteristika ved sagerne. Analysen bekræfter, at der er større sandsynlighed for, at barnets perspektiv er belyst, hvis sagen var en tvist om bopælsspørgsmål. Fordi det har direkte og meget håndgribelige konsekvenser for barnet, om det bor hos den ene eller den anden forælder, er det vigtigt for retten at kende barnets indstilling enten ved at gennemføre en børnesamtale eller ved at søge det belyst på anden vis.

Den sidste kategori omhandler konfliktløsningsmodellen. Her viste analysen, at der er en undersandsynlighed for, at barnets perspektiv blev belyst, hvis domstolen afgjorde, at forældrene skulle have fælles forældremyndighed frem for eneforældremyndighed til en af forældrene. Ligesom bopælspørgsmålet har det mere indgribende betydning for børn, hvis den ene forælder har myndigheden alene frem for begge for-

ældre. Endte sagen i forlig mellem forældrene, bekræfter analysen, at retten sjældnere belyser barnets perspektiv.

Derudover viste analysen, at det havde selvstændig betydning for

TABEL 6.7

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om barnets perspektiv belyses (N = 616) eller ikke belyses (N = 424) i byretssagen i 2009. (Alle typer sager).

	Faktorenes enkeltbetydning			Faktorenes betydning i den samlede model		
	Belyst = 1	Ikke belyst = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidens-interval
Barnet 4 år eller ældre	71	57	***	1,5	**	1,12-2,13
Barnet havde søskende, der også var involveret i sagen	41	33	**	-		
Mor var bopælsforælder ved sagens start	70	74	NS	0,7	*	0,46-0,94
Der var hyppigt samvær ved sagens start	73	61	***	1,6	**	1,16-2,27
Der var fælles fm før sagen	58	56	NS	1,7	**	1,16-2,54
Faderen var sagsøger	64	56	**	1,9	***	1,31-2,68
Forældre var gift	51	44	**	-		
Forældre havde levet sammen i 4 år eller mere	73	62	***	1,9	***	1,37-2,69
Det er 0-3 år siden, sam-livsbruddet indtraf	37	47	***	0,4	***	0,30-0,61
Uenighed om børneopdragelse var blandt skilsmis-seårsagerne (FU)	30	21	***	1,4	*	1,02-2,03
Forældre oplyste i retten, at der var belastnings-faktorer (DU)	40	14	***	3,6	***	2,45-5,30
Dommeren lagde vægt på, at der var belastningsfak-torer	12	4	***	-		
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdspro-blemer	58	27	***	2,5	***	1,68-3,62
Dommeren lagde vægt på forældrenes samarbejds-problemer	29	8	***	2,4	***	1,44-4,11
Sagen var en bopælskon-flikt	68	48	***	2,8	***	2,00-3,97
Forældre fik dom til fælles forældremyndighed	35	29	*	1,4	*	0,98-1,99
Sagen blev forligt	13	34	***	0,4	***	0,25-0,53

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009.

inddragelse af børn i sagen, hvis faderen var sagsøger. Barnets perspektiv bringes derimod sjældnere frem, hvis bopælsforælderen ved sagens start var en mor (frem for en far). Hvis forældrene havde levet sammen i 4 år eller mere, var der en større sandsynlighed for, at barnets perspektiv er belyst, mens der er en undersandsynlighed for, at det er belyst, hvis det var kort tid siden, samlivsbruddet indtraf.

Vi gennemførte en tilsvarende analyse af de sager, hvor dommeren udtrykkeligt havde oplyst, at ingen af de nævnte virkemidler til at inddrage barnets perspektiv var anvendt i sagen. Resultaterne af denne analyse viste, at stort set de samme faktorer var udslagsgivende, blot med modsat fortegn. Det styrker en formodning om, at de ubesvarede observationer omkring dette tema skyldes mangelfuld registrering og ikke beror på et systematisk bortfald.

OPSAMLING

Efter de oplysninger, som vi til undersøgelsen modtog fra byretterne, var barnets perspektiv inddraget i 55 pct. af sagerne. Ifølge forældrenes informationer skete det noget hyppigere, nemlig i to tredjedele af sagerne. Da dommerne er aktøren omkring inddragelse af børn i sagerne, har vi fundet det mest korrekt at betragte data fra domstolsundersøgelsen som den primære kilde og dermed som analysegrundlaget, skønt vi har en mistanke om, at retterne har underrapporteret.

Et niveau på 55 pct. (eller 67 pct. for den sags skyld) forekommer måske ikke at være så imponerende i lyset af, at et af hovedformålene med den nye lov var at sætte børns perspektiv i centrum for sagsbehandlingen. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at man inden for et undersøgelsesdesign som dette kun har mulighed for at inddrage de allermest håndgribelige målestokke. Som det også fremgår af lovens forarbejder, kan man i sagsbehandlingen og under retsforhandlinger inddrage barnets perspektiv på anden vis, fx ved at fastholde forældrene i, at det er barnets behov og ikke forældrenes, der er i centrum for forhandlingen. Sådanne processer er imidlertid svære at måle.

De faktorer, som i analysen viser sig at være udslagsgivende for, om børnenes perspektiver tilgodeses, tyder på, at der kan være flere formål med at inddrage børn i sagen. I den kategori af faktorer, som indikerer problemtyngde eller kompleksitet, inddrages børn formodentlig med

det motiv, at de kan bidrage til at oplyse sagen. I den anden kategori, som indikerer mulige forandringer for barnet i hverdagen, er motivet sandsynligvis at høre dets mening. De to motiver positionerer barnet forskelligt: I det ene tilfælde som en slags vidne og i det andet tilfælde som en slags retssubjekt.

Analysen har tillige konstateret, at børns perspektiver sjældnere inddrages, når forældrene indgår forlig. Denne sammenhæng er fundet i anden forskning om børns stilling i familieretlige sager (Ottosen, 2004b). Ud fra en tænkning om barnets retsstilling er det en principiel problemstilling, at muligheden for at komme til orde skal være betinget af, hvordan forældrene formår at løse deres konflikt. Det er ikke altid givet, at forligte forældre når frem til de løsninger, der er bedst for barnet. En praksis med systematisk at inddrage børn i enighedssagerne vil imidlertid kollidere med en forestilling om, at kompetente voksne forældre kan finde ud af at træffe fornuftige beslutninger om barnet.

DEN RETLIGE PRAKSIS BYRETTENE IMELLEM

INDLEDNING

Dette kapitel ser nærmere på retternes praksis landet over. Ender en sag oftere i forlig mellem parterne ved nogle retter end andre? Er der forskel på, hvor hyppigt domstolene idømmer hhv. eneforældremyndighed og fælles forældremyndighed? Er der forskel på, i hvilken udstrækning domstolen inddrager barnet fra ret til ret, og hvornår i processen bliver barnet inddraget? Formålet er at undersøge, om sager behandles ens fra retskreds til retskreds, eller om nogle retter er mere tilbøjelige til fx at idømme fælles forældremyndighed eller inddrage barnet, end andre er.

I analysen ser vi på overordnede nøgletal fra hele landet, men vi interesserer os særligt for at undersøge forskelle og ligheder mellem det, vi har kaldt Den Klassiske Retssag og Den Nordsjællandske Model. Derfor sammenligner vi afgørelsesmønstre ved de tre nordsjællandske retskredse, Helsingør, Hillerød og Lyngby, med landets øvrige retskredse. Som beskrevet i kapitel 3 skiller de tre nordsjællandske retskredse sig ud, fordi de siden 2008 har gennemført forberedende retsmøder i et flertal af sagerne forud for rettens hovedforhandling med sigte på forlig mellem parterne. Ved det forberedende retsmøde er fokus ikke kun på at kortlægge sagens omstændigheder, men tillige på at skabe forligsmæssige løsninger mellem forældrene.

DOM ELLER FORLIG

Resultaterne fra domstolsundersøgelsen viser, at det på landsplan som helhed er 22 pct. af forældreansvarssagerne, der ender med forlig, mens resten ender med dom. Der er imidlertid store forskelle mellem retterne, jf. bilagstabel 7.1. Ved retterne i Randers, Odense og på Frederiksberg var det under 10 pct. af sagerne, der blev forligt, mens det ved de tre nordsjællandske retter (Helsingør, Hillerød og Lyngby) som helhed var 43 pct. Retten i Hillerød var topscoreren med en forligsprocent på 59. Under det feltarbejde, som vi udførte ved tre danske byretter, jf. kapitel 3, gav dommere, som repræsenterede Den Nordsjællandske Model, udtryk for, at de havde et mål om at kunne slutte omkring halvdelen af sagerne med forlig. Undersøgelsen viser, at det er en realistisk vurdering.

Et spørgsmål, der rejser sig, er, om befolkningssammensætningen i denne region, der generelt er mere veluddannet end befolkningen på landsplan, har indflydelse på den høje forligsprocent. Fra andre undersøgelser ved man, at det især er veluddannede middelklasseforældre, der tager imod tilbud om og profiterer af rådgivning og mægling (fx Henriksen m.fl., 2004; Ottosen, 1999). Vores undersøgelsesmateriale er imidlertid ikke stort nok til at klarlægge, om det også afspejler sig for det klientel, som har retssager verserende. Derfor må spørgsmålet forblive åbent.

I den retspolitiske debat om forældreansvarsloven har der været skeptiske røster fremme om, at målsætninger om meget høje forligsprocenter kunne få til konsekvens, at de involverede parter – eller den ene af dem – måske kunne bibringes oplevelsen af at blive presset mere end godt er til at indgå i løsningerne. Derfor er det interessant at få belyst, om forældre, der har haft sager ved de tre nordsjællandske retter, har haft de samme motiver til og oplevelser omkring forligsbestræbelserne, som forældre med sager ved de øvrige retskredse, jf. også kapitel 5. I tabel 7.1 har vi med udgangspunkt i forældrebesvarelserne fra 2009 opdelt de items, der omhandlede motiver til forlig, efter, om konflikten drejede sig om forældremyndighed eller bopæl. Procentgrundlaget er ikke så voldsomt stort, så vi kan fortrinsvis tale om tendenser. Det ses imidlertid, at konflikten art ikke spiller nogen rolle for, om forældrene føler sig presset eller ikke. Derimod peger tendenserne (der er ikke tale om signifikante forskelle) i retning af, at forældrene i Nordsjælland (17-21 pct.) lidt sjældnere end forældre med sager ved andre retter (28-32 pct.) har ople-

vet at være sat under pres. Det kan også lægge et pres på parterne, hvis dommeren under forhandlingen tilkendegiver, hvad resultatet vil blive. Heller ikke på dette område ser nordsjællandske dommere ud til at adskille sig fra dommere i andre retskredse. Til gengæld har forældre ved de nordsjællandske retter signifikant hyppigere end forældre andre steder angivet, at deres motiv til at indgå forlig om forældremyndigheden var ”andet”, dvs. lå uden for de svarkategorier, som var oplyst i spørgeskemaet. Undersøgelsen rummer desværre ikke mulighed for at afdække, hvad det dækker over.

MÆGLING

Som beskrevet i kapitel 4 stillede vi i undersøgelsen forældrene en række spørgsmål om, hvilke typer af vejledning og mægling forældrene var blevet tilbudt, frem til deres retssag sluttede. Undersøgelsen viser, at forældre i de nordsjællandske retskredse signifikant hyppigere (83 pct.) end forældre i resten af landet (71 pct.) oplyste, at de havde deltaget i vejledningsmøder i statsforvaltningen. Der er ikke umiddelbart nogen god forklaring på, hvorfor det forholder sig sådan. Når det kommer til deltagelse i børnesagkyndig rådgivning, også i statsforvaltningsregi, var der ingen forskelle.

Det forberedende retsmøde med deltagelse af både en dommer og en børnesagkyndig er som nævnt et særkende ved Den Nordsjællandske Model, og 3 ud af 4 forældre i de tre retskredse oplyste, at de havde deltaget i et sådant møde. Den tilsvarende andel i resten af landet var 9 pct. Derudover oplyste 53 pct. af forældrene, som havde haft sager i Nordsjælland, at de havde deltaget i retsmægling. Den forskel er signifikant forskellig og dobbelt så høj som i resten af landet, hvor den tilsvarende andel var 27 pct. Da vi fra det kvalitative feltstudie ved, at egentlig retsmægling ikke er en del af standardtilbuddet i Nordsjælland, må vi gå ud fra, at forældrene her har tænkt på det forberedende retsmøde, da de besvarede spørgsmålet om retsmægling.

I forlængelse heraf viser undersøgelsen også, at forældrene var til flere møder ved de nordsjællandske retskredse end i den øvrige del af landet. I Nordsjælland havde en tredjedel af forældrene efter egne oplysninger deltaget i et møde i retten, en anden tredjedel havde deltaget i to møder, og den sidste tredjedel i tre eller flere møder. I resten af landet deltog 57 pct. i ét retsmøde, mens 27 pct. havde deltaget i to, og 16 pct. havde deltaget i tre eller flere møder.

AFGØRELSER OM FORÆLDREMYNDIGHED OG BOPÆL

Andelen af forældremyndighedssager, hvori der idømmes til fælles forældremyndighed, varierer fra ret til ret. Som nævnt var det på landsplan 46 pct. af afgørelserne, der endte med, at der blev fælles forældremyndighed mod den ene forældres vilje, men variationsbredden var efter byretternes egne oplysninger stor. Ved Odense byret var det kun en fjerdedel af sagerne, mens det i Nykøbing var tre fjerdedele af forældremyndighedstvisterne, der endte med en dom til fælles forældremyndighed, jf. bilagstabel 7.2. De nordsjællandske retter adskiller sig ikke signifikant fra de øvrige. Det ville være interessant at gå ind i nærmere analyser af disse ret store forskelle, men data-materialets størrelse tillader det ikke, da der alt andet lige er tale om relativt få afsluttede sager ved de enkelte retter.¹⁶ Vi kan derfor ikke ud fra undersøgelsesgrundlaget forklare variationerne, men der kan være flere forhold på spil, som både beror på statistiske tilfældigheder, lokale forskelle og måske frem for alt, at der i 2009 var få principielle domme fra de højere retter, som jo bidrager til at skabe retsenhed.

I forhold til bopælsaftørelser var det på landsplan faderen, der fik bopælsretten i 36 pct. af sagerne, og moderen blev med få undtagelser bopælsforælder i de resterende, jf. bilagstabel 7.3. Også her observeres der et betydeligt udsving mellem retterne: Når det omhandler procentandelen af afgørelserne, hvor faderen fik bopælsretten, var der i den ene ende af skalaen en håndfuld retter, hvor dette var besluttet i omkring halvdelen af afgørelserne, mens en håndfuld retter i den anden ende af skalaen befandt sig på et niveau omkring 25 pct. eller lavere. De nordsjællandske retter adskiller sig signifikant fra de øvrige retter ved sjældnere at tildele bopælen til faderen, og det er især retterne i Helsingør (19 pct.) og Lyngby (15 pct.), der bidrager hertil. Resultatet skal givetvis ses i lyset af, at de sager, der er tilbage, efter at forligsbestræbelserne er udtømte, har en stor problemtyngde.

FORLIG OM FORÆLDREMYNDIGHED OG BOPÆL

Sager om forældremyndighed, der slutes med forlig, ender oftere med fælles forældremyndighed. Det gælder både ved de nordsjællandske retskredse og ved landets øvrige byretter. Forskellen er dog markant ved landets øvrige

---

16. For at belyse, om der er tale om systematiske variationer, bør oplysningerne ideelt set indsamles gennem en længere periode.

retskredse, hvor andelen af sager, der ender med fælles forældremyndighed, stiger fra 46 pct. for alle sager til 82 pct., hvis sagen er sluttet med forlig.

I sager om bopælen, der slutes med forlig mellem forældrene ved de nordsjællandske retter, bliver fædre bopælsforældre i 31 pct. af sagerne, mens mødre får bopælen i 69 pct. Fædre får således hyppigere bopælen ved forlig end ved dom. I de øvrige retskredse bliver fædre hyppigere bopælsforældre, når dommeren træffer en afgørelse (38 pct.), end når der indgås forlig (29 pct.).

TABEL 7.1

Den retlige praksis ved nordsjællandske retter og andre retter efter udvalgte karakteristika. Procentandel.

	Nordsjælland	Andre	N =	P <
<i>Konflikten handlede om:</i>				
Forældremyndighed	70	70	726	NS
Bopæl	52	61	621	**
Samvær	28	22	234	NS
Afgørelsestype				***
Dom	53	82	806	
Forlig	47	18	221	
<i>Forligsandel i sager fordelt på konflikttype</i>				
Forlig i sager om forældremyndighed	40	17	140	***
Forlig i sager om bopæl	52	18	131	***
Forlig i sager om samvær	43	16	47	***
<i>Motiver til forlig om forældremyndighed (FU-2009)</i>				
Forlig ville være bedst for barnet	33	59	71	*
Forlig ville være bedst for dem selv	17	23	29	NS
Følte sig presset til forlig	21	32	39	NS
Begge parter må være indstillet på at give sig	21	28	35	NS
Dommeren tilkendegav, hvordan resultatet ville blive	33	27	37	NS
Andet	33	12	21	**
<i>Motiver til forlig om bopæl (FU-2009)</i>				
Forlig ville være bedst for barnet	58	55	52	NS
Forlig ville være bedst for dem selv	21	17	17	NS
Følte sig presset til forlig	25	28	25	NS
Begge parter må være indstillet på at give sig	17	26	22	NS
Dommeren tilkendegav, hvordan resultatet ville blive	17	25	21	NS
Andet	13	17	15	NS

(Fortsættes)

TABEL 7.1 (FORTSAT)

	Nordsjælland	Andre	N =	P <
<i>Mægling og rådgivning</i>				
Vejledning i statsforvaltningen	83	71	728	**
Konfliktmægling i statsforvaltningen	52	47	479	NS
Børnesagkyndig rådgivning i statsforvaltningen	50	43	437	NS
Retsmægling	53	27	303	***
Forberedende retsmøde med dommer og børnesagkyndig	75	9	168	***
<i>Antal møder i retten</i>				
				***
1 møde	37	57	548	
2 møder	37	27	286	
3 møder	20	9	100	
4 møder eller flere	6	7	65	
<i>Afgørelse om forældremyndighed</i>				
Fælles forældremyndighed	53	46	559	
Eneforældremyndighed	47	54	648	
Afgørelse om bopæl				*
Far	26	37	286	
Mor	74	61	494	
Andet sted	0	2	11	
<i>Afgørelse om samvær</i>				
				*
Deleordning	25	16	60	
Andet	75	84	286	
<i>Ankede domme (2009)</i>				
				NS
Ankede domme i alt	33	38	255	
Andel ankede domme om forældremyndighed	34	32	172	
Andel ankede domme om bopæl	53	34	141	
<i>Barnets stilling i sagen</i>				
Akter fra en børnesamtale udført ved statsforvaltningen indgik	7	5	109	NS
Børnesagkyndig erklæring udført ved statsforvaltningen indgik	5	4	73	NS
Oplysninger fra barnets institution m.m. indgik	36	31	625	NS
Samtale ved retten: børnesagkyndig alene	2	3	64	NS
Samtale ved retten: dommer alene	2	6	102	**
Samtale ved retten: både børnesagkyndig og dommer	32	19	410	***
Børn i alt, der var til samtale	35	28	566	**
Barnet havde en bistandsperson	0	1	9	NS
Retten iværksatte en børnesagkyndig undersøgelse	15	14	286	NS
Barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i begrundelsen for dommen	10	10	200	NS
Barnets perspektiv blev belyst	61	54	1.088	**

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009 (merget).

SAMVÆR, ISÆR DELEORDNINGER

Som analysen i kapitel 5 demonstrerede, endte en større andel samværsager med en deleordning, hvis samværsagen blev afgjort af en dommer fra Nordsjælland. Sandsynligheden for at blive debarn var således fem gange større i denne del af landet i forhold til de øvrige retskredse. Når vi desuden inddrager de nordsjællandske forligssager om samvær ses, at også disse omfatter ret høje andele med deleordninger (26 pct.). For de øvrige retskredse gælder, at forekomsten af deleordninger er sammenlignelig med det nordsjællandske niveau, når der indgås forlig (30 pct.). Derimod er det kun i 14 pct. af sagerne, at deleordning fastsættes, når det er dommeren, som har truffet afgørelsen, jf. tabel 7.2. Det indikerer, at forligssager er karakteriseret ved en større grad af ligestilling mellem fædre og mødre end sager, der afsluttes med dom, og at dommere i andre dele af landet end i Nordsjælland er mere forsigtige omkring deleordningerne.

INDDRAGELSE AF BØRN

Barnets perspektiv blev belyst forskelligt fra retskreds til retskreds, men variationerne er ikke så store, som for de øvrige områder, der i øvrigt er

TABEL 7.2

Sager, opdelt efter afgørelser og forlig ved nordsjællandske og andre byretter i 2009. Procent.

	Sager med forlig			Sager med dom		
	Nordsjæl-land	Andre	P <	Nordsjæl-land	Andre	P <
Afgørelse om fælles forældremyndighed	64	82	NS	48	43	NS
Afgørelse om bopæl			NS			*
Bopæl til far	31	29		23	38	
Bopæl til mor	69	63		77	61	
Bopæl andet sted	0	8		0	1	
Afgørelse om deleordning	26	30	NS	24	14	NS
Barnets perspektiv belyst	50	26	***	72	61	**

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

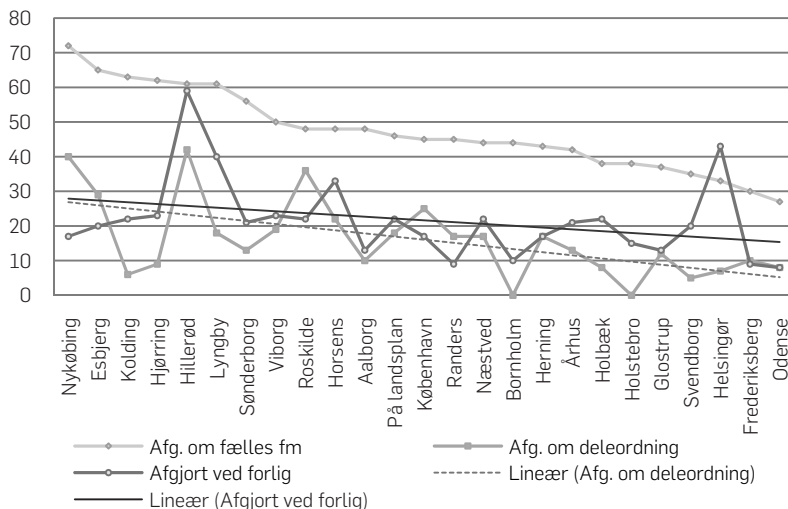
belyst i dette kapitel, jf. tabel 7.1. Alt i alt blev barnets perspektiv belyst oftere i Nordsjælland (61 pct.) end i resten af landet (54 pct.) ud fra de målestokke, som er anvendt i undersøgelsen. De tre nordsjællandske retskredse adskiller sig navnlig fra de øvrige ved, at der hyppigere gennemføres en børnesamtale. Mens barnet var til samtale i 35 pct. af sagerne i Nordsjælland, blev der gennemført samtaler i 28 pct. af sagerne ved de andre retter. Som analysen i kapitel 5 viste, var barnets perspektiv hyppigere belyst i sager, der blev afgjort ved dom, end i sager, der endte med forlig. Ved de tre nordsjællandske retter blev barnets perspektiv belyst i halvdelen af forligssagerne. Ved de andre retskredse var andelen 26 pct., når sagen endte med forlig.

ANKEDE SAGER

Da vi kort tid efter retssagen i 2009 interviewede forældrene, svarede godt en tredjedel, at afgørelsen i byretten var blevet anket til landsretten. Det var

FIGUR 7.1

Korrelation mellem afgørelser om fælles forældremyndighed, deleordninger og forligsprocenten ved de 24 byretter. Procent.

Anm.: Korrelationen mellem afgørelse om fælles forældremyndighed og deleordning = 0,56 og mellem afgørelse om fælles forældremyndighed og forligsprocenten = 0,34.

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

lidt hyppigere fædre (20 pct.) end mødre (15 pct.), der ville rejse ankesagen. Da vi året senere (i 2010) spurgte om omtrent det samme, var det kun 6 pct. af forældrene, der svarede bekræftende på, at der efter retssagen i 2009 var blevet rejst en sag ved landsretten eller højesteret. Vi kan ikke umiddelbart forklare denne betydelige diskrepans, men der kan være tale om, at ankerne hæves, eller at parterne ikke møder op til ankebehandlingen. Når vi sammenholdt besvarelsenerne fra 2009 fra Nordsjælland med de øvrige retskredse, var der som helhed ikke forskelle på andelen, der dengang oplyste, at der var blevet rejst en sag. Tendenserne er dog, at de nordsjællandske mødre (18 pct.) lidt hyppigere end mødre i resten af landet ville rejse en ny sag, men denne forskel er ikke signifikant. På interviewtidspunktet i 2010 var andelen med landsrets- eller højesteretssager som helhed på samme niveau i Nordsjælland og resten af landet. Der var heller ingen væsentlige forskelle, når vi så på andelen med nye byretssager, fogedsager eller verserende sager ved statsforvaltningen. Alt i alt var det 40 pct. af forældrene fra Nordsjælland og 42 pct. fra de andre retskredse, der i 2010 angav, at der i det forløbne år havde været mindst én sag ved en af disse instanser.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi belyst, om der er variationer mellem byretterne i forhold til forligsprocenter, afgørelser om forældremyndighed, bopæl og samvær, og i forhold til, om barnets perspektiv belyses. Vi har særligt sat fokus på, hvorvidt Den Nordsjællandske Model adskiller sig fra praksis ved andre retter.

Vi har konstateret, at der på landsplan er betydelige variationer i afgørelsesmønstret omkring både forældremyndighed, bopæl og samvær. Variationerne er mindre, når det drejer sig om at inddrage barnets perspektiv. Størst er variationsbredden i forhold til afgørelserne om forældremyndighed, hvilket tyder på, at retstilstanden er mest usikker på dette område.

Et af de spørgsmål, der rejser sig på baggrund af gennemgangen, er, om der er indbyrdes sammenhæng mellem nogle af disse fund. Forholder det sig fx sådan, at nogle byretter er mere orienterede mod 'det fælles forældreskab' end andre? Det kan belyses ved at undersøge korrelationen mellem afgørelser om fælles forældremyndighed, afgørelser om deleordninger og forligsprocenterne (som antages at skabe bedre forud-

sætninger for forældresamarbejdet). Som det ses af figur 7.1, er der et vist belæg for at tale om en sådan sammenhæng, idet retter med høje forekomster af afgørelser til fælles forældremyndighed også hyppigere træffer afgørelser om deleordninger. Sammenhængen mellem forældremyndighedsafgørelser og forligsprocenterne er svagere.

De nordsjællandske retter adskiller sig først og fremmest fra de øvrige byretter ved, at en betydeligt højere andel indgår forlig. Når der træffes afgørelser i Nordsjælland, er det hyppigere end andre steder moderen, der får bopælsretten, hvilket sandsynligvis er en selektionseffekt. De nordsjællandske retter fastsætter også hyppigere deleordninger, hvor barnet bor lige meget hos begge forældre. Desuden indkalder man lidt hyppigere barnet til samtale. Undersøgelsen tyder imidlertid ikke som helhed på, at sager afsluttet efter Den Nordsjællandske Model fører til, at der efterfølgende rejses færre nye sager ved de familieretlige instanser.

DAGLIGDAGEN EFTER RETSSAGEN

INDLEDNING

Efter retssagens afslutning i 2009 var der som helhed 69 pct. af forældrene, der havde fælles forældremyndighed. Blandt dem, der havde fået en afgørelse om forældremyndighed, var den tilsvarende andel som tidligere beskrevet noget lavere, nemlig 46 pct. Flertallet af børnene – 86 pct. – var omfattet af en samværsordning, og blandt disse var 15 pct. omfattet af en deleordning, som dog kun sjældent var blevet fastsat af retten. 72 pct. af børnene boede hos deres mor, de resterende hos deres far. Med den dom, de havde fået, eller det forlig, de havde opnået, skulle forældrene nu have en hverdag til at fungere.

Dette kapitel belyser, hvad der skete med forældre og børn, efter de forlod retssalen. Vi har informationer både fra den første tid, efter sagen var sluttet, og fra situationen, som den så ud 1 år senere, dvs. i 2010. Særligt det langsigtede perspektiv er interessant.

I gennemgangen behandler vi fire temaer: Det første tema er håndteringen af afgørelsen eller forliget, herunder om forældrene så at sige lærer at leve med den afgørelse, de har fået, eller om der er udsigt til, at der opstår nye sager. Her belyser vi forældrenes vurderinger af situationen.

Et andet vigtigt tema handler om, hvordan hverdagen kommer til at fungere for barnet. Det belyser vi ved at kortlægge organiseringen af

det samvær, barnet måtte have med samværsforælderen: Undersøgelsen giver en pejling af, hvordan forældrene håndterede og efterlevede samværsordningen i hverdagen.

Et tredje og meget centralt tema vedrører forældrenes samarbejdsflade. Eftersom lovgivningen intenderer, at især forældrepar med fælles forældremyndighed skal kunne samarbejde om børnene, har vi særlig fokus på dem, som fik en afgørelse herom. Har de et større samarbejdspotentialer end dem, som fik eneforældremyndighed, og lever de op til de minimumskrav, som opstilles i loven?

Fordi forældresamarbejdet er kerneområdet i forældreansvarsloven, undersøger vi som det fjerde og sidste tema i kapitlet, hvilke faktorer der har betydning for, om et forældresamarbejde udvikler sig i positiv eller negativ retning.

UDVIKLING I KONFLIKTNIVEAU OG FORÆLDRESAMARBEJDET

I både 2009 og 2010 bad vi de interviewede forældre tilkendegive, hvor tilfredse de var med ordningerne omkring barnet og med forældresamarbejdet. Som besvarelsene fordeler sig i undersøgelsesmateriale, peger fundene generelt i retning af, at der i begge perioder var en større tilfredshed omkring forældremyndighedsfordelingen og barnets bopæl, end der var omkring samværsordningen, jf. figur 8.1. Når det gjaldt vurderingen af forældrenes samarbejdsrelation, var billedet overvejende negativt: To tredjedele af forældrene tilkendegav, at de var utilfredse eller helt utilfredse med den måde, hvorpå forældresamarbejdet fungerede.

Som det afspejles i figur 8.1, er der ikke tale om de helt store ændringer i perioden fra 2009 til 2010. Tendenserne går dog i retning af, at positionerne over tid bliver en smule mindre polariserede, men forskellene er beskedne.

Vi vil her undlade at sætte fokus på helt forudsigelige sammenhænge mellem sagernes vindere/tabere og den efterfølgende tilfredshed/utilfredshed med ordningerne. I stedet belyses, om der er sammenhænge mellem de afgørelsestyper, som forældrene fik, og deres tilfredshed med forholdene i 2010. Resultatet af denne analyse har vist, at der gennemgående er meget få eller ingen sammenhænge med, hvordan deres sag var blevet afgjort året tidligere. Forældre, der afsluttede deres

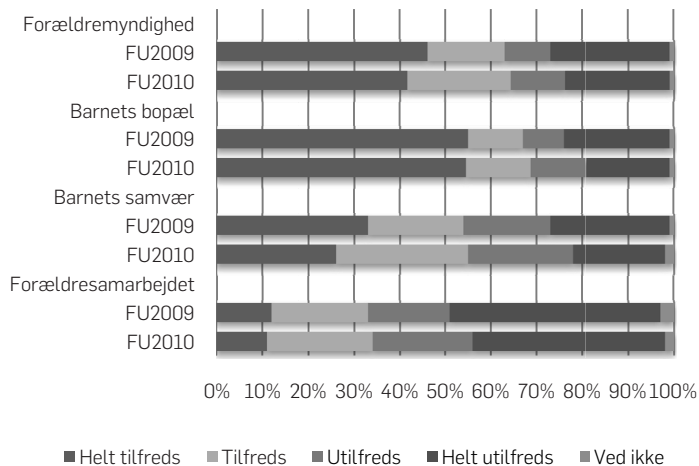
sag med et forlig, var ikke mere tilfredse med ordningerne end dem, der fik en dom. Der var heller ingen forskelle mellem sagerne fra nordsjællandske retter og sagerne fra landets øvrige retter.

Gennemgående spiller afgørelsernes karakter og udfald (dvs. om det var dom om forældremyndighed, bopæl eller samvær) heller ingen væsentlig rolle. Der er dog enkelte undtagelser: Der er hyppigere flere, der angiver, at de er helt tilfredse med ordningen om forældremyndighed, hvis der er afsagt dom til eneforældremyndighed (far såvel som mor), end hvis der blev dømt til fælles forældremyndighed. En eneforældremyndighedsdom vil som regel altid efterlade én meget tilfreds forælder, mens en dom til fælles forældremyndighed resulterer i to forældre, der begge er mere lunkne.

Et tilsvarende mønster kan iagttages, når det gælder forældres vurdering af udviklingen i konflikterne. Vi spurgte i både 2009 og 2010, om konflikterne havde udviklet sig til det bedre eller værre siden retssagen. Knap hver fjerde (21-23 pct.) svarede, at konflikterne havde udviklet sig til det værre, en tredjedel angav, at de var blevet mindre, mens 4 ud af 10 mente, at billedet var uforandret. Som helhed går det med andre ord lidt bedre. Der

FIGUR 8.1

Forældres tilfredshed med ordningerne omkring barnet og med forældresamarbejdet i 2009 og 2010.

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 (N = 1.023) og forældreundersøgelsen 2010 (N = 803).

var næsten ingen udsving i besvarelsene fra det ene år til det næste. Også på dette punkt adskilte forældre med en dom til fælles forældremyndighed sig ved hyppigere at tilkendegive, at konflikterne var blevet større (27 pct.). Blandt forældre med dom til eneforældremyndighed var den tilsvarende andel 15-16 pct. Vi fandt ingen øvrige korrelationer mellem afgørelsestyper og vurdering af konfliktudvikling.

For yderligere at tilvejebringe indikatorer på konfliktniveauet mellem forældrene, spurgte vi til, om de forventede, at der ville opstå nye sager efter retssagen i 2009, eller om en sådan rent faktisk allerede var anlagt.

Til det første spørgsmål svarede halvdelen (48 pct.), at de helt sikkert eller muligvis forventede, at der ville opstå flere retssager om barnet. 33 pct. tegnede dog et positivt billede af fremtiden, idet de ikke fandt det ret sandsynligt, og 15 pct. tilkendegav, at det var usandsynligt, at de ville få flere retssager. Besvarelsesmønstret afspejler med andre ord, at der i halvdelen af tilfældene ulmer en konflikt, som kan udvikle sig til endnu en retlig strid.

Når det kom til spørgsmålet om dem, der på undersøgelsestidspunktet i 2010 allerede var involveret i en ny retssag, var andelen mindre: 9 pct. havde en ny sag ved byretten, 6 pct. havde en ved landsretten eller højesteret, og 7 pct. havde en fogedretssag. Mest hyppigt blev statsforvaltningen nævnt: 35 pct. svarede således, at de siden retssagen i 2009 havde haft en sag ved denne instans, givetvis om samværet. I alt havde 42 pct. af forældrene haft en sag ved mindst én instans.

Som ovenfor undersøgte vi også her, om afgørelsestypen i retssagen i 2009 havde sammenhæng med, om der efterfølgende blev rejst en sag ved en af de familieretlige instanser. Resultatet af analysen viste i overensstemmelse med vores forventning, at forligte sager ved byretten en smule sjældnere førte til retssager ved de højere instanser og til fogedsager. Derimod førte forligene i samme omfang som i andre afgørelsestyper til nye sager ved både byretten og i statsforvaltningen. Derudover viser analysen, at forældremyndighedssager, som endte med eneforældremyndighed til faderen, ikke i nogen tilfælde førte til fogedsager, hvorved de adskiller sig signifikant fra de tilfælde, hvor moderen har forældremyndigheden alene.

Alt i alt tyder de her beskrevne mønstre, ud fra et konservativt skøn, på, at der året efter sagens afslutning ved byretten fortsat er et konfliktpotentiale i mindst halvdelen af sagerne.

TABEL 8.1

Forældres vurderinger i 2009 og 2010 vedr. udviklingen i konflikterne og samarbejdsrelationen efter retssagen. Procent.

	FU-2009 i pct.	FU-2010 i pct.
<i>Er jeres konflikter om barnet i dag blevet større eller mindre siden retssagen?</i>	N = 1.023	N = 798
Konflikterne er blevet større/værre	23	21
Konflikterne er det samme	39	39
Konflikterne er blevet mindre	36	36
Ved ikke	2	3
I alt	100	99
<i>Hvordan vil du vurdere dit samarbejde med barnets anden forælder er blevet, siden sidst vi spurgte?</i>		N = 797
Det er blevet meget bedre	-	7
Det er blevet bedre	-	21
Det er det samme	-	43
Det er blevet værre	-	12
Det er blevet meget værre	-	15
Ved ikke	-	2
I alt	-	100

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

TABEL 8.2

Forældres forventninger i 2010 vedr. fremtidige retlige konflikter om barnet. Procent.

	Procent	Antal
<i>Tror du, du og barnets anden forælder vil få flere retssager om barnet?</i>		
Ja, jeg regner helt sikkert med, at vi får flere retssager om barnet	21	169
Ja, det er muligt, at vi får flere retssager om barnet	27	218
Nej, jeg tror ikke, vi får flere retssager om barnet	33	258
Nej, det er usandsynligt, at vi får flere retssager om barnet	15	121
Ved ikke	4	33
I alt	100	799
<i>Har der siden retssagen sluttede i 2009 været sager vedr. forældremyndighed, bopæl eller samvær ved ...</i>		
Byretten	9	69
Landsretten eller højesteret	6	48
Fogedretten	7	58
Statsforvaltningen	35	281

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

BARNETS SAMVÆR MED SAMVÆRSFORÆLDEREN

RAMMERNE: SAMVÆRSHYPPIGHED OG AFSTAND MELLEM HJEMMENE

Som beskrevet i kapitel 5 om samværsafgørelser var langt de fleste børn omfattet af en samværsordning efter retssagen. I perioden umiddelbart efter retssagen havde 14 pct. af børnene ikke samvær. Året efter var denne andel steget til 17 pct.

Størstedelen af de børn, der havde samvær med begge forældre, overnattede hos samværsforælderen. Der var dog stor forskel på, hvor hyppigt samværet med samværsforælderen var. 1 år efter retssagen svarede 9 pct. af forældrene, at barnet havde samvær, men ikke overnattede hos samværsforælderen. Knap halvdelen (47 pct.) angav, at barnets samvær med samværsforælderen strakte sig fra overnatning en enkelt gang om måneden til seks gange (weekendsamvær). 41 pct. af forældrene oplyste, at barnet havde meget eller stort set lige meget samvær med begge forældre. Heraf var andelen, der svarede, at deres barn havde deleordning (12-14 månedlige overnatninger), 15 pct. Billedet er stort set identisk med den måde, hvorpå samværshyppigheden fordelte sig kort tid efter retssagen i 2009. Der var med andre ord ikke sket store ændringer i samværet i løbet af det år, der var gået, fra forældrene blev spurgt første gang, til de opfølgende blev interviewet i 2010.

I undersøgelsen spurgte vi også forældrene om, hvor langt de boede fra hinanden. 33 pct. svarede, at de havde mindre end et kvarters transporttid. 21 pct. af forældrene havde 15-30 minutters transporttid, og 28 pct. oplyste, at der var mellem en halv til halvanden time. 9 pct. angav, at der var mere end halvanden times afstand, og en tilsvarende andel, at de boede i hver sin ende af landet, eller at den ene boede i udlandet. Undersøgelsen viser, at afstanden mellem forældrene stort set var den samme i 2009 og i 2010, hvilket viser, at der er geografisk stabilitet.

Der er en betydelig sammenhæng mellem samværshyppigheden og afstanden mellem forældrenes hjem, jf. tabel 8.3. Børn, der var omfattet af en udvidet samværsordning eller deleordning, havde hyppigere kort afstand mellem de to hjem, i forhold til børn, der sjældnere så samværsforælderen. Blandt dem, der havde en deleordning, boede 61 pct. af forældrene mindre end 15 minutter fra hinanden, og 25 pct. boede, så det tog barnet under en halv time at komme fra den ene forælder til den anden. Samme sammenhæng, men ikke helt så stærk, gjorde sig gældende

for de børn, der var omfattet af en udvidet samværsordning, som indebærer, at de tilbragte mellem 7 og 12 nætter om måneden hos den anden forælder. Disse fund er positive, fordi de viser, at et flertal af forældre, som organiserer samværet efter en model, hvor barnet har tilnærmelsesvist lige meget base i to hjem, faktisk tilgodeser, at rammerne for et hverdagsliv kan fungere fornuftigt. Alligevel er det også påfaldende, at 13 pct. af børn med en deleordning og hvert tredje barn i en udvidet samværsordning har mere end en halv times transporttid mellem de to hjem. Afstanden kan indebære, at disse børn må bevæge sig i to forskellige lokalmiljøer, og at det hos den ene forælder har langt til skole eller daginstitution, venner og fritidsinteresser.

Vores analyser om den geografiske afstand mellem forældre viser videre, at der blandt de helt små børn i 0-3-års-alderen er en overrepræsentation af forældre, som bor i hver sin ende af landet eller evt. i udlandet (24 pct.). Dette fund dækker sandsynligvis over tilfælde, hvor der aldrig eller kun i kort tid har været et familieliv, og hvor den samværsberettigede i forbindelse med retssagen har søgt om del i forældremyndigheden.

TABEL 8.3

Børn opdelt efter samværets omfang i 2010 og fordelt på afstand mellem forældrenes hjem målt i den tid, det tager at komme fra den ene til den anden. Procent.

Samværets omfang	< 15 min.	15-29 min.	1/2-1		Anden landsdel /udlandet	I alt (N = 645)	I alt pct.
			1/2 time	> 1 1/2 time			
Samvær u. overnatning	18	23	34	7	18	100	9
1-3 overnatning mdl.	18	23	34	15	10	100	15
Weekendsamvær	22	19	34	14	11	100	32
Udvidet samværsordning:							
Deleordning	43	24	25	6	2	100	26
Er fortrinsvis hos samværsforælder	61	25	13	0	1	100	15
I alt, pct.	33	21	28	9	8	99	99

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

FLEKSIBILITET OG BØRNS INDFLYDELSE PÅ SAMVÆRET I HVERDAGEN

Tidligere forskning har peget på, at det set fra børns perspektiv er væsentligt for en velfungerende samværsordning, at den er fleksibel, og at børnene oplever at kunne have medindflydelse på, hvordan det kan organiseres i hverdagen (Bak, 1996; Haugen, 2010; Nissen, 1987; Smart, 2004). Det er baggrunden for, at vi i den opfølgende forældreundersøgelse i 2010 spurgte forældrene, om de havde haft erfaringer med midlertidigt at ændre på samværsordningen. Spørgsmålene tilsigtede at afdekke, om der i hverdagen var rum for ændringer og fleksibilitet, eller om forældrene holdt sig strikt til den ordening, de havde, som i mange tilfælde var fastsat af statsforvaltningen. Vi formulerede nogle af spørgsmålene, så de samtidig kunne bidrage til at indkredse, om barnets behov og eventuelle medindflydelse på samværet i hverdagen blev tilgodeset: Lyttede forældrene til barnets mening om, hvor meget samvær der skulle være med samværsforælderen?

Ud fra de items, som vi anvendte i undersøgelsen, tegnes der det overordnede mønster, at der i flertallet af skilsmissefamilierne gennemgående ikke er det store råderum for fleksibilitet i hverdagen, når det handler om at tilpasse samværet til børns kammeratskabsaftaler, lægebesøg, kontakt med bedsteforældre mv. Som det illustreres af figur 8.2, oplyste omkring to tredjedele af forældrene, at de ikke havde justeret på samværet på de adspurgte områder, mens omkring en femtedel angav, at de pågældende situationer ikke var forekommet. Et mindretal havde erfaringer med tilpasninger. Især omstændigheder omkring ferie var en hyppigt nævnt årsag (30 pct.) til sådanne justeringer. 17 pct. af forældrene svarede, at samværet midlertidigt var blevet ændret, fordi barnet skulle se venner eller klassekammerater. 14 pct. angav, at sygdom havde været årsag til midlertidige ændringer af samværet, og omtrent tilsvarende andele oplyste, at justeringer var sket, fordi barnet så kunne se sine bedsteforældre, eller fordi barnet ikke ønskede samvær.

Som tabel 8.4 illustrerer, er forældre med deleordning og fælles forældremyndighed mere tilbøjelige til at ændre midlertidigt på samværet på grund af ”mindre årsager” som hensyn til ferie og mulighed for at se bedsteforældre. Er barnet sygt, er der ikke forskel på villigheden til at justere på samværet.

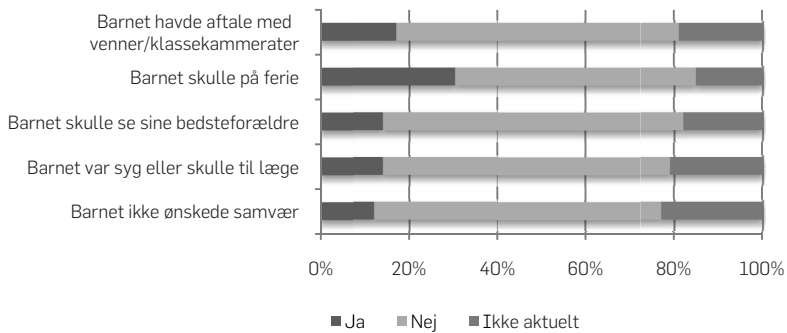
Til yderligere at belyse børns indflydelse på samværet i hverdagen blev forældrene spurgt direkte til, om barnet var med til at bestem-

me, hvor meget eller lidt samvær det havde med samværsforælderen, jf. tabel 8.5.

19 pct. angav, at barnet næsten altid var med til at bestemme, og 11 pct., at det nogle gange var med til at bestemme. En stor andel (57 pct.) af forældrene svarede dog, at barnet ikke var med til at bestemme, hvor meget eller lidt samvær det skulle have. Ikke så overraskende stiger

FIGUR 8.2

Har en eller begge forældre inden for det sidste år midlertidigt ændret på samværsordningen, fordi ...

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

TABEL 8.4

Fleksibilitet i samværet efter udvalgte items. Opdelt efter forældremyndighedsordning og samværsordning. Procent.

	Forældre har ændret midlertidigt på samværsordningen, fordi barnet ...				
	ikke ønskede samvær	var syg /skulle til læge	skulle se bedsteforældre	skulle på ferie	havde aftale med venner
<i>Forældremyndighedsordning</i>					
Fælles forældremyndighed	16	18	20 (*)	41 (***)	22
Eneforældremyndighed	14	15	12	23	21
<i>Samvær</i>					
Deleordning	7 (**)	22	27 (**)	51 (***)	23
Andet samvær	17	17	16	34	21

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

børns medindflydelse i takt med alderen. Jo ældre børnene var, desto mere indflydelse havde de på deres samværsordning. Ikke desto mindre viser undersøgelsen ikke kun, at nogle forældre også lytter til deres helt små børn, men også, at en fjerdedel af de store børn ifølge deres forældre ikke har nogen medindflydelse. Således er 25 pct. af de 12-15-årige aldrig med til at bestemme, mens andelen for de 16-17-årige var 19 pct.

SAMARBEJDET MELLEML FORÆLDRENE

Det følgende omhandler, hvordan forældresamarbejdet fungerede 1 år efter, at forældrene havde været i retten. Vi interesserer os især for den gruppe af forældre, som efter den nye lov særligt forventes at kunne samarbejde om børnene, dvs. dem, der har fået en dom til fælles forældremyndighed. I det omfang talstørrelserne tillader det, vil vi i analysen tillige inddrage den gruppe af forældre, som fik fastsat en deleordning. Denne prioritering indebærer, at sager, hvori der var truffet afgørelse om bopæl, ikke eksplicit behandles her.

KOMMUNIKATIONSFORMER

Det første tema vedrører forældres kommunikationsformer. I begge de undersøgelser, som blev gennemført blandt forældrene, spurgte vi til, hvordan de normalt kommunikerede med den anden forælder om bar-

TABEL 8.5

Børns medindflydelse på samværet. Opdelt af alder og fordelt efter grad af indflydelse. Procent.

Børns alder	Er barnet med til at bestemme, hvor meget eller lidt han/hun skal være hos dig og den anden forælder? I pct.					N =
	Ja, næsten altid	Nogle gange	En enkelt gang imellem	Aldrig	Ved ikke	
0-3 år	0	2	2	92	4	54
4-7 år	3	5	7	82	3	239
8-11 år	14	13	13	56	4	262
12-15 år	42	19	8	25	6	193
16-17 år	58	10	3	19	7	31
I alt alle børn	19	11	9	57	4	797

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010 (ekskl. uoplyste).

net. Det kan ikke kun tilvejebringe en indikation på konfliktniveau imellem dem, men også bidrage til at tegne et billede af, hvor udstrakt samarbejdet er. Forældrene havde mulighed for at angive, at de kommunikerede på flere forskellige måder.

Tager vi udgangspunkt i situationen, som den så ud i 2010, viser de overordnede randfordelinger, jf. tabel 8.6, at 7 pct. af forældrene kommunikerer ved at inddrage barnet som mellemmand, dvs. beder barnet give nødvendige beskeder videre til den anden forælder. Nogle få benytter en kontaktbog, mens knap halvdelen taler sammen i telefonen eller sms'er. Disse to kommunikationsformer er de mest udbredte. Kun en tredjedel af forældrene svarede, at de talte sammen ansigt til ansigt. Knap en fjerdedel angav, at der ingen kommunikation var mellem forældrene.

Selvom andelen, der talte sammen, steg en anelse fra 2009 til 2010, var karakteren af forældrekommunikationen overordnet uændret i det år, der gik fra retssagen til anden runde af forældreundersøgelsen. Undersøgelsen tegner således et meget konstant billede af forældre-samarbejdet med kommunikationsformerne som målestok. Der er ingen eller kun en meget svag udvikling i retning af mere omfattende eller direkte kontakt forældrene imellem.

De forældre, der fik en dom til fælles forældremyndighed, forekom at have en mere udbredt kontakt om barnet i forhold til dem, der fik en afgørelse om eneforældremyndighed til enten mor eller far. Telefon-, sms- og skriftlig kontakt er dobbelt så hyppigt forekommende i forhold til tilfælde, hvor moderen alene fik forældremyndigheden. Desuden har en tredjedel af de forældre, som fik fælles forældremyndighed, direkte ansigt til ansigt-kommunikation, mens det kun forekommer blandt en femtedel af dem, hvor moderen alene har forældremyndigheden, og blandt 8 pct., hvor faderen har forældremyndigheden. 17 pct. af forældre med fælles forældremyndighed angav, at der slet ingen kommunikation var; hvilket er væsentligt færre, end der hvor der er eneforældremyndighed.

Der er i datamaterialet få cases, hvor faderen har forældremyndigheden alene, men undersøgelsesmaterialet peger som vist i tabel 9.6 meget stærkt i retning af, at forældre-kommunikationen er endnu ringere der, end når moderen er forældremyndighedsindehaver. Her er den hyppigst forekommende kommunikationsform telefonen, som dog kun

anvendes af 24 pct. To tredjedele af forældrene har slet ingen kontakt med hinanden.

Vi vender os herefter mod samværsafgørelserne. Data fra 2010 rummer kun 43 cases med afgørelser om deleordninger. De få observationer er ikke statistisk sikre, men tendenserne kan tyde på, at forældre, som fik en deleordning, har en langt mere omfattende kommunikation end andre. Det var meget sjældent, at der ingen kommunikation var overhovedet.

Alt i alt tegnes der et billede af, at de forældre, der fik en afgørelse til at have det mest udstrakte samarbejde omkring børnene, var bedre til at realisere dette, end andre var. Det tyder på, at dommere har en god fornemmelse for at kunne se, om der er et samarbejdspotentialer til stede. Alligevel kan man stille spørgsmålet, om det er tilstrækkeligt, at kun 42 pct. af forældrene med deleordninger og 33 pct. af dem, der fik fælles forældremyndighed, er i stand til at kommunikere direkte med hinanden ansigt til ansigt. Tilsvarende må spørgsmålet stilles, om det er tilfredsstillende, at hver sjette forælder med fælles forældremyndighed selv angiver, at der slet ingen kommunikation er med den anden forælder.

TABEL 8.6

Forældres oplysninger om, hvordan de kommunikerer med hinanden i 2010. Procent.

	I alt		Afgørelse om forældremyndighed				Afgørelse om samvær		
	2009	2010	Fælles	Far	Mor	P <	Deleordning	Andet	P <
Beder barnet give de nødvendige beskeder	7	7	8	2	9		9	9	
Kontaktbog el. lign.	4	4	6	0	4		16	6	*
Sms'er	45	46	50	14	30	***	72	48	**
Mails/breve	24	22	25	6	11	***	33	27	
Telefon	46	48	54	24	29	***	61	49	
Ansigt til ansigt	27	32	34	8	19	***	42	31	
Ingen kommunikation	21	23	17	62	42	***	2	19	**
Andet	4	3	3	4	1		2	2	
N =	1.036	802	343	50	161		43	141	

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

KAN FORÆLDRE BLIVE ENIGE OM DET, DE SKAL VÆRE ENIGE OM?

Efter forældreansvarslovens § 3 skal forældre med fælles forældremyndighed være enige om væsentlige beslutninger vedrørende barnets forhold, mens den forælder, som barnet har bopæl hos, kan træffe afgørelse om de overordnede forhold i barnets daglige liv, herunder også om den indenlandske bopæl. Loven præciserer ikke nærmere, hvordan ”væsentlige beslutninger” skal defineres, men i forarbejderne og senere retskilder gives der eksempler på en række forhold, som har en sådan væsentlig og vidtrækkende karakter for barnet og dets forældre, at det må involvere en beslutning fra begge indehavere af forældremyndigheden. Blandt de områder som nævnes er blandt andet væsentlig medicinsk behandling og væsentlige indgreb, skolevalg og videreuddannelse, risikobetonede fritidsaktiviteter, navnevalg, flytning til udlandet, religiøse forhold, ægteskab og pas (Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender, 2006a).

I undersøgelsen satte vi os for at teste, om forældre, der var blevet idømt fælles forældremyndighed, var i stand til at blive enige om sådanne væsentlige beslutninger vedrørende barnets forhold. Med udgangspunkt i eksemplerne fra lovens forarbejder konstruerede vi fire scenarier, som vi bad alle interviewede forældre forholde sig til. De blev konstrueret, så de allerfleste forældre ville kunne forholde sig til dem, uanset om deres børn var store eller små, drenge eller piger. Det første scenarie refererede til beslutningstagning om medicinsk behandling, i tilfælde af at barnet blev sygt. Det anden refererede til, om forældre ville kunne blive enige om, at barnet skulle skifte skole. Tredje scenarie berørte problemstillingen om, hvorvidt barnet skulle have lov at gå til en fritidsaktivitet med risiko for at komme til skade, mens det sidste scenarie drejede sig om, hvorvidt forældrene kunne blive enige om, at barnet skulle skifte efternavn. Den fulde ordlyd på de fire scenarier er beskrevet i tekstboks 8.1.

Når man ser på forældrenes besvarelser, viser opgørelsen, at der dannes sig et nogenlunde ensartet mønster i forhold til 3 af de 4 scenarier, jf. tabel 8.7. Der er signifikante forskelle mellem de forældre, der blev dømt til fælles forældremyndighed, og dem, der fik en dom til eneforældremyndighed. Set over en bred kam angiver forældre med en dom til fælles forældremyndighed dobbelt så hyppigt, at de ville være i stand til at finde en løsning, dvs. nå til enighed omkring de problemstillinger, som er nævnt, også selvom det ikke vil være let at nå dertil. I scenarierne om me-

dicinsk behandling og den risikobetonede fritidsaktivitet mente omkring hver fjerde, at de nemt ville kunne nå til enighed; i casen om skoleskift var denne andel lidt lavere (19 pct.). I de tre scenarier anslår hver fjerde, at det vil være muligt at nå til enighed, selvom vejen dertil vil være brolagt med sten. Det betyder med andre ord, at halvdelen af forældrene mener, at de ville kunne nå til enighed. Den anden halvdel består af to omtrent lige store grupperinger: Dem, der mener, at de slet ikke ville kunne blive enige, og dem, der oplyser, at de slet ikke kan tale sammen. Blandt de forældre, som har eneforældremyndighed, er det 75-80 pct., der befinder sig uden for enighedszonen, og det beror i de fleste tilfælde på, at disse forældre slet ikke taler sammen. Som ovenfor beskrevet om forældres kommunikationsformer tyder billedet også her på, at forholdene er mere skærpede, når det er faderen, der har forældremyndigheden alene.

I det sidste scenarie, som omhandler spørgsmålet om, hvorvidt forældrene vil kunne blive enige om, at barnet skal skifte efternavn, fordelers besvarelsener sig helt anderledes. Problemstillingen om navneskift er øjensynligt meget følsom. Forskellene mellem forældre med fælles og eneforældremyndighed er svundet ind. Det beror på, at flertallet af dem,

BOKS 8.1

Scenarier, der illustrerer forhold, som forældre med fælles forældremyndighed skal være enige om.

SCENARIO 1: MEDICINSK BEHANDLING

Jeres barn får en sygdom, som man enten kan behandle med almindelig medicin eller med alternativ behandling. Kan I som forældre blive enige om, hvilken behandling der vil være bedst for barnet?

SCENARIO 2: SKOLEVALG

Jeres barn går på en skole, hvor det lærer alt for lidt, men barnet er meget glad for sine klassekammerater. I skal tage stilling til, om barnet skal blive eller skifte skole. Vil I kunne blive enige om det?

SCENARIO 3: RISIKOBETONET FRITIDSAKTIVITET

Jeres barn vil gerne gå til motor-cross, springridning eller en anden sport, hvor man kan komme til skade. Som forældre skal I tage stilling til, om barnet skal have lov til det, eller om det er for farligt. Vil I kunne blive enige om det?

SCENARIO 4: NAVNESKIFT

Den ene forælder ønsker, at barnet skal skifte efternavn. Tror du, at I vil kunne blive enige om navnespørgsmålet?

der er på talefod, ikke anser det for muligt at nå til enighed på dette punkt. Kun 18 pct. af dem med fælles forældremyndighed mener at kunne blive enige. Den tilsvarende andel er 8 pct., når mor har eneforældremyndighed, og 12 pct., når den er hos far.

Forældrene blev præsenteret for disse scenarier, umiddelbart efter deres retssag var afsluttet i 2009 og igen ved opfølgningsundersøgelsen i 2010. Det gav os mulighed for at belyse, om der i løbet af det år fandt en udvikling sted i positiv eller negativ retning. Resultaterne viste, at der kun var tale om meget små og ikke systematiske udsving fra det ene år til det næste.

Der er for få afgørelser om deleordninger til, at vi kan sige noget statistisk sikkert om, hvordan denne gruppering ville håndtere disse cases. Som nævnt var der kommunikation blandt alle disse forældre. Tendenserne i datamaterialet tegner derudover i retning af, at deres forventede enighed er på omtrent samme niveau som blandt forældre med fælles forældremyndighed. Endelig skal vi tilføje, at vi også har belyst, om der var variationer blandt de forældre, som indgik forlig, og dem, som fik en dom. Skønt der tegner sig et mønster af, at de forligte forældre hyppigere end dem med dom ville kunne enes om de præsenterede spørgsmål, fremstår det samlede billede imidlertid mere mudret, idet der ikke er signifikante forskelle på forligs- og domssagerne på alle områder.

Med de fire scenarier bad vi de interviewede forældre forholde sig til helt hypotetiske situationer, som også var helt uforpligtende for dem. Vi kan i sagens natur ikke vide, om forhandlingsklimaet ville være mere eller mindre gunstigt, hvis problemstillingerne var en realitet for dem og omhandlede det konkrete barn i virkelighedens verden. Ikke desto mindre kan de her præsenterede besvarelser fungere som en indikator på forældrenes samarbejdspotentialer. At dømme efter det befinder mange sig uden for den enighedszone, som fælles forældremyndighed forudsætter.

TABEL 8.7

Forældre med dom om forældremyndighed fordelt efter, om de vil kunne blive enige om væsentlige beslutninger vedr. barnets forhold (medicinsk behandling, skoleskift, risikobetonet fritidsaktivitet samt navneskift). Procent.

	Vil nemt kunne blive enige	Vil ikke være nemt, men der findes en løsning	Kan slet ikke blive enige	Taler slet ikke sammen	Ved ikke	I alt:	I alt/ Antal
<i>CASE 1: Medicinsk behandling</i>							
Fm.afg. til far	12	7	20	59	2	100	41
Fm.afg. til mor	17	10	19	50	4	100	167
Fælles forældremyndighed	26	27	20	25	2	100	260
Alle i undersøgelsen	27	24	17	29	3	100	803
<i>CASE 2: Skoleskift</i>							
Fm.afg. til far	10	10	17	61	2	100	41
Fm.afg. til mor	8	14	23	51	4	100	167
Fælles forældremyndighed	19	25	28	24	4	100	260
Alle i undersøgelsen	16	24	28	29	4	100	798
<i>CASE 3: Fritidsaktivitet</i>							
Fm.afg. til far	10	10	17	61	2	100	41
Fm.afg. til mor	10	11	23	52	4	100	167
Fælles forældremyndighed	23	23	25	25	4	100	260
Alle i undersøgelsen	21	22	22	31	4	100	801
<i>CASE 4: Navneskift</i>							
Fm.afg. til far	7	5	27	56	5	100	41
Fm.afg. til mor	4	4	41	44	7	100	167
Fælles forældremyndighed	8	10	56	19	7	100	260
Alle i undersøgelsen	7	8	54	25	6	100	799

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

SAMARBEJDE I HVERDAGSLIVET

I undersøgelsen spurgte vi også forældrene, hvordan de rent faktisk samarbejdede eller kommunikerede konkret i forhold til deres barn. Spørgsmålene, som har været anvendt i andre undersøgelser om skilsmissefamilier (fx Ottosen, 1997, 2004a), refererer til ganske almindelige områder af hverdagslivet: Falder det forældrene nemt at tale om, hvordan barnet trives i almindelighed, om hvordan man som forældre finder et fælles fodslag i opdragelsen, om hvordan man som forældre sammen kan støtte barnet, når det har problemer, samt om forældrene taler om oplevelser fra barnets hverdag? Disse temaer er ikke områder, som forældre med fælles forældremyndighed er forpligtet på at skulle leve op til efter loven, men de fleste vil formentlig mene, at temaerne hører til inden for rammerne af det, man forstår ved et fælles forældreskabs omsorg.

Besvarelsene fra de forældre, som havde fået en forældremyndighedsdom, ses af tabel 8.8. Parallelt med resultaterne omkring de hypotetiske scenarier, jf. ovenfor, reflekterede besvarelsene også her, at forældrepar, hvor der er eneforældremyndighed, var ringere rustet til at realisere en dialog omkring barnet end dem, der havde fået en dom til fælles forældremyndighed.

Ser man hen over besvarelsene på de fire spørgsmål i tabel 8.8, tegner der sig blandt forældrene med en dom til fælles forældremyndighed det billede, at omkring hvert fjerde forældrepar formår at tale om de nævnte temaer på en ukompliceret facon. En lidt eller noget mindre andel synes ikke, at det er nemt at tale om disse spørgsmål (eller prøver at undgå det), og på dette størrelsesniveau er også den gruppe forældre, som har tilkendegivet, at de ikke taler sammen om netop det pågældende emne. Det er gennemgående for besvarelsene på alle fire spørgsmål, at ca. 4 ud af 10 forældre med en dom til fælles forældremyndighed har angivet, at de slet ikke taler sammen. Dette niveau er højere i forhold til, hvad vi fandt ovenfor.

Vi bad i forlængelse heraf også de interviewede forældre karakterisere deres aktuelle forældresamarbejds-klima, jf. tabel 8.9. Var det rimeligt og fordrageligt, neutralt og forretningsmæssigt, præget af skænderier og konflikter, eller var der slet ingen kontakt? Undersøgelsesresultaterne er i godt samsvar med, hvad vi allerede har iagttaget. Blandt alle de forældre, som deltog i undersøgelsen i 2010, var det knap hver fjerde, som tilkendegav, at samarbejdet var rimeligt og fordrageligt, og godt hver fjerde, der karakteriserede det som neutralt og forretningsmæssigt. 13

pct. svarede, at relationen var præget af konflikter og skænderier, mens knap hver tredje tilkendegav, at der slet ingen kontakt var til den anden forælder.

Forældrene fik stillet samme spørgsmål året før, og ved sammenstilling af de to perioder ses, at der ikke er sket en væsentlig udvikling i samarbejdsklimaet. Opdeles data fra 2010 efter, om der havde været en afgørelse om forældremyndighed og samvær, observeres på den ene side, at forældresamarbejdsklimaet gennemgående er bedre i de familier, hvor der er fælles forældremyndighed, end der, hvor dommeren besluttede, at der skulle være eneforældremyndighed. Tilsvarende er atmosfæren øjensynligt hyppigere fordragelig blandt forældre med en afgørelse om deleordning end blandt de interviewpersoner i undersøgelsen, som fik afgørelser om andet samvær. Disse fund er i godt samsvarende med det foregående. På den anden side afspejler resultaterne i tabellen også samtidig en tendens til, at nogle forældre med en dom til fælles forældremyndighed lidt hyppigere har en samarbejdsflade, der er præget af konflikter og skænderier, mens dem med en dom til eneforældremyndighed afbryder kontakten med hinanden. Det modsvarer resultaterne i kapitlets første del om, at lidt flere forældre med en dom til fælles forældremyndighed oplever, at konflikterne over tid bliver større. Disse fund giver anledning til overvejelser om, hvorvidt den fælles forældremyndighedskonstruktion med normen om samarbejde i nogle tilfælde kan bidrage til at fastholde forældrene i en konflikt.

For at smidiggøre, forenkle og styrke analyseresultaterne om forældrenes samarbejdsrelationer har vi på baggrund af de ovenstående spørgsmål om samarbejdet i hverdagslivet og om samarbejdsklimaet konstrueret et samlet mål for forældresamarbejde. Vi definerer samarbejdet som udstrakt, hvis forældre taler om alle fire temaer ovenfor. Moderat er samarbejdet, hvis der kommunikeres om nogle, men ikke alle temaer (dvs. 1-3 områder). Og samarbejdet er begrænset, hvis der ikke tales om nogen af spørgsmålene, men hvor kommunikationen med den anden forælder ikke samtidig er ophørt. Ophørt kommunikation er defineret ved, at forældrene på mindst et punkt har angivet, at de ikke talte sammen om barnets hverdag, eller at de oplyste, at der ingen kontakt var med den anden forælder. Ud fra disse definitioner er det i undersøgelsen (i 2010) 13 pct. af forældrene, som havde et udstrakt forældresamarbejde, 18 pct. havde et moderat samarbejde, og 24 pct. havde et begrænset samarbejde. For 45 pct. af forældrene gjaldt det, at de ikke talte sammen.

TABEL 8.8

Forældre med dom om forældremyndighed fordelt efter, om de kunne kommunikere om almindelige udvalgte hverdagsting vedr. barnet. Procent.

	Det er nemt	Ikke nemt /prøver at undgå	Taler ikke om emnet	Taler slet ikke sammen	Ved ikke/ uopl.	I alt	I alt/antal
<i>Trivsel i almindelighed</i>							
Fm.afg. til far	12	15	7	66	0	100	41
Fm.afg. til mor	13	16	11	59	1	100	168
Fælles forældremyndighed	24	22	14	39	1	100	261
Alle i undersøgelsen	23	22	12	41	2	100	803
<i>Fælles fodslag i opdragelsen</i>							
Fm.afg. til far	7	10	20	63	0	100	41
Fm.afg. til mor	6	13	19	61	1	100	168
Fælles forældremyndighed	18	19	19	43	1	100	261
Alle i undersøgelsen	16	20	20	43	2	101	798
<i>Støtte barnet, hvis problemer</i>							
Fm.afg. til far	10	7	17	61	5	100	41
Fm.afg. til mor	11	13	15	58	2	99	168
Fælles forældremyndighed	23	19	15	40	3	100	261
Alle i undersøgelsen	22	19	15	41	3	100	801
<i>Oplevelser fra barnets hverdag</i>							
Fm.afg. til far	15	7	15	61	2	100	41
Fm.afg. til mor	14	12	13	60	2	101	168
Fælles forældremyndighed	26	11	20	41	1	99	261
Alle i undersøgelsen	23	15	19	42	1	100	799

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

TABEL 8.9

Forældres beskrivelser af det aktuelle samarbejds klima i 2010. Procent.

	I alt		Afgørelse om forældremyndighed til:				Afgørelse om samvær		
	2009	2010	Fælles FM	Far	Mor	P <	Deleordning	Andet	P <
Rimeligt/fordrageligt	19	22	22	17	14		36	17	
Neutralt/forretningsmæssigt	29	29	32	10	20		37	35	
Skænderi/konflikter	14	13	15	5	11		9	16	
Slet ingen kontakt	31	31	28	68	50		9	27	
Ingen beskrivelse passer	7	5	4	0	5		9	5	
I alt	100	100	101	100	100		100	100	
N =	1.019	802	261	41	169	***	43	141	*

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

Vi har, jf. bilagstabel 8.1, koblet dette indeks sammen med forældrenes informationer om, hvordan de kommunikerer. I den gruppering, som har det mest udstrakte samarbejde om barnets hverdagsliv, er de mest udbredte kommunikationsformer den direkte dialog, hvor telefonkontakt (86 pct.) og ansigt til ansigt-kontakt (84 pct.) optræder lige hyppigt, efterfulgt af sms'er (53 pct.). Blandt dem med moderat samarbejde er der også direkte dialog, men hyppigst på distance, dvs. telefonisk (82 pct.). Samme andele sms'er eller taler sammen ansigt til ansigt (59 pct.). Den direkte dialog er faldende, når vi når til forældregruppen med begrænset samarbejde, hvor to tredjedele taler i telefon, knap samme andel (59 pct.) sms'er, mens kun en tredjedel mødes med hinanden ansigt til ansigt. I den sidste gruppering, dem der ikke taler med hinanden om barnets hverdagsliv, har halvdelen slet ingen kommunikation/kontakt. 30 pct. sms'er, og 20 pct. mailer eller skriver breve. Det er et fåtal, der er på talefod overhovedet.

Ikke overraskende var omfanget af samarbejdet større blandt forældre med fælles forældremyndighed. Andelen af forældre med udstrakt eller moderat samarbejde var signifikant større blandt forældre med dom til fælles forældremyndighed sammenlignet med forældre, der fik en afgørelse om eneforældremyndighed. I lyset af det samarbejde, fælles forældremyndighed indebærer, er det dog bemærkelsesværdigt, at 43 pct. af forældrene med en dom til fælles forældremyndighed ikke taler sammen om temaer, der hører hverdagslivets forældreskab til, heraf at 28 pct. af dem oplyser, at de ingen kontakt har med den anden forælder.

Andelen af forældre med udstrakt samarbejde er større for de få forældre, der fik en afgørelse om deleordning, i forhold til andre sager, hvor retten traf en afgørelse om samvær. 34 pct. har således et udstrakt samarbejde, mens 25 pct. har et moderat samarbejde. Igen er det dog tankevækkende, at 23 pct. af forældrene med deleordning efter denne opgørelse ikke taler med hinanden.

For os som forskere var det lidt af et mysterium at få hold på, hvordan forældre med fælles forældremyndighed (eller deleordninger) kunne samarbejde uden dialog eller nævneværdig kontakt med hinanden. Undervejs fik vi ved tilfældighed kontakt med en person, der havde fået en dom til fælles forældremyndighed, og som nu ikke længere havde nogen forbindelse til den anden forælder overhovedet, men tidligere udelukkende kommunikerede via mail, sms eller indtalte beskeder på telefonsvareren. Denne person overdrog os noget af sin tidligere korre-

spontance med den anden forælder, og blandt dette fandt vi et relativt udramatisk eksempel, som tog udgangspunkt i et ønske om at tilpasse feriesamværet, så børnene kunne deltage i en familiefest. Udvekslingen er gengivet i boks 8.2 og illustrerer, at det selv på skrift kan være svært at holde kommunikationen på sporet med den konsekvens til følge, at konkrete problemstillinger (i dette tilfælde deltagelse i familiefesten) forbliver uløste.

ANALYSE: FAKTORER, DER KAN FORKLARE FORÆLDRES SAMARBEJDE

I denne analyse belyser vi, hvilke forhold der kan prædikere forældres samarbejde 1 år efter retssagen, dvs. i 2010. Vi anvender det ovenfor nævnte indeks, som giver et robust mål. Der gennemføres to delanalyser. Først undersøger vi, hvilke faktorer der har indflydelse på, om samarbejdet er udstrakt. Derpå undersøges, hvad der bidrager til at forklare, om kommunikationen er ophørt, dvs. at forældre ikke taler med hinanden.

De 23 faktorer, som er anvendt som forklarende variable i tidligere analyser (jf. kapitel 5), indgår også her. Derudover inddrages i denne analysemodel tillige informationer om kontakt med sociale myndigheder, konfliktens art (dvs. om det var en bopæls- hhv. forældremyndigheds-konflikt) og retssagens udfald, dvs. om der blev indgået forlig eller afsagt

TABEL 8.10

Udstrækningen af samarbejdet i 2010 blandt forældre, der fik afgørelser om forældremyndighed og samvær. Procent.

Afgørelse om	Udstrakt	Moderat	Begrænset	Ingen forældrekomm.
<i>Forældremyndighed, p<***</i>				
Fælles	16	17	24	43
Far	5	15	12	68
Mor	5	14	19	62
<i>Samvær</i>				
Deleordning, p<**	34	25	17	23
Anden samværsordning	10	17	33	40
Alle sager i pct.	12	18	24	45

1. Forældremyndighedsafgørelse (N = 472); Samværsafgørelse (N = 150).

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

dom, samt om der blev afsagt dom til fælles forældremyndighed eller ikke. Dermed får vi mulighed for at teste, om de retlige afgørelser og måder at behandle sagen på har nogen selvstændig effekt på forældrenes samarbejdspotentialer. Som i de tidligere analyser viser vi i tabelform, hvilken umiddelbar sammenhæng der er mellem den enkeltstående signifikante faktor og udfaldet på bivariat niveau, men vi opholder os især ved de faktorer, som har selvstændig forklaringskraft, efter at der er kontrolleret for betydningen af alle andre faktorer i den samlede statistiske model.

Vi fokuserer først på de omstændigheder, der kan forklare, om forældre har et udstrakt samarbejde om børnene, jf. tabel 8.11. Det var der som helhed kun et fåtal, der havde, kun 13 pct. af dem, der deltog i forældreundersøgelsen i 2010.

Analysen viser for det første, at der er en væsentlig højere sandsynlighed for at have et udstrakt forældresamarbejde, hvis samlivsbruddet var af nyere dato på det tidspunkt, hvor sagen startede. Hvis det kommer til en retssag om børnene, har de nyskilte med andre ord en bedre chance for at klare skærene i forhold til dem, for hvem en retssag først realiseres efter nogle år. Man skal erindre, at der er tale om to forskellige situationer: I det ene tilfælde har forældrene indtil for nyligt levet i kernefamiliens fællesskab, i det andet tilfælde kan forældrene være helt forskellige steder i livet og lever måske sammen med nye partnere. Rets sagen vil i disse tilfælde ofte være foranlediget af, at de gennem længere tid netop ikke har kunnet finde ud af at samarbejde om børnene.

For det andet ses, at forældres indbyrdes relationer som forældre forud for sagens start spiller ind. Forældre, der i 2010 havde et velfungerende samarbejde, var sjældnere end andre gået fra hinanden på grund af konflikter om børneopdragelsen, ligesom de under retssagen sjældnere end andre forældre informerede dommeren om, at de havde samarbejdsproblemer.

For det tredje viser analysen det påfaldende resultat, at en dom til fælles forældremyndighed har en mindre, men dog selvstændig betydning for, at forældresamarbejdet er udstrakt 1 år efter retssagens afslutning, også når der kontrolleres for betydningen af alle andre faktorer i modellen. Dette fund tyder på, at dommere er dygtige til at spotte, hvilke forældre der har et potentiale til at samarbejde på en velfungerende måde, og derfor dømmer dem til fælles forældremyndighed. En alternativ forklaring er, at loven faktisk har den ønskede disciplinerende virkning:

At en del af de forældre, der gennem dom til fælles forældremyndighed blev pålagt at samarbejde, rent faktisk også anstrenger sig for at gøre det. Som det fremgår af tabel 8.11, var der i 40 pct. af de tilfælde, hvor forældresamarbejdet var udstrakt, en dom til fælles forældremyndighed. I tilfælde, hvor forældresamarbejdet var mindre omfattende, var den tilsvarende andel 32 pct. Disse fordelinger bidrager til at illustrere, at selvom vi finder en positiv sammenhæng, så er der ikke tale om altoverskyggende forskelle.

Derudover viser analysen, at der er en øget sandsynlighed for at have et intensivt forældresamarbejde, hvis forældrene bor i nærheden af hinanden. Som tidligere beskrevet er det ikke muligt at afgøre, hvad der er årsag og virkning i denne sammenhæng.

Vi vender os nu mod den anden ende af skalaen og fokuserer på forhold, der kan bidrage til at forklare, at forældrene ikke taler med hinanden (ophørt kommunikation, tabel 8.12). Analysen viser, at en række af de udvalgte faktorer har sammenhæng med en ikke-eksisterende forældre-kommunikation, men at der især er seks faktorer, der uafhængigt af hinanden har forklaringskraft. Komplementært med de umiddelbare sammenhænge i analysen ovenfor om det udstrakte forældresamarbejde ses for det første, at forældre-kommunikationen hyppigere er ophørt, hvis barnets samvær før sagens start ikke var så hyppigt. Samværs hyppigheden inden sagen kan med andre ord betragtes som en slags proxy for samarbejds-potentialet. For det andet viser analysen, at forældre hyppigere har droppet den indbyrdes kommunikation, hvis barnet er ældre (dvs. 4 år eller mere), end hvis det er helt lille. Man skal her givetvis tænke på situationer med noget ældre børn, hvis forældre er gået fra hinanden for lang tid siden, og hvor kommunikationen er ebbet ud. Videre peger analysen ligesom ovenfor på, at forældrenes indbyrdes relationer forud for retssagen spiller en væsentlig rolle for forældresamarbejdets forfatning i 2010. Det tyder flere af de signifikante indikatorer på, men i den samlede analysemodel er der to faktorer, som står tilbage, når der kontrolleres for betydningen af alle andre forhold: Forældre, der ikke var enige om at ophæve samlivet, og forældre, der i retten havde oplyst, at de havde vanskeligheder med at samarbejde med hinanden, havde hyppigere end andre slet ingen kommunikation om barnet på undersøgelsestidspunktet i 2010.

Forældre, som var i retten på grund af en tvist om forældremyndigheden, havde desuden en større sandsynlighed for ikke at have nogen

kommunikation med hinanden i forhold til forældre, der var i retten af andre årsager. En mulig forklaring på dette fund kan være, at vi ser en effekt af de ”fraværende fædre”, dvs. dem, som efter længere tids fravær (måske forgæves) søger at få del i forældremyndigheden over barnet.

TABEL 8.11

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om forældrene 1 år efter sagens afslutning (2010) havde et udstrakt forældresamarbejde (N = 104) eller et ikke-udstrakt samarbejde (N = 698).

	Faktorenes enkeltbetydning			Faktorenes betydning i den samlede model		
	Udstrakt samarbejde = 1	Andet samarbejde = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidens-interval
Det er højst 0-3 år siden, at samlivsbruddet indtraf (FU)	58	39	***	2,3	***	1,49-3,60
Der var hyppigt samvær før sagen	78	68	*			
Uenighed om børneopdragelse var blandt skilsmisseårsagerne (FU)	14	28	**	0,5	*	0,26-0,86
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdsproblemer (DU)	29	49	***	0,4	***	0,25-0,64
Dommeren lagde vægt på udsagn om samarbejdsproblemer (DU)	7	22	***	-		
Forældre oplyste i retten, at der var belastningsfaktorer (DU)	19	30	*	-		
Forældre fik dom til fælles forældremyndighed (DU)	40	31	(*)	2,1	**	1,33-3,36
Sagen ved retten var en forældremyndighedstvist (DU)	58	71	**	-		
Mor var bopælsforælder ved sagens start (FU)	63	73	*			
Der har været en sag om barnet ved de kommunale myndigheder inden for det sidste år (FU)	18	39	***	0,4	***	0,22-0,64
Forældrene bor i nærheden af hinanden (FU)	41	29	**	1,6	*	1,0-2,45

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009 og 2010 (merget).

Endelig peger begge analyser på betydningen af, om der er sociale problemer. I de familier, hvor der inden for det sidste års tid (forud for

TABEL 8.12

Faktorer, der enkeltvis og samlet har indflydelse på, om forældrenes kommunikation var ophørt (N = 368) eller ikke ophørt (N = 434) 1 år efter sagens afslutning (2010).

	Faktorenes enkeltbetydning			Faktorenes betydning i den samlede model		
	Ophør = 1	Ikke ophørt = 0	P <	Odds ratio	P <	Konfidensinterval
Det er højst 0-3 år siden, at samlivsbruddet indtraf (FU)	35	47	***	0,7	*	0,49-0,98
Der var hyppigt samvær før sagen (FU)	61	76	***	0,4	***	0,30-0,60
Barnet var 4 år eller ældre (FU)	90	81	***	2,5	***	1,55-4,07
Forældrene var enige om at gå fra hinanden (FU)	19	27	**	0,5	***	0,36-0,796
Uenighed om børneopdragelse var blandt skilsmisseårsagerne (FU)	31	22	**	1,6	**	1,12-2,21
Forældre oplyste i retten, at de havde samarbejdsproblemer (DU)	55	39	***	1,7	**	1,23-2,26
Dommeren lagde vægt på udsagn om samarbejdsproblemer (DU)	25	16	**	-		
Forældre oplyste i retten, at der var belastningsfaktorer (DU)	35	23	***	-		
Dommeren lagde vægt på udsagn om belastningsfaktorer (DU)	11	6	*	-		
Sagen ved retten var en forældremyndighedstvist (DU)	78	63	***	1,7	**	1,17-2,36
Der blev indgået forlig (DU)	14	23	**	-		
Mor var bopælsforælder ved sagens start (FU)	77	70	*	-		
Der har været en sag om barnet ved de kommunale myndigheder inden for det sidste år (FU)	41	32	**	-		
Forældrene bor i nærheden af hinanden (FU)	25	34	**	-		

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2009 og 2010 (merget).

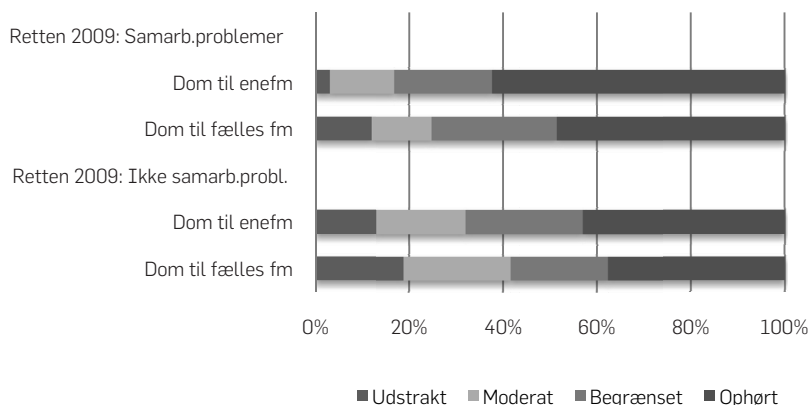
interviewundersøgelsen i 2010) havde været kontakt med de sociale myndigheder omkring barnet, er der en lavere sandsynlighed for, at forældresamarbejdet bliver udstrakt, men omvendt en forøget chance for, at det var ophørt.

Alt i alt kan man ud fra de ovennævnte undersøgelsesfund uddrage følgende pointer: For det første viser undersøgelsesresultaterne, at den forhistorie, parterne har haft omkring deres hidtidige forældresamarbejde, kan bruges som en rettesnor, når man skal fremskrive en prognose for det fremtidige samarbejdspotential. Der synes ud fra analyserne ikke at være belæg for antagelser om, at forældresamarbejdet over tid vil skifte markant retning.

Den anden pointe omhandler dommerens formåen i forhold til at spotte de rigtige sager ud til afgørelse om ene- eller fælles forældremyndighed ud fra forældrenes formodede fremtidige samarbejdspotential. Som nævnt tyder undersøgelsesresultaterne på, at det i en vis udstrækning lykkes, hvilket også illustreres af figur 8.3. Her blev observationer med forældremyndighedstvisterne inddelt i fire grupper: Først opdelt observationerne efter, om der efter rettens registreringer var svære samarbejdsvanskeligheder mellem forældrene i 2009, og derefter om

FIGUR 8.3

Twister om forældremyndighed, hvor det blev oplyst til dommeren, om der var svære samarbejdsproblemer, fordelt efter samarbejdet i 2010, opdelt efter afgørelse.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2010 (merget).

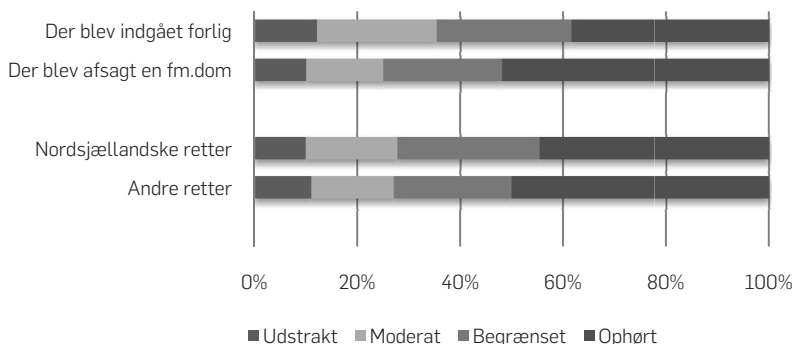

dommeren afsagde dom til ene- eller fællesforældremyndighed.¹⁷ Når man derefter ser på det faktiske forældresamarbejde i 2010, var dette betydeligt mere indskrænket i de sager, der endte med en dom til eneforældremyndighed, end der, hvor der blev dømt til fælles forældremyndighed. I den anden gruppe af sager, hvor retten ikke mente, at der var svære samarbejdsvanskeligheder, var forskellene mellem dem, der fik dom til fælles hhv. eneforældremyndighed mindre, skønt tendensen er, at forældrepar med fælles forældremyndighed samarbejdede lidt bedre end dem med en eneforældremyndighedsdom. Når det er nævnt, er det dog også værd at hæfte sig ved, at selv under de ”bedst tænkelige omstændigheder” (dvs. ingen registrerede samarbejdsproblemer og dom til fælles forældremyndighed), så er det en ganske stor del af forældrene, som har et begrænset (21 pct.) eller en slet ikke fungerende kommunikation om barnet (38 pct.). Selvom der kan spores en positiv effekt af den nye forældremyndighedskonstruktion, er det spørgsmål, der rejser sig ud fra analysen, om det observerede niveau for forældresamarbejde er tilfredsstillende?

Den tredje og sidste pointe omhandler konfliktløsningsmodellen. Som det er vist i tabel 8.12, kan der observeres en umiddelbar

FIGUR 8.4

Forældresamarbejdet i 2010 i tilfælde, hvor der har været uenighed om forældremyndigheden, fordelt efter samarbejdet i 2010, opdelt efter konfliktløsningsmodellen.

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen 2010.

17. Man skal være opmærksom på, at der kan være andre begrundelser for en forældremyndighedsdom end samarbejdsrelationer.

sammenhæng mellem, om forældre indgår forlig eller får en dom i forældremyndighedstvister og deres senere samarbejde: Kommunikationen ophører sjældnere blandt dem, der har indgået forlig, end blandt dem, der har fået en forældremyndighedsdom. Denne sammenhæng forsvinder imidlertid, når der tages højde for betydningen af de øvrige faktorer, som indgår i den samlede model. Undersøgelsen kan således ikke eftervisse, at det har *selvstændigt* positive konsekvenser for forældresamarbejdet på langt sigt, om der indgås forlig, eller om dommeren træffer en afgørelse. Man kan fx tage udgangspunkt i de nordsjællandske retter, som udfolder store forligsbestræbelser og har dobbelt så høje forligsprocenter i forældremyndighedstvister som andre retter (38 hhv. 16 pct.). Når man ser på det samlede billede i 2010, jf. figur 8.4, er der intet, der tyder på, at nordsjællandske forældre er nævneværdigt bedre til at samarbejde om børnene, end man er andre steder.

OPSAMLING

For sagerne som helhed gælder det, at der 1 år efter byretssagen fortsat var et konfliktpotentiale i mindst halvdelen af sagerne, som kan udvikle sig til endnu en retlig konflikt. Afgørelsernes karakter, dvs. om der var dom om forældremyndighed, bopæl eller samvær, spiller ingen væsentlig rolle for konfliktforekomsten.

Forældre, der er blevet dømt til fælles forældremyndighed, har en mere udbredt kommunikation (fx ansigt til ansigt-dialog), de er bedre til problemløsning om væsentlige beslutninger, og de kan nemmere tale sammen om almindelige hverdagsting, der hører til inden for rammerne af forældreskabet. Samarbejds klimaet er gennemgående bedre, end når der er eneforældremyndighed. Alligevel er der tegn på, at nogle af forældrene oplever, at konflikterne er blevet større, eller at klimaet er præget af skænderier.

I de få tilfælde, hvor der er truffet afgørelse om deleordninger, tegner sig et overvejende positivt billede: De fleste børn i en afgjort deleordning har forældre, som har en eller anden form for kommunikation omkring barnet. Det tyder på, at dommere er meget forsigtige og har sikret sig, at samarbejdsforudsætningerne virkelig er til stede, inden de beslutter sig for denne samværsordning.

I lyset af det samarbejde, fælles forældremyndighed alt andet lige indebærer, er det dog bemærkelsesværdigt, at kun halvdelen af forældrene med en dom til fælles forældremyndighed befandt sig inden for enighedszonen i forhold til de minimumskrav, der skal samarbejdes om efter lovens forarbejder. Tilsvarende var det 43 pct., der ikke talte sammen om temaer, der hører hverdagslivets forældreskab til. Blandt dem oplyste 28 pct., at de ingen kontakt har med den anden forælder.

Undersøgelsesfundene tyder på, at den forhistorie, parterne har haft omkring deres hidtidige forældresamarbejde, kan bruges som en rettesnor, når man skal fremskrive en prognose for det fremtidige samarbejdspotentialer. Der synes ud fra analyserne ikke at være belæg for antagelser om, at forældresamarbejdet over tid vil skifte markant retning.

Desuden har vi vist, at en dom til fælles forældremyndighed har en mindre, men dog selvstændig betydning for, at forældresamarbejdet er udstrakt 1 år efter retssagens afslutning. Resultatet kan næppe tolkes anderledes, end at dommere er dygtige til at spotte, hvilke forældre der har et potentiale til at samarbejde på en velfungerende måde.

Selvom der kan spores en positiv effekt af den nye forældremyndighedskonstruktion, er det spørgsmål, der uundgåeligt rejser sig, om det observerede niveau for forældresamarbejde er tilfredsstillende? Selvom lovgivningen og dens forarbejder ikke er ganske præcise omkring, hvad forældre skal samarbejde om, og hvordan de skal samarbejde, tyder resultaterne på, at der nok er for mange, der får en dom til fælles forældremyndighed, som ikke formår at realisere et minimumssamarbejde om barnet:

- Kun en tredjedel af forældrene med dom til fælles forældremyndighed har ansigt til ansigt-kommunikation
- Kun godt halvdelen taler sammen i telefon
- Hver fjerde siger, at de ikke taler sammen
- 17 pct. (hver sjette) anfører selv, at der slet ingen kommunikation er
- Kun halvdelen mener, at de kan blive enige om det, de skal være enige om, og 43 pct. taler ikke sammen om temaer, der hører til hverdagslivets forældreskab.

BOKS 8.2

Eksempel på forældresamarbejde for et (anonymiseret) forældrepar med pålagt fælles forældremyndighed, som ikke er på talefod.

From: [Anja Larsen](#)
To: [Jens Frederiksen](#)
Sent: Wednesday, October 01, 2008 8:14 PM
Subject: Sommerferie

Hej Jens

Ifølge vores aftale om sommerferie skal jeg have børnene de første tre uger af sommerferien, og du skal have børnene i de sidste tre uger.

Jeg vil spørge, om det er muligt at vi kan bytte?

Det drejer sig om, at min fætter Ian skal giftes. Brylluppet afholdes i Bristol den 1. august 2009. Det ville være en mulighed for, at børnene kunne være sammen med noget af den familie, de sjældent ser, blandt andet min kusine Lindas to børn, Steven og Mary. Til sommer tror jeg, at både Magnus og Nanna begge vil kunne klare sig helt fornuftigt på engelsk.

Er der mulighed for en sådan bytning?

Med venlig hilsen Anja

From: "Jens Frederiksen" <Frede@mail.dk>
To: "Anja Larsen" <AnjaLarsen@mail-online.dk>
Date: Wed, 1 Oct 2008 20:32:07 +0200
Subject: Re: Sommerferie

Ja. Hvis børnene kan få udvidet samvær (noget der ligner en 7/7-ordning), som de jo er blevet både anbefalet og som de også selv ønsker - er jeg parat til at diskutere et eventuelt sådant forhold. Efter Jul? OK? Når du har svaret på de ting jeg spørger dig om.

venlig hilsen/Jens Frederiksen

From: Anja Larsen

To: Jens Frederiksen
Sent: Wednesday, October 01, 2008 10:05 PM
Subject: Re: Sommerferie

Hej Jens.

Du nævner at du gerne vil have at børnene har en 7/7 ordning. Hvordan forestiller du dig, at det praktisk kunne lade sig gøre?

Med venlig hilsen Anja

From: "Jens Frederiksen" <Frede@mail.dk>
To: "Anja Larsen" <AnjaLarsen@mail-online.dk>
Date: Thu, 2 Oct 2008 05:16:10 +0200
Subject: Re: Sommerferie

Hej Anja,

Nu er det jo ikke mig der er fraflyttet hjemmet. Det er dig.

Med venlig hilsen, Jens Frederiksen

From: Anja Larsen
To: Jens Frederiksen
Sent: Thursday, October 02, 2008 10:17 AM
Subject: Re: Sommerferie

Hej Jens

Du siger på en telefonbesked at du vil have en ordning hvor også du er tilfreds. Jeg vil gerne høre dit forslag til en sådan ordning. Det skal vel at mærke være et forslag, der er realistisk, i forhold til, at jeg ganske rigtig flyttede fra Slagelse i 2001, og at børnene har gået i skole i Helsingør siden børnehaveklassen.

Indenfor de rammer, hvad kan så gøre dig tilfreds? Kan du gøres tilfreds? Og hvis problem er det, hvis du ikke kan?

Du har selv lige bragt en 7/7 ordning på bane. Jeg vil stadig gerne høre, hvordan du forestiller dig, at det skal kunne lade sig gøre.

Med venlig hilsen Anja

From: "Jens Frederiksen" <Frede@mail.dk>
To: "Anja Larsen" <AnjaLarsen@mail-online.dk>
Date: Thu, 2 Oct 2008 10:41:34 +0200
Subject: Re: Sommerferie

Til Anja,

Det er ikke "mig", der skal gøres tilfreds. Det har jeg heller aldrig sagt/skrevet. Jeg har skrevet "alle fire, men først og fremmest børnene" eller ord til den effekt i en mail til dig for et par uger siden, som du ikke har svaret på.

Det er **børnene**. Det er **kún børnene** det handler om, Anja.

Således skal jeg atter erindre om svar på det spørgsmål jeg stillede dig mht. om du vil være med til, at tilgodese børnenes ønsker, eller om du ikke vil?

Med venlig hilsen, Jens Frederiksen

BØRNS TRIVSEL OG TILFREDSHED

INDLEDNING

Dette kapitel er helliget trivsel og tilfredsheden hos børn, der har været involveret i en konflikt om forældremyndighed og/eller bopæl ved retten. Inden for de rammer, der er givet til undersøgelsen, har det desværre ikke været muligt at inddrage børnene selv som informanter til undersøgelsen. Derfor må vi bero os på forældrenes udsagn. I undersøgelsen indhentede vi information om børnenes tilfredshed med rammerne omkring bopæl og samvær, men vi anvendte også mere generelle trivselsmål for at vurdere, om børn, der har været involveret i en retlig tvist, adskiller sig fra andre jævnaldrende. Disse præsenteres nedenfor.

For dog alligevel at give børnene en stemme i undersøgelsen vil vi indledningsvis præsentere nogle undersøgelsesfund fra SFT's børneforløbsundersøgelses dataindsamling i 2007, hvor vi på udvalgte områder viser, hvordan 11-årige børn, som på et eller andet tidspunkt gennem barndommen har været involveret i en forældremyndighedstvst, vurderer deres familierelationer. Disse data blev indsamlet umiddelbart før, den nye lov trådte i kraft, og reflekterer dermed ikke det nye regime.

HVAD SIGER BØRNENE? – BØRNEFORLØBSUNDERSØGELSEN I 2007

I SFI's børneforløbsundersøgelse (BFU), som omfatter en stikprøve på godt 6.000 danske børn, som blev født i 1995, var der i 2007 – da børnene var 11 år – 1.380 børn, som ikke levede i kernefamilier. Blandt disse fandt vi 148, som havde været involveret i en forældremyndighedstvist på et eller andet tidspunkt gennem barndommen. Det er dem, vi kaster søgelyset på. Blandt denne gruppe har vi også etableret en lille underkategori af børn, som havde været involveret i en forældremyndighedstvist for nylig, dvs. mellem 7- og 11-års-alderen.

SAMVÆRET

Når man i BFU sammenligner 11-årige børn, som har været involveret i en forældremyndighedstvist, med andre jævnaldrende skilsmissebørn, viser det sig, at de har meget anderledes samværsordninger. For det første var der signifikant flere, som intet samvær havde: 28 pct. mod 10 pct. blandt andre jævnaldrende skilsmissebørn. For det andet var der blandt de børn, som havde samvær, næsten fire gange så mange, som sjældent så den anden forælder (19 pct. mod 5 pct.) – dvs. kun en gang om måneden. For det tredje havde børn, som havde været involveret i tvister, dobbelt så hyppigt samvær uden overnatning (25 pct. mod 12 pct.). For det fjerde havde de sjældnere erfaringer med deleordninger. Som helhed tyder mønstret på, at der blandt disse børn var en del samværsforældre, som ikke magtede megen kontakt, og at man (forældre eller myndigheder) sjældent havde dristet sig til at sætte vidtgående samværsordninger i stand. Samtidig havde mange børn deres samvær reguleret af en samværsresolution.

Man må forvente, at sådanne rammer vil bidrage til, at samværet følger de angivne retningslinjer uden for meget slinger i valsen, og at børn derfor sjældnere vil have mulighed for at påvirke eller få indflydelse på deres samvær. Ser man imidlertid på besvarelserne fra børnene selv (dvs. BFU-data fra 2007), forekom de børn, der havde været involveret i en forældremyndighedssag, ikke at være ringere stillet end andre skilsmissebørn, når det drejer sig om at få medindflydelse på deres samværsarrangement. Skønt en lidt større andel af disse børn aldrig havde indflydelse på deres samvær og sjældnere end andre syntes, at forældrene lyttede til deres ønsker, er tendensen (forskellene er ikke statistisk signifikante).

te), at børnene i omtrent samme udstrækning som andre skilsmissebørn oplevede at have mulighed for at bestemme, hvor de skal være, og at de føler sig knyttet til hver af deres forældre.

FORÆLDRES SAMARBEJDSKLIMA

Det er hævet over enhver tvivl, at forældre med forældremyndighedsdom er en speciel delpopulation af skilsmisseforældre: De forældre, som har deltaget i BFU, havde også svært ved at få forældresamarbejdet til at fungere. Mindretallet betragtede forældresamarbejdet som fordrageligt, og en del havde ingen kontakt med hinanden.

Det skrantende forældresamarbejde mærkede børnene også, jf. tabel 9.1: I forhold til andre skilsmissebørn var der dobbelt så mange børn (37 pct.) med erfaringer fra forældremyndighedstvister, som ikke syntes, at deres forældre var gode til at snakke sammen, og de rapporterede også dobbelt (19 pct.) så hyppigt som andre skilsmissebørn, at forældrene bagtalte hinanden. Der er også mange af disse børn, der svarede ”ved ikke” på spørgsmålet om, hvordan forældrenes indbyrdes tone var. Det kan man fortolke som et udtryk for, at der slet ingen forbindelse er mellem forældrene. Børnene registrerer med andre ord forældrenes negative eller fraværende kommunikationsmønster.

AT FØLE SIG HJEMME OG HAVE TILPAS MED KONTAKT TIL FORÆLDRENE

I forhold til andre skilsmissebørn boede en smule flere af de børn, som havde været involveret i en konflikt om forældremyndigheden, hos deres mor, og de var sjældnere omfattet af deleordninger. Tendenserne i data-materialet viste, at disse børn sjældnere end andre følte sig lige godt hjemme begge steder. Adspurgt om de oplevede at have tilpas med kontakt til de respektive forældre, svarede de fleste, at kontakten til moderen var tilpas. Ingen ønskede mindre kontakt, men en femtedel ville gerne være mere sammen med hende. I forhold til faderen var billedet mere differentieret. Kun knap halvdelen syntes, at kontakten var passende. Blandt de resterende ville 3 ud af 4 gerne have mere kontakt, mens den sidste fjerdedel gerne ville se mindre til ham. Mønstret adskiller sig fra skilsmissebørn i almindelighed, og det er især besvarelser fra børn med gamle forældremyndighedskonflikter (1996-03), der bidrager til det afvi-

gende mønster. Det kunne tyde på, at nogle børn var omfattet af en pålagt og ikke så velfungerende samværsordning.

TABEL 9.1

11-årige skilsmissebørn med og uden en forældremyndighedssag fordelt efter udvalgte udsagn om de ordninger, de har. Børneforløbsundersøgelsen, 2007.

Procent.

	Alle m. FM-sag 1996-2007	Heraf FM- sag 2003-07	Andre skils- missebørn
Glad for den ordning, hvor du bor?	NS	(*)	
Ja, passer godt	61	63	57
O.k.	25	23	33
Nej	12	12	8
Er du med til at bestemme, hvor du skal bo?	NS	NS	
Ja, altid	32	35	32
Nogle gange	21	15	25
Sjældent	11	8	15
Aldrig	30	35	22
Ved ikke	6	8	5
Lytter dine forældre til dine forslag om, hvor du vil være?	NS	NS	
Ja, og de retter sig efter det	56	50	65
Ja, men retter sig ikke efter det	11	12	7
Lytter næsten aldrig	2	4	2
Jeg kommer aldrig med forslag	21	25	20
Ved ikke	11	10	7
Dine forældre er gode til at snakke sammen	***	***	
Passer rigtig godt	30	15	43
Passer godt	26	32	32
Passer ikke godt	18	26	11
Passer slet ikke	19	23	8
Ved ikke	8	4	6
Dine forældre skændes tit	***	**	
Passer rigtig godt	9	13	5
Passer godt	8	11	9
Passer ikke godt	22	25	27
Passer slet ikke	39	32	49
Ved ikke	22	19	10
Dine forældre siger grimme ting om hinanden	***	***	
N =	148	57	1.232

(Fortsættes)

TRIVSELSINDIKATORER I 2010

TILFREDS MED RAMMER OMKRING BOPÆL OG SAMVÆR

I forældreundersøgelserne fra 2009 og 2010 inddrog vi flere mål, der kunne bidrage til at belyse børns trivsel. Først og fremmest spurgte vi forældrene direkte, om barnet virkede tilfreds med de nuværende rammer om bopæl og samvær. Selvom den analytiske værdi af sådanne indikatorer er begrænset, kan de måske alligevel bidrage til at give et fingerpeg om, hvor godt eller skidt det står til. Alt i alt tegnes et billede af, at de fleste børn virker tilfredse med de rammer, der er dem givet. Ifølge forældrebesvarelsene var ca. 7 ud af 10 børn helt eller overvejende tilfredse med rammerne omkring samværet, mens hver fjerde mente, at barnet var utilfreds. Nogle vidste ikke, hvordan barnet havde det. Når det handlede om bopælen, var tilfredsheden efter forældrenes vurdering endnu mere udtalt: Mere end halvdelen mente, at barnet virkede helt

Tabel 9.1 (Fortsat)

	Alle m. FM-sag 1996-2007	Heraf FM- sag 2003-07	Andre skils- missebørn
Passer rigtig godt	8	9	3
Passer godt	11	11	6
Passer ikke godt	18	19	15
Passer slet ikke	40	34	64
Ved ikke	23	26	11
Føler sig mest hjemme hos	(*)		
Mor	57	54	42
Far	9	10	8
Begge steder	32	35	48
Ingen steder	0	0	0
Ved ikke	3	2	2
Tilpas meget kontakt med far?	***	**	
Ønsker mere	30	35	31
Tilpas	45	44	59
Ønsker mindre	9	8	3
Ved ikke	16	14	6
Tilpas meget kontakt med mor?	(*)	NS	
Ønsker mere	19	23	13
Tilpas	79	75	84
Ønsker mindre	0	0	2
Ved ikke	3	2	1
N =	148	57	1.232

tilfreds, og yderligere en fjerdedel, at barnet var overvejende tilfreds med løsningen om, hvor det skulle bo. Når man tager i betragtning, at både fædre og mødre har bidraget med besvarelser, forekommer der med andre ord at være overordnet konsensus om, at rammerne er de rigtige for barnet. I tabel 9.2 har vi vist besvarelserne fra både 2009 og 2010, og som det fremgår, er der ikke nogen nævneværdige forskudninger mellem de to målingstidspunkter.

SKOLEPROBLEMER

Blandt de forældre, der havde børn i skolealderen, spurgte vi endvidere til, om barnet i skolen havde været ked af det og holdt sig for sig selv, havde svært ved at koncentrere sig, havde haft konflikter med kammerater eller med lærere. Der er spurgt til disse forhold ud fra en antagelse om, at vanskeligheder på et livsområde kan have negativt afsmittende indvirkning på, hvordan man begår sig på andre livsområder. Vi har sammenholdt undersøgelsesfundene med data fra undersøgelsen *Børn og Unge i Danmark 2010* (Ottosen m.fl., 2010), som til dette formål rummer information om børn og unge i aldersgrupperne 7, 11, 15 og 19 år. Her inddelte vi datamaterialet efter, hvilken familietype barnet levede i.

Resultaterne viser, jf. figur 9.1, at børn, der ikke har oplevet familiebrud, sjældnere har skoleproblemer: 3 ud af 4 børn/unge fra kernefamilier havde ikke erfaringer med de nævnte problemer. Derved adskiller de sig fra børn, som enten lever i en eneforsørger- eller i en stedfami-

TABEL 9.2

Børns tilfredshed med ordninger om samvær og bopæl i 2009 og 2010 efter forældrenes opfattelse. Procent.

	Tilfredshed med samvær		Tilfredshed med bopæl	
	FU-2009	FU-2010	FU-2009	FU-2010
Hvor tilfreds er barnet med samværet?				
Helt tilfreds	35	34	56	55
Overvejende tilfreds	33	38	23	24
Overvejende utilfreds	16	15	8	10
Helt utilfreds	8	7	4	3
Ved ikke	8	6	9	8
I alt, pct.	100	100	100	100
Antal	1.020	794	1.020	799

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

lie, hvor halvdelen eller lidt mere oplevede et eller flere af de nævnte skoleproblemer. Inddrager vi besvarelsene fra forældreundersøgelsen i 2010, tyder undersøgelsen ikke på, at børn og unge, der har været involveret i en forældreansvarssag ved byretten, trives dårligere i skolen end andre børn/unge, der har oplevet familiebrud.

SDQ

Det tredje trivselsmål, som undersøgelsen inddrager, belyser barnets sociale og psykiske tilstand og er baseret på et internationalt anvendt og standardiseret måleredskab, SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire), som anvendes til at screene børns mentale tilstand i både forskning og den kliniske praksis. SDQ kortlægger fem områder (underskalaer): evt. forekomster af emotionelle problemer hos barnet, om barnet har adfærdsproblemer, om barnet er hyperaktivt, barnets prosociale adfærd og barnets kammeratskabsrelationer. Hvert af de fem områder består af fem spørgsmål. Man kan belyse trivslen på hvert af områderne, men SDQ tilvejebringer også et samlet mål for børns sociale og psykiske vanskeligheder og styrker, som inkluderer 4 af de 5 nævnte områder.¹⁸ I analysen her opholder vi os dels ved det globale trivselsmål (SDQ-total), dels ved den underskala, som omhandler evt. emotionelle vanskeligheder (SDQ-emotion), idet vi antager, at sidstnævnte vil være mest sensitiv i forhold til skilsmissebørns situation.

---

18. SDQ-skalaen er udviklet i USA af Goodman (1999) og oversat og valideret til danske forhold (Obel m.fl., 2004). SDQ kan anvendes både til selvrapportering (børn mellem 11 og 16 år), til forældres bedømmelser af børnene (3-16 år) samt til læreres vurderinger af børnene (4-16 år). Respondenten skal svare på, hvorvidt det passer, at barnet: 1) Er hensynsfuld og betænksom over for andre, 2) Er rastløs, 'overaktiv', har svært ved at holde sig i ro i længere tid, 3) Ofte klager over hovedpine, ondt i maven eller kvalme, 4) Er god til at dele med andre (slik, sodavand, blade og lignende), 5) Ofte har raserianfald eller let bliver hidsig, 6) Er lidt af en enspænder, holder sig mest for sig selv, 7) For det meste gør, hvad der bliver sagt, 8) Bekymrer sig om mange ting, ofte virker bekymret, 9) Prøver at hjælpe, hvis nogen slår sig, er kede af det eller skidt tilpas, 10) Sidder konstant uroligt på stolen, har svært ved at holde arme og ben i ro, 11) Har mindst én god ven, 12) Ofte kommer i slagsmål eller mobber andre på samme alder, 13) Ofte er ked af det, trist eller har let til gråd, 14) Er generelt vellidt af andre børn og unge, 15) Er nem at distrahere, mister let koncentrationen, 16) Er utryg og klæbende i nye situationer, bliver nemt usikker på sig selv, 17) Er god mod mindre børn, 18) Lyver eller snyder ofte, 19) Bliver mobbet eller drillet af andre børn og unge, 20) Ofte tilbyder af sig selv at hjælpe andre (forældre, lærere, andre børn og unge), 21) Tænker sig om, før han/hun handler, 22) Stjæler fra hjemmet, i skolen eller andre steder, 23) Kommer bedre ud af det med voksne end med andre på samme alder, 24) Er bange for mange ting, er nem at skræmme, 25) Gør tingene færdige, er god til at koncentrere sig.

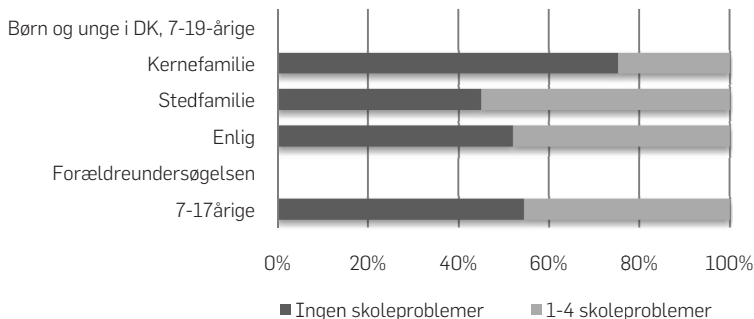
På baggrund af den måde, forældrene besvarer trivselsspørgsmålene, udregnes efter en standardiseret proces et pointtal, der indikerer, om barnet befinder sig inden for det trivselsmæssige normalområde, om det befinder sig i grænseområdet mellem normal og afvigende trivsel (“borderline”), eller om trivslen er negativt afvigende fra det statistiske gennemsnit af børn. SDQ er målrettet børn mellem 3 og 16 år. I undersøgelsen har vi derfor ikke inddraget informationer for børn under 3 år, men har valgt at spørge til de ældre børns trivsel.

For at tilvejebringe et sammenligningsgrundlag til resultaterne i forældreundersøgelsen inddrager vi data fra børneforløbsundersøgelsen (2007). Fra BFU ser vi på trivselsbilledet hos alle 11-årige børn, alle 11-årige skilsmissebørn og alle 11-årige skilsmissebørn, der har været involveret i en forældremyndighedskonflikt, herunder som en særlig underkategori børn, der har været omfattet af en sådan sag for nylig.

Resultaterne af analyserne viser, jf. tabel 9.3, at der er signifikante forskelle i trivslen, når man først opdeler børn efter, om de lever i kernefamilie eller har oplevet familiebrud.¹⁹ Det gælder både, når man måler trivslen generelt, og når man udelukkende ser på de emotionelle aspekter. Selvom mange skilsmissebørn befinder sig inden for det trivselsmæssige normalområde, så er der i forhold til børn i kernefamilier

FIGUR 9.1

Børn med og uden skoleproblemer opdelt efter familiesituation.

Kilde: Børn og Unge i Danmark, Velfærd og trivsel 2010 og forældreundersøgelsen 2010.

19. Det er påvist i adskillige undersøgelser, at børn, der har oplevet familiebrud, på en række områder er ringere stillet end børn, der lever i intakte kernefamilier (fx Amato & Keith, 1991; Arendell, 1997; Furstenberg & Cherlin, 1991; Kelly & Emery, 2003).

nogle flere, der falder uden for. Bedømt alene ud fra BFU-data tyder resultaterne imidlertid ikke på, at de børn, som havde været involveret i en forældremyndighedstvist gennem barndommen, gennemgående var væsentligt ringere stillet rent trivselsmæssigt end skilsmissebørn i almindelighed. Man skal her være opmærksom på, at for nogle af børnene fra BFU ligger tvisten om forældremyndighed en årrække tilbage set i forhold til interviewtidspunktet i 2007. Ser vi imidlertid på den lille undergruppe af observationer fra BFU, som for nylig havde været involveret i en forældremyndighedstvist (børn i nyere forældremyndighedstvister fra 2003-07), var disse børn i signifikant dårligere emotionel trivsel end skilsmissebørn i almindelighed.

Når det handler om denne undersøgelses børn, ses det, at deres emotionelle trivsel ligger på det samme eller endog på et endnu lavere niveau, end hvad vi fandt blandt ”de nyere sager” i data fra børneforløbsundersøgelsen. Det gælder ikke kun i forhold til den emotionelle trivsel, men også i forhold til det globale SDQ-mål, hvor en signifikant højere andel falder uden for det trivselsmæssige normalområde, når man sammenligner med skilsmissebørn i almindelighed. En sandsynlig forklaring på disse høje niveauer²⁰ for mistrivsel er, at børnene fra forældreundersøgelsen i 2010 befinder sig i en situation, der fortsat er meget præget af forældrenes konflikter. Ser vi på trivselsbilledet for disse børn umiddelbart efter sagen og året efter, er der ikke sket nogen væsentlige ændringer i hverken positiv eller negativ retning, jf. bilagstabell 9.1.

---

20. Når vi i andre datasæt krydstjekker trivselsniveauet med forekomst af andre karakteristika, som også gælder for disse børn (fx stedfamilier, kontakt med sociale myndigheder eller konfliktprægede familierelationer), adskiller det her observerede høje niveau for global mistrivsel sig dog ikke.

TABEL 9.3

Trivselsbilledet hos 11-årige skilsmissebørn i 2007 (børneforløbsundersøgelsen) og børn i forældreundersøgelsen 2010.

	SDQ total (globalt mål)				SDQ-emotion (underskala)			
	Normal	Borderline	Abnormal	Antal	Normal	Borderline	Abnormal	Antal
<i>BFU, 2007</i>								
Alle 11-årige	90	5	5	4.797	80	9	12	4.800
Alle skilsmissebørn	84	7	9	1.379 ***	73	11	16	1.380 ***
Alle skilsmissebørn i fm-tvister (1996-07)	86	7	8	130	66	15	19	130
Alle skilsmissebørn i nyere fm-tvist (2003-07)	84	7	9	57	60	19	21	57 *
<i>Forældreundersøgelsen 2010</i>								
Alle børn	72	10	18	740 ***	66	8	26	740 ***
Alle 11-årige	72	10	18	181 ***	66	7	27	181 ***

1. P-værdi i række 2 angiver, om forskellen er signifikant fra kernefamiliebørn; p-værdier i række 6 og 7, om forskellen er signifikant fra skilsmissebørn i almindelighed.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen 2007 og forældreundersøgelsen 2010.

HVAD PÅVIRKER BØRNEENS TRIVSELSBILLEDE?

Vi har gennemført en analyse for at afdække, hvordan trivselsbilledet hos de børn, som denne evalueringsundersøgelse omfatter, påvirkes af forhold, der knytter sig til familiebaggrunden og omstændigheder omkring den aktuelle situation. Vi har både undersøgt, hvad der påvirker den globale trivsel og den emotionelle trivsel. Ikke så overraskende spiller en række forhold ind, jf. bilagstabel 9.2.

Om familiebaggrunden viser analysen, at det påvirker børns trivsel i negativ retning, hvis barnet vokser op med forældre, der er uden for arbejdsmarkedet, eller hvis der er sociale belastninger i familien. De børn, hvis forældre oplyste til undersøgelsen, at de var gået fra hinanden, fordi der var alkohol- eller misbrugsproblemer, vold og psykisk sygdom, faldt også hyppigere uden for det følelsesmæssige normalområde. Dette fund modsvares af, at vi blandt de børn, hvis forældre var i kontakt med de sociale myndigheder, fandt, at de var væsentligt dårligere stillet trivselsmæssigt (globalt som følelsesmæssigt). Kun omkring halvdelen af børnene, som levede under sådanne betingelser, faldt inden for normalområdet.

Vi kan også observere, at de aktuelle familiekonstellationer har sammenhæng med, hvordan børnene har det. Blandt forældre, som til undersøgelsen svarede, at de levede sammen med en ny partner, var der flere børn, hvis scores faldt uden for det følelsesmæssige normalområde. Et sådant resultat tyder med andre ord på, at det ikke altid er en gevinst for børn at leve sammen med en ny stedforælder. Til gengæld er børn, der har haft en søskende, som også var involveret i den aktuelle sag, i bedre trivsel (globalt såvel som emotionelt) end gennemsnittet af børn, som var involveret i retlige tvister. Dette resultat er ikke kun overraskende, men også interessant. Det understøtter en antagelse om, at det for børn, som lever under turbulente eller konfliktprægede familieforhold, kan være betydningsfuldt, at der er søskende med tilsvarende erfaringer, som det kan støtte sig til.

Når det drejer sig om rammerne om det fortsatte forældreskab, har vi undersøgt, om de ordninger, der er om barnet, har sammenhæng med trivselsbilledet, hvad enten disse ordninger er resultatet af rettens afgørelse eller er kommet i stand på anden vis. Resultaterne viser, at sådanne forhold har begrænset eller ingen betydning: Børn, der er omfattet af fælles forældremyndighed, trives hverken bedre eller dårligere end

dem, hvor en af forældrene har forældremyndigheden alene, og det forekommer også at være uden betydning for trivselsbilledet, om det er moderen eller faderen, der er bopælsforælder. Vi kan derimod se, at der er en tilsyneladende positiv sammenhæng mellem trivslen og samværsordning, idet børn med omfattende samvær oftere befinder sig inden for det trivselsmæssige normalområde end børn med mindre samvær. Denne sammenhæng forsvinder imidlertid, når man kontrollerer for betydningen af andre faktorer, herunder også forældrenes indbyrdes relation. Vi tolker derfor resultatet sådan, at det næppe er samværs hyppigheden i sig selv, der kan forklare den umiddelbare positive sammenhæng, men det faktum, at børn i deleordninger hyppigere har forældre, der er indstillet på at samarbejde om børnene, jf. kapitel 8. Denne tolkning styrkes af, at det ikke påvirker børns trivsel, om de havde eller ikke havde samvær med samværsforælderen i 2010.

I overensstemmelse med hvad tidligere forskning (fx Hannson, 1999; Hetherington, 1993; Jekielek, 1998; Johnston m.fl., 1989; Kelly & Emery, 2003) har vist, viser også denne undersøgelse, at forældres samarbejdsrelationer har en afgørende og selvstændig betydning for trivselsbilledet hos børn, jf. tabel 9.4. Blandt de børn, hvis forældre har et udstrakt samarbejde, er andelen, der falder inden for det trivselsmæssige normalområde, på niveau med, hvad man ser hos børn, der lever i kernefamilier, jf. tabel 9. 3. I takt med udtynding af samarbejdsrelationerne falder flere børn ud i grænseområdet eller i området for abnormal trivsel (globalt såvel som emotionelt). I bilagstabel 9.2, som omfatter hele baggrundsdokumentationen for trivselsanalysen, har vi også inddraget betydningen af forældrenes samarbejds-klima. Som forventet er trivslen relativt bedst blandt de børn, hvis forældre har beskrevet atmosfæren som fordragelig (85 pct. er inden for det globale normalområde). Der er ikke så store forskelle mellem dem, der beskriver, at deres samarbejds-klima er neutralt/forretningsmæssigt, og dem, der har oplyst, at der ingen kontakt er. I begge tilfælde er det omkring 70 pct. af børnene, der befinder sig inden for det trivselsmæssige normalområde, hvilket er et godt stykke under, hvad man ser hos skilsmissebørn i almindelighed, og langt fra det niveau, der observeres hos børn i kernefamilier. Den gruppering, der imidlertid adskiller sig mest negativt, er de børn, hvis forældre karakteriserer samarbejds-klimaet som konfliktfyldt og præget af skænderier. Her er kun lidt over halvdelen af børnene (56 pct.) i normal trivsel. Disse undersøgelsesfund er fuldstændig i tråd med anden dansk og internatio-

nal forskning, som viser, at det er skadeligt for børn at leve i en atmosfære, som er præget af vedvarende og intense konflikter (fx Maccoby & Mnookin, 1992). I så fald kan det være bedre, at forældrene minimerer eller helt afbryder kontakten med hinanden.

Som det sidste skal fremhæves, at vi – måske ikke så overraskende – kan konstatere, at der er en positiv sammenhæng mellem, om børnene er tilfredse med deres samværs- og bopælsordninger og på den anden side, hvordan deres trivselsbillede tegner sig ud fra forældrenes scoringer: Tilfredse børn er i bedre trivsel. Endelig konstaterer vi, at der også er en sammenhæng mellem trivsel og børns medbestemmelse på samværet: Blandt de børn, som har mulighed for at påvirke rammerne for samværet, er trivslen lidt højere.

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel krydsklippet mellem de aktuelle undersøgelsesdata fra 2009 og 2010 og børneforløbsundersøgelsens data fra 2007. Ved at inddrage data fra BFU kan vi ikke kun kvalificere, hvordan børn, som har været involveret i retlige tvister, trives, men også give dem mulighed for selv at komme til orde. Den stemme hidrørte ganske vist fra det gamle regime, men i forhold til det centrale budskab mener vi, at det er underordnet, om forældrenes retlige konflikt blev afgjort efter det nye eller det gamle regelsæt. Ud fra deres besvarelser kan vi registrere, at de 11-årige børn er mindre tilpasse med kontakten til de respektive forældre

TABEL 9.4

Børns trivselsbillede i 2010 fordelt efter udstrækningen af forældrenes samarbejde. Procent.

	SDQ total			I alt
	Normal	Borderline	Abnormal	
Udstrakt	88	4	8	100
Moderat	80	6	14	100
Begrænset	68	11	21	100
Ingen kommunikation	65	13	22	100
I alt	72	10	18	100
Antal	531	73	136	740

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

end andre skilsmissebørn, og frem for alt, at de hyppigere karakteriserer forældrerelationerne som problematiske. Det gensidige mishag, forældre indbyrdes måtte have for hinanden, kan ikke skjules for børnene.

Når vi spurgte forældrene om børnenes trivsel og tilfredshed i 2010, gav besvarelsene på nogle områder anledning til optimisme. De fleste forældre mente, at børnene er tilfredse med ordningerne omkring bopæl og samvær, og desuden fandt vi ikke tegn på, at børn i skolealderen, som har været involveret i tvister om forældreansvar, trives dårligere i skolen end andre skilsmissebørn. Til gengæld har resultaterne vist om børn, der for nylig har været involveret i en retssag, at deres mentale trivsel er markant lavere ikke kun i forhold til alle jævnaldrende, men også i forhold til andre skilsmissebørn. Analyserne viser, at der er flere forhold, som påvirker børns trivselsbillede. Sociale belastninger i familien og forekomst af nye partnere, dvs. stedforældre, påvirker trivslen i en negativ retning, mens tilfredshed med samværsordningen, måske ikke så overraskende, påvirker trivslen positivt. Et opsigtsvækkende og interessant fund er, at det ser ud til at fungere som en beskyttelsesfaktor for børn, hvis de har en søskende at dele skæbnefællesskab med. Nok aller-mest afgørende i denne kontekst er forældres indbyrdes relationer. Børn i rammer, hvor stemningen er god, og forældresamarbejdet er godt, trives næsten lige så godt som børn i kernefamilier. I familier, hvor forældre ikke taler sammen, og især, hvor der er åbenlyse konflikter, er der mange børn, som ikke er i normal mental trivsel.

FREMMER LOVEN FORÆLDRES SAMARBEJDE?

INDLEDNING

Vi vil i dette kapitel nærme os et vanskeligt spørgsmål: Har forældreansvarsloven haft til virkning, at den styrker forældres samarbejde om børnene, sådan som det har været intentionerne bag lovgivningen?

For at belyse den problemstilling bør man ideelt set etablere et ægte eksperimentelt undersøgelsesdesign, hvor nogle forældrepar tilbydes pillen ”forældreansvarsloven”, mens andre får placebo. Et sådant design er naturligvis ingen reel mulighed. Men man kan etablere et simuleret eksperiment ved at sammenligne data fra det aktuelle undersøgelsesudvalg (den såkaldte undersøgelsesgruppe) med data fra et udvalg af forældre, som var i retten, før forældreansvarsloven trådte i kraft. Dette udvalg er sammenligningsgruppen. Vi vil i dette kapitel fremlægge resultaterne fra en analyse af, om de forældre, der under det nye lovgivningsregime blandt andet har været omfattet af muligheden for dom til fælles forældremyndighed, er bedre samarbejdende i forhold til forældre, der var omfattet af det gamle regime, dvs. før lovgivningen trådte i kraft.

DATA OG DATAHÅNDBLING

Analysens undersøgelsesgruppe er alle de forældre, som deltog i forældreundersøgelsen i 2010, dvs. året efter, at de havde haft en sag i byretten. Sammenligningsgruppen har vi konstrueret ved at trække på data fra SFI's danske børneforløbsundersøgelse (BFU), der omfatter et landsdækkende og repræsentativt udsnit af børn fra fødselsårgangen 1995. Den samlede stikprøve omfatter som tidligere omtalt godt 6.000 børn. Disse børn har SFI fulgt gennem opvæksten, blandt andet blev der gennemført en dataindsamling i 2003, da børnene var 7 år gamle, og endnu en i 2007, hvor børnene havde rundet 11 år. Den sidstnævnte dataindsamling blev afsluttet nogle måneder før, den nye forældreansvarslov trådte i kraft. Fra denne fødselsårgang har vi informationer om børn og forældres erfaringer med samlivsbrud, inklusive data om forældremyndighedssager, der har været bragt for retten, og om skilsmisseforældres samarbejde om børnene. Blandt de børn, hvis forældre ikke levede sammen, identificerede vi 130 børn, svarende til 11 pct. af undersøgelsens skilsmissebørn, som havde været omfattet af en forældremyndighedssag ved byretten i perioden fra 1995-2007, og om hvem der var de fornødne data.

Man skal have sig for øje, at der er visse forskelle mellem de to datasæt, som kan svække den umiddelbare sammenlignelighed. For det første dækker de retlige tvister hos BFU-børnene hele opvæksten fra fødslen og frem til 11-års-alderen. Det er en rimelig antagelse, at der gælder andre vilkår for dem, hvis retssag ligger mange år tilbage. For at imødekomme dette problem opdelte vi BFU-data i ”ældre sager” (som fandt sted i perioden fra 1995-03, hvor barnet var 0-7 år) og ”nyere sager” (perioden 2003-07, hvor barnet var 7-11 år). Det er dataindsamlingsstidspunktet i 2003, der afskærer de to perioder fra hinanden. For det andet er interviewpersonerne i BFU-data den forælder, som barnet har bopælsadresse hos, mens de i forældreundersøgelsen fra 2010 jo både er bopæls- og samværsforældre. For det tredje omfatter BFU-data kun information om børn frem til 11-års-alderen, hvor forældreundersøgelsen omfatter børn i alle aldersgrupper, herunder også teenagere. For at imødekomme de to sidstnævnte problemer konstruerede vi fra forældreundersøgelsen fra 2009 og 2010 en undergruppe, der kun bestod af 7-11-årige børn, hvor interviewpersonen var en bopælsforælder. Derved blev der skabt en rimelig præcis sammenlignelighed til den underkategori fra

BFU-data, som hedder ”nyere sager”. Ulempen ved sådanne opdelinger af data er imidlertid – og det gælder særligt for BFU – at talstørrelserne bliver meget små. Derfor bør man ikke udlæse håndfaste konklusioner ud fra fordelingerne i de nævnte underkategorier, men bruge disse som støtteredskab i fortolkningen af de summeringer, som omfatter alle respondenter. Man kan alt i alt indvende, at datagrundlaget ikke er optimalt på grund af de beskedne talstørrelser i BFU, men det er det bedste, som der er til rådighed.

I analyserne inddrages tre typer af variable: Først sammenligner vi de to grupper ud fra nogle udvalgte baggrundsforhold, dernæst belyser vi, hvordan forældreskabet var organiseret før (sommeren 2007) og efter (2010), og endelig ser vi på kvaliteten af forældresamarbejdet.

BAGGRUNDSKARAKTERISTIKA VED GAMLE OG NYE RETSSAGER

Vi inddrager først nogle udvalgte indikatorer, som blandt andet kan bidrage til at beskrive forældrenes situation og indbyrdes relationer forud for retssagen for på den måde at indkredse, om målgruppen for de retlige afgørelser har ændret sig efter lovens ikrafttræden. Dengang loven trådte i kraft, forventede man, at det kun var de allertungeste sager, som ville nå frem til byretterne, idet sager med et lavere konfliktniveau burde blive opfanget og måske løst i statsforvaltningerne, som oprustede på indsatserne omkring vejledning, rådgivning og konfliktmægling. Såfremt der er indtruffet en sådan selektion af sagerne, må man forvente, at forældre med forældremyndighedstvister under det nye regime vil have dårligere forudsætninger for at samarbejde om barnet end dem, der havde en retssag før 2007. For at belyse om det forholdt sig sådan, udvalgte vi nogle indikatorer, som også tidligere i analysen har vist sig væsentlige for at vurdere forældres samarbejdspotentialer: Vi fokuserede på nogle udvalgte skilsmisseårsager samt på, om der var konsensus om forældremyndigheden, dengang forældrene opløste deres samliv. Desuden så vi på, om der havde været kontakt til de sociale myndigheder, da det er en god indikator på, om der er sociale belastninger omkring barnet og dermed potentielt tale om ”tunge sager”.

Opgørelserne i tabel 10.1 viser, hvordan billedet tegnede sig for alle familier med et barn født i 1995, som opløste samlivet i perioden

1996-2007, og hvordan situationen var for dem, der havde været involveret i en retssag om forældremyndighed. Opgørelserne viser omkring forekomster af udvalgte skilsmisseårsager, at forældrepar med retssager på næsten alle indikatorer adskiller sig signifikant fra skilsmissepopulatio- nen generelt: Blandt andet er forekomst af belastende skilsmisseårsager som fx alkohol-/misbrugsproblemer, vold eller økonomiske problemer to-tre gange så hyppigt forekommende blandt dem, der var involveret i en retssag. Opgørelsen viser imidlertid også, at det i særlig grad var i den ældre del af sagerne (fra 1996-2003), at disse årsager optræder hyppigt, mens motiverne til samlivsophævelser i de nyere retssager (fra 2003-07) tilnærmer sig de niveauer, der observeres i den gennemsnitlige skilsmis- sebefolkning. Vi fortolker disse fund som et resultat af selektionsproces- ser: De virkelig dårligt fungerende parforhold, hvori der er store belast- ninger, bliver opløst tidligere end dem, hvor parterne går fra hinanden på grund af gemytternes uoverensstemmelse og andre mindre dramatiske omstændigheder.

Vender vi os herefter mod retssagerne efter det nye regime ses ved sammenligning, at forekomster af belastende skilsmisseårsager i 2009-sagerne generelt er på samme og i nogle tilfælde endog på et lavere niveau i forhold til sagerne under det gamle regime. Ud fra disse indika- torer er der ikke noget, som tyder på, at klientellet ved byretten skulle være blevet tungere i 2009.

I begge undersøgelser blev der også spurgt til, hvor enige foræl- drene var om forældremyndighedsspørgsmålet, dengang de opløste sam- livet. Blandt ”normale” skilsmisseforældre under det gamle regime angav langt de fleste (79 pct.), at de var helt eller nogenlunde enige, mens to tredjedele af dem, der efterfølgende røg ind i en retssag, svarede, at de var helt uenige om, hvem der skulle have forældremyndigheden. Blandt forældre, som deltog i undersøgelsen fra 2009, svarede hver tredje, at de på tidspunktet for samlivsophævelsen havde været helt enige, mens 4 ud af 10 var helt uenige. Disse forskelle kan afspejle, at der er sket forskyd- ninger på kamppladsen i takt med, at fælles forældremyndighed er blevet normaliseret, og efter 2007-lovgivningen har mistet retsvirkning. Slags- målet står ikke længere så massivt omkring forældremyndigheden, men handler nu også om bopælsspørgsmålet.

TABEL 10.1

Børn i forældremyndighedskonflikter før og efter forældreansvarsloven efter udvalgte baggrundsforhold. Procent.

Karakteristika ved forældre	Alle skilsmissebørn 1996-2007	Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle sager	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: 7-11-årige
<i>Enighed om forældremyndighed ved samlivsbrud</i>						
Helt enige	72	20	20	19	35	33
Nogenlunde enige	7	6	5	7	9	10
Overvejende uenige	2	5	5	4	6	7
Helt uenige	11	64	65	63	40	40
Der var slet ingen diskussion	7	5	4	7	8	9
Ved ikke	2	0	1	0	1	1
<i>Skilsmisseårsager</i>						
Uenige om pengeforbrug	28	39	47	25	26	26
Uenige om børneopdragelse	20	33	37	27	28	32
Økonomiske problemer	12	25	28	21	14	14
Alkoholproblemer	15	27	37	13	11	16
Misbrugsproblemer	5	11	7	16	7	7
Psykisk vold	13	33	41	18	23	25

(Fortsættes)

TABEL 10.1

Karakteristika ved forældre	Alle skilsmissebørn 1996-2007	Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle sager	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: 7-11-årige
Fysisk vold	6	16	22	11	13	18
Psykisk/fysisk sygdom	6	11	10	13	18	24
Manglende ligeværd	34	45	57	25	30	32
Forholdet en fejltagelse fra starten	16	26	30	21	16	20
Andele med kontakt til de sociale myndigheder i det sidste år	23	35	34	37	37	40
N =	1.381	130	77	57	1.018/803	221/184

Anm.: Alle skilsmissebørn 1996-07 (N = 1.211), kilde BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2003 (N = 130, heraf ældre sager 1995-2003: (N = 77) og nyere sager fra 2003-07 (N = 57)). Kilde: BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter i 2009 (N = 1.018/802); heraf 7-11-årige børn (N = 221/184); Kilde FU09/10.

1. Et helt ensartet sammenligningsgrundlag opnås ved at sammenligne kolonne 5 "nyere sager" med kolonne 7 "7-11-årige børn". Talstørrelserne er dog her meget små.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen 2003 og 2007 og forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

Den sidste indikator omhandler familiernes kontakt med de sociale myndigheder omkring barnet. Her tegner der sig et rimeligt stabilt billede, idet omkring en tredjedel af interviewpersonerne i begge undersøgelser har svaret, at de har haft denne kontakt inden for det sidste år.

Alt i alt kan vi ud fra de anvendte indikatorer ikke finde belæg for, at klientellet skulle være blevet tungere i de byretssager, som afgøres efter det nye regime.

MERE LIGESTILLEDE RAMMER OMKRING FORÆLDRESKABET

Vi vender os nu til spørgsmålet om, hvorvidt der kan iagttages forandringer i de måder, hvorpå forældreskabet omkring barnet bliver organiseret, jf. tabel 10.2. Ud fra de oplysninger, som vi har til rådighed, er der tale om visse/væsentlige forandringer. Først og fremmest er der forældremyndighedsfordelingen.

I skilsmissebefolkningen som helhed var det i 2007 63 pct. af alle 11-årige skilsmissebørn, som var omfattet af fælles forældremyndighed. Blandt dem, der havde været involveret i en forældremyndigheds-konflikt, var den tilsvarende andel 14 pct. Tendensen er, at der er lidt flere med fælles forældremyndighed blandt de nyere end i de ældre sager. Det kan umiddelbart undre, at der under det gamle regime overhovedet er børn, som efter en tvist er omfattet af fælles forældremyndighed, men det er tænkeligt, at der kan være tale om forligte eller hævdede sager. Vender vi os derpå til sagerne under det nye regime, er det alt i alt 69 pct. af børnene, der i 2010 var omfattet af fælles forældremyndighed. Denne opgørelse inkluderer også forligte sager samt sager, der vedrørte andre spørgsmål end forældremyndigheden.

Den næste markør er bopælen. Blandt børnene fra børneforløbsundersøgelsen var det i 2007 ca. 9 ud af 10 skilsmissebørn, som efter cpr's oplysninger havde bopælsadresse hos deres mor. Det gjaldt også for de børn, som ifølge undersøgelsen havde været involveret i en forældremyndighedstvst ved retten, om end tendensen i materialet går i retning af, at der i de nyere sager (2003-07), hvor børnene også var blevet ældre, er lidt flere, som har fået ophold hos deres far. Ud fra forældreundersøgelsen, som blev gennemført under det nye regime, havde knap 3 ud af 4 børn (72 pct.) bopæl hos moderen i 2010. Står disse tal til troen-

de, er der tale om en væsentlig ændring i favør af en mere ligelig fordeling mellem mødre og fædre. Vi skal understrege, at de nævnte oplysninger ikke nødvendigvis afspejler, hvordan dommere har truffet afgørelser, men reflekterer forældrenes egne informationer om, hvor barnet har bopælsadresse.

Det tredje tema vedrører samvær. Her viser opgørelserne om børn under det gamle regime, at "almindelige" skilsmissebørn sjældnere end børn, der er involveret i forældremyndighedskonflikter, har mistet kontakten til samværsforælderen. Det er især i de ældre sager, hvor også barnet var mindre, at kontakten var afbrudt på undersøgelsestidspunktet i 2007. Data fra forældreundersøgelsen i 2009/10 kan tyde på, at færre børn, som har været involveret i en familieretlig konflikt, nu mister forbindelsen til den anden forælder, men her skal man holde sig for øje, at den tidslige dimension kan spille en rolle. Som tiden går, vil nogle børn miste forbindelsen til den forælder, de ikke lever sammen med.

Når det drejer sig om samværshyppigheden for de børn, som er omfattet af en samværsordning, peger undersøgelsens resultater i retning af, at børn under det nye regime er genstand for et mere omfattende samvær end børn, der var involveret i tvister om forældremyndighed under det gamle regime: I dag er det 44 pct., der er omfattet af en udvidet samværsordning eller en egentlig deleordning; i 2007 var den tilsvarende andel 25 pct.

Vi har også sat fokus på andre aspekter, der kan bidrage til at karakterisere rammerne omkring det fælles forældreskab. Et af dem omhandler kontakt med statsforvaltningen (tidl. statsamtet) vedrørende samværskonflikter. Andelene med samværskonflikter er på omtrent samme niveau under det gamle og det nye regime, om end tendensen er, at børn under det nye regime lidt hyppigere har været involveret i en sådan konflikt. Det er imidlertid ikke så opsigtsvækkende den tidsmæssige dimension taget i betragtning. Et tilsvarende mønster gør sig gældende i forhold til andelene af børn, hvis samværsaftaler er fastsat i en resolution: Hvad enten sagerne hidrører fra det gamle eller det nye lovgivningsregime, er børn markant hyppigere omfattet af myndighedsregulering, hvis der har været en retssag, end hvis der er tale om skilsmissebørn i almindelighed.

TABEL 10.2

Børn i forældremyndighedskonflikter før og efter forældreansvarsloven. Organisering af forældreskabet. Procent.

Rammer om forældreskabet	Alle skilsmissebørn 1996-2007	Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle sager	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: m. 7-11-årige
<i>Forældremyndighed</i>						
Fælles forældremyndighed	63	14	12	17	69	69
Eneforældremyndighed	37	86	88	83	30	31
<i>Bopæl</i>						
Hos mor	91	89	91	86	72	68
Hos far	9	11	9	14	27	32
Andet sted	-	-	-	-	1	0
<i>Samvær</i>						
Andel, der ikke ser den anden forælder	12	28	34	18	17	15
<i>Samvæershypighed</i>						
Samvær uden overnatning	12	26	22	33	7	9
1-3 nætter om måneden	10	11	10	11	14	15
Weekendsamvær	31	37	41	33	33	32
Udvidet ordning (> 12 nætter)	27	20	22	17	33	26
Deleordning (12-14 nætter)	17	5	4	7	11	15
Er mest hos samværsforælderen	2	1	2	0	1	2
Ved ikke	0	0	0	0	1	1

(Fortsættes)

TABEL 10.2 (FORTSAT)

Rammer om forældreskabet	Alle skilsmissebørn 1996-2007	Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle sager	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: m. 7-11-årige
<i>Samværsproblemer i statsforvaltningen</i>						
Flere sager	13	44	51	33	52	52
1 sag	17	22	24	19	19	21
Samværsproblemer, men ej ved statsforvaltningen	12	12	5	26	9	11
Ingen samværsproblemer	57	23	20	2	17	14
Ved ikke	2	1	0	0	2	2
Andel med samværsresolution	36	54	54	57	59	63
<i>Afstand ml. forældre</i>						
< 15 min.	39	29	28	30	30	28
15-30 min.	25	14	13	15	20	23
> 1 time	9	13	15	12	9	7
Udlandet	4	6	3	9	10	10
Ved ikke	1	6	10	0	4	3
N =	1.381	130	77	57	.018/803	221/184

Anm.: Alle skilsmissebørn 1996-07 (N = 1.211), kilde BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2003 (N = 130, heraf ældre sager 1995-2003: (N = 77) og nyere sager fra 2003-07 (N = 57)). Kilde: BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter i 2009 (N = 1.018/802); heraf 7-11-årige børn (N = 221/184); Kilde FU09/10.

1. Et helt ensartet sammenligningsgrundlag opnås ved at sammenligne kolonne 5 "nyere sager" med kolonne 7 "m. 7-11-årige børn". Talstørrelserne er dog her meget små.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen 2003 og 2007 og forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

Den sidste markør om rammerne for det fælles forældreskab omhandler den geografiske afstand mellem forældre. Her viser resultaterne, at der ikke er væsentlige forskelle mellem situationen før og efter den nye forældreansvarslov, når man sætter fokus på de børn, som var involveret i en tvist ved byretten. Efter børneforløbsundersøgelsen med børn født i 1995 er de ”normale” skilsmissebørns forældre dog hyppigere bosiddende i nærheden af hinanden end dem, hvis forældre har haft en retssag. Vi kan ikke ud fra undersøgelsen afgøre, hvad der er årsag og virkning. Geografisk nærhed kan animere til hyppigt samvær; men det kan også være, at forældre med vilje til at ville et fælles forældreskab efter skilsmissen hyppigere føler sig forpligtet på at bosætte sig i nærheden af hinanden, så barnet kan opretholde kontakten til begge forældre.

Alt i alt peger tendenserne i disse opgørelser på, at rammerne for forældreskabet (i form af forældremyndighed, bopæl og samvær) har bevæget sig i retning af et mere delt forældreskab. Til grund for konstateringen af disse udviklingstræk har vi imidlertid udelukkende forældres adfærdsmønstre. Vi kan ikke vide, om disse forandringer er dikteret af egentlige afgørelser eller bredere af de normative ændringer, som over tid finder sted både inden for og uden for det familieretlige system. Når det drejer sig om forekomst af konflikter om disse rammer og regulering af disse, er der derimod ikke store forandringer at spore.

KONFLIKTERNES SUM ER KONSTANT

Under det feltstudie, som vi udførte ved byretterne, hørte vi gentagne gange rettens medarbejdere tale om, at forældreansvarsloven og især afgørelser om fælles forældremyndighed intenderede at tvinge forældre til at samarbejde. Men gør forældre nu også det, som loven forventer af dem? For at belyse om forældres samarbejdspotentialer har udviklet sig i gunstig retning, inddrager vi i analysen seks forskellige indikatorer. De første fire enkeltstående indikatorer omhandler forældres evner til at kommunikere om almindelige hverdagsting, som vedrører barnet (trivsel i almindelighed, fælles forslag i opdragelsen, støtte et barn med problemer, oplevelser fra hverdagslivet). Den femte indikator omhandler forældres egen beskrivelse af samarbejds klimaet, mens den sjette og sidste er en konstruktion, der er etableret ud fra de foregående, dvs. en samlet

målestok for, hvor langt eller udstrakt samarbejdspotentialet rækker, jf. tabel 10.3 (samt kapitel 8).

Ser vi først på det brede gennemsnit af skilsmisseforældre til børn, som blev født i 1995, var det flertallet (ca. 60 pct.), der i 2007 oplevede, at det var nemt at tale med den anden forælder om almindelige hverdagsting, der vedrørte barnet, og en tilsvarende andel, der beskrev forældresamarbejds-klimaet som fordrageligt. En mindre andel af forældrene (8-14 pct.) angav, at det faldt dem vanskeligt at tale med den anden forælder om barnet, mens de resterende oplyste, at de enten ikke drøftede de pågældende emner med hinanden, eller at der slet ikke var nogen forældre-kommunikation. Ud fra kombinationen af de oplysninger, som forældrene gav til undersøgelsen, vurderes knap halvdelen (43 pct.) af ”almindelige” skilsmisseforældre til 11-årige børn i 2007 at have et udstrakt forældresamarbejde (som indebærer, at de kommunikerer om alle emner), hver tredje forældrepar (37 pct.) har et moderat eller begrænset samarbejde, (hvor der kommunikeres om nogle temaer), mens en femtedel ikke taler sammen (eller ingen indbyrdes kontakt har).

Sammenl vi dem, som under det gamle regime havde været involveret i en retssag, med skilsmisseforældre i almindelighed, ses som et gennemgående mønster, at andelene med den bedst fungerende samarbejdsrelation er halveret, mens andelene uden kontakt eller kommunikation er fordoblet. Forældre, der på et eller andet tidspunkt havde været involveret i en tvist om børnene, samarbejdede med andre ord signifikant dårligere end skilsmisseforældre i almindelighed. Når vi derefter fokuserer på situationen for dem, der har haft en retssag under det nye regime, ser billedet forbløffende identisk ud. Ud fra dette opgørelsesgrundlag finder vi ikke grundlag for at konkludere, at forældresamarbejdet er blevet bedre blandt dem, der har haft en tvist ved byretterne efter 2007.

TABEL 10.3

Forældre i forældremyndighedskonflikter fordelt efter, hvor let forældrene har ved at samarbejde om centrale spørgsmål vedr. barnet. Opgjort før og efter forældreansvarsloven. Procent.

	Forældre til alle skilsmissebørn 1996-2007	Forældre til børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Forældre til børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: m. 7-11-årige
<i>Barnets trivsel?</i>						
Nemt	64	31	33	25	23	26
Ikke nemt	12	17	19	14	22	23
Taler ikke om det	6	10	7	14	12	8
Taler slet ikke sammen	15	43	40	46	41	44
Ved ikke	-	-	0	-	2	0
<i>Fælles fodslag i opdragelse?</i>						
Nemt	54	22	25	18	16	13
Ikke nemt	14	14	18	9	20	21
Taler ikke om det	14	20	16	27	20	20
Taler slet ikke sammen	16	43	41	46	43	46
Ved ikke	-	-	0	-	2	0
<i>Støtte til barnet, hvis det har problemer?</i>						
Nemt	61	21	25	14	22	26
Ikke nemt	12	18	21	14	20	19
Taler ikke om det	9	18	16	23	15	11
Taler slet ikke sammen	15	40	38	43	41	44
Ved ikke	-	-	0	-	3	1

(Fortsættes)

TABEL 10.3 (FORTSAT)

	Alle skilsmissebørn 1996-2007	Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2007			Børn i forældremyndighedskonflikter efter 2007	
		Alle sager	Heraf: Ældre sager	Nyere sager	Alle sager	Heraf: m. 7-11-årige
<i>Oplevelser fra barnets hverdag?</i>						
Nemt	61	27	30	23	23	24
Ikke nemt	8	11	11	11	15	11
Taler ikke om det	13	21	19	23	19	21
Taler slet ikke sammen	16	41	40	43	42	44
Uoplyst	-	.	-	-	1	1
<i>Forældresamarbejdsklimaet</i>						
Fordrageligt/rimeligt	60	30	35	21	22	23
Forretningsmæssigt/neutralt	19	20	17	23	29	28
Konflikter og skænderier	4	9	5	14	13	11
Ingen kontakt	12	35	35	37	31	29
Intet passer	4	7	8	5	5	8
<i>Samarbejdet (indeks)</i>						
Udstrakt	43	17	20	12	13	13
Moderat	23	16	16	18	18	22
Begrænset	14	22	23	18	24	20
Ophørt	20	45	42	53	45	46
N =	1.381	130	77	57	1.018/803	221/184

Anm.: Alle skilsmissebørn 1996-07 (N = 1211), kilde BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter 1995-2003 (N = 130, heraf ældre sager 1995-2003: (N = 77) og nyere sager fra 2003-07 (N = 57)). Kilde: BFU. Børn i forældremyndighedskonflikter i 2009 (N = 1.018/802); heraf 7-11-årige børn (N = 221/184); Kilde FU09/10.

1. Et helt ensartet sammenligningsgrundlag opnås ved at sammenligne kolonne 5 "nyere sager" med kolonne 7 "7-11-årige børn". Talstørrelserne er dog her meget små.

Kilde: Børneforløbsundersøgelsen 2003 og 2007 og forældreundersøgelsen 2009 og 2010.

OPSUMMERING

At dømme ud fra udviklingstendenserne i disse data har *rammerne* for forældreskabet for de børn, som har været involveret i retlige tvister, bevæget sig markant i retning af et mere delt forældreskab efter 2007. Selv når der har været en konflikt om forældremyndighed eller bopæl, er det nu normen, at den fælles forældremyndighed er bevaret. Materialet peger desuden i retning af, at fædre hyppigere bliver bopælsforældre i dag, samtidig med at børn i tiltagende grad er indrullet i et mere omfattende samvær. Denne intensivering af et ligestillet forældreskab, hvor både far og mor tilnærmelsesvist deles mere om barnet i forhold til, hvad forældre gjorde førhen, modsvares imidlertid ikke af en tilsvarende *indholdsmæssig* forbedring i forældrenes samarbejdsrelation. Den er at dømme ud fra data lige så ringe, som den var, før lovgivningen blev indført i 2007. Disse observationer rejser uvægerligt spørgsmålet om, hvad det betyder for børn at skulle fordele sig mellem to hjem, når forældre ikke i videre udstrækning hjælper børnene med at danne bro gennem dialog og samarbejde?

KONKLUSION OG PERSPEKTIVER

KONKLUSIONER

Vi har i denne undersøgelse forfulgt to spor.

Det ene spor har omhandlet inddragelse af børn i den retlige proces. Undersøgelsen efterlader ingen entydige konklusioner om, hvorvidt det efter forældrenes vurdering belaster eller letter børn og unge at blive inddraget i retsmaskineriet.

Ifølge dommernes egne oplysninger forekommer det i lidt over halvdelen af sagerne, at der samtales med eller indhentes andre oplysninger om eller undersøgelser af børnene. Efter forældrenes udsagn finder det sted i 2 ud af 3 sager. Undersøgelsen kan ikke forklare, hvorfor der er en diskrepans mellem dommers og forældres oplysninger, og vi vil også afstå fra at vurdere, om de observerede niveauer måtte være tilstrækkelige i forhold til forventningerne. Man bør imidlertid holde sig for øje, at børneperspektivet kan tilgodeses på andre måder, end det er muligt at indfange i en undersøgelse som denne. Analyserne har vist, at ældre børns perspektiv inddrages hyppigere end blandt de yngre, og at det især er i de tungere sager, og når konflikten får direkte konsekvenser for børns hverdagsliv, som i bopælstvister, at børns perspektiv inddrages. Disse fund indikerer, at børn både inddrages for at oplyse sagerne og for at tilkendegive deres meninger. Desuden inddrages børneperspektivet

sjældnere i sager, der afsluttes med forlig, end når dommeren træffer en afgørelse. Det sker formodentlig ud fra et rationalt om, at enige forældre er kompetente voksne, der kan træffe ansvarlige afgørelser om deres børn. I den udstrækning, man kan tale om ”barnets retsstilling”, er det imidlertid en principiel problemstilling, at børn med enige forældre har ringere chancer for at komme til orde end andre, da man ikke altid kan være sikker på, at aftalerne tager udgangspunkt i børnenes behov.

Det andet spor har omhandlet retternes afgørelsesmønstre og virkninger af disse i den hverdag, der mødte forældre og børn, efter at de forlod retssalen.

Analyserne har vist, at selvom forældrepar i forældreansvarstvister på nogle områder ligner andre forældre, så optræder der hyppigere usædvanlige omstændigheder omkring tidspunktet for samlivsbruddet og i tiden derefter. Forud for retssagen var børnene i de fleste tilfælde omfattet af en samværsordning, og flertallet af dem havde der tidligere været samværskonflikter om, mens nogle færre tidligere havde været omfattet af andre retssager. På tidspunktet, hvor retssagen startede i 2009, var der sociale belastninger omkring hvert tredje barn. Disse forhold indikerer vanskeligheder i forældrenes samarbejdsrelationer, hvilket også underbygges af forældrenes egne udsagn.

I retten lykkes det at opnå forlig i ca. hver femte sag, mens resten ender med en dom. Ikke så overraskende er det i de mindst tunge sager, at parterne bliver forligt, og her ender udfaldet oftest til fordel for fælles forældremyndighed. Også i de egentlige forældremyndighedstvister sker der en vis selektion af dem med større hhv. mindre samarbejdspotentialer: Hvis barnet allerede har haft betydelig kontakt til begge forældre, og dommeren ikke mener, at forældrenes samarbejdsproblemer er så alvorlige, forøger det chancen for, at der idømmes fælles forældremyndighed mod den enes vilje. Analyserne af samværsafgørelserne tyder på, at dommerne er yderst forsigtige med at fastsætte deleordninger og synes at ville sikre sig, at en sådan ordning vil kunne fungere for barnet i hverdagen. Resultatet er positivt, fordi det afspejler en erkendelse af, at deleordninger stiller store fordringer til forældresamarbejdet.

Fordi afgørelserne er et resultat af den gode dømmekraft (er der et samarbejdspotentialer, eller er der ikke?), er det ikke overraskende, at forligte forældre og forældrepar med en afgørelse om fælles forældremyndighed eller deleordning efterfølgende har et mere omfattende dagligdags samarbejde om barnet og hyppigere mener, at de er i stand til at

opfylde de standarder, som lovens forarbejder forventer af forældre med fælles forældremyndighed. Undersøgelsen har imidlertid også vist, at skønsmæssigt ca. halvdelen af dem, der får en dom til fælles forældremyndighed, ikke mener at kunne nå til enighed omkring de væsentlige beslutninger om barnet, ligesom 4 ud af 10 forældre har minimal eller ingen kommunikation om barnets velfærd og trivsel i hverdagen. Undersøgelsen viser i overensstemmelse med anden forskning på feltet, at børn trives bedst, når forældresamarbejdet er udstrakt, mens det er skadeligt for børn, hvis der er åbenlyse konflikter.

DISKUSSION OG PERSPEKTIVER

OM KONFLIKTLØSNINGSMODELLER

I undersøgelsen har vi sat fokus på alternativer til den klassiske retssag, især Den Nordsjællandske Model. De nordsjællandske retters måde at tilrettelægge sager på har resulteret i, at det lykkes at forlige omkring halvdelen af sagerne. Den Nordsjællandske Model illustrerer dermed, at der må være et uudnyttet forligspotentiale for andre byretter.

Filosofien bag Den Nordsjællandske Model er at skabe rammer, der sætter forældrene i stand til selv at håndtere problemerne og etablere et samarbejde til bedste for barnet. Ved sammenligning med mønstret i resten af landet kunne der imidlertid ikke konstateres nogle umiddelbare effekter i form af færre nye anlagte sager eller et bedre samarbejds-klima på hverken den helt korte eller den lidt længere bane, dvs. i 2009 hhv. 2010. Det ligger uden for denne undersøgelses rammer at gå ind i nærmere analyser af eventuelle effekter ved forskellige typer forligsbe-stræbelser. Men fordi det i almindelighed antages, at mediation og andre forligsmæssige løsninger skaber bedre og mere holdbare resultater (fx Christian & Henriksen, 1999; Kelly, 2004), vil det være interessant at udføre detaljerede studier af nærværende undersøgelsesmateriale med henblik på at belyse, under hvilke betingelser alternative konflikt-løsningsstrategier virker bedst. Set fra et forskningsperspektiv vil det endvi-dere være interessant at gennemføre et opfølgingsstudie på et senere tidspunkt for at belyse, om varierende konfliktløsningsstrategier og afgø-relsestyper eventuelt først manifesterer sig som adfærdsforskelle efter en årrække (jf. Emery m.fl., 2001).

OM DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED

I knap halvdelen af forældremyndighedstvisterne faldt der en dom til fælles forældremyndighed mod den enes vilje. At andelen ikke er større, må tolkes som et positivt resultat, vel vidende at sager ved retten i mange tilfælde rummer en betydelig problemtynge og dermed afviger fra de normale forudsætninger. Resultatet reflekterer, at der i byretterne er en balanceret tilgang til den nye forældremyndighedskonstruktion, og at den retlige praksis fungerer efter lovgivningens hensigt, når den her sorterer og diskriminerer.

Når det er sagt, bør det imidlertid også fremhæves, at der i undersøgelsen er en række træk, som tyder på, at der hersker en usikkerhed omkring afgørelser om fælles forældremyndighed. Det kom for det første til udtryk gennem de kvalitative interviews og samtaler, som vi gennemførte med byretsdommere (kapitel 3). De afspejlede, at dommerne satte temmelig forskellige standarder for, hvor meget eller lidt samarbejde og kommunikation forældre skal have, før det er meningsfuldt med fælles forældremyndighed. Det reflekterede sig for det andet i analysen af faktorer, der påvirker afgørelser om forældremyndighed (kapitel 5), hvor resultaterne fremstod som modsætningsfyldte. Det øgede sandsynligheden for en dom til fælles forældremyndighed, hvis forældre oplyste til dommeren, at de havde svære samarbejdsvanskeligheder, mens det mindskede sandsynligheden, hvis dommeren lagde vægt på dette i begrundelse for dommen. For det tredje viste analyserne af den retlige praksis på tværs af retskredse (kapitel 7), at der var ganske store variationer med hensyn til, hvor hyppigt de enkelte retter traf afgørelse om fælles forældremyndighed. Endelig viste analysen om hverdagen efter retssagen (kapitel 8), at en ikke ubetydelig del af de forældre, der havde fået en dom til fælles forældremyndighed, hverken samarbejdede særligt godt eller kunne leve op til de standarder, som forudsættes i lovens forarbejder.

Som helhed peger disse fund på behovet for retspolitiske drøftelser af, hvor meget eller lidt der skal til for at have fælles forældremyndighed, herunder også hvilke standarder og forventninger man skal stille til forældrene. Hvis fælles forældremyndighed skal have et reelt indhold og være i overensstemmelse med de standarder, som fremgår af lovens forarbejder, peger undersøgelsesresultaterne i retning af, at anvendelsesområdet i dag er for bredt og derfor bør strammes op.

OM SAMARBEJDSNORMEN

Med den nye forældreansvarslov er samarbejdsnormen blevet tydeliggjort. Tankegangen omkring indførelse af dom til fælles forældremyndighed var efter lovens forarbejder båret af en vis retsoptimisme, nemlig at denne konstruktion kunne fremme eller befordre et fornuftigt forældre-samarbejde om børnene og i nogen tilfælde endog have en konflikt-dæmpende funktion. Det indtryk, vi erhvervede gennem vores feltarbejde ved retterne, var, at denne tænkning tilsvarende prægede en del af dommerne.

Man skal erindre, at forældreansvarsloven favner hele skilsmisepopulationen, dvs. både det brede flertal af forældre, som selv finder løsninger på, hvordan det fortsatte forældreskab bedst organiseres efter samlivsophævelsen, og det mindretal, som henvender sig til de familieretlige myndigheder, fordi der opstår uenigheder. Undersøgelsen her har ikke haft rækkevidde til at evaluere, om eller hvordan lovens signaler om forældresamarbejde påvirker adfærden i den brede del af befolkningen. Det er en kompleks opgave at bedømme, hvordan retsregler influerer på folks opførsel, men under alle omstændigheder vil det være yderst interessant at følge, hvordan området fremover udvikler sig: Vil danske skilsmisseforældre over tid blive bedre til at samarbejde til gunst for barnet? Man kan hævde, at forældreansvarslovens bestemmelser først for alvor kommer i spil i forhold til de forældrepar, som ikke selv har mulighed for at løse deres konflikter og derfor bliver genstand for myndighedsafgørelser.

Vi kan ikke eftervise, at forældre, der har været involveret i en forældreansvarssag under det nye regime, samarbejder bedre end forældre i en tilsvarende situation gjorde under det gamle regime. For de forældre, der efter retssagen havde et udstrakt eller moderat samarbejde om børnene – og de udgjorde alt andet lige mindretallet – er det tænkeligt, at en konstruktion om fælles forældremyndighed kan bidrage til at understøtte samarbejdsfladen og en oplevelse af at være ligeværdige og fælles om forældreskabet.

Med den viden, som undersøgelsen har genereret, forekommer det imidlertid tvivlsomt, hvordan pædagogiske tilrettevisninger fra myndighedernes side kan føde et samarbejds-potentiale blandt forældre, der ikke er på talefod eller kun kommunikerer summarisk på distance.

En særlig bekymring retter sig i forhold til børn, hvis forældre har åbenlyse konflikter eller skænderier. Vi har i overensstemmelse med

anden forskning dokumenteret, at disse børn har det meget vanskeligt. Åbenlyst konfliktprægede forældrerelationer forekommer både hos dem, der har fælles og eneforældremyndighed om barnet; ja, faktisk er der flere tegn på en lidt hyppigere forekomst blandt dem, der fik en dom til fælles forældremyndighed. Det giver anledning til refleksioner om, hvorvidt den underliggende samarbejdsnorm i nogle tilfælde kan bidrage til at fastholde forældrene i en konflikt, som kan være til ugunst for barnet.

DET DELTE FORÆLDRESKAB

Gennem de senere år har udviklingen bevæget sig i retning af, at rammerne omkring forældreskabet er blevet mere ligestillede, hvilket fra børns perspektiv indebærer, at de i højere grad end tidligere må fordele sig mellem forældrene. Den udvikling gælder ikke kun for danske børn, men kan observeres i mange vestlige lande. Det er vanskeligt at afgøre, om udviklingen i sig selv er gunstig eller ikke, for det skorter på systematisk viden herom, ikke mindst i forhold til målgruppen for denne undersøgelse. Der er dog sikker forskningsbaseret viden om, at indholdet, dvs. kvaliteten ved og udstrækningen af forældresamarbejdet, er et væsentligt parameter for det delte forældreskabs succes. Det har også denne undersøgelse bekræftet.

Det billede, som tegnes ud fra undersøgelsen, er, at familieretten nok kan bidrage til at sætte rammerne for, hvordan forældreskabet kan organiseres: Retten kan bestemme og regulere, hvordan forældremyndigheden skal fordeles, hvor bopælsretten skal placeres, og hvor meget eller lidt samvær barnet skal have. Ansvar for indholdsudfyldelsen af disse rammer ligger imidlertid uden for rettens domæne og hører til ude i den ”virkelige verden”.

Når vi ser bredt hen over undersøgelsens fund, kan vi konstatere, at udviklingen har bevæget sig i retning mod et mere delt forældreskab, men uden at forældresamarbejdet, dvs. indholdsudfyldelsen, er fulgt med i samme takt: Gennem rækken af undersøgelsesfund toner et billede frem af forældrepar, som begge er knyttede til og gerne vil tage ansvar for børnene, som nok også finder det rimeligt at deles om dem, men som alligevel ikke magter at etablere et fælles forældreskab omkring dem. Derved risikerer det at blive barnets eget ansvar at skabe sammenhæng, forbindelse og kontinuitet mellem sine to familieliv.

BILAG

BILAGSTABEL 4.1

Andel sagsøgere fordelt på fædre (N = 633) og mødre (N = 384) på udvalgte variable. Procent.

	Far er sagsøger	Mor er sagsøger	P <
<i>Familiebaggrundsvariable</i>			
Mor og/eller far er arbejdsløs	23	19	
Forældrene var gift	47	54	**
Forældre havde levet sammen i 4 år eller mere	66	74	***
Det er 0-3 år siden, samlivsbruddet indtraf	32	55	***
Forældre var enige om at gå fra hinanden	22	28	**
<i>Samliv opløstes på grund af</i>			
Uenighed om, hvordan pengene skulle bruges	24	30	**
Misbrug	6	9	*
Alkohol	9	16	**
Fysisk vold	11	16	*
Voksede fra hinanden	32	38	*
Utroskab	28	31	
Uenighed om opdragelse	24	29	*
Mor og/eller far havde fået ny partner	47	35	***
Barnet havde søskende, der også var involveret i sagen	36	40	
<i>Kontakt med myndighederne</i>			
Forældre har inden for det sidste år haft kontakt med kommunale myndigheder	29	27	
Forældre har tidligere haft sager om forældremyndighed, bopæl eller samvær	83	71	***
<i>Tidligere ordning om forældremyndighed og bopæl</i>			
Forældremyndighed inden sagen:			***
Fælles	43	80	
Far	1	14	
Mor	56	6	
Bopæl inden sagen:			***
Fælles bopæl	3	6	
Hos far	10	38	
Hos mor	83	53	
Andet sted	4	3	
Konfliktens type:			
Forældremyndighed	73	64	**
Bopæl	60	60	
Samvær	23	24	

Kilde: Domstolsundersøgelsen og forældreundersøgelsen (merget).

BILAGSTABEL 6.1

Retten indhentede information udefra for at belyse barnets perspektiv.

Børns alder	Akter fra en børnesam- tale udført ved statsfor- valtningen indgik		Børnesagkyndig erklæ- ring udført ved statsfor- valtningen indgik		Oplysninger fra barnets institution m.m. indgik	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
0-3 år	1	3	2	6	22	69
4-7 år	1	7	4	21	35	182
8-11 år	7	40	5	26	36	194
12-15 år	11	41	4	14	33	123
16-17 år	9	7	1	1	20	16
P <	p<***		NS		p<***	
I alt	98		68		584	

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 6.2

Retten gennemførte selv samtaler med børn. Procent.

Børns alder	Samtale ved retten: børnesag- kyndig alene		Samtale ved retten: dommer alene		Samtale ved retten: både børnesagkyndig og dommer		Børn i alt, der var til samtale	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
0-3 år	0	1	0	1	0	1	1	3
4-7 år	2	8	1	4	10	52	12	63
8-11 år	5	28	4	20	29	159	38	204
12-15 år	5	19	13	49	34	127	51	192
16-17 år	2	2	20	16	34	28	55	45
P <	p<***		p<***		p<***		p<***	
I alt	58		90		367		507	

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 6.3

Retten anvendte andre virkemidler for at belyse barnets perspektiv. Procent.

Børns alder	Barnet havde en bistandsperson		Retten iværksatte en børnesagkyndig undersø- gelse		Barnets indstilling var udtrykkeligt nævnt i be- grundelsen for dommen	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
0-3 år	0	1	9	27	0	0
4-7 år	0	2	19	97	3	13
8-11 år	0	2	18	96	12	64
12-15 år	1	4	12	45	21	78
16-17 år	0	0	5	4	23	19
P <	NS		p<***		p<***	
I alt	9		269		174	

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 7.1

Førligs- og domsprocenter i forældreansvarssager i 2009 opgjort efter retskredse (N = 1.947). Procent.

Retskredse (***)	Afgjort ved dom	Afgjort ved forlig	N =
Aalborg	87	13	94
Bornholm	90	10	20
Esbjerg	80	20	84
Frederiksberg	91	9	47
Glostrup	87	13	125
Helsingør	57	43	61
Herning	83	17	54
Hillerød	41	59	86
Hjørring	76	23	71
Holbæk	78	22	68
Holstebro	85	15	47
Horsens	67	33	73
Kolding	78	22	102
København	83	17	138
Lyngby	60	40	72
Nykøbing	83	17	41
Næstved	78	22	73
Odense	92	8	138
Randers	91	9	80
Roskilde	78	22	105
Svendborg	80	20	73
Sønderborg	79	21	77
Viborg	77	23	84
Aarhus	79	21	134
På landsplan	78	22	1.947

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 7.2

Afgørelser om forældremyndighed i 2009 opgjort efter retskredse (N = 1.207).
Procent.

Retskredse (***)	Fælles forældremyndighed	Eneforældremyndighed	N =
Aalborg	48	52	64
Bornholm	44	56	9
Esbjerg	65	35	40
Frederiksberg	30	70	40
Glostrup	37	63	82
Helsingør	33	67	36
Herning	43	57	35
Hillerød	61	39	46
Hjørring	62	38	39
Holbæk	38	62	39
Holstebro	38	62	26
Horsens	48	52	42
Kolding	63	37	65
København	45	55	98
Lyngby	61	39	36
Nykøbing	72	28	32
Næstved	44	56	48
Odense	27	73	91
Randers	45	55	49
Roskilde	48	52	66
Svendborg	35	65	43
Sønderborg	56	44	50
Viborg	50	50	50
Aarhus	42	58	81
På landsplan	46	54	1.207

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 7.3

Afgørelser om bopæl i 2009 opgjort efter retskredse (N = 791). Procent.

Retskredse (*)	Bopæl hos far	Bopæl hos mor	Bopæl andet sted	N =
Aalborg	27	70	3	44
Bornholm	33	67	0	12
Esbjerg	34	64	2	44
Frederiksberg	43	57	0	14
Glostrup	38	62	0	45
Helsingør	19	81	0	21
Herning	26	74	0	23
Hillerød	37	63	0	38
Hjørring	41	59	0	32
Holbæk	37	58	5	38
Holstebro	35	65	0	20
Horsens	39	61	0	23
Kolding	41	57	2	44
København	30	70	0	54
Lyngby	15	85	0	26
Nykøbing	52	35	13	23
Næstved	53	47	0	17
Odense	33	67	0	49
Randers	52	48	0	29
Roskilde	42	56	2	48
Svendborg	50	46	4	28
Sønderborg	36	61	3	39
Viborg	45	55	0	33
Aarhus	26	74	0	47
På landsplan	36	63	1	791

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 7.4

Afgørelser om samvær opdelt efter retskredse (N = 346). Procent.

Retskredse (*)	Deleordning	Anden samværsordning	N =
Aalborg	10	90	10
Bornholm	0	100	3
Esbjerg	29	71	17
Frederiksberg	10	90	10
Glostrup	12	88	26
Helsingør	7	93	15
Herning	17	83	6
Hillerød	42	58	24
Hjørring	9	91	11
Holbæk	8	92	12
Holstebro	0	100	7
Horsens	22	73	9
Kolding	6	94	17
København	25	75	32
Lyngby	18	82	17
Nykøbing	40	60	5
Næstved	17	83	6
Odense	8	92	24
Randers	17	83	12
Roskilde	36	64	22
Svendborg	5	95	22
Sønderborg	13	87	8
Viborg	19	81	16
Aarhus	13	87	15
På landsplan	18	82	346

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSTABEL 7.5

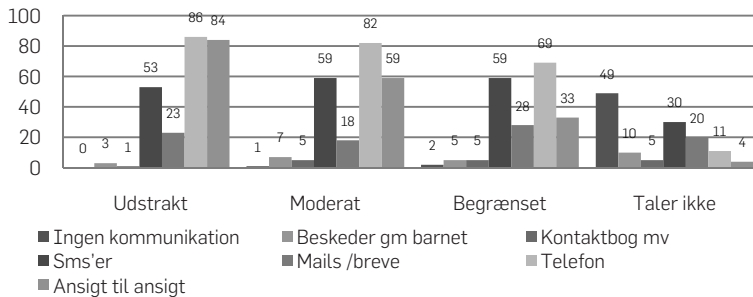
Retskredse i forhold til om barnets perspektiv belyses (N = 1.977). Procent.

Retskredse (NS)	Barnets perspektiv belyses	Barnets perspektiv er ubelyst	Antal
Aalborg	43	57	97
Bornholm	65	35	20
Esbjerg	52	48	84
Frederiksberg	38	62	47
Glostrup	61	39	127
Helsingør	63	37	62
Herning	61	39	54
Hillerød	59	41	88
Hjørring	65	35	74
Holbæk	54	46	69
Holstebro	66	34	47
Horsens	61	39	74
Kolding	62	38	104
København	49	51	144
Lyngby	61	39	72
Nykøbing	37	63	43
Næstved	55	45	73
Odense	55	45	138
Randers	55	45	80
Roskilde	52	48	105
Svendborg	64	36	75
Sønderborg	44	56	77
Viborg	47	53	88
Aarhus	57	43	135
På landsplan	55	45	1.977

Kilde: Domstolsundersøgelsen.

BILAGSFIGUR 8.1

Kommunikationsformer blandt forældre med forskellig grad af samarbejde om barnets hverdagsliv. Forældreundersøgelsen 2010. Procent.

Kilde: Forældreundersøgelsen 2010.

BILAGSTABEL 9.1

Børns trivselsbillede efter SDQ-total og underindeks 2009 og 2010. Procent.

SDQ	FU-2009 (N = 890)	FU-2010 (N = 740)
<i>Emotionelle problemer</i>		
Normalområdet	63	66
Midtergruppen	9	8
Uden for normalområdet	29	26
I alt	101	100
<i>Adfærdsproblemer</i>		
Normalområdet	72	74
Midtergruppen	10	9
Uden for normalområdet	18	17
I alt	100	100
<i>Hyperaktivitet</i>		
Normalområdet	72	74
Midtergruppen	8	7
Uden for normalområdet	20	19
I alt	100	100
<i>Kammeratskabsproblemer</i>		
Normalområdet	73	72
Midtergruppen	10	9
Uden for normalområdet	17	19
I alt	100	100
<i>Prosocial adfærd</i>		
Normalområdet	91	90
Midtergruppen	4	5
Uden for normalområdet	5	5
I alt	100	100
<i>Total score SDQ</i>		
Normalområdet	73	72
Midtergruppen	8	10
Uden for normalområdet	19	18
I alt	100	100

Kilde: Forældreundersøgelsen 2009.

BILAGSTABEL 9.2

Forhold vedr. familiebaggrund, rammer om aktuelle ordninger og forældresamarbejdet, som har sammenhæng (eller ikke sammenhæng) med barnets trivsel i 2010. Procent.

	SDQ samlet				SDQ-emotion			
	Normal	Borderline	Abnormal	< P	Normal	Borderline	Abnormal	< P
<i>Familiebaggrundsvariable</i>								
Forældrene var gift	72	9	18		68	8	24	
Forældre havde levet sammen i 4 år eller mere	71	10	19		66	9	25	
<i>Samliv opløstes på grund af</i>								
Utroskab	74	10	16		70	9	21	
Uenighed om opdragelse	67	9	24	*	64	7	29	
Belastningsfaktorer (alkohol-/misbrugsproblemer, sygdom m.m.)	67	13	20		59	10	32	**
Det er 0-3 år siden, samlivsbruddet indtraf	72	13	15	**	69	8	23	
Mor og/eller far er arbejdsløs	63	14	23	*	60	9	31	
Mor og/eller far havde fået ny partner	70	9	21		60	10	30	**
Barnet havde søskende, der også var involveret i sagen	78	7	15	**	71	8	21	*
Forældre har inden for det sidste år haft kontakt med kommunale myndigheder	55	12	33	***	52	8	40	***

(Fortsættes)

BILAGSTABEL 9.2 (FORTSAT)

	SDQ samlet				SDQ-emotion			
	Normal	Borderline	Abnormal	< P	Normal	Borderline	Abnormal	< P
<i>Afgørelserne og det fortsatte</i>								
<i>forældreskab</i>								
Afgørelse om forældremyndighed								
(2009):								
Fælles	69	10	21		61	9	30	
Far	81	8	11		74	5	21	
Mor	68	13	19		60	10	30	
Forældremyndighed i dag (2010):								
Fælles	72	9	19		66	9	25	
Far	83	4	13		73	6	21	
Mor	69	13	18		64	7	29	
Afgørelser om bopæl: (2009)								
Far	68	8	24		68	12	28	
Mor	70	12	18		67	8	25	
Bopælsordning i dag (2010):								
Far	75	6	19		64	11	25	
Mor	71	11	18		66	7	26	
Samværsafgørelse (2009):								
Deleordning	80	11	9	**	77	3	20	
Andet	60	17	23		66	8	26	
Samværsordning i dag (2010):								
Samvær uden overnatning	70	4	26	***	61	9	30	
Overnattede 1-3 gange om måneden	62	10	28		52	12	36	

(Fortsættes)

BILAGSTABEL 9.2 (FORTSAT)

	SDQ samlet				SDQ-emotion			
	Normal	Borderline	Abnormal	< P	Normal	Borderline	Abnormal	< P
Weekendsamvær	65	13	22		65	6	29	
Udvidet samværsordning	78	7	15		72	8	20	
Deleordning	84	9	7		70	9	21	
Overnattede fortrinsvis hos samværsforælderen	50	33	17		50	8	42	
Barnet har ikke samvær	71	10	19		65	8	27	
Er barnet med til at bestemme samvær:				**				
Ja, næsten altid	80	7	13		71	9	20	
Nogle gange	72	13	15		71	5	24	
En enkelt gang imellem	77	10	13		68	9	23	
Aldrig	69	10	21		63	9	28	
Ved ikke	47	0	53		47	7	46	
<i>Forældres samarbejde</i>								
Samarbejds klimaet er:				***				***
Rimeligt/fordrageligt	85	4	11		83	6	11	
Forretningsmæssigt/neutralt	72	9	19		65	9	26	
Konfliktfyldt/skænderier	56	15	29		49	12	39	
Ingen kontakt	69	12	19		61	8	31	
Andet	63	12	24		60	7	33	
Samarbejdet er:				***				***
Udstrakt	88	4	8		85	5	10	
Moderat	80	6	14		75	6	19	

(Fortsættes)

BILAGSTABEL 9.2 (FORTSAT)

	SDQ samlet				SDQ-emotion			
	Normal	Borderline	Abnormal	< P	Normal	Borderline	Abnormal	< P
Begrænset	68	11	28		63	9	28	
Ingen kommunikation	65	13	22		58	10	32	
<i>Barnets tilfredshed</i>								
Med aktuel bopælsordning (2010):				***				***
Helt tilfreds	79	8	13		73	8	19	
Overvejende tilfreds	67	12	20		64	7	29	
Overvejende utilfreds	51	14	35		41	15	44	
Helt utilfreds	44	17	39		30	5	65	
Ved ikke	61	9	30		54	9	37	
Med aktuel samværsordning (2010):				***				***
Helt tilfreds	87	4	9		80	6	14	
Overvejende tilfreds	73	11	16		69	8	23	
Overvejende utilfreds	50	18	31		47	15	38	
Helt utilfreds	42	16	42		23	9	68	
Ved ikke	54	4	42		60	4	36	
I alt pct.	72	10	18	740	66	8	26	740

Anm.: Til grund for denne beskrivende tabel er udført logistiske regressionsanalyser. De med gråt markerede celler indikerer hvilke faktorer der selvstændigt kan bidrage til at forklare barnets globale og emotionelle mistrivsel.

Kilde: Merget.

LITTERATUR

RETSKILDER:

Bemærkninger til lovforslaget, som blev fremsat 31.01.2007 (2006/LF 133).

Betænkning over forslag til Forældreansvarslov 2006/1 BTL 133.

LOV nr. 499 af 06/06/2007 (Forældreansvarslov).

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2006a): Betænkning nr. 1475 om barnets perspektiv.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2006b): Politisk aftale om forslag til lov om forældreansvar, af 5. december 2006.

ANVENDTE DATAKILDER:

Børn og unge i Danmark, Velfærd og trivsel 2010, SFI.

Domstolsstyrelsens årsstatistik.

Domstolsundersøgelsen, 2009 (DU).

Feltarbejde udført ved tre byretter, forår 2009.

Forældreundersøgelsen, 2009 (FU 09).

Forældreundersøgelsen, 2010 (FU 10).

SFI's børneforløbsundersøgelse, 2007.

REFERENCER:

- Amato, P.R. & B. Keith (1991): "Consequences of Parental Divorce for Children's Well-Being: A Meta-Analysis". *Psychological Bulletin*, 110, s. 26-46.
- Arendell, T. (1997): Divorce and Remarriage. I: Arendell, T. (red.), *Contemporary Parenting. Challenges and Issues*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Aubert, V. (1968): *Retssociologi*. Oslo.
- Bak, M. (1996): *Enemorfamilien som senmoderne livsform*. Aalborg: Aalborg Universitet, Institut for sociale forhold og organisation.
- Cashmore, J. & P. Parkinson (2009): "Children's Participation in Family Law Disputes. The Views of Children, Parents, Lawyers and Counselors". *Family Matters*, 82, s. 15-21.
- Christian, L.I. & C.S. Henriksen (1999): *Evaluering af konfliktmægling i Københavns Statsamt*. København: CASA.
- Dalberg-Larsen, J. (2005): *Livet og Loven. En rettsociologisk grundbog*. København: DJØF.
- Danielsen, S. (1997): *Lov om forældremyndighed og samvær*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Den Store Danske (2010): Forhandlingsmaksimen, officialmaksimen. www.denstoredanske.dk
- Domstolsstyrelsen (2009a): *Baggrundsnotat om statusrapport for implementering af domstolsreformen*.
- Domstolsstyrelsen (2009b): *Status for implementering af domstolsreformen*.
- Domstolsstyrelsen (2010): *Nøgletal for domstolene*.
- Emery, R.E. m.fl. (2001): "Child Custody Mediation and Litigation: Custody, Contact, and Coparenting Twelve Years After Initial Dispute Resolution." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69, s. 323-332.
- Friedman, M. (2004): "The So-Called High-Conflict Couple: A Closer Look". *American Journal of Family Therapy*, 32, s. 101-117.
- Furstenberg, F.F. Jr. & A.J. Cherlin (1991): *Divided Families: What Happens to Children When Parents Part*. Cambridge, Mass.: Harvard University.
- Gilmore, S. (2007): "Contact/Shared Residence and Child Well-Being: Research Evidence and its Implications for Legal Decision-Making". *International Journal of Law Policy & Family*, 21(3), s. 373-385.

- Goldenhar, L.M. m.fl. (2001): "The Intervention Research Process in Occupational Safety and Health: An Overview from the National Occupational Research Agenda Intervention Effectiveness Research Team". *J Occup Environ Med*, 43(7), s. 616-22.
- Goodman, R. (1999): "The Extended Version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a Guide to Child Psychiatric Caseness and Consequent Burden". *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 40, s. 791-799.
- Habermas, J. (1981): *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt.
- Hammerslev, O. (2003): *Danish Judges in the 20th Century. A Socio-Legal Study*. København.
- Hansson, T.L. (1999): "Does Parental Conflict Explain why Divorce is Negatively Associated with Child Welfare?" *Social Forces*, 76, s. 905-935.
- Haugen, G.M. (2010): "Children's Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas". *Children & Society*, 24, s. 112-122.
- Henriksen, C.S., M. Malmgren & M.M. Juul (2004): *Konfliktmagling i statsamterne*. København: Casa.
- Hetherington, E.M. (1993): "An Overview of the Virginia Longitudinal Study of Divorce". *Journal of Family Psychology*, 7, 39-56.
- Hetherington, E.M. & J. Kelly (2002): *For Better or for Worse*. New York: Norton.
- Jekielek, S.M. (1998): "Parental Conflict, Marital Disruption and Children's Emotional Wellbeing". *Social Forces*, 76, 905-35.
- Johnston, J.R., M. Kline & J.M. Tschann (1989): "Ongoing Post-Divorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access". *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 576-592.
- Järvinen, M., J.E. Larsen & N. Mortensen (red.) (2002): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus Universitetsforlag.
- Kelly, J.B. (2002): "Psychological and Legal Interventions for Parents and Children in Custody and Access Disputes: Current Research and Practice". *Virginia Journal of Social Policy and Law*, 10, 129-163.
- Kelly, J.B. (2003): "Parents with Enduring Child Disputes: Multiple Pathways to Enduring Disputes". *Journal of Family Studies*, 9, 37-50.
- Kelly, J.B. (2004): "Family Mediation Research: Is there Empirical Support for the Field?" *Conflict Resolution Quarterly*, 22(1-2), 3-35.

- Kelly, J.B. & R.E. Emery (2003): "Children's Adjustment following Divorce: Risk and Resilience Perspectives". *Family Relations*, 52, 4, 352-362.
- Klitgaard, B.F. (2008): "Forældremyndighed på nordsjællandsk". *Danmarks Domstole*, nr. 40/2008.
- King, M. & C. Piper (1995): *How the Law thinks about Children*. Arena: Aldershot.
- Koch, K. (2000): *Når mor og far møtes i retten. Barnefordeling og samvær*. Oslo: Nova.
- Koch-Nielsen, I. (1983): *Skilsmisser*. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 118.
- Koch-Nielsen, I. & H. Transgaard (1987): *Familiemonstre efter skilsmisse*. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 155.
- Levenson, L.L. (2008): "Courtroom Demeanor: The Theater of the Courtroom". *Minnesota Law Review*, 92: 573.
- Maccoby, E.E. & R.H. Mnookin (1992): *Dividing the Child: Social and Legal Dilemmas of Custody*. Cambridge: Harvard University Press, MA.
- McIntosh, J.E. (2009): "Legislating For Shared Parenting: Exploring some underlying Assumptions". *Family Court Review*, Vol. 47, Issue 3, 389-400.
- Moxnes, K. (1990): *Kjernesprengning i kjernefamilien?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Nissen, M. (1987): *Min far og mor er skilt*. København: Socialforskningsinstituttet, Publikation 165.
- Obel, C. m.fl. (2004): "The Strengths and Difficulties Questionnaire in the Nordic Countries". *European Child & Adolescent Psychiatry*, Vol. 13, Supplement 2, 32-39.
- Ottosen, M.H. (1997): *Børn i sammenbragte familier. Et studie af forældreskab som social konstruktion*. København: Socialforskningsinstituttet. 97:24.
- Ottosen, M.H. (1999): *Børnesagkyndig rådgivning. Evaluering af et forsøg i to statsamter*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Ottosen, M.H. (2000): *Samboskab, ægteskab og forældrebrud: en analyse af børns familieforhold gennem de første leveår*. København: Socialforskningsinstituttet, 00:9.
- Ottosen, M.H. (2004a): *Samvær og børns trivsel*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:05.

- Ottosen, M.H. (2004b): *Samvær til barnets bedste. Om regler og praksis på samværsområdet*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:04.
- Ottosen, M.H. m.fl. (2010): *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:20.
- Rejmer, A. (2003): *Vårdnadstvister: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Lund: Studentlitteratur, 2003. (Lund Studies in Sociology of Law, 16).
- Smart, C. (2004): "Equal Shares: Rights for Fathers or Recognition for Children?" *Critical Social Policy*, 2, 4 (4).
- Socialstyrelsen (SOU) (2004): *Växelsvis boende – Att bo hos både pappa och mamma fast de inte bor tillsammans – Reviderad version 2004*.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2010

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 10:01 Henriksen, A.C.: *Coaching af sygedagpengemodtagere. En pilotundersøgelse med eksperimentelt design.* 69 sider. ISBN: 978-87-7487-961-9. Kr. 70,00.
- 10:02 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H. & Jensen, V.M.: *Introduktion til dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 1.* 97 sider. ISBN: 978-87-7487-962-6. Kr. 100,00.
- 10:03 Christensen, E.: *Grønlandske børn i Danmark.* 87 sider. ISBN: 978-87-7487-963-3. Kr. 90,00.
- 10:04 Henriksen, A.C.: *Veje til beskæftigelse. En kvalitativ undersøgelse af indsatser over for ikke-arbejdsmarkedsparate kontanthjælpsmodtagere.* 132 sider. ISBN: 978-87-7487-964-0. Kr. 130,00.
- 10:05 Gensby, U. & Thuesen, F.: *På vej mod job efter en arbejdsskade. En evaluering af arbejdsskadestyrelsens Fastholdelsescenter.* 128 sider. ISBN: 978-87-7487-965-7. Kr. 120,00.
- 10:06 Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag.* 376 sider. ISBN: 978-87-7487-966-4. Kr. 375,00.

- 10:07 Bach H.B. & Henriksen A.C.: *Gravidens sygefravær*. 126 sider. ISBN: 978-87-7487-967-1. Kr. 130,00.
- 10:08 Bach H.B.: *Gravid og Fængselsbetjent*. 36 sider. ISBN: 978-87-7487-968-8. Netpublikation.
- 10:09 Madsen, M.B, Holt, H., Jonassen, A.B. & Schademan, H.K.: *Kvinder og mænd i den offentlige sektor. Karrieremønstre, lederønsker og ledermuligheder*. 274 sider. ISBN: 978-87-7487-969-5. Kr. 270,00.
- 10:10 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem kvinder og mænd i 2007. Analyser for lønkommissionen*. 86 sider. ISBN: 978-87-7487-970-1. Kr. 90,00.
- 10:11 Thuesen, F.: *Ledelsen og motivation i den offentlige sektor. Et litteraturstudium*. 100 sider. ISBN: 978-87-7487-971-8. Kr. 100,00.
- 10:12 Deding, M. & Holt, H. (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark*. 246 sider. ISBN: 978-87-7487-972-5. Kr. 250,00.
- 10:13 Knudsen, L. & Nielsen, V.L.: *Effekten af kommunernes forebyggende foranstaltninger for unge. Forebyggende foranstaltninger i eget miljø sammenlignet med anbringelse uden for hjemmet*. 152 sider. ISBN: 978-87-7487-973-2. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 10:14 Lausten, M., Hansen, H. & Albæk Nielsen, A.: *Udsatte børnefamilier i Danmark*. 212 sider. ISBN: 978-87-7487-976-3. Netpublikation.
- 10:15 Christensen, G., Mikkelsen, M.F., Pedersen, K.B. & Amilon, A.: *Boligsociale indsatser og buslejestøtte. Kortlægning og programevaluering af Landsbyggefondens 2006-10-pulje*. 164 sider. ISBN: 978-87-7487-977-0. Vejledende pris 160,00 kr.
- 10:16 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde børn – integration eller isolation? Blinde børns trivsel og vilkår i hjemmet, fritiden og skolen*. 136 sider. ISBN: 978-87-7487-978-7. Vejledende pris 140,00 kr.
- 10:17 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde og stærkt svagsynede. Barrierer for samfundsdeltagelse*. 122 sider. ISBN: 978-87-7487-979-4. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 10:18 Ellerbæk, L.S. & Thuesen, F.: *Projekt arbejdsplads for højtuddannede. Følgforskning for Region Midtjylland*. 99 sider. ISBN: 978-87-7487-980-0. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:19 Jakobsen, V. & Ellerbæk, L.S.: *Løn- og arbejdsforhold for kvinder og mænd i køkefaget*. 71 sider. ISBN: 978-87-7487-981-7. Netpublikation.

- 10:20 Ottosen, M.H., Andersen, D., Nielsen, L.P., Lausten, M. & Sta-
ge, S.: *Børn og unge i Danmark. Velfærd og Trivsel 2010*. 155 sider.
ISBN: 978-87-7487-982-4. Vejledende pris: 260,00 kr.
- 10:21 Kofod, J.E., Benwell, A.F., Kjær, A.A.: *Hjemvendte soldater. En
interviewundersøgelse*. 76 sider. ISBN: 978-87-7487-983-1. Net-
publikation.
- 10:22 Lausten, M, Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner Schmidt, L. &
Aaquist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 0-4 år. Dialoggruppe – om fo-
rebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 2*. 184 sider. ISBN:
978-87-7487-984-8. Vejledende pris: 195,00 kr.
- 10:23 Christensen, E., Lindstrøm, M. & Mølholt, A.-K.: *Efterværn for
voldsudsatte kvinder. Krisecentrenes støtte og hjælp til kvinder, som flytter
fra centrene*. 95 sider. ISBN: 978-87-7487-985-5. Vejledende pris:
100,00 kr.
- 10:24 Jensen, V.M. & Nielsen, L.P.: *Væje til ungdomsuddannelse 1. Statisti-
ske analyser af folkeskolens betydning for unges påbegyndelse og gennem-
førelse af en ungdomsuddannelse*. 211 sider. ISBN: 978-87-7487-986-
2. Netpublikation.
- 10:25 Espersen, L.D.: *Bekymrende identiteter. Ph.d.-afhandling*. 260 sider.
ISBN: 978-87-7487-987-9. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:26 Høgelund, J., Tørslev, M.K. & Weibel, K.: *Sygemeldte og førtidspen-
sionister med handicap. Jobcentermedarbejderes perspektiver på jobcentrenes
indsats*. 101 sider. ISBN: 978-87-7487-986-6. Vejledende pris:
100,00 kr.
- 10:27 Lyk-Jensen, S.V., Jacobsen, J. & Heidemann, J.: *Soldater – før,
under og efter udsendelse. Et litteraturstudie*. 92 sider. ISBN: 978-87-
7487-989-3. Netpublikation.
- 10:28 Thuesen, F., Holt, H., Jensen, S. & Brink Thomsen, L.:
Virksomheders sociale engagement. 172 sider. ISBN: 978-87-7487-
990-9. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 10:29 Jakobsen, V. & Liversage, A.: *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet.
Litteraturstudier og registerdata*. 175 sider. ISBN: 978-87-7487-991-
6. Vejledende pris: 176,00 kr.
- 10:30 Christoffersen, M.N.: *Børnemishandling i hjemmet*. 120 sider. ISBN:
978-87-7487-992-3. Netpublikation.
- 10:31 Jakobsen, T.B., Hammen, I. & Steen, L.: *Efterværn – støtte til tidli-
gere anbragte unge*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-993-0. Vejledende
pris: 90,00 kr.

- 10:32 Korzen, S., Fisker, L. & Oldrup, H.: *Vold mod børn og unge i Danmark. En spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasses-elever*. 127 sider. ISBN: 978-87-7487-994-7. Netpublikation.
- 10:33 Mateu, N.C.: *Hjælpe linjen for spilleafhængige. Kortlægning af telefonsamtaler i Danmark og Norge i perioden 2008-2009*. 50 sider. ISBN: 978-87-7487-995-4. Netpublikation.
- 10:34 Egelund, T., Jakobsen, T.B. & Steen, L.: *"Det er jo min familie!" Beretninger fra børn og unge i slægtspleje*. 126 sider. ISBN: 978-87-7487-996-1. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 10:35 Christensen, E.: *Alkoholproblemer og partnervold*. 48 sider. ISBN: 978-87-7487-997-8. Vejledende pris: 50,00 kr.
- 11:01 Liversage, A., Jakobsen, V. & Rode Hansen, I.: *"Det var ikke nemt, men jeg klarede det!" Interviewundersøgelse med etniske minoritetskvinder om uddannelse*. 156 sider. ISBN: 978-87-7119-000-7. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 11:02 Filges, T. & Holt, H.: *AC-arbejdskraft i den vestlige del af Region Midtjylland. Muligheder og barrierer*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-001-4. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:03 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner Schmidt, L. & Aaquist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 5-9 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 3*. 184 sider. ISBN: 978-87-7119-002-1. Vejledende pris: 180,00 kr.
- 11:04 Jacobsen, J. & Lindstrøm, M.: *Lokal integration af førtidspensionister*. 110 sider. ISBN: 978-87-7119-003-8. Vejledende pris: 110 kr.
- 11:05 Deding, M. (red.): *Forskning om tvang i misbrugsbehandling. En kortlægning foretaget af SFI Campbell*. 110 sider. ISBN: 978-87-7119-004-5. Netpublikation.
- 11:06 Oldrup, H., Lindstrøm, M. & Korzen, S.: *Vold mod førskolebørn. Praksis og barrierer for opsporing og underretning*. 110 sider. ISBN: 978-87-7119-005-2. Netpublikation.
- 11:07 Christensen, E.: *Væk fra Grønland. Udsatte grønlandere, der er flyttet til Danmark med deres børn*. 88 sider. ISBN: 978-87-7119-006-9. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:08 Thomsen, L.B. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2010*. 140 sider. ISBN: 978-87-7119-007-6. Vejledende pris: 140,00 kr.

- 11:09 Bengtsson, S., Hansen, H. & Røgeskov, M.: *Børn med en funktionsnedsættelse og deres familier. Den første kortlægning i Norden*. 108 sider. ISBN: 978-87-7119-008-3. Vejledende pris: 110,00 kr.
- 11:10 Vitus, K. & Kjær, A.A.: *PSP-samarbejdet. En kortlægning af PSP-Frederiksberg, Odense, Amager og Esbjerg*. 201 sider. ISBN: 978-87-7119-009-0. Netpublikation.
- 11:12 Andersen, D., Thomsen, R., Langhede, A.P., Albæk Nielsen, A. & Toft Hansen, A.: *Skolernes samarbejde. Kortlægning af skolernes kontakt med kommunale forvaltninger og andre institutioner*. 249 sider. ISBN: 978-87-7119-011-3. Netpublikation.
- 11:14 Christoffersen, M.N. & Hammen, I.: *ADHD-indsatser. En forskningsoversigt*. 129 sider. ISBN: 978-87-7119-013-7. Vejledende pris: 130,00 kr.
- 11:15 Oldrup, H., Korzen, S., Lindstrøm, M. & Christoffersen, M.N.: *Vold mod børn og unge. Hovedrapport*. 95 sider. ISBN: 978-87-7119-014-4. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:16 Rostgaard, T., Bjerre, L., Sørensen, K. & Rasmussen, N.: *Omsorg og etnicitet. Nye veje til rekruttering og kvalitet i aldreplejen*. 207 sider. ISBN: 978-87-7119-015-1. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 11:18 Böcker Jakobsen, T., Posselt Langhede, A. & Sørensen, K.: *Lige muligheder - støtte til udsatte børn og unge. Evalueringsrapport 1: Beskrivelse af igangsatte forsøgsprojekter*. 87 sider. ISBN: 978-87-7119-016-8. Netpublikation.
- 11:19 Albæk, K. & Brink Thomsen, L.: *Er kvindefag lavtlønsfag? En analyse af sammenhængen mellem løn og andelen af kvinder i enkelte arbejdsfunktioner*. 97 sider. ISBN: 978-87-7119-018-2. Vejledende pris: 97,00 kr.
- 11:20 Knudsen, L. & Egelund, T.: *Effekter af slægtspleje. Slægtsanbragte børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*. 161 sider. ISBN: 978-87-7119-019-9. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 11:21 Kofod, J., Dyrvig, T.F., Markwardt, K., Lagoni, N., Bille, R., Termansen, T., Christiansen, L., Toldam, E.J. & Vilshammer, M.: *Prostitution i Danmark. En kortlægning*. 395 sider. ISBN: 978-87-7119-020-5. Vejledende pris: 390,00 kr.
- 11:26 Ottosen, M.H. & Stage, S.: *Dom til fælles forældremyndighed. En evaluering af forældreansvarsloven*. 257 sider. ISBN: 978-87-7119-029-8. Vejledende pris: 250,00 kr.

DOM TIL FÆLLES FORÆLDREMYNDIGHED

EN EVALUERING AF FORÆLDREANSVARSLOVEN

I 2007 trådte den nye forældreansvarslov i kraft. Loven styrker barnets perspektiv i sager om forældreansvar og giver bl.a. domstolene mulighed for at bestemme, at der skal være fælles forældremyndighed mod den ene forælders vilje. Denne rapport belyser, hvilke virkninger den nye lovgivning har haft, ved at analysere den retlige praksis ved de danske byretter.

Undersøgelsen viser, at barnets perspektiv inddrages i over halvdelen af sagerne – oftest i tunge og komplekse sager, og når dommerens afgørelse berører børns dagligdag direkte. Den viser desuden, at der er betydelige forskelle mellem de forskellige retskredse: Nogle retskredse er fx mere tilbøjelige til at idømme fælles forældremyndighed end andre.

Undersøgelsen fokuserer også på, hvad der sker, når forældrene har forladt retssalen. Generelt samarbejder forældre med en dom til fælles forældremyndighed mere om barnet end dem med en dom om eneforældremyndighed. Alligevel kan kun halvdelen af forældrene med fælles forældremyndighed blive enige om væsentlige beslutninger vedrørende barnets forhold.

Undersøgelsen bygger på et feltarbejde ved tre danske byretter, en gennemgang af alle byretssager om forældreansvar fra 2009 og en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre med en forældreansvarssag i samme år. Undersøgelsen er bestilt og finansieret af Familiestyrelsen.